

ISSN 2519-2558

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологія»

Науковий журнал
(щоквартальник)

Випуск 23(91)

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2024

УДК: 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.
Н 34

*Науковий журнал затверджено наказом Міністерством освіти і науки України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23153-12993Р від 23.02.2018 р.*

*Журнал належить до списку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 р. № 735*

Проіндексовано наукометричною базою Index Copernicus ICV 2019: 68.68. та Google Scholar

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 5 від 28 листопада 2024 року)*

Редакційна колегія / Editorial Board:

Архангельська Алла Мстиславівна, доктор філологічних наук, професор; факультет романо-германських мов, Національний університет «Острозька академія» – голова редколегії;

Бетко Ірина Павлівна (Irena Betko), кандидат філологічних наук, професор Вармінсько-Мазурського університету в місті Ольштин (Польща);

Деменчук Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету;

Красовська Гелена Михайлівна, доктор габілітований, професор, Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Левчук Павло (Pavlo Levchuk), доктор гуманітарних наук у дисципліні мовознавство, ад'юнкт, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences. Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Максимчук Віталій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія»;

Підкуймуха Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, Національний університет «Кієво-Могилянська академія»;

Поліщук Ярослав Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри україністики, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Польща;

Худолій Анатолій Олексійович, кандидат філологічних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології факультету романо-германських мов Національного університету «Острозька академія»;

Шарова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу роботи з обдарованою молоддю Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Янковська Жанна Олександрівна, доктор філологічних наук, проф. кафедри культурології та філософії, Національний університет «Острозька академія».

Н 34 Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). 82 с.

ISSN 2519-2558

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК: 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Адреса редколегії:

*35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», факультет романо-германських мов*

*© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2024
© Автори, 2024*

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 15 вересня 2024 р.

Прорецензовано: 20 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 22 листопада 2024 р.

e-mail: derbasv@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2906-0344>

e-mail: n.nikolaieva@knu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6798-2221>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-3-6

Дерба С. М., Ніколаєва Н. С. Опанування невербальної комунікації усного мовлення української мови іноземними студентами. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 3–6.

УДК: 378.3:811.248

Дерба Світлана Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ніколаєва Наталія Сергіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОПАНУВАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

У статті автори розглядають лінгводидактичні основи опанування невербальної комунікації усного мовлення української мови іноземними студентами. Розмежовують такі поняття: вербальне спілкування, невербальне спілкування, вербальна і невербальна комунікація та ін. У даній праці автори характеризують основні властивості невербальної комунікації при вивченні її іноземними студентами. Це надзвичайно актуально нині, оскільки українська мова набуває популярності з кожним днем. Вербальним спілкуванням ми передаємо лише 20-40% інформації, а решту невербальними засобами. Автори аналізують останні публікації з цієї теми, зокрема праці А. Бушинської, А. Метельської, З. Куньч та ін. Також діляться досвідом викладання дисципліни «Невербальна комунікація: національно-культурна специфіка» іноземним студентам освітньої програми «Українська мова та переклад (для іноземців)» Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Мета дисципліни – оволодіння теоретичними знаннями, базовими поняттями невербального спілкування в процесі міжкультурної комунікації і комунікації між людьми в одній культурній групі, а також вивчення зв'язків експресивної поведінки людини з її індивідуальними особливостями, ознайомлення з різними видами невербального спілкування, розуміння їхнього значення та причин прояву. Дисципліна спрямована на формування знань про невербальну взаємодію між людьми; на ознайомлення з позамовними чинниками, що визначають комунікативну поведінку українця та впливають на спілкування з представниками інших національностей; на навчання іноземців встановлювати візуальний контакт, враховуючи вираз обличчя (міміку), поставу, жести тіла, дистанцію між співрозмовниками, темп та час, дотики тощо. Крім того, автори наводять приклади завдань для опанування невербальної комунікації іноземними студентами.

Ключові слова: вербальне і невербальне спілкування, невербальна комунікація, засоби, навчання, українська мова як іноземна.

Svitlana Derba,
Candidate of Philology, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Natalia Nikolayeva,
Candidate of Philology, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

LEARNING OF NON-VERBAL COMMUNICATION OF SPOKEN SPEECH OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FOREIGN STUDENTS

The article deals with the linguistic and didactic bases of mastering non-verbal communication in Ukrainian by foreign students. The following concepts are distinguished: verbal communication, non-verbal communication, verbal and non-verbal communication, etc. In this paper, the authors characterize the main properties of non-verbal communication in the process of learning it by foreign students. This is extremely important today, as the Ukrainian language is gaining popularity every day. We transmit only 20-40% of information through verbal communication, and the rest through non-verbal means. The authors analyze the latest publications on this topic, in particular the works of A. Bushynska, A. Metelska, and Z. Kunch. They also share their experience of teaching the discipline “Nonverbal Communication: National and Cultural Specificity” to foreign students of the educational program “Ukrainian Language and Translation (for Foreigners)” at the Educational and Research Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The purpose of the discipline is to master theoretical knowledge, basic concepts of non-verbal communication in the process of intercultural communication and communication between people in the same cultural group, as well as to study the relationship of expressive human behavior with its

individual and characteristic features, to consider different types of non-verbal communication, to understand their meaning and reasons for their manifestation. The discipline is aimed at developing knowledge about non-verbal interaction between people; familiarizing with the extra-linguistic factors that determine the communicative behavior of Ukrainians and affect communication with representatives of other nationalities; teaching foreigners to establish visual contact, taking into account facial expressions (facial expressions), posture, body gestures, distance between interlocutors, pace and time, touch, etc. In addition, the authors provide examples of tasks for mastering non-verbal communication by foreign students.

Keywords: verbal and non-verbal communication, means, teaching, Ukrainian as a foreign language.

Вербальне спілкування – усне, словесне спілкування, учасники якого обмінюються висловлюваннями щодо предмета спілкування. Вербальна комунікація використовує як знакову систему людської мови, так і природну звукову мову, тобто систему фонетичних знаків.

Невербальне, тобто несловесне, спілкування – це мова жестів, рухів тіла, погляду, міміки, пози, за допомогою чого можна правильніше зрозуміти людину, помітити, чи говорить вона правду. Коли ми вперше дивимось на людину, то можемо про неї сказати дуже багато, навіть не починаючи розмови з нею (Куньч, 2018: 417). І. Ковалинська наводить у своїй праці наступне визначення: «Невербальна комунікація – це спілкування за допомогою жестів (мови жестів), міміки, рухів тіла й деяких інших засобів, за виключенням мовних. Невербальна комунікація у різних народів має свої специфічні характеристики» (Ковалинська, 2018: 17).

Психологами доведено, що нині люди в процесі усного мовлення на 60-80% передають інформацію невербальними засобами, а решту за допомогою словесних (або вербальних). Альберт Мерабян ствержує, що лише 7% інформації ми передаємо словесно, 38% голосом, а решту (значно більшу частину) невербально.

Метою розробки є виявлення лінгводидактичних основ викладання невербальної комунікації української мови іноземним студентам-філологам. Завданням даної роботи є опис основних властивостей невербальної комунікації при вивченні її студентами-інокомунікантами. Це актуальне нині, оскільки щороку зростає інтерес до вивчення української мови у світі.

Спілкування за допомогою невербальних засобів відбувається протягом тисячоліть, а теорія невербальної комунікації почала розвиватись у ХХ столітті. Предметом вивчення стала поведінка людей у будь-яких ситуаціях. Так, у 1970-их роках Джуліус Фаст зробив перший аналіз робіт учених-біхевіористів у галузі невербального спілкування. Багато науковців розглядали питання невербальної комунікації у своїх дослідженнях, наприклад, Г. Задільська, Н. Зражевська, В. Крутецький, Л. Корнева, В. Моросанова та ін.

І. Ковалинська у своїй праці з невербальної комунікації стверджує, що в міжкультурних діалогах людина, яка поводить-ся відповідно до правил, прийнятих її рідною культурою, але не враховує існування невербальних культурних відмінностей, легко може припуститися неприємної чи серйозної помилки. Зустрівши чужий жест, вона може, наприклад, вважати його непристойним, невірно оцінивши поведінку того, хто жестикулює, як демонстрацію поганих манер, прояв владолуства, прагнення до домінації та ін. Неправильна інтепретація носіями однієї культури невербального повідомлення, зробленого представником іншої культури, може призвести до небажаних конфліктів і небезпечних наслідків (Ковалинська, 2018: 24). Саме тому вкрай важливо пояснити іноземним студентам, які опановують українську мову, основи невербальної комунікації нашої нації, бажано порівнюючи з їхніми національними особливостями.

А. Бушинська у статті «Аналіз невербальної поведінки українських політиків» акцентує увагу на тому, що невербальна комунікація включає різні компоненти, пов'язані з мовою тіла. Але головними серед них є паралінгвістичні компоненти (це голосова поведінка людини) та кінесичні компоненти (жести, вираз обличчя, погляд, посмішка тощо). І в процесі мовлення ці компоненти поєднуються й вибудовують те, що вона називає «невербальним профілем дискурсу», який може мати різну кількість, інтенсивність, конфігурацію невербальних складників. Невербальні елементи є показовими для аналізу широти політичних лідерів, їх мотивів та прихованих намірів (Бушинська, 2024: 1).

Також варто згадати роботу А. Метельської «Роль невербальних комунікацій у формуванні іміджу політичного літера». Вона пропонує класифікувати всі засоби невербальної комунікації:

1. Візуальні (кінетичні): «гра рукою» (руки руками), голова, ноги, хода; вираз обличчя, очі, постава, зорові контакти; просторово-часова організація спілкування, наприклад, особистий простір та ін.

2. Акустичні: паралінгвістичні (якість голосу, діапазон голосу, крок): гучність, тон, ритм, звук; екстралінгвістичні: мовленнєві паузи, сміх, крик, кашель, тріск, зітхання.

3. Тактильні: дотик, рукостискання, обійми, поцілунок.

4. Інші фактори: приємний і неприємний запах навколишнього середовища, природний і штучний запах людини (Метельська, 2022: 215).

3. Куньч наводить іншу класифікацію невербальних засобів спілкування:

– оптичні засоби спілкування: хода, статура, одяг, зачіска, косметика;

– кінесичні: жести, міміка, контакт очей;

– акустичні: темп мовлення, тембр голосу, висота голосу, сила голосу, паузи, інтонація;

– таксичні: дотик, потиск руки, поцілунок;

– просторово-часові: відстань між співрозмовниками, тривалість контакту, ступінь пунктуальності в часі;

– альфакторні: запах тіла, запах косметики (Куньч, 2018: 420).

На кафедрі української філології для іноземних громадян Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка діє освітня програма «Українська мова та переклад (для іноземців)», у межах якої іноземні студенти опановують дисципліну «Невербальна комунікація: національно-культурна специфіка» в сьомому семестрі, об'ємом у 4 кредити (22 лекційні години і 22 практичні години, 74 години самостійної роботи). Мета дисципліни – оволодіння теоретичними знаннями, базовими поняттями невербального спілкування в процесі міжкультурної комунікації і комунікації між людьми в одній культурній групі, а також вивчення зв'язків експресивної поведінки людини з її індивідуальними особливостями, аналіз різних видів невербального спілкування, розуміння їхнього значення та причин прояву. Дисципліна спрямована на формування знань про невербальну взаємодію між людьми; на ознайомлення з позамовними

чинниками, що визначають комунікативну поведінку українця та впливають на спілкування з представниками інших національностей; на навчання іноземців встановлювати візуальний контакт, враховуючи вираз обличчя (міміку), поставу, жести тіла (кінесіку), дистанцію між співрозмовниками (проксемику), темп та час (хронеміку), дотики (гаптику) тощо.

Невербальні сигнали можуть бути вродженими або набутими. Ми маємо пам'ятати, що саме невербальна інформація (жести, міміка, пози та ін.) є підсвідомою і несе правдивішу інформацію. Нині можна говорити, що деякі політики, бізнесмени навчаються основам правильного використання невербальних засобів перед важливими публічними виступами. Розрізняють дві важливі функції невербального спілкування: функція доповнення мови, тобто невербальні засоби доповнюють словесну (мовну) комунікацію, несуть додаткову інформацію під час спілкування; функція заміни мови, тобто інколи невербальне спілкування замінює вербальне спілкування, а особливо тоді, коли немає можливості застосувати мовні засоби. Під час спілкування невербальні сигнали не лише передають інформацію співрозмовникові, вони також і впливають на слухачів та на самого мовця (Куньч, 2018: 420).

Іноземні студенти, які нині вивчають українську мову, обов'язково мають ознайомитися з головними рисами українського менталітету, українською культурою. Так, вони усвідомлюють світогляд українців та підхід до життя і людей. Ми розуміємо, що це опосередкований (непрямий) контакт з іноземною культурою. Викладач має пояснити студентам структуру комунікативної ситуації, спільні і відмінні риси вербальної і невербальної комунікації, принципи кодування одиниць невербальної комунікації (словники невербальної поведінки) і механізми декодування невербальних повідомлень, механізми та умови ефективного переконання.

Під час вивчення цієї дисципліни викладач пропонує два змістовні модулі. До першого входять такі теми:

1. Структура комунікативного процесу. Вербальна і невербальна комунікація.
2. Комунікативні бар'єри та шляхи їх подолання.
3. Механізми та умови ефективного переконання.
4. Правила успішного спілкування та мистецтво компліменту.
5. Роль професійних, національних та етнічних стереотипів у розумінні інших людей.
6. Мова тіла і поз.

А до другого модуля:

1. Міжособистісна та масова комунікація.
2. Залежність невербальної комунікації від типу культури (за класифікацією Р. Льюїса).
3. Репрезентативні системи. Слухові, зорові, кінестетичні, нюхові та ін. предикати.
4. Зворотний зв'язок у міжособистісному спілкуванні.
5. Бар'єри взаєморозуміння: естетичні, інтелектуальні, мотиваційні, моральні. Подолання бар'єрів взаєморозуміння.
6. Психологічні основи впливу засобів масової комунікації.
7. Особливості комунікації в електронних мережах.

При трактуванні невербальних засобів усного мовлення варто звернути увагу студентів на національні традиції співрозмовників, тому що вони можуть мати різне значення. Наприклад, вгору піднятий палець для представників США або Європи є символом позитивного результату, а для жителів Японії – це число п'ять. Або хитання головою зверху вниз – символ згоди для європейців, а для турків – незгоди.

На практичних заняттях ми використовуємо багато різних завдань і наочних матеріалів. Наприклад, надзвичайне зацікавлення викликає фотографія двох кандидатів у президенти Америки (Річарда Ніксона та Джона Кеннеді), а також те, що викладач пояснює ситуацію, яка виникла після цих дебатів. Слухачі, які сприймали ці дебати на слух, обрали для себе Р. Ніксона, оскільки його слова лунали переконливіше, а ті, хто дивилися дебати по телевізору, орієнтувались на засоби невербальної комунікації та відповідно обрали для себе геть іншого кандидата, оскільки він передавав своїми рухами та позою впевненість і рішучість. Тому іноземні студенти із зацікавленням аналізують невербальну комунікацію двох політиків.

Також ще один приклад, який студентів з Китаю неймовірно дивує, це звичка українців пити тихенько холодний чорний чай, оскільки у їхній традиції прийнято вживати зелений, жовтий чай або улун, і лише гарячим, причому голосно втягуючи повітря, щоб не обпектися кип'ятком.

Спочатку варто організувати роботу за допомогою ідентифікаційних завдань, наприклад, попросити співвіднести діалог із запропонованими фотографіями окремих людей (слухачі мають правильно визначити емоції та міміку людей) або з певною ситуацією (якщо на фото є кілька людей). А потім ускладнювати завдання, запропонувавши їм самостійно визначити ситуацію, емоції, невербальні засоби та скласти опис (або діалог). Як правило, студенти з великим задоволенням працюють на матеріалі запропонованих фотоматеріалів.

Доречно на практичному занятті запропонувати студентам ознайомитися з правилами ведення успішного публічного виступу (як вербальними, так і невербальними) та запропонувати їм підготувати невеликий виступ (до 3-4 хвилин). Звісно, рівень виконання цього завдання залежить від студентів як представників різних культур і націй. Наприклад, для студентів з поліактивної групи культур це завдання надзвичайно дієве, а ось іноземцям з Китаю складно виголошувати промови, але оскільки ця дисципліна вивчається на четвертому курсі, то вони роблять це вдало. Вони користуються формами і правилами успішного усного мовлення і легко вступають у контакт зі співрозмовниками, чим справляють позитивне значення.

У результаті вивчення невербальної комунікації усного мовлення української мови іноземні студенти мають визначити основні типи факторів, що впливають на комунікативний процес, особливості та роль вербальних та невербальних засобів у процесі організації усної комунікації українською мовою, аналізувати специфіку комунікації партнера, а також структуру комунікативного акту.

Література:

1. Біла І. Види невербальних засобів спілкування. *Перспективи та інновації науки*. №14 (32). 2023. С. 600-612.
2. Бушинська А. С. Аналіз невербальної поведінки українських політиків. Дата звернення: 18.10.2024. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/download/4430/3589>

3. Голубева К.О., Первенко Г.О., Чернишова Л.І. *Невербальні засоби українського комунікативного етикету*. 2015. Режим доступу: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow7/vdnaba_2015_4_15.pdf
4. Дерба С. Особливості української термінології дипломатичних перемовин. *Світові виміри освітніх тенденцій : збірник наукових праць*. Київ, 2023. Вип. 16. С. 85-95. Режим доступу : <http://imco.nau.edu.ua/>
5. Ковалінська І.В. *Невербальна комунікація*. Київ, 2014. 289 с. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4631/1/I_Kovalynska_NC_GI.pdf
6. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. *Риторика: підручник*. Львів, 2018. 496 с.
7. Метельська А. В. Роль невербальних комунікацій у формуванні іміджу політичного лідера. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. С. 215-218. Режим доступу: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/35.pdf
8. Якимчук М.Ю., Багатко А.С. Роль невербальної комунікації у професійній діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. №5 (34). 2020. С. 31-35.

References::

1. Bila I. Vydny neverbal'nykh zasobiv spidkuvannya. Perspektivy ta innovatsiyi nauky. [Types of non-verbal means of teasing. Perspectives and innovations of science] №14 (32). 2023. S. 600-612.
2. Bushyn'ska A. S. Analiz neverbal'noyi povedinky ukrayins'kykh politykiv. [Analysis of non-verbal behavior of Ukrainian politicians]. Data zvernennya: 18.10.2024. Rezhym dostupu: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/download/4430/3589>
3. Holubyeva K.O., Pervenko H.O., Chernyshova L.I. Neverbal'ni zasoby ukrayins'koho komunikativnoho etyketu. [Non-verbal means of Ukrainian communicative etiquette] 2015. Rezhym dostupu: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow7/vdnaba_2015_4_15.pdf
4. Derba S. Osoblyvosti ukrayins'koyi terminolohiyi dyplomatychnykh peremovyn. Svitovi vymiry osvitykh tendentsiy : zbimyk naukovykh prats'. [Peculiarities of the Ukrainian terminology of diplomatic negotiations. Global dimensions of educational trends: a collection of scientific works] Kyiv, 2023. Vyp. 16. S. 85-95. Rezhym dostupu : <http://imco.nau.edu.ua/>
5. Kovalyn'ska I.V. Neverbal'na komunikatsiya. [Non-verbal communication]. Kyiv, 2014. 289 s. Rezhym dostupu: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4631/1/I_Kovalynska_NC_GI.pdf
6. Kun'ch Z., Horodylovs'ka H., Shmilyk I. Rytoryka: pidruchnyk. [Rhetoric: a textbook]. L'viv, 2018. 496 s.
7. Metel's'ka A. V. Rol' neverbal'nykh komunikatsiy u formuvanni imidzhu politychnoho lidera. Aktual'ni problemy filosofiyi ta sotsiolohiyi. [The role of non-verbal communication in shaping the image of a political leader. Actual problems of philosophy and sociology]. 2022. S. 215-218. Rezhym dostupu: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/35.pdf
8. Yakymchuk M.Yu., Bahatko A.S. Rol' neverbal'noyi komunikatsiyi u profesiyniy diyal'nosti. Prykarpats'kyu yurydychnyy visnyk. [The role of non-verbal communication in professional activity. Carpathian Legal Gazette]. №5 (34). 2020. S. 31-35.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

Отримано: 16 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 19 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 20 листопада 2024 р.

e-mail: storchak.oleg@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6306-1722>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-7-12

Storchak O. H. Cognitive specifics of linguistic unit semantic meaning demonstration in foreign language studies. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 7–12.

УДК: 372.881.1; 81-114.2

Oleg Storchak,

*PhD in Philology, Associate Professor of Foreign Languages Department
Kharkiv National University of Radio Electronics*

COGNITIVE SPECIFICS OF LINGUISTIC UNIT SEMANTIC MEANING DEMONSTRATION IN FOREIGN LANGUAGE STUDIES

This article reveals the cognitive specifics of demonstrating linguistic unit semantic meaning during foreign language studies. The meaning germinates in the mind based on somatic experience. The meaning of lexical units can be shown using material association, illustration, translation, definition, context, and augmented/virtual/mixed reality. The cognitive specifics are characterized by the reproduction of knowledge, the ascription of direct meaning to a new foreign word, the primacy of denotative meaning over connotative one, the interconnectedness of denotative and connotative meanings, the knowledge of both denotative and connotative meanings for actual discourse, the use of tropes, the modes and code of meaning presentation, direct and vicarious acquisition of meaning, the performance/ observation/ imagination/ naming actions aloud or to oneself, combinatoriality in the simplest way, the number of exposures, form presentation manner, the link of phonological/ syntactic/ conceptual domains, interaction, recursion, experience, context, body-based reasoning, gestalt perception, the domination of image over meaningfulness and the usefulness of a word. Semantization is divided into stages: demonstration, extraction, reproduction, anchoring and maturation.

Keywords: *meaning, demonstration, cognitive specifics, semantization, stage of semantization, experience, somatic experience, knowledge.*

Сторчак Олег Григорович,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

КОГНІТИВНА СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ДЕМОНСТРАЦІЇ СЕМАНТИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У роботі визначено когнітивну специфіку процесу демонстрації значення лексичної одиниці при навчанні іноземної мови. Значення лексичних одиниць зароджується у свідомості на основі соматичного досвіду та може демонструватися через матеріальну асоціацію, ілюстрацію, переклад, визначення, контекст, доповнену/віртуальну/змішану реальність. Когнітивна специфіка характеризується відтворенням знань, приписуванням прямого значення новому іноземному слову, первинністю денотативного значення по відношенню до конотативного, взаємозв'язаністю денотативного і конотативного значень, знанням обох денотативного і конотативного значень для протікання комунікації в реальному дискурсі, вживанням тропів, способами та мовою презентації значення, опануванням значення самостійно та шляхом спостереження за діями інших людей, виконанням/ спостереженням/ уявою дії або об'єкту та називанням їх уголос або про себе, комбінуванням слів найпростішим способом, кількістю звернень студента до слова, способами презентації форми, зв'язком фонологічного/ синтаксичного/ концептуального доменів, взаємодією, циклічністю повторення, досвідом, контекстом, мисленням на основі соматичного досвіду, сприйняттям цілісного образу, переважанням образу над змістовністю та корисністю слова. Процес семантизації слова поділяється на такі етапи, як демонстрація, присвоєння, відтворення, закріплення та визрівання значення.

Ключові слова: *значення, демонстрація, когнітивна специфіка, семантизація, етап семантизації, досвід, соматичний досвід, знання.*

The meaning of a word cannot be just given to the learner. The teacher should demonstrate a new meaning if the learner has no knowledge of a word.

This paper aims to reveal effective ways to communicate the meaning of a new lexical unit during foreign language learning activities. The object of this research is the demonstration of lexical unit semantic meaning in the course of foreign language studies. The subject of this research is the cognitive specifics of the demonstration of foreign language lexical unit semantic meaning. The research is of topical interest as it provides practical strategies for foreign language learners to derive the meaning of a word from a sentence, to acquire the relationship between a linguistic sign and the object this sign signifies and to anchor the meaning.

This research methodology is based on the anthropocentric semantic-cognitive approach to language. According to the principle of anthropocentrism, a human being is the primary beneficiary. The semantic-cognitive approach to language, as some researchers state, is grounded on the following assumptions: a concept contains both a psychologically real meaning (in the consciousness of a native speaker) and a lexicographic meaning (in a dictionary); meaning is a unit of language semantic space, while a concept is a unit of reasoning; the structure of a concept comprises a sensory image, information content and an interpretative field; the concept is based on the field principle; no compulsory verbalization of some concepts is needed.

The concept, the main semantic notion of cognitive linguistics, resides in consciousness, is objectified in language and is determined in culture. The name of a concept is the linguistic unit that objectifies the central part of a concept. Lakoff and Johnson (1999) have found that concepts are embodied, not just symbols, thought is not linguistic and not just a matter of symbol manipulation. The concept is represented in the human mind using linguistic structure and mental representation.

The term mental representation has different meanings: 1) a purely internal representation of a concept within a given formal system in the form of a symbolic expression; 2) a symbol representation of something outside the formal system; 3) meaning that depends on how people meaningfully function in the world, making sense of it via bodily and imaginative structures (Lakoff & Johnson, 1999, p. 76–78). Lakoff and Johnson (1999, p. 495) posit that meaning “arises through the body and brain, not via the disembodied connection of symbols with the world”. An assumption that sense has nothing to do with the body emphasises the fact that to “the higher-level parameters, the lower-level structure is “invisible” (Gallese & Lakoff, 2005). The cognitive science of the disembodied mind, as George Lakoff and Mark Johnson (1999) called it, shifted to the cognitive science of the embodied mind.

Danesi states that representation systems are not based on literal-denotative but rather on the subjective paths that connotative circuits entail (Danesi, 1999, p. 97–104). Mental representations, as some researchers believe, should be studied with the operations and procedures used to create these representations. Modal (visual, auditory, tactile, etc.) and amodal (symbolic, verbal) representations exist simultaneously.

The meaning of a word can be viewed either abstractly as a unit of language or concretely as a unit of speech. In the system of language, the meaning of a word is a virtual meaning, which is abstract and presented in an artificial situation, out of context. If the meaning of a verbal expression (word, clause) is concretely presented in verbal communication, it is called an actual meaning. A verbal expression consists of four types of meaning: denotative, significative, pragmatic and syntactic. One more meaning for morphemes and words, not for clauses, is a usage meaning, which is presented when a morpheme or word has the same meaning in different contexts.

The same word manifests itself differently in different people. If two individuals draw a picture of a car, the images may differ even though a concrete noun is characterized by sensory-perceptive experience. The pictures of evil (an abstract noun) vary considerably. It indicates mental differences in individual imagery of an object. The discovery and retention of meaning involve signs as mediators in these processes.

Linguistic signs refer to both the natural world and language. Gottlob Frege (1892, p. 40) states that we can express sense and designate reference by using a sign. Frege adds that “the mere thought alone yields no knowledge, but only the thought together with its reference, i.e. its truth value” (Frege, 1892, p. 43), underscoring the fact that high-imagery words can be learned and recalled faster than high-meaningfulness words (Corsini & Auerbach, 2006, p. 626).

The theory of meaning tries to elucidate points of meaning. Chomsky (1975) posits that “a theory of meaning cannot be based on the notion of reference to the world, as assumed by standard philosophy of language. Rather, it must be based on the character of human conceptualization – on the structure humans impose on their perceptions of the world”. Noam Chomsky (1975) postulates that the primary function of the language faculty is not communication and that language is poorly designed for communication. He argues that people use language mostly to talk to themselves, in an inner monologue, so language is intended for thought; the externalization of language as sound is a later stage in the evolution of the language faculty. Jackendoff (2011) opposes this idea for two reasons: “...on the one hand thought exists without language, and on the other hand the inner monologue displays all the symptoms of what Chomsky calls ‘externalization’, except for the fact that one does not actually speak it” (Jackendoff, 2011, p. 612–613). Consciousness is linked with phonology and the other forms of perception and perceptual imagery rather than with thought. The experience of thinking is acquired through phonological, visual, haptic, proprioceptive and auditory imagery. The inner monologue is possible through words that people learn in the context. People can talk to themselves because they have learned to speak to others (Jackendoff, 2011, p. 613–614). Speech and inner speech enhance thought through its phonological proxies, providing an opportunity to use the combinatorial structure of thought; language is used for communication; the use of language for thought is a by-product; the semantic theory remains entirely programmatic (Jackendoff, 2011, p. 608). The syntax structure is moulded more closely to thought than to the externalization of the sensory-motor interface. So, the theory of meaning is grounded on thought, communication, reference, inner speech, inner monologue, phonology, conceptualization, imagery, perception and word.

Chomsky states that language uses the simplest possible means to create combinatoriality, to merge two things into a larger unit: units *a* and *b* generate the set {*a*, *b*}. Merge means that units are recursively combined by their concatenation as a set. On the other hand, the constraint-based frameworks adopt a different essential computational operation, unification (Shieber, 1986), which creates the union of the features of two units, including their hierarchical structure (Jackendoff, 2011, p. 601). The “brain’s characteristic combinatorial operation is Unification rather than Merge” (Jackendoff, 2011, p. 603). So, lexical units are unified most simply using recursive processes.

The principle of interconnectedness in language study reveals itself in denotative and connotative meanings as well as in cognitive metaphors the learner uses to create conceptual maps to keep discourse acts meaningful. According to Danesi (1999), learners set out to study foreign language on the basis of denotative models of meaning, initially have little or no access to connotative circuits, rarely participate in real discourse situations before the connotative circuits to map the flow of meaning in discourse are acquired. A connotative circuit consists of connotations that suggest one another. The ability to navigate mentally through these connotative circuits constitutes discourse fluency. The “meaning of a conversation is determinable in terms of circuits that are interconnected connotatively to each other” (Danesi, 1999, p. 103). So, to keep up a conversation, denotative and connotative meanings must be interconnected. A cognizing human being constructs models of meaning in the very process of making them.

Hauser, Chomsky and Fitch (2002) distinguish the broad language faculty (FLB) from the narrow language faculty (FLN). The FLB includes the FLN “plus whatever other mental machinery is necessary for the acquisition and use of language but also serves other cognitive purposes, such as an auditory system, a motor system, working memory, long-term memory, attention, ‘general intelligence’, a capacity for joint attention, a capacity for vocal imitation, a capacity for voluntary, fine-scale control of the vocal tract” and possibly a theory of mind (Jackendoff, 2011, p. 587). The FLN includes the capacity to learn words and to apply recursion to them. The basics of recursion itself come from the FLB. A recursive structure includes an objective, for example, to buy coffee, and further operationalisation, that is, a set of tasks, for example, take the car key, drive to the store, go into the store, take the coffee off the shelf, pay, leave the store, drive home. Therefore, language faculties confine the process of meaning construction.

Demonstrating semantic meaning presumes semantization, which is a continuing process of getting acquainted with verbal forms in their polysemous diversity within varying contexts (Beheydt Ludo, 1987). Students construct meaning grounded in their experience rather than simply reproducing knowledge transmitted from instructional materials (Newmann, Marks, & Gamoran, 1996). The construction of meaning is known as active learning. For example, the word ‘meaning’ in English is an equivalent of the word ‘значення’ in Ukrainian. The word ‘meaning’ in the King James Bible (KJB) is used two times as a noun, and it is translated as “значення”. However, in the Bible in Ukrainian (*переклад УПЦ КП*), the word ‘значення’ is used 40 times, and its equivalent in the KJB is mainly the word ‘interpretation’. Three examples from the KJB and the Bible in Ukrainian are provided below.

- “Therefore if I know not the **meaning** of the voice, I shall be unto him that speaketh a barbarian, and he that speaketh shall be a barbarian unto me” (KJB, 1 Corinthian 14:11). – “Але якщо я не розумію **значення** слів, то я для того, хто говорить, буду іноземець; і той, хто говорить, іноземець для мене” (Біблія, Перше послання до Коринф’ян святого апостола Павла 14:11).

- “Тоді відповів Даниїл, і сказав цареві: **дари твої** нехай залишаться у тебе, і почесі віддай іншому; а написане я прочитаю цареві і **значення** поясню йому” (Біблія, Книга пророка Даниїла 5:17). – “Then Daniel answered and said before the king, Let thy gifts be to thyself, and give thy rewards to another; yet I will read the writing unto the king, and make known to him the **interpretation**” (KJB Daniel 5:17).

- “Ось і **значення** слів: мене – обчислив Бог царство твоє і поклав кінець йому” (Біблія, Книга пророка Даниїла 5:26). – “This is the **interpretation** of the thing: MENE; God hath numbered thy kingdom, and finished it” (KJB Daniel 5:26).

So, there is no rigid correspondence between the words ‘meaning’ in English and ‘значення’ in Ukrainian. These examples reveal that the meaning is derived from the sense of a sentence and discourse. In the theological discourse, the equivalent of the Ukrainian word ‘значення’ is ‘interpretation’ rather than ‘meaning’.

Schaff (2010) stresses the ambiguity of the term ‘meaning’. Meaning can be understood as the whole of definite interpersonal “relations which make up the sign-situation (the process of semiosis), or a fragment of those relations (the relation between the sign on the one hand and the object or the thought about the object on the other), or the designatum or the denotatum of the sign (i.e., an object of communication regardless of whether it actually exists or not, or such an object existing in reality), or the relations between the sign and the system of signs (language) or between the sign and the signs or another language, etc.” (Schaff, 2010, p. 268–269). The meaning as a unit of language semantic space can refer to designata, denotata, the interpretant, what a sign implicates, the process of semiosis as such, and often to significance or value (Morris, 1938, p.43). So, there is a wide range of objects that semanticize a sign.

In the theory of concepts, “the same circuitry that can move the body and structure perceptions also structures abstract thought” (Gallese & Lakoff, 2005). For example, the extension of spatial language to nonspatial domains is mentioned in Jeffrey Gruber’s pioneering study (Gruber, 1965, p. 607). There is no duplication of the sensory-motor system in the brain, according to Gallese and Lakoff (2005).

According to Johnson and Lakoff (2002), experience is an interactive process that results in embodied sensory-motor and cognitive structures, generating meaning in and through our ongoing interactions with environments. The meaning comes from the recurring patterns of interaction between a human and the environment rather than from the subject and objects. The meaning is grounded in sensory-motor experience, and this embodied meaning uses such imaginative mechanisms as “conceptual metaphor, metonymy, radial categories, and various forms of conceptual blending to shape abstract conceptualization and reasoning” (Johnson & Lakoff, 2002). An adequate understanding of language and human cognition is possible on grounds of “an embodied account of syntax, semantics, pragmatics, and value” (Johnson & Lakoff, 2002). Therefore, experience, tropes, engagement between the learner and environment, syntax, semantics, pragmatics and value are bound together in the meaning.

Sensory modalities of “vision, touch, hearing and so on are actually integrated with each other and with motor control and planning” (Gallese & Lakoff, 2005). Sensory multimodality denies the existence of separate modules for action and perception. To perform actions, to observe actions, to name them silently, or to imagine them can activate the same brain region. To see, hear and do are interrelated because the neural substrate is the same. An imagined effort is as effective as a motor effort to signify lexical signs. The evidence from studies shows that imagination, action observation, hearing, and silent naming can be as efficient as actions in an educative process because the same brain areas are activated. However, “the activation of pre-SMA [Supplementary Motor Area] or the primary motor cortex is present only when one executes the action, but not when one is observing it being performed by someone else” (Gallese & Lakoff, 2005). Imagining pushing is different from imagining shoving because different motor programmes are enacted. An action can augment the degree of learning. A particular modality does not limit verbs. The researchers explain it by modality neutrality and multimodality.

Knowledge of a language “consists of (a) a set of stored structures in the phonological, syntactic, and conceptual domains, plus (b) stored links among pieces of those structures, plus (c) the capacity to combine them by the operation of unification. Acquisition of a language requires, at the very least, a predisposition (a) to treat vocal signals (or gestures) as linked to concepts (i.e. to treat them as symbolic), (b) to organize vocal signals in terms of phonological structure, and (c) to learn to organize sequences of symbols into a syntactic structure that helps signal the relations among the associated concepts” (Jackendoff, 2011, p. 614). The inventory of these units and principles enables the learner to connect thoughts, sounds and meanings.

There is a strong correspondence between syntactic and semantic forms that Jackendoff calls “the grammatical constraint” (Jackendoff, 2011, p. 607). The researcher states, “phonology, syntax, and semantics/conceptual structure are independent generative

systems linked by interfaces” (Jackendoff, 2011, p. 608-609). In the framework of the parallel architecture (phonological structure – syntactic structure – conceptual structure), “a word can be thought of as part of the interfaces linking the three structures” (Jackendoff, 2011, p. 609). So, phonology, syntax, semantics and conceptual structures focus on a word.

The theory of embodied realism postulates that the mind “is embodied, meaning is embodied, and thought is embodied” as there is no separation of mind and body (Johnson & Lakoff, 2002). Human infants first learn the meaning through their bodily interactions. The locus of experience, meaning and thought is the concatenation of organism-environment interactions. Humans conceptualize and reason about abstract concepts using embodied meaning from the spatial and corporeal source domains. Corporeal and spatial logic comes from bodily experience, which provides the basis for an abstract reason. The theory of embodied realism can be the foundation for the modes of meaning demonstration and construction.

Gallese and Lakoff (2005) come to the conclusion that language directly uses the same brain structures engaged in perception and action; there is no ‘language module’ in the human being; grammar uses the neural connections between concepts and their phonological expression, that is, grammar is constituted by the connections between conceptual and phonological schemas; the semantics of grammar is formed by structuring circuits used in the sensory-motor system; neither semantics nor grammar is modality neutral; neither semantics nor grammar is symbolic, in the sense of the theory of formal systems, which consists of rules for manipulating disembodied meaningless symbols. Lakoff and Johnson (1999), having investigated the mechanism of the understanding between people based on motor schemes, surmise that the subject (an individual), using his/her motor scheme of movement, recognizes the movement of the other person through the imitation of their movement. So, the mastering of meanings vicariously is a productive process.

The people who have spent some time imagining successful movements can improve their results much better than those who do not train movements mentally (Corsini & Auerbach, 2006, p. 626). According to the hypothesis of Gallese and Lakoff (2005), “understanding requires simulation”. So understanding concrete concepts – physical actions, physical objects, and so on – requires sensory-motor simulation carried out by the sensory-motor system of the brain, as suggested by contemporary neuroscience. The “sensory-motor system is required for understanding at least concrete concepts” (Gallese & Lakoff, 2005). A neural theory of conceptual metaphor shows that “imaginative simulations can carry out abstract conceptual reasoning as well as actions and perceptions” (Gallese & Lakoff, 2005). If abstract concepts “arise via metaphorical projections from more directly embodied concepts (e.g., perceptual and motor concepts)” (Lakoff & Johnson, 1999), the best way to set out to semanticize words is their direct meaning. The mechanism of metaphor formation is based on thinking rather than on the arrangement of words. Metaphors are conceptual rather than linguistic.

The meaning of lexical units can be demonstrated through material association, illustration, translation, definition, and context (Palmer, 1937, p. 107–108, 248) as well as through augmented, virtual and mixed reality. A denotational scheme can be the best choice to semanticize a word by material association. Illustration as a mode of semantic demonstration means the learner can use pictures or draw a picture of an item to be learned. To communicate word meaning through L1 equivalents, translation as a mode of semantic demonstration refers the student to a bilingual dictionary. Every new word in the learning course can be accompanied by its translation. To teach the student a word by L2 definition is time-consuming. If the word’s meaning is demonstrated by definition, the objective can be to learn the word without an accurate native equivalent word. Studies “have reported an advantage for L1 over L2 meaning presentation in intentional learning” (Barclay, 2021, p. 166). “Although excessive L1 use can limit opportunities for target language input and use (Hall & Cooks, 2012), research has shown that judicious use of the L1 can positively impact vocabulary learning” (Barclay, 2021, p. 153). The meaning can be extracted from text or context. The habit of guessing is inherent in studying text when words can be understood in context.

Leveraging educational technological advances, augmented, virtual, and mixed reality can afford language learning through semanticizing words and phrases. The teacher can simulate the environment to interact with visual objects safely. Students can use smartphones, tablets, augmented reality glasses and augmented reality contact lenses that are being developed to create augmented reality. AI systems can put proper digital information on top of the user’s surrounding scenes. The emotional connections and memorable experiences afforded by augmented and virtual reality have significant potential to boost learning outcomes (Storchak & Sydorenko, 2023).

Form presentation modes can be bimodal (spoken and written) or unimodal (spoken or written). Lado, Baldwin and Lobo (1967), who investigated the effect of unimodal and bimodal form presentation on intentional vocabulary learning, show that the spoken condition is least effective and the simultaneous spoken and written condition is most effective.

The acquisition of foreign language vocabulary can be facilitated or debilitated. Both facilitating and difficulty-inducing factors have been generalized (Barclay, 2021) and divided into four types – intralexical, interlexical, contextual and moderating learner-related. Facilitating factors are as follows: intralexical (concreteness, more imageable, less structurally complex, congruent sound-script relationship, inflexional regularity, derivational regularity, morphological regularity, one meaning – one form, nouns, shorter words), interlexical (cognateness, orthographic word likeness, phonotactic typicality, high L1 frequency), contextual (high frequency of occurrence, informative context, presentation with semantically dissimilar items, L1 meaning presentation code, bimodal form presentation mode), moderating learner-related (higher language learning aptitude) (Barclay, 2021, p. 291).

Difficulty-inducing factors are as follows: intralexical (abstractness, less imageable, more structurally complex, incongruent sound-script relationship, inflexional complexity, derivational complexity, deceptive morphological transparency, polysemy, verbs, longer words), interlexical (non-cognateness, orthographic non-word likeness, phonotactic atypicality, low L1 frequency), contextual (low frequency of occurrence, uninformative context, presentation of items in semantic sets, L2 meaning presentation code, unimodal form presentation mode), moderating learner-related (lower language learning aptitude). Perceived usefulness seems not to affect learning (Barclay, 2021, p. 291).

Some factors affect lexical loss. The factors associated with less lexical loss are nouns, concreteness and imageability. Conversely, verbs, abstractness and non-imageability are associated with more loss. Word length has no apparent effect in terms of the loss of vocabulary (Barclay, 2021, p. 292).

The results of the research by Berlin, Rosch and their co-workers (Berlin, Breedlove, & Raven, 1974; Rosch & Lloyd, 1978) testify that words “for basic-level categories tend to be recognisable via gestalt perception, be learned earlier, to be shorter..., to be more frequent, to be remembered more easily, and so on. Rosch observed that the basic level is the level at which we interact optimally in the world with our bodies” (Gallese & Lakoff, 2005). The body-based reasoning is behind human concepts.

The code of meaning presentation and parts of speech affect both lexical burden and decay. Lexical items that are presented with an L2 definition and verbs are more burdensome and more likely to decay than items presented with an L1 equivalent and nouns. More learning burden is associated with a higher likelihood of decay, which is not directly proportional to the retention interval length. Form recall knowledge is more susceptible to decay than form recognition (Barclay, 2021, p. 4).

The keyword method can also be used to semantize a lexical item. “By a keyword we mean an English word that sounds like some part of the foreign word” (Atkinson, 1975). The keyword is similar in sound to the foreign word. A similarity in sound links the spoken foreign word to the keyword (the acoustic link), which is linked to the translation by a mental image (the imagery link).

Therefore, cognitive specifics of foreign language lexical unit meaning demonstration can be derived from contributory factors. We will mention some of them:

1. Learners study foreign languages on the basis of denotative models of meaning and initially have little access to connotative circuits. The meaning tends to extend from denotation (the main meaning) to connotation (the additional meaning).
2. The principle of interconnectedness discloses denotative and connotative meanings as well as cognitive metaphors.
3. Embodied concepts precede abstract conceptual reasoning.
4. Embodied meaning is extended via conceptual metaphor, metonymy, radial categories and various forms of conceptual blending.

5. Metaphor formation is based on thinking rather than on the arrangement of words.

6. Foreign language learners rarely participate in real discourse situations.

7. The direct meaning of words is the best way to semanticize foreign words.

8. A real process of language study can flow from an abstract virtual meaning to a concrete actual meaning and vice versa.

9. High-imagery words are learned and recalled faster than high-meaningfulness words.

10. The meaning can be mastered directly and vicariously, etc.

Cognitive specifics of foreign language lexical unit meaning demonstration are as follows:

- 1 – the ascription of a direct meaning to a new foreign word;
- 2 – the primacy of denotative meanings over connotative meanings;
- 3 – the interconnectedness of denotative and connotative meanings;
- 4 – the knowledge of denotative and connotative meanings for a real discourse situation;
- 5 – the impact of cognitive metaphors, metonymy and other tropes on conceptualization;
- 6 – the domination of the image over the meaningfulness of a word;
- 7 – direct and vicarious acquisition of meaning;
- 8 – the performance, observation, imagination and naming of actions aloud or in the inner speech;
- 9 – gestalt perception to facilitate meaning construction;
- 10 – combinatoriality of words in the simplest possible way;
- 11 – written and spoken modes of meaning presentation;
- 12 – simultaneous presentation of form and meaning to facilitate word learning;
- 13 – the more exposures of a target item, the better the outcome;
- 14 – the learner’s experience;
- 15 – the reproduction of knowledge;
- 16 – body-based reasoning;
- 17 – the embodied sensory-motor experience;
- 18 – the link of phonological, syntactic and conceptual domains;
- 19 – interactions between the learner and changing environments;
- 20 – the manner of form presentation;
- 21 – recursive structures;
- 22 – varying contexts;
- 23 – stages of semantization: demonstration of meaning, extraction of meaning from a word, extraction of meaning from a sentence, reproduction of meaning, anchoring the meaning, maturation of meaning;
- 24 – the code of foreign word meaning presentation (native language in translation, foreign language in definition);
- 25 – the usefulness of a foreign language lexical unit.

Thus, the meaning of a word is not fixed but instead extracted from the text or context. The meaning of a word is derived from the sense of utterance. The function of the word in an utterance significantly influences its meaning. This meaning is a complex interplay of linguistic, structural, cognitive and pragmatic components. As learners, we play an active role in modelling the meaning of verbal signs during our learning activities. The seed of meaning germinates in the mind, nourished by corporeal experience. Many contributing factors determine the cognitive specifics of demonstrating linguistic unit semantic meanings.

The perspective of further research is to investigate the meaning of intertextuality.

References:

1. Біблія. (2004). Переклад Патріарха Філарета. К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату.
2. Atkinson R. C. (1975). *Mnemonics in second-language learning*. P. 391–398. URL: 12_Mnemonics in second language learning.pdf (ucsd.edu)
3. Barclay Samuel Christopher. (2021). *Examining the Learning Burden and Decay of Second Language Vocabulary Knowledge* (A thesis submitted to UCL Institute of Education in fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy). UCL Institute of Education. 410 p.

4. Berlin B., Breedlove D., & Raven P. (1974). *Principles of Tzeltal plant classification*. New York: Academic Press.
5. Chomsky Noam. (1975). *Reflections on language*. New York: Pantheon.
6. Corsini Raymond J, & Auerbach Alan J. (Eds). (2006). *Concise Encyclopedia of Psychology* (2nd ed.). John Wiley & Sons, Inc.
7. Danesi Marcel. (1999). The Interconnectedness Principle and the Semiotic Analysis of Discourse. In *Applied Semiotics / Semiotique appliqué* (pp. 97–104). Vol. 3. No 6/7.
8. Frege Gottlob. (1892). *On Sense and Reference*. 56 p. URL: <https://www.scu.edu.tw/>
9. Gallese Vittorio, & Lakoff George. (2005). The Brain's Concepts: The Role of the Sensory-Motor System in Conceptual Knowledge. In *Cognitive Neuropsychology*. 21 (3/4). P. 455–479.
10. Gruber Jeffrey. (1965). *Studies in lexical relations*. Cambridge, MA: MIT dissertation.
11. Hall G., & Cooks G. (2012). Own-language use in language teaching and learning: state of the art. In *Language Teaching*. 45(3). P. 271–308.
12. Hardwick Charles S. (Ed.). (1977). *Semiotic and Significs: The Correspondence between Charles S. Peirce & Victoria Lady Welby*. Indiana University Press. Bloomington and London.
13. Hauser Marc D., Chomsky Noam, & Fitch W. Tecumsen. (2002). The faculty of language: what is it, who has it, and how did it evolve? *Science*, 298 (5598), pp. 1569–1579. doi: 10.1126/science.298.5598.1569.
14. Jackendoff Ray. (2011). What is the human language faculty? Two views. In *Language* (pp. 586–624). Vol. 87, Number 3.
15. Johnson Mark, & Lakoff George. (2002, Sept. 23). Why cognitive linguistics requires embodied realism. *Cognitive Linguistics*, Vol. 13(3), 245–263.
16. KJB – The King James Bible. URL: <http://www.bartleby.com>.
17. Lado R., Baldwin B., & Lobo F. (1967). *Massive Vocabulary Expansion in a Foreign Language Beyond the Basic Course: The Effects of Stimuli, Timing, and Order of Presentation*. U.S. Department of Health, Education, and Welfare. 173 p.
18. Lakoff George, & Johnson Mark. (1999). *Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. Basic Books. 624 p.
19. Ludo Beheydt. (1987). The semantization of vocabulary in foreign language learning. In *System*, Vol. 15, Issue 1, p. 55–67. URL: <https://www.sciencedirect.com/>
20. McNeill D. (1987). *Psycholinguistics: A New Approach*. New York: Harper and Row. 290 p.
21. Morris Charles W. (1938). Foundations of the Theory of Signs. *International Encyclopedia of Unified Science*, Vol. 1, Number 2 (59 p.). Chicago: The University of Chicago Press. URL: <https://pure.mpg.de/rest/items/>
22. Newmann E. M., Marks H. M., & Gamoran A. (1996). Authentic Pedagogy and Student Performance. *American Journal of Education*, 104(4), pp. 280-312.
23. Palmer H. E. (1937). *The Scientific Study and Teaching of Languages*. Oxford University Press, London. (first published 1917). 328 p. URL : <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.90560/page/n9/mode/>
24. Peirce's Theory of Signs. (2022). In *Stanford encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/peirce-semiotics/>
25. Rosch E. (1977). Human categorization. In N. Warren (Ed.), *Advances in cross-cultural psychology* (Vol. 1). London: Academic Press.
26. Rosch E. (1978). Principles of categorization. In E. Rosch & B. B. Lloyd (Eds.), *Cognition and categorization* (pp. 27–48). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
27. Rosch E. (1981). Prototype classification and logical classification: The two systems. In E. Scholnick (Ed.), *New trends in cognitive representation: Challenges to Piaget's theory* (pp. 73–86). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
28. Rosch E. (1994). Categorization. In V. S. Ramachandran (Ed.), *The encyclopedia of human behavior*. San Diego, CA: Academic Press.
29. Rosch E., & Lloyd B. B. (1978). *Cognition and categorization*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
30. Schaff Adam. (2010). *Introduction to semantics*. Retrieved from URL: <https://archive.org/>
31. Shieber Stuart. (1986). *An introduction to unification-based approaches to grammar*. Stanford, CA: CSLI Publications.
32. Storchak O., Sydorenko K. (2023). New Affordances of Augmented Reality in Education. *Питання сучасної модернізації науки та освіти* (збірник наукових статей) (pp. 136–139). Харків: ХНАДУ.

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 18 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 27 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2024 р.

e-mail: lva.20029@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9229-0032>

e-mail: Kornieva.Zoia@lnt.kpi.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8848-4323>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-13-17

Васюра Є. А., Корнева З. М. Референція як підґрунтя кореферентності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 13–17.

УДК: 81'37

Васюра Єлизавета Андріївна,
магістрантка 2-го року навчання факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Корнева Зоя Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕФЕРЕНЦІЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ КОРЕФЕРЕНТНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню фундаментального зв'язку між референцією та кореферентністю. Мета цієї роботи – розкрити механізми, завдяки яким референція виконує функцію основи для формування кореферентних відношень у різноманітних текстах. Методологія дослідження базується на комплексному аналізі робіт провідних лінгвістів та розборі низки прикладів. Матеріалами, використаними для статті, є книга «The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome», стаття «Oriental Elements of Greek Religion in «The Orientalizing Period»: Focus on the Apollo Cult» та дисертація «Artemis and her cult». Результати роботи демонструють, що основою кореферентності є явище референційної тотожності, яка зі свого боку, є конкретним випадком референції, що підтверджує тезу про зв'язок кореферентності з референцією. Також у статті визначені такі терміни як «референт», «референційний вираз», «анафора», «катафора», «функціональна еквівалентність». Висновки, виведені у статті, є важливими для подальшого вивчення явищ кореферентності та референції у різних галузях.

Ключові слова: референція; кореферентність; референт; референційна тотожність; функціональна еквівалентність; референційні вирази.

Yelyzaveta Vasiura,
Master's student of the Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Zoia Kornieva,
Doctor of Pedagogic Sciences, Full Professor,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

REFERENCE AS A BASIS FOR COREFERENCE

The article is devoted to the study of the fundamental relationship between reference and coreference. The aim of this work is to reveal the mechanisms by which reference serves as a basis for the formation of coreferential relations in various texts. The methodology of the study is based on a comprehensive analysis of the works of leading linguists and the analysis of various examples. The materials used for the article are the book “The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome”, the article “Oriental Elements of Greek Religion in ‘The Orientalizing Period’: Focus on the Apollo Cult” and the thesis “Artemis and her cult”. The results of the work demonstrate that the basis of coreference is the phenomenon of reference identity, which in turn is a specific case of reference, confirming the statement that coreference is connected to reference. The article also defines such terms as “referent”, “referential expression”, “anaphora”, “cataphora”, “functional equivalence”. The conclusions drawn in the article are important for further study of the phenomena of correspondence and reference in various fields.

Keywords: reference; coreference; referent; referential identity; functional equivalence; reference expressions.

Постановка проблеми. Нині у лінгвістиці залишається актуальним та недостатньо дослідженим питання взаємозв'язку між референцією та кореферентністю. Незважаючи на те, що ці явища відіграють ключову роль у формуванні когерентності

тексту та розумінні мовних повідомлень, механізми їхньої взаємодії та взаємозалежності потребують більш детального розгляду.

Референція, як спосіб співвіднесення мовних виразів з об'єктами дійсності, є фундаментальним аспектом мовної комунікації. Із іншого боку, кореферентність забезпечує зв'язність тексту та дозволяє ефективно передавати інформацію про один і той самий об'єкт у ньому, водночас забезпечуючи лаконічність тексту без тавтології та надлишковості. Проте, незважаючи на очевидність наявності зв'язку між цими поняттями, характер їхньої взаємодії залишається не повністю розкритим.

Дослідження цього питання має важливе значення не лише для лінгвістики, але й для прикладних галузей, зокрема сфери інформаційних технологій. Розуміння механізмів взаємодії референції та кореферентності може сприяти вдосконаленню методів аналізу тексту та покращенню алгоритмів розуміння природної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище референції було розглянуто в роботах низки науковців, зокрема на нього звернули увагу П. Стросон (з комунікативного боку мови), Дж. Серль (як відношення між наміром того, хто говорить, і спробою дізнатися про цей намір адресатом), Дж. Лайонз (як відношення мови та справжнього світу) тощо. Кореферентність часто вивчають саме в галузі обробки природних мов, як-от А. Рахман та Вінсент Нг. Із лінгвістичної точки зору цей феномен опрацювали українські науковиці Н. Гуйванюк, Л. Куриляк та О. Максим'юк.

Мега статті. У роботі здійснюється пошук та аналіз основи взаємозв'язку референції та кореферентності. Визначення референції як первинної структури продемонструє, як початкові аспекти створюють когнітивні орієнтири для кореферентності. Висновки забезпечать кращий підхід до вивчення та розуміння сприйняття, забезпечення зв'язності та структурованості тексту.

Методи дослідження. Під час роботи застосовувалися такі методи дослідження, як аналіз (зادля виокремлення аспектів референції та кореферентності для їх детального опрацювання), опис (з метою охарактеризування головних понять та опису механізму функціонування явищ), індукцію (тема досліджувалася від явища кореферентності до загального феномену, що є його підгрунтям – референції) та узагальнення (для формування загальних висновків на матеріалі попередньо виведених дефініцій і теоретичних положень щодо природи зв'язку між референцією та кореферентністю).

Виклад основного матеріалу. Феномен кореферентності залишається одним із ключових об'єктів дослідження в сучасній лінгвістиці, привертаячи увагу як філологів, так і фахівців у галузі обробки природної мови та комп'ютерної лінгвістики для аналізу тексту та вивчення структури дискурсу в різних типах текстів і мов. Витоки вивчення цього явища сягають ще часів античності, адже першим, хто виявив і почав роботу з кореферентністю, був давньогрецький філософ Арістотель (Куриляк, 2004).

Із плином часу розуміння кореферентності еволюціонувало та стало ширшим, і наразі відома низка різних визначень цього терміна. Зокрема, лінгвіст Янь Хуан описує кореферентність як явище, за якого два чи більше анафоричних або референтних виразів позначають або посилаються на один і той самий об'єкт зовнішнього світу. Ця дефініція підкреслює зв'язок між мовними одиницями та їхніми референтами у справжньому світі (Huang, 2006).

Словник Collins пропонує інше визначення, акцентуючи увагу на граматичному аспекті: кореферентність розглядається як зв'язок між двома словами чи словосполученнями, які стосуються тієї самої особи чи предмета, одне з яких виступає як лінгвістичний попередник іншого (переклад мій. – С. В.) (Collins Dictionary, 2010).

Українські мовознавці також зробили вагомий внесок у дослідження цього явища. Зокрема, у дисертації науковиці Н. Гуйванюк, кореферентність розглядається з точки зору функціональності у лінгвістиці. Вона визначає це явище як функціональну співвіднесеність синтаксичних одиниць із тим самим мовним референтом на різних рівнях мовної структури – від синтаксису до цілих речень та їхніх поєднань. Такий підхід підкреслює важливість кореферентності для створення когерентності та когезії тексту (Гуйванюк, 1999).

Інша українська дослідниця Л. Куриляк зазначає, що кореферентність – це інтерпарадигмальна категорія, яка забезпечує вербальну різноаспектну репрезентацію об'єкта, представляючи концептуальну картину світу через фрагментацію її окремих компонентів. Також, вона зазначає, що кореферентність найоптимальніше виявляється у будь-якому типі текстів, функціонуючи як текстотвірна універсалія (Куриляк, 2004).

Варто звернути увагу на визначення, наведені у праці О. Селіванової. Зазначається, що кореферентність – це смислові зв'язки ототожнення різних позначень одного референта в тексті. Дослідниця наголошує на різноманітності кореферентних зв'язків, які можуть містити займенники та їхні антецеденти, власні й загальні назви, гіпероніми та гіпоніми, а також найменування осіб за різними характеристиками. Особливу увагу О. Селіванова приділяє ролі кореферентності у створенні художнього образу та експресивності мовлення, адже це явище також забезпечує семантичну зв'язність і є засобом створення художнього образу, що репрезентує емотивне та оцінне ставлення до референта, і, крім того, увиразнює та додає експресії у мовлення (Селіванова, 2008).

Словник української ономастичної термінології пропонує дещо вужче визначення, фокусуючись на ролі кореферентності в художніх текстах. Тут кореферентність розглядається як засіб створення повноцінного художнього образу та формування ставлення читача до персонажів. У словнику зазначається, що кореферентність базується на метонімії, метафорі, символі і виконує роль засобу створення повноцінного художнього образу та формує ставлення читача (тобто, реципієнта) твору до певного персонажа (Бучко, Ткачова, 2012).

На рівні текстової організації, дослідники виокремлюють дві основні форми кореферентності: анафору та катафору. Анафора позначає посилання на раніше згаданий в тексті референт. Вона може виражатися через використання синонімів, гіперонімів, метафор або ж інших стилістичних засобів. Такий підхід не лише дозволяє уникнути монотонності в тексті, але й допомагає уточнити чи розширити уявлення про згаданий об'єкт. Катафора представляє посилання на референт, який буде названий пізніше в тексті. Цей прийом часто використовується для створення інтриги чи підкреслення важливості майбутньої згадки (Панченко, 2016; Vater, 2005).

Отже, підсумовуючи різні підходи дослідження та визначення кореферентності, можна сформулювати комплексну дефініцію для цього терміна. Кореферентність – це універсальний лінгвістичний феномен і механізм текстотворення, за якого різні мовні вирази в межах дискурсу посилюються на один і той самий об'єкт справжнього світу, поняття чи референт. Це

явище проявляється на різних мовних рівнях, від окремих слів до текстових структур, і відіграє основну роль у забезпеченні когерентності та когезії тексту.

Прикладом цього явища можуть бути наведені нижче кореферентні ланцюжки:

1) *Artemis = goddess of wilderness, animals and hunt = a goddess of birth, infants and children = a goddess of youths and marriage = Artemis Orthia = Artemis Ephesia = goddess of hunting and hunters = a girl = lion among women = a mistress of animals = she* (Léger, 2015);

2) *Apollo = he = wolf god = the god of healing = the god of plague = her twin brother = the "most Greek god" = the god of prophecy* (Li, 2019).

Як відомо з матеріалів Н. Гуйванюк, кореферентність має за основу функціональну еквівалентність синтаксичних одиниць та референційну тотожність (Гуйванюк, 1999).

Згідно концепції німецького науковця Г. Сгера, функціональна еквівалентність – це тотожність функціональних значимих частин тексту оригіналу та тексту перекладу, що включає в себе зміст тексту разом з екстралінгвістичними факторами, тобто, враховується не лише лінгвістичний аспект, але й контекст, в якому текст функціонує. Із огляду кореферентності, функціональна еквівалентність допомагає зрозуміти, як різні мовні вирази можуть відноситися до одного й того самого об'єкта чи поняття, водночас виконуючи однакову функцію в тексті (Білоус, 2013).

Щодо референційної тотожності, науковці, зокрема Дж. Лайонз, П. Стросон та Дж. Серль, дійшли висновку, що це не властивість слів, а результат дій мовця, який використовує мовні вирази для посилання на об'єкти чи поняття в контексті комунікації.

Отже, референційна тотожність забезпечує зв'язок між виразами та об'єктами реального світу, а функціональна еквівалентність розглядає, як ці вирази функціонують у контексті комунікації. Разом вони відображають, як мовні вирази використовуються для створення зв'язного дискурсу.

Референційна тотожність є основою кореферентності, оскільки вона дозволяє різним мовним виразам відноситися до одного й того самого референта. Корреферентність виникає, коли декілька виразів у дискурсі мають однакову референційну тотожність.

Явище референційної тотожності є конкретним випадком іншого феномену, а саме референції, коли різні мовні вирази вказують на один і той самий об'єкт чи поняття. Тобто, референційна тотожність є специфічним проявом більш загального явища референції.

Етимологічно термін «референція» походить від латинського «referre», що означає «відносити» або «відсилати». В англійській мові це поняття пов'язане з дієсловом «to refer», яке має широкий спектр значень: від «посилатися на щось» до «мати на увазі» або «спрямовувати увагу до певного об'єкта чи ідеї» (Пожарська, 2021; Short, Andrews, Freund, & Lewis, 1879).

Науковець Дж. Лайонз визначає референцію як своєрідний міст, відношення між мовою та реальністю, підкреслюючи її роль у створенні зв'язного тексту. За його концепцією, референція виступає не лише як зв'язок між словом та об'єктом, але й як механізм, що дозволяє уникнути повторень та надлишковості в мовленні (Григор'єва, 2016; Lyons, 1977).

Німецький мовознавець Г. Ватер розширює поняття референція, стверджуючи, що це експліцитне чи імпліцитне посилання не лише на конкретні ситуації, що лежать в основі предикації а й на локації, часові інтервали та предмети, що позначають аргументи (Панченко, 2016; Vater, 2005).

Зі свого боку, М.-Е. Конте виокремлює іншу дефініцію терміна референції. Вона вважає, що це активна дія, цілеспрямований акт, що здійснюється мовцем за допомогою мовної одиниці задля вказування на об'єкт дійсності та надання адресату висловлення можливості його ідентифікації (чи реідентифікації). Це підкреслює прагматичний аспект референції, її роль у досягненні комунікативних цілей (Панченко, 2016; Conte, 1986).

Водночас у дисертації І. Панченко висувається доповнення до попереднього визначення, зокрема необхідність врахувати невербальний компонент висловлення, а саме, для ідентифікуючої референції – вказівні жести частинами тіла, наприклад головою, рукою, очима. Стверджується, що це допомагає сфокусувати увагу на предметі розмови у спільному візуальному полі інтерактантів (Панченко, 2016).

Нині ж, в епоху цифрових комунікацій, також необхідно враховувати нові способи встановлення референції у просторі соціальних мереж, месенджерів та відеоконференцій. Це можуть бути гіперпосилання, гештеги, емодикони, реакції тощо. Ці інструменти дозволяють створювати складні мережі референцій, що виходять за межі традиційно звичного тексту.

Крім того, важливо розглядати питання референції в контексті міжкультурної комунікації. Очевидне значення референта для носія однієї культури може бути незрозумілим або навіть мати інше значення для представника іншої культури. Це підкреслює важливість культурного контексту у встановленні зв'язків між мовними знаками та об'єктами дійсності.

Можна зробити висновок, що референція – складний лінгвістичний феномен, який пов'язує мовні конструкції з об'єктами навколишнього світу. Це співвіднесеність певного актанта пропозиції висловлення, тобто елемента, представленого у реченні здебільшого номінативною одиницею, яка є підпорядкованою дієслову та детермінує його валентність, з конкретним об'єктом реальної чи фіктивної дійсності, оформлена за допомогою вербальних або ж невербальних засобів чи їхньої комбінації (Панченко, 2016). Наведемо приклад явища референції:

1) *By Hecate's advice Demeter consulted Helios, whose all-seeing eye nothing escapes, and from him she learnt that it was Zeus himself who had permitted Aides to seize Persephone, and transport her to the lower world in order that she might become his wife.* (Berens, 2007) – *За порадою Гекати Деметра звернулася до Геліоса, від всевидячого ока якого ніщо не сховається, і від нього дізналася, що саме Зевс надав дозвіл Аїду схопити Персефону і забрати її в підземний світ, щоб вона стала його дружиною.* (переклад мій. – С. В.)

Зазначена фраза описує події з давньогрецького міфу. Приклад демонструє явище референції у словосполученні *the lower world*, що є позначенням місця правління бога смерті Аїда.

2) *Zeus swore by the Styx (which was to the gods an irrevocable oath) to accede to her request whatsoever it might be.* (Berens, 2007) – *Зевс присягнувся на річці Стикс (що для богів означало непорушну клятву) виконати її прохання, яким би воно не було.* (переклад мій. – С. В.)

У цьому прикладі референція виникає під час зазначення *the Styx*, що позначає конкретну річку, яка протікає у підземному царстві і має велике значення для богів та смертних.

У вже згаданій раніше роботі І. Панченко наголошується, що у референції виділяється два головні аспекти. Референція є динамічним процесом, співвіднесенням, адже це активна дія мовця, що свідомо встановлює зв'язок між мовними виразами та об'єктами дійсності. Цей аспект є «актом референції», невід'ємною частиною кожного мовленнєвого процесу. Водночас референція є співвіднесеністю, результатом, уже встановленим відношенням між лінгвістичними одиницями та їхніми денотатами в контексті конкретної комунікативної ситуації. Тобто, це також доконаний процес (Панченко, 2016).

Варто наголосити, що референція має інтенційний характер, адже акт референції здійснюється мовцем цілеспрямовано, з певним комунікативним наміром. Це не просто механічне співвіднесення слів з об'єктами, а складний когнітивний процес, який враховує контекст, знання співрозмовників, їхні спільні пресупозиції тощо (Панченко, 2016).

Як дія, референція виконує ще й організовуючу функцію в комунікації. Вона спрямовує увагу співрозмовників на певні об'єкти чи явища, структурує дискурс, визначає, про що саме йдеться в конкретний момент спілкування. Таким чином, референція стає інструментом не лише номінації, але й фокусування уваги та скеровування ходу комунікації (Панченко, 2016).

У процесі референції беруть участь референти, що є об'єктами чи індивідами реальності, на які вказують мовні засоби в контексті конкретного акту комунікації.

Фахівцем Р. Музаном була введена нова концепція, зокрема «дискурсивний референт». Ця ідея розширює загальне розуміння референта, додавши до нього не лише фізичні об'єкти чи осіб, але й абстрактні поняття, часові показники, місця тощо. Дискурсивний референт є частиною «дискурсивного універсуму» – спільного інформаційного простору, який формується в процесі комунікації (Панченко, 2016).

Професорка О. Селіванова визначає референт як елемент позамовної реальності, який вступає у відношення з мовним знаком. Це відношення може реалізовуватися як на рівні мовної системи, так і в конкретному акті комунікації. У дефініції зазначається, що не всі елементи мови мають постійний, фіксований референт. Деякі мовні одиниці, як-от займенники, дескриптивні вирази, певні власні імена та загальні назви, набувають референта лише в контексті конкретного висловлювання. Це явище можна назвати контекстуальною референцією. Дослідницею також виокремлюється явище подвійної референції. Тобто, такі знаки можуть позначати клас предметів (наприклад, слово «*дерево*» може стосуватися всіх дерев загалом), або ж вказувати на конкретний об'єкт в певній ситуації («*дерево*» може означати конкретну рослину в згаданому навколишньому середовищі) (Селіванова, 2008).

Отже, можна підсумувати, що референт – це елемент дійсності (матеріальний чи абстрактний, реальний чи уявний), який є об'єктом уваги в процесі комунікації. Цей елемент позначається за допомогою мовних засобів, невербальних сигналів або їхньої комбінації, і в процесі спілкування входить до спільного когнітивного простору учасників комунікації.

Для кращого розуміння наведемо приклади:

1) *No sooner had he uttered the sacrilegious words than Poseidon, enraged at his audacity, split with his trident the rock to which the hero was clinging, and the unfortunate Ajax was overwhelmed by the waves.* (Berens, 2007) – *Не встиг він промовити слова наружу, як Посейдон, розлючений його зухвалістю, розколов своїм тризубом скелю, за яку чіплявся герой, і нещасного Аякса знесло хвилями.* (переклад мій. – С. В.)

У зазначеному реченні присутній референт *trident*, що позначає тризуб, божественний атрибут бога морів Посейдона.

2) *Themis was a prophetic divinity, and had an oracle near the river Cephissus in Bœotia.* (Berens, 2007) – *Феміда була божеством пророцтва і мала оракула біля річки Кефіс у Беотії.* (переклад мій. – С. В.)

Наведене речення містить референт *an oracle*, який створює референцію на конкретного оракула, тобто жерця, що міг пророкувати майбутнє. Також присутній референт *Bœotia*, що позначає територію Давньої Греції. Лише читачі, ознайомлені з контекстом, грецькою міфологією та історією, можуть зрозуміти подані референції.

Існує ще одне явище, яке використовується для того, аби вказати на певний об'єкт чи особу, а саме – референційні вирази. Вибір виразів залежить саме від намірів мовця, а також поданого контексту. Згідно Т. Трене, слід розмежовувати терміни «референційний», який позначає вирази, що мають потенціал до здійснення референції, та «реферуючий», що відображає вирази, які активно використовуються в конкретному мовленнєвому акті для здійснення референції (Thrane, 1980).

Із огляду на це, у дисертації І. Панченко зазначається, що референційність чи референція є сферою мовних явищ, а безпосередньо реферуючі вирази слід сприймати на мовленнєвому рівні. Таке розмежування є важливим для розуміння механізмів формування та функціонування мови в різних комунікативних ситуаціях (Панченко, 2016).

Висновки і напрями подальших досліджень. Отже, як підсумок, було визначено, що явище кореферентності є складним багатограним лінгвістичним феноменом, який відіграє ключову роль у забезпеченні зв'язності та когерентності тексту. Кореферентність має значну історію, адже привертає увагу різних дослідників ще з античних часів. На багатоаспектність цього поняття вказує велика кількість різноманітних визначень, запропонованих українськими та зарубіжними науковцями. Воно розглядається як механізм текстотворення, засіб створення художніх образів та інструмент забезпечення семантичної зв'язності тексту.

Також зазначалося, що кореферентність має за основу поняття функціональної еквівалентності та референційної тотожності, які разом формують базу для створення зв'язного дискурсу. Відштовхуючись від цієї інформації, можна сказати, що ключову роль у формуванні кореферентності відіграє феномен референції. Референція, як механізм співвіднесення мовних виразів з об'єктами дійсності, створює основу для виникнення кореферентних зв'язків у тексті.

Завдяки аналізу різноманітних підходів до визначення референції значною кількістю науковців було виявлено, що референція функціонує не лише як статичне відношення між словом і об'єктом, але й як динамічний процес, активна дія мовця, спрямована на встановлення зв'язку між мовними конструкціями та елементами реальності.

Дослідження референції в контексті міжкультурної комунікації підкреслює важливість контексту конкретного контингенту у встановленні референційних та кореферентних зв'язків. Це особливо актуально в епоху глобалізації та інтенсивного міжкультурного обміну.

Глибоке вивчення референції як основи кореферентності залишається актуальним завданням сучасної лінгвістики. Воно не лише збагачує наше розуміння механізмів текстотворення та дискурсивних зв'язків, але й має широке практичне

застосування в різних галузях. Подальші дослідження в цьому напрямку можуть відкрити нові перспективи для розуміння когнітивних процесів, пов'язаних з мовною діяльністю, та вдосконалення технологій обробки природної мови.

Література:

1. Білоус О. Теорія і технологія перекладу. *Кропивницький: Центральноукр. держ. ун-т ім. Володимира Винниченка*, 2013. 201 с.
2. Бучко Д., Ткачова Н. Словник української ономастичної термінології. *Харків: Ранок-НТ*, 2012. 256 с.
3. Григор'єва М.-В. Мовні засоби формування когезії у романі Джона Толкієна «Володар Пернів». *Київ: Мовний простір словянського світу: досвід і перспективи: II Всеукр. міждисциплінарна конф.*, 2016. С. 21–24.
4. Гуйванюк Н. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. *Чернівці: Рута*, 1999. 336 с.
5. Куриляк Л. Кореферентність у сучасному українському текстотворенні: дис. канд. філолог. наук. *Івано-Франківськ: Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника*, 2004. 201 с.
6. Панченко І. Імплицитна адресатна референція в німецькомовному дискурсі: структурно-семантичний і прагматодискурсивний аспекти: дис. канд. філолог. наук. *Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*, 2016. 234 с.
7. Пожарська Н. Когнітивно-комунікативні механізми регулювання референції у діалогічному мовленні: дисертація. *Луцьк-Запоріжжя: Волинський національний університет імені Лесі Українки*, 2021. 231 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. *Полтава: Довкілля-К*, 2008. 711 с.
9. Andrews E. A., Short, C., Freund, W., & Lewis, C. T. A Latin dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary. *Clarendon Press*, 1879.
10. Berens E. M. The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome. *Maynard, Merrill, & Co. Publisher*, 2007
11. Collins Dictionary. *Collins English Dictionary*. *HarperCollins UK*, 2010
12. Conte M.-E. Textreferenten und Typen anaphorischer Wiederaufnahme Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten. *Hamburg: Helmut Buske*, 1986. s. 1–15.
13. Huang Y. Coreference: Identity and Similarity. *University of Reading, UK: Encyclopedia of Language & Linguistics*, 2006, 203–205
14. Léger R. M. Artemis and her cult. *Doctoral dissertation, University of Birmingham*. 2015, 447 p.
15. Li Y. Oriental Elements of Greek Religion in “The Orientalizing Period”: Focus on the Apollo Cult. *US: Cultural and Religious Studies*. 2019, 270–277.
16. Lyons J. Semantics. *Cambridge: CUP*, 1977. 375 p.
17. Rahman A., & Ng, V. Coreference resolution with world knowledge. *Proceedings of the 49th annual meeting of the association for computational linguistics: human language technologies* 2018, 814-824.
18. Thrane T. Referential-semantic analysis: aspects of a theory of linguistic reference. *Cambridge: CUP*, 1980, 256.
19. Vater H. Referenz. *Linguistik. München: Wilhelm Fink*, 2005. 206 s.

References:

1. Bilous, O. M. (2013). Theory and technology of translation. *Course of lectures: revised and supplemented. Textbook for students of translation departments. Kropyvnytskyi, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University*, 200. [in Ukrainian]
2. Buchko, D. H., Tkachova, N. V. (2012). Dictionary of Ukrainian onomastic terminology. *Kharkiv: Ranok-NT*, 256. [in Ukrainian]
3. Hryhorieva, M. V. (2016). Linguistic means of forming cohesion in the novel “The Lord of the Rings” by J. R. R. Tolkien. *Kyiv: Language space of the Slavic world: experience and prospects: II All-Ukrainian interdisciplinary conference 21–24*. [in Ukrainian]
4. Huivaniuk, N. V. (1999). Formal-semantic relations in the system of syntactic units. *Chernivtsi: Ruta*, 336. [in Ukrainian]
5. Kuryliak, L. P. (2004). *Coreference in modern Ukrainian text creation* [Doctoral dissertation, Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University], 201. [in Ukrainian]
6. Panchenko, I. M. (2016). *Implicit address reference in German-language discourse: structural-semantic and pragmatodiscursive aspects* [Doctoral dissertation, Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University], 234. [in Ukrainian]
7. Pozharska, N. V. (2021) *Cognitive and communicative mechanisms of reference regulation in dialogical speech* [Doctoral dissertation, Lutsk – Zaporizhzhia: Lesya Ukrainka Volyn National University], 231. [in Ukrainian]
8. Selivanova, O. O. (2008). Modern linguistics: directions and problems. *Poltava: Dovkillya-K*, 711. [in Ukrainian]
9. Andrews, E. A., Short, C., Freund, W., & Lewis, C. T. (1879). *A Latin dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary*. Clarendon Press.
10. Berens, E. M. (2007). *The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome*. Maynard, Merrill, & Co. Publisher.
11. Collins Dictionary (2010). *Collins English Dictionary*. HarperCollins UK.
12. Conte, M. E. (1986). Textreferenten und Typen anaphorischer Wiederaufnahme. Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten. *Hamburg: Helmut Buske*, 1–15.
13. Huang, Y. (2006). Coreference: Identity and Similarity. *University of Reading, UK: Encyclopedia of Language & Linguistics*, 203–205.
14. Léger, R. M. (2015) *Artemis and her cult*. [Doctoral dissertation, University of Birmingham], 447.
15. Li, Y. (2019). Oriental Elements of Greek Religion in “The Orientalizing Period”: Focus on the Apollo Cult. *US: Cultural and Religious Studies*. 270–277.
16. Lyons, J. (1977) Semantics. *Cambridge: CUP*, 375.
17. Rahman, A., & Ng, V. (2011). Coreference resolution with world knowledge. In *Proceedings of the 49th annual meeting of the association for computational linguistics: human language technologies* (pp. 814-824).
18. Thrane, T. (1980). Referential-semantic analysis: aspects of a theory of linguistic reference. *Cambridge: CUP*, 256.
19. Vater, H. (2005). Referenz. *Linguistik. München: Wilhelm Fink*, 206.

Отримано: 21 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 15 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 21 листопада 2024 р.

e-mail: gudkova.nm@knutd.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0370-0283>

e-mail: dvoryanchykova.sy@knutd.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8854-2933>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-18-22

Гудкова Н. М., Дворянчикова С. С. Застосування перекладацьких трансформацій в туристичному дискурсі (на матеріалі рекламних текстів готелів України). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 18–22.

УДК: 81'25[811.161.2 811.111]

Гудкова Наталія Миколаївна,кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет технологій та дизайну**Дворянчикова Світлана Євгенівна,**кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет технологій та дизайну

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ ГОТЕЛІВ УКРАЇНИ)

Дослідження присвячене вивченню специфіки перекладу туристичних текстів у контексті міжкультурної комунікації, що є особливо актуальним для України в умовах післявоєнного відновлення. Сфера туризму відіграє важливу роль у формуванні позитивного іміджу країни на міжнародній арені, а якісний переклад туристичних матеріалів є ключовим фактором успішної комунікації з іноземними туристами. Дослідження зосереджене на аналізі перекладів з української мови на англійську.

Основним об'єктом дослідження стали веб-сайти українських готелів, що надають інформацію як українською, так і англійською мовами. Порівняльний аналіз текстів дозволив виявити найбільш розповсюджені перекладацькі стратегії, що застосовуються для адаптації туристичних матеріалів для англомовної аудиторії. Серед основних перекладацьких прийомів, які використовувалися, були лексичні трансформації, такі як транскрибація, а також лексико-семантичні прийоми (генералізація, конкретизація, додавання, вилучення, метафоризація). Граматичні трансформації, включаючи конверсію, заміну членів речення та інверсію, також відіграли важливу роль у процесі перекладу.

Особливу увагу приділено адаптації власних назв, оскільки їх правильне передавання в іноземному контексті може сприяти кращому сприйняттю інформації аудиторією. Розглянуто також явище антонімічного перекладу.

У дослідженні підкреслюється роль перекладача як посередника між культурами, чия робота спрямована не лише на точну передачу змісту, але й на створення текстів, які є інформативними, зрозумілими та привабливими для іноземної аудиторії. Результати роботи можуть бути корисними для перекладачів, які працюють у сфері туризму, а також для розробників туристичних матеріалів, орієнтованих на міжнародний ринок.

Ключові слова: туристичний дискурс, професійний перекладач, дидактика перекладу, адекватність перекладу, лінгвістичні трансформації.

Nataliia Gudkova,PhD, Associate Professor at the Department of Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design**Svitlana Dvoryanchykova,**PhD, Associate Professor at the Department of Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design

APPLICATION OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN THE TOURIST DISCOURSE (BASED ON THE MATERIAL OF ADVERTISING TEXTS OF HOTELS IN UKRAINE)

The research is devoted to the study of the specifics of translating tourist texts in the context of intercultural communication, which is particularly relevant for Ukraine in the context of post-war recovery. The tourism sector plays an important role in shaping the country's positive image on the international stage, and high-quality translation of tourist materials is a key factor in successful communication with foreign tourists. The research focuses on the analysis of translations from Ukrainian into English.

The primary subject of the study is the websites of Ukrainian hotels that provide information in both Ukrainian and English. A comparative analysis of the texts revealed the most common translation strategies used to adapt tourist materials for an English-speaking audience. Among the main translation techniques used were lexical transformations, such as transcription, as well as lexico-semantic methods (generalization, specification, addition, omission, metaphorization). Grammatical transformations, including conversion, sentence element substitution, and inversion, also played an important role in the translation process.

Particular attention was given to the adaptation of proper names, as their correct transmission in a foreign language context can enhance audience understanding. The phenomenon of antonymic translation was also considered.

The study emphasizes the role of the translator as a mediator between cultures, whose work is aimed not only at accurate content delivery but also at creating texts that are informative, understandable, and appealing to a foreign audience. The results of the study can be useful for translators working in the field of tourism as well as for developers of tourist materials targeting the international market.

Keywords: tourism discourse, professional translator, translation didactics, translation adequacy, linguistic transformations.

Постановка проблеми. Сучасне перекладознавство, як і будь-яка інша наука, розвивається на основі суміжних наукових дисциплін та сфер діяльності. Універсалізація освіти, глобалізація та консолідація перекладацького ринку, поява нових дискурсивних практик та комунікативних форматів сприяють як трансформації професійного профілю перекладача, так і зміні вектору у викладанні перекладу та підготовці перекладачів. Соціолінгвістична та транскультурна діяльність перекладача переконує нас у тому, що він співіснує та здійснює лінгвокультурний трансфер у межах певного дискурсу, і саме

дискурсивний контекст формує його комунікативні дії. Одним із специфічних типів комунікації у форматі міжкультурної взаємодії, де професійний перекладач виконує провідну функцію, є міжнародний туристичний дискурс, який реалізується на різних сучасних комунікативних майданчиках та у певних форматах, що також детермінує його аналіз з позицій лінгвістики, перекладознавства, методики та дидактики викладання. Незважаючи на постійні економічні кризи, туризм завжди вбачався ефективним інструментом активізації ділової та культурно-опосередкованої комунікації. Безумовно, війна 2022 року в Україні не тільки порушила фінансові, енергетичні та продовольчі ринки, а й спустошила сферу туризму (Моца, 2022). Тому питання відновлення туризму в Україні, зокрема у повоєнний період, стає актуальним вже сьогодні. Одними з перспективних напрямків цього відновлення є створення умов для підвищення інтересу іноземних туристів до пам'ятних маршрутів та повосних символічних місць, пошук нових способів реалізації туристичних послуг (Моца, 2022). Отже, затребуваним у цьому контексті стає презентація інформаційно-рекламних матеріалів туристичного дискурсу у багатомовному форматі, зокрема перекладених з української на англійську мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Володіючи культурними та професійними знаннями, у кожній новій комунікативній ситуації перекладач використовує різноманітний інструментарій та арсенал перекладацьких технологій, які є предметом вивчення науковців. Лінгвістичні характеристики та особливості перекладу в туристичному дискурсі останніми роками активно вивчалися вітчизняними та зарубіжними лінгвістами (Везубенко, Безугла, 2022; Скібіцька, 2011; Pierini, 2007; Sanning, 2010; Smessa, 2009). Проведення лінгвістичного аналізу рекламних текстів у мовній парі *українська – англійська* є затребуваним, оскільки його результати можуть бути враховані їх укладачами та розробниками для підвищення якості мовного вираження інформації про туристичні послуги, що сприятиме залученню туристів та іноземних коштів в економіку України. Сказане обумовлює **актуальність** даного дослідження, **метою** якого є порівняння автентичних україномовних сайтів готелів України та їх перекладених англійськомовних версій та визначення ефективних перекладацьких стратегій. **Матеріалом дослідження** стали рекламні тексти офіційних сайтів готелів Прем'єр Палац (Premier Palace Hotel), Україна (Ukraine), Premier Hotel Rus, Дніпро (Dnipro Hotel), Bakara, Kidev.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі перекладацької діяльності перекладач переслідує певну мету – досягнення адекватності перекладу. Для вирішення цієї задачі перекладач використовує перекладацькі трансформації, які передбачають заміну формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі. Причиною використання перекладацьких трансформацій є той факт, що точність перекладу визначається не формальною відповідністю між одиницями двох мов, а їх функціональною тотожністю.

Аналіз автентичних україномовних рекламних сайтів готелів України та їх перекладених англійськомовних версій дозволив виявити лексичні, лексико-семантичні, граматичні, лексико-граматичні трансформації, здійснені при перекладі. Їх підтипи буде проаналізовано в цьому дослідженні.

Рекламні тексти готельних послуг містять достатню кількість власних імен. У випадку перекладу власних імен найвиразніше проявляється тенденція до встановлення еквівалентів. Власні імена належать до ряду перекладацьких проблем на рівні з фразеологічними виразами, реаліями, термінами, скороченнями, каламбурами та подібним (Ребрій, 2009: 48). Тому для адекватного перекладу саме власних імен потрібне застосування розроблених стратегій перекладу, до яких відносять **транскодування**, в основі якого лежить симбіоз транскрибування, транслітерації, калькування та наблизений переклад, а також комбінування цих способів (Зорівчак, 1989: 71). Оскільки фонетична та графічна структури різних мов суттєво відрізняються одна від одної, то процес транскодування доволі умовний. Отже, транскодування передбачає передачу звукової та/або графічної форми вихідної мови засобами абетки мови перекладу. Наведемо приклади перекладацького транскодування, вилучені з двомовного сайту готелю «Прем'єр Палац», де у розділі щодо історії створення готелю вказано географічні назви та історичні імена, які мали відношення до будівництва та розвитку готелю: *міжнародний аеропорт «Бориспіль» – Boryspil International Airport; головна вулиця Києва Хрещатик – the main street of Kyiv Khreschatyk; У 1918 році в його стінах гетьман Павло Скоропадський склав свою булаву. До війни він був перейменований в «Палац», а після носив назву «Україна» – The last Ukrainian hetman Pavlo Skoropadskyi decided to lay down his mace. Before the war, it was known as the Palace Hotel, then as the Ukraina Hotel; золоті собори Архангела Мухайла – St. Michael's Golden-Domed Monastery* (<https://u.to/v-xRIA>).

Конкретизація як вид лексико-семантичних трансформацій при перекладі з української на англійську мову зустрічаємо в рекламі способів розрахунку за послуги готелю, де словосполучення більш широкого спектру значення замінені еквівалентом, який конкретизує значення згідно з контекстом: *Розрахунки на території України проводяться в національній валюті за курсом НБУ... – All payments in Ukraine are made in UAH according to the National Bank of Ukraine exchange rate* (<https://u.to/v-xRIA>).

Генералізація як міжмовне перетворення лексеми мови джерела з вужчим семантичним полем на лексему мови перекладу з ширшим семантичним полем спостерігаємо в рекламно-інформаційних двомовних текстах, що пропонують різноманітний сервіс у роботі готелю: *Меню ресторану GRAND PIANO розроблено з урахуванням побажань найвимогливіших гостей. Почніть свій день зі сніданку на терасі з видом на річку, випийте каву в затишному лобі-барі ... – GRAND PIANO Restaurant menu has something to offer to guests with the most exquisite taste. Start your day with a breakfast on a terrace with the view on the river, have some coffee in a cozy lobby-bar ...* (<https://u.to/S-1RIA>); *... загальний список відомих постояльців давно перевищив за 200 осіб – ... a general list of its famous guests is over 200 people* (<https://u.to/v-xRIA>); *Розроблені та продумані пропозиції допоможуть зекономити ваш час, заощадити кошти і звільнити вас від непотрібних зайвих турбот – We will help you to save your time and money and make your stay trouble-free* (<https://dniprohotel.ua/>). У наведених прикладах перша лексема у парах *розроблено – has, випийте – have, перевищив за – is over, зекономити, заощадити – to save* має вужче семантичне поле та замінена при перекладі лексемою з ширшим семантичним полем.

Трансформація **додавання** пов'язана з впровадженням у текст перекладу мовних одиниць, які формально відсутні у тексті оригіналу. Операції додавання можуть носити лексико-семантичний та лексико-граматичний характер, наприклад: *культурні заходи – cultural and social activities* (лексично-семантичний рівень); *Ми живемо та працюємо для Вашого комфорту – We live and work to provide your comfortable stay* (лексико-граматичний рівень) (<https://dniprohotel.ua/>).

Вилучення як перекладацький прийом передбачає вилучення семантично надлишкових елементів, відсутність яких не порушує адекватність перекладу. Як й додавання, трансформація вилучення можлива на лексико-семантичному та лексико-граматичному рівнях, наприклад: *Ассортимент страв поповнюється кожного дня – Dishes are renewed every day* (<https://u.to/v-xRIA>); *Справжньою прикрасою сніданку є ... українські та типово київські страви, приготовані з місцевих екологічно чистих продуктів ... – The pearl of the breakfast is ... Ukrainian and typical Kyiv region dishes cooked from local eco products ...* (<https://u.to/v-xRIA>) (лексично-семантичний рівень); *Стільні подушки з романтичним зізнанням на ваш вибір – Stylish romantic pillows for your choice* (<https://u.to/S-1RIA>) (лексико-граматичний рівень). Як бачимо, вилучені елементи *ассортимент*, *чистих* та *зізнанням* не несуть важливого семантичного навантаження, тому їхня відсутність в англійських версіях повідомлень не деформує зміст тексту.

При перекладі дуже часто вилучаються парні синоніми – паралельно вживані слова тотожного або дуже близького референційного значення, що об'єднуються, як правило, сполучником *та/і*. Перекладач вдається до операції вилучення, коли вилучення одного з синонімів не змінює комунікативну мету повідомлення, наприклад: *Для великих і гучних заходів ми передбачили майданчики ... – For large events, we have provided open areas ...*; *У KIDEV ваші малюки проведуть час весело та корисно – In KIDEV your baby will have fun* (<https://kidev.kiev.ua/>).

Лексико-семантичні перетворення також охоплюють **метафоричні трансформації**, в основу яких покладено асоціації за схожістю, за аналогією, вжиток у переносному значенні. Метафоричні номінації лежать у підґрунті фундаментальних понять багатьох галузей науки (Гудкова, 2014: 224). Не виключенням є й готельно-туристичний дискурс, в рекламних текстах якого метафора виявляється продуктивним та універсальним прийомом. Аналіз текстів реклами послуг готелів виявив тенденцію до метафоризації текстів оригіналу перекладу при перекладі з української мови на англійську, що доводить тезис про те, що переклад є творчим процесом. Використання метафори у рекламному тексті є ефективним засобом переконання, тому метафоризація при перекладі стилістично нейтрального тексту є цілком виправданою. Наведемо декілька прикладів заміни неметафоричного виразу метафоричним при перекладі: *Справжньою прикрасою сніданку є ... українські та типово київські страви ... – The pearl of the breakfast is ... Ukrainian and typical Kyiv region dishes ...*; *Професійно здійснюється ремонт будь-якої складності чоловічого, жіночого та дитячого одягу, а також ремонт взуття. Якість обслуговування Вас приємно здивує. Ми працюємо для Вашого комфорту і намагатимемося задовольнити навіть самого вимогливого Гостя – If looking great is a priority for You, You will need to find the best tailors to perform custom alterations that make each of Your prized pieces fit You like a glove². Repairing shoes, boots, belts and purses we pride ourselves on the creativity in our repair work* (<https://u.to/v-xRIA>).

Дуже поширеним видом граматичної трансформації у процесі перекладу рекламних текстів з української мови на англійську є **конверсія**, яка передбачає заміну частини мови на іншу: а) іменник → прикметник: *Чотиризірковий Готель Україна розташований у серці Києва – на Майдані Незалежності – The four-star «Ukraine» hotel is located in the heart of Kyiv – on the Independent Square*; б) дієслово → іменник: *Палити дозволяється в спеціально відведеному місці – Smoking is allowed in a specially allotted place*; в) іменник → дієслово: *Готель Україна пропонує в оренду конференц-зали для проведення семінарів, конференцій, тренінгів та інших заходів. – Ukraine hotel offers to rent conference halls for seminars, conferences, trainings and other events* (<https://ukraine-hotel.kiev.ua/>).

Наслідком заміни частин мови є перебудова синтаксичної структури речення, що призводить до **заміни членів речення** при перекладі. Істотна перебудова синтаксичної структури речення пов'язана з заміною головних членів речення: *В Premier Hotel Rus вас чекає щирісердечний прийом і гарне обслуговування – Premier Hotel Rus offers you a hearty welcome and first-class service* (<https://hotelrus.phnr.com/ua>). В наведеному прикладі підмет (суб'єкт) *щирісердечний прийом і гарне обслуговування* в українському реченні змінено на додаток (об'єкт) *a hearty welcome and first-class service* в перекладеному реченні. Спостерігаються й зворотні перекладацькі трансформації, коли додаток (об'єкт) в українському реченні перетворюється на підмет (суб'єкт) при перекладі на англійську мову: *Тут можна організувати фуд-корт з мангалом – A food court with barbecue can be arranged here* (<https://u.to/S-1RIA>).

Заміна тину речень є ефективним перекладацьким прийомом, за яким відбувається заміна структури перекладеного речення. Наведемо декілька прикладів: 1) *Заощаджуйте на проживанні, скориставшись пропозиціями готелю! – Take advantage of our special prices!* (<https://dniprohotel.ua/>). В цьому прикладі українське речення за структурою є простим спонукальним реченням, ускладненим дієприслівниковим зворотом, а його перекладений на англійську мову відповідник є простим спонукальним реченням; 2) *Тут можна розмістити фуршет на 50 гостей – Here you can place a buffet for 50 guests* (<https://u.to/S-1RIA>); *Плануєте провести корпоратив для співробітників компанії? – Are you planning a corporate event for the company's employees?* Ці приклади демонструють трансформацію односкладних безособового та означено-особового українських речень у двоскладні речення при перекладі на англійську мову.

Синтаксична перестановка як вид граматичного перетворення при перекладі полягає в заміні порядку мовних одиниць. Це обумовлено тим, що традиційний порядок слів в англійському реченні не співпадає з органічним порядком слів в українському інформативному реченні, в якому обставини часу, місця тощо передують підмету та присудку. Синтаксичну перестановку як перекладацьку трансформацію спостерігаємо у наступному прикладі: *Всього за кілька кроків знаходиться знаменита вулиця Хрещатик – The famous artery street Kreshchatyk is just few steps away* (<https://hotelrus.phnr.com/ua>).

Аналіз двомовних рекламних текстів готельного сервісу показав, що доволі часто перекладач вдається до прийому **членування речень**, наприклад: *Нашому розкішному готелю понад 110 років, і сьогодні він не втрачає свого шарму і здатності випереджати час. – Our luxurious hotel is more than 110 years old. It did not lose its charm and ability to get ahead of time* (<https://u.to/v-xRIA>). Як бачимо, складне речення у мові оригіналу розбито на два простих речення у мові перекладу, оскільки автор перекладу намагається спростити сприйняття рекламної інформації про готель. В наступному прикладі перекладач не тільки розбив речення на чотири окремих речення, але повністю реструктурував його, змінив порядок

¹ Pearl – In a metaphorical sense, «pearl» can refer to something very fine or admirable (У метафоричному значенні «перлина» може означати щось дуже гарне або гідне захоплення – переклад наш) (<https://u.to/swtRIA>)

² Fit like a glove – Fig. to fit very well; to fit snugly (Фігурально. Дуже добре підходити; щільно прилягати – переклад наш) (<https://u.to/KwtRIA>)

слідування компонентів: *Вечір можна провести в легендарному BAR 1909: з антуражем початку ХХ-го століття і авторськими коктейлями, а в літній час відпочити – в ресторані Atmosfera, розташованому на даху готелю – If you have some free time in the evening, visit the legendary BAR 1909. It offers the entourage of the beginning of the 20th century and signature cocktails. In summer, you can relax in the Atmosfera restaurant. It is located on the roof of the hotel* (<https://u.to/v-xRIA>).

Інверсія як перекладацький прийом здебільшого характерна для мови художньої літератури. Тому в рекламних текстах готельного сервісу ця перекладацька трансформація зустрічається не часто, а лише у випадках, коли перекладач має на меті виділити певний елемент оригінального речення та наділити його конотацією емоційності та експресивності: *Від конгресів семінарів, тренінгів, конференцій, корпоративних заходів до інтелектуальних турнірів та приватних вечірок – ми організуємо будь-який з цих заходів на вищому рівні – Not only do we organize VIP negotiations, seminars, trainings, conferences, corporate events, but also intellectual tournaments and private parties* (<https://u.to/v-xRIA>). В перекладеному реченні порядок слів змінено внаслідок емпатичної інверсії, а саме зміни структури речення.

Серед лексико-граматичних перекладацьких трансформацій, які застосовуються перекладачами в процесі перекладу рекламно-інформаційних повідомлень на сайтах готелів, заслуговує на увагу **антонімічний переклад**, який передбачає модифікацію одночасно лексичної та синтаксичної структури. Наведемо приклади заміни лексем оригінального тексту на її міжмовний антонім: *Готель «Україна» пропонує **відвідаати** унікальні місця ... – The «Ukraine» hotel excursions include places **not to be missed** ...* (<https://ukraine-hotel.kiev.ua/>); *Великий, затишний і при цьому **недорогий** готель Києва має в своєму розпорядженні ... – Large and comfortable but at the same time **reasonably priced** hotel in Kyiv offers ...* (<https://hotelrus.phnr.com/ua>); *Наші гості **не знають, що таке відсутність паркувальних місць** – Our guests always **have parking places**; **Наші гості не втомлюються насолоджуватися** розкішним краєвидом ... з панорамних вікон – Our guests always **enjoy** a beautiful view ... from panoramic windows; *Номери Classic для тих, хто шукає комфортний **недорогий** готель – Classic for those, who look for comfortable and **cheap** hotel* (<https://u.to/S-1RIA>). Можна зробити висновок, що в наведених прикладах змінено не тільки лексему на антонімічну, а в деяких випадках замінено заперечну конструкцію у реченні на стверджувальну при перекладі.*

Висновки. Міжнародний туристичний дискурс представляє собою один з видів інституційної комунікації у контексті міжкультурної взаємодії, де ключову роль відіграє професійний перекладач. У ході перекладу перекладач має конкретну мету – досягнення адекватності перекладу. Для реалізації цієї цілі він використовує різноманітні перекладацькі трансформації. Аналіз рекламно-інформаційних текстів сайтів готелів України дозволив зробити висновок, що частіше перекладач вдається до трансформацій змішаного типу, який поєднує декілька видів трансформацій. Найбільш вживаними типами трансформацій при перекладі рекламних текстів готелів у мовній парі українська – англійська є лексичні (транскрибація), лексико-семантичні (конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, метафоризація), граматичні (конверсія, заміна членів речення та типу речення, синтаксичні перестановки, членування речення, інверсія), лексико-граматичні (антонімічний переклад). В умінні здійснювати трансформації на різних рівнях й в різних контекстах й полягає мистецтво перекладу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в аналізі залежності специфіки та формату перекладацької дії від типу дискурсу, що розширює рамки сучасного перекладознавства та формує новий дискурсивний ракурс наукового пошуку в теорії перекладу.

Література:

1. Везубенко М., Безугла А. Типологія помилок машинного перекладу текстів туристичної тематики у мовній парі німецька – українська. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 48. Т. 1. С. 157-162.
2. Готель «Дніпро» – Офіційний сайт готелю «Дніпро» – Комфортні номери у центрі Києва. *Dnipro hotel*. URL: <https://dniprohotel.ua> (дата звернення: 10.10.2024).
3. Готель «Україна» – Офіційний сайт готелю 4* в центрі Києва. *Готель «Україна»*. URL: <https://ukraine-hotel.kiev.ua/> (дата звернення: 10.10.2024).
4. Готель Bakkara – Офіційний сайт готелю Bakkara – Hotel on the river. *Готель Bakkara*. URL: <https://u.to/S-1RIA> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Гудкова Н. Особливості трансформації метафори при перекладі англійського наукового тексту на українську мову. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 45. С. 224-226.
6. Зорівчак Р. Реалія і переклад. Львів: ЛНУ, 1989. 212 с.
7. Моца А., Шевчук С., Серета Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://u.to/m-1RIA> (дата звернення: 10.10.2024).
8. Ребрій О. Системний підхід до вироблення стратегії перекладу. *Вісник ХНУ. Серія «Перекладознавство»*. 2009. № 848. С. 215-220.
9. Скібіцька О. Передача стилістичних засобів при перекладі англійських туристичних текстів на Інтернет-сторінках. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. Вип. 19. С. 183-191.
10. Fit like a glove. *TheFreeDictionary.com*. URL: <https://u.to/KwtRIA> (date of access: 10.10.2024).
11. Kidev. *Kidev*. URL: <https://kidev.kiev.ua/> (date of access: 10.10.2024).
12. Mianowski J., Borodo M., Schreiber P. Memory, Identity and Cognition: Explorations in Culture and Communication Second Language Learning and Teaching Issues in Literature and Culture. Springer, 2019. 235 p.
13. Pearl: definition, meaning, and origin. *US Dictionary*. URL: <https://u.to/swtRIA> (date of access: 10.10.2024).
14. Pierini P. Quality in web translation: An investigation into UK and Italian tourism web sites. *The journal of specialized translation*. 2007. Vol. 8. P. 85-103.
15. Premier Hotel Rus – готель в Києві. *Premier Hotel Rus*. URL: <https://hotelrus.phnr.com/ua> (дата звернення: 10.10.2024).
16. Premier Palace Hotel Kyiv – готель 5 зірок в центрі Києва. *Premier Palace Hotel Kyiv*. URL: <https://u.to/v-xRIA> (дата звернення: 31.01.2024).
17. Sanning H. Lost and found in translating tourist texts: Domesticating, foreignizing or neutralizing approach. *The journal of specialized translation*. 2010. Vol. 13. P. 124-137.
18. Smecca P. Tourist guidebooks and the image of Sicily in translation. *Perspectives: Studies in translatology*. 2009. Vol. 17(2). P. 109-119.

References::

1. Vezubenko, M., & Bezuhla, A. (2022). Typologiya pomylok mashynnoho perekladu tekstiv turystychnoyi tematyky u movniyi pari nimets'ka – ukrayin'ska [Typology of errors in machine translation of tourism-related texts in the German-Ukrainian language pair]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk [Current Issues of Humanitarian Sciences]*, 1(48), 157-162.

2. Hotel' «Dnipro» – Ofitsiynny sayt hotelyu «Dnipro» – Komfortni nomery u tsentri Kyieva. Dnipro hotel [Hotel «Dnipro» – Official website of the hotel "Dnipro" – Comfortable rooms in the center of Kyiv] – <https://dniprohotel.ua>
3. Hotel' «Ukrayina» – Ofitsiynny sayt hotelyu 4* v tsentri Kyieva. Hotel' «Ukrayina» [Hotel «Ukraine» – Official website of the 4* hotel in the center of Kyiv] <https://ukraine-hotel.kiev.ua/>
4. Hotel' Bakkara – Ofitsiynny sayt hotelyu Bakkara – Hotel on the river. Hotel' Bakkara [Hotel Bakkara – Official website of Hotel Bakkara – Hotel on the river] – <https://u.to/S-1RIA>
5. Gudkova, N. (2014) Osoblyvosti transformatsiyi metafory pry perekladi anhlo-movnoho naukovoho tekstu na ukrayins'ku movu [Peculiarities of metaphor transformation when translating an English-language scientific text into Ukrainian]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Filolohichna» [Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University: Philology series]*, 45, 224-226.
6. Zorivchak, R. (1989) Realiya i pereklad [Reality and translation]. LNU.
7. Perspektyvy pislyavoyennoho vidnovlennya sfery turyzmu v Ukraini [Prospects of the post-war restoration of tourism in Ukraine]. <https://u.to/m-1RIA>
8. Rebriy, O. (2009) Systemnyy pidkhid do vyroblennya stratehii perekladu [A systematic approach to developing a translation strategy]. *Visnyk KhNU. Seriya «Perekladoznavstvo» [Bulletin of the Kharkiv National University. Translation Studies Series]*, 848, 215-220.
9. Skibits'ka, O. (2011). Peredacha stylistychnykh zasobiv pry perekladi anhlo-movnykh turystychnykh tekstiv na Internet-storinkakh [Transfer of stylistic tools in the translation of English-language tourist texts on Internet pages]. *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoyi linhvistyky [Problems of Semantics, Pragmatics and Cognitive Linguistics]*, 19, 183-191.
10. Fit like a glove. TheFreeDictionary.com. <https://u.to/KwtRIA>
11. Kidev. Kidev. <https://kidev.kiev.ua/>
12. Mianowski, J., Borodo, M., & Schreiber, P. (2019). *Memory, Identity and Cognition: Explorations in Culture and Communication Second Language Learning and Teaching Issues in Literature and Culture*. Springer.
13. Pearl: Definition, Meaning, and Origin. US Dictionary. <https://u.to/swtRIA>
14. Pierini, P. (2007). Quality in web translation: An investigation into UK and Italian tourism web sites. *The journal of specialized translation*, 8, 85-103.
15. Premier Hotel Rus – Hotel in Kyiv. Premier Hotel Rus. <https://hotelrus.phnr.com/ua>
16. Premier Palace Hotel Kyiv – Hotel 5 stars in the center of Kyiv. Premier Palace Hotel Kyiv. <https://u.to/v-xRIA>
17. Sanning, H. (2010). Lost and found in translating tourist texts: Domesticating, foreignizing or neutralizing approach. *The journal of specialized translation*, 13, 24-137.
18. Smecca, P. (2009). Tourist guidebooks and the image of Sicily in translation. *Perspectives: Studies in translatology*, 17(2), 109-119.

Отримано: 18 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 25 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 5 грудня 2024 р.

e-mail: natadiachuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-6813>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-23-26

Diachuk N. V. Contextual and lexical synonymy: theoretical background. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 23–26.

УДК: 81'371:81'373.421:811.111

Nataliia Diachuk,
PhD (Psychology), Associate Professor,
Department of the English Language and Applied Linguistics,
Educational and Research Institute of Foreign Philology of Zhytomyr Ivan Franko State University

CONTEXTUAL AND LEXICAL SYNONYMY: THEORETICAL BACKGROUND

This study delves into the intricate relationship between contextual and lexical synonymy, exploring their role in shaping meaning and communication. Contextual synonymy, a dynamic linguistic phenomenon, arises from the interplay of words within specific contexts. As words are embedded in particular linguistic environments, their meanings can shift and evolve, leading to the emergence of contextual synonyms. This flexibility allows for nuanced expression and enables speakers and writers to adapt their language to specific communicative goals.

Lexical synonymy refers to the semantic similarity of words within a language system. Lexical synonyms often form sets of words that share a core meaning but differ in terms of stylistic value, emotional connotation, or frequency of use. These variations contribute to the richness and diversity of language, enabling speakers and writers to express subtle shades of meaning and create stylistic effects.

Understanding the interplay between contextual and lexical synonymy is crucial for various fields, including linguistics and translation studies. By examining the factors that influence the choice of synonyms and the impact of context on meaning, researchers can gain insights into the cognitive processes underlying language use. Thus, this study aims to contribute to a more comprehensive understanding of language's complex nature and synonymy's role in shaping human thought and expression.

Keywords: contextual synonymy, lexical synonymy, linguistic surroundings, semantics, Ukrainian Literature, English Literature.

Дячук Наталія Валеріївна,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови та прикладної лінгвістики,
Навчально-науковий інститут іноземної філології
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ ТА ЛЕКСИЧНОЇ СИНОНІМІЇ

Дослідження заглиблюється в складні взаємозв'язки між контекстуальною та лексичною синонімією, досліджуючи їхню роль у формуванні значення та комунікації. Контекстуальна синонімія, як динамічне мовне явище, виникає внаслідок взаємодії слів у конкретних контекстах. Коли слова функціонують в певному мовному середовищі, їхні значення можуть змінюватися й розвиватися, що призводить до появи контекстуальних синонімів. Ця гнучкість дозволяє досягти більшої виразності та надає можливість мовцям і авторам адаптувати свою мову відповідно до конкретних комунікативних цілей.

Лексична синонімія стосується семантичної подібності слів у мовній системі. Лексичні синоніми часто утворюють набори слів, що поділяють ядро значення, але відрізняються за стилістичною цінністю, емоційною конотацією або частотою вживання. Ці відмінності збагачують і урізноманітнюють мову, дозволяючи мовцям і авторам висловлювати тонкі відмінки значення та створювати стилістичні ефекти.

Розуміння взаємодії між контекстуальною та лексичною синонімією є надзвичайно важливим для різних галузей, зокрема лінгвістики та перекладознавства. Дослідження факторів, які впливають на вибір синонімів, та вплив контексту на значення, дозволяє отримати уявлення про когнітивні процеси, що лежать в основі мовного вживання.

Ключові слова: контекстуальна синонімія, лексична синонімія, лінгвістичне оточення, семантика, українська література, англійська література.

Introduction. In the contemporary globalised world, where communication transcends borders, translation has become an indispensable facet of intercultural communication. English, as the lingua franca, makes the translation of English prose of paramount importance. A particularly challenging aspect of this process is the precise definition and application of synonyms. Both contextual and lexical synonymy are crucial for rendering accurate and comprehensible translations (Chaiuk, 2020; Sinha & Michalcea, 2009). Consequently, a systematic exploration of the functioning of these linguistic phenomena in English prose translation is warranted.

Traditionally, the study of synonyms has primarily focused on vocabulary development, often neglecting their syntactic and grammatical characteristics. Synonyms constitute a specific type of semantic relationship within the overall semantic field. They form a structured system rather than a random collection of words. The problem of synonymy is considered one of the most fundamental issues in linguistic semantics, lacking a universally accepted solution, yet it has been the subject of extensive scholarly attention (Bilousova & Diachuk, 2023).

Given the growing interest in the study of synonymy, specific categories within the semantic field acquire not only theoretical but also practical significance. By investigating this issue, it becomes possible to clarify the direction of language development, the means and methods of replacing various linguistic categories, and to facilitate access to a diverse range of expressive linguistic means, presenting them as a system.

Analysis of recent research and publications. Various aspects and specifics of contextual and lexical synonymy in translation have been the subject of research by numerous domestic and foreign scholars, including V. Vasilenko, N. Golikova, G. Grimashevich, T. Hulenko, O. Stepanova, A. Yarova, and others (Bilousova & Diachuk, 2023).

Following this goal, the following research **objectives** have been formulated: to define the concepts and features of contextual and lexical synonymy and to outline the influence of cultural factors on the perception and use of synonyms in language.

Research Methods. The method of documentation made it possible to identify key sources by using academic databases and finding relevant research papers, books, and articles. Literature analysis allowed us to evaluate the existing research critically and identify key theories, methodologies, and findings. Information synthesis facilitated the organisation of the information into a coherent narrative, highlighting the main arguments and debates. The methods of theoretical framework rendered it possible to develop a conceptual framework i.e. define key concepts and theories that will guide our research, analyse the theoretical implications and critically evaluate theories i.e. assess the strengths and weaknesses of different theoretical perspectives. Discourse analysis enabled us to examine how language is used to construct social and cultural meanings and analyse power relations and ideological structures embedded in language.

The outline of the main research material. Synonymy, a linguistic phenomenon characterised by the coexistence of multiple words with similar meanings, is a hallmark of developed languages. Its universality and the communicative functions it serves have made it a subject of extensive linguistic inquiry (Basok, 2006; Iablonska-Yusyk, 2016; Kosmeda, 2000). The complex interplay between semantic identity and difference, as well as the contextual factors influencing the choice of synonyms, have contributed to a diverse range of perspectives on synonymic relations. The study of synonymy is essential for understanding the intricate structure of a language lexicon and the nuanced ways in which language is used. The research on synonymy is a crucial aspect of lexicology, as it aids in understanding how language functions and how humans use language to communicate. Synonyms can exhibit varying degrees of semantic proximity, depending on context and usage. Contemporary linguistic research has provided a robust theoretical framework for investigating synonymic relationships, particularly in languages with complex lexical systems (Cap & Dynel, 2017; Kazymir, 2022; Semak, 2020).

When discussing synonymy, it is customary to distinguish between linguistic and speech-based synonymy. The traditional distinction between linguistic and speech-based synonymy posits that linguistic synonymy is confined to the relationships between the fixed forms of language, i.e. words as recorded in dictionaries, while speech-based synonymy emerges in the creative use of language in speech. While this distinction is useful for certain purposes, it can oversimplify the complex nature of synonymy. By focusing primarily on the creative aspects of language, it often overlooks the systemic patterns underlying the use of synonyms.

Synonymy is fundamentally rooted in human cognition and the need to express nuances of meaning (Kazymir, 2022; Prykhodko, 2014). The appearance of new synonyms is not merely a product of linguistic evolution but rather a response to the speaker's desire to convey specific concepts or emotions. Therefore, synonym sets are motivated by extralinguistic factors and reflect the speaker's intention to choose words that best suit their communicative goals.

The classification of synonyms often distinguishes between lexical and contextual synonyms. Lexical synonyms are those that are equivalent within a language system, while contextual synonyms arise from the interplay of words within specific linguistic environments. Absolute synonyms possess nearly identical meanings, whereas partial synonyms exhibit degrees of semantic, stylistic, or connotative overlap. This classification, however, is not static, as the meanings of synonyms can shift and evolve over time and across different contexts.

Synonyms in both Ukrainian and English are utilised for a variety of rhetorical purposes, including enhancing the force of an expression, providing greater precision to a concept, avoiding repetition and preventing monotony. Our research highlights the significance of synonyms in literary discourse, where they are often used to elucidate obscure or unfamiliar terms. This technique involves clarifying the meaning of an unknown word by providing a synonymous or near-synonymous equivalent.

Contextual synonymy highlights the dynamic nature of meaning, as words can acquire synonymous relationships within specific contexts, even if their core meanings differ. This phenomenon underscores the importance of context in shaping the semantic interpretation of words, demonstrating that meaning is not fixed but rather emerges from the interplay between words and their surrounding linguistic environment (Bilousova & Diachuk, 2023; Kazymir, 2022; Semak, 2020). Contextual synonyms are linked semantically through their compatibility, functional similarity, and syntactic and paradigmatic relationships. These relationships can be analyzed in terms of their functional similarity and their position within syntagmatic and paradigmatic structures. A contextual synonym series, such as "*the rats = rodents, nuisance tenants,*" highlights the potential for multiple synonyms to express a single concept from different perspectives. While the extension of such a series is limited, the primary synonym provides a semantic anchor, guiding the interpretation of other synonyms within the series. Contextual synonymy plays a crucial role in conveying subtle nuances of meaning, including emotional and attitudinal dimensions (Cap & Dynel, 2017; Iablonska-Yusyk, 2016). The same word can evoke a wide range of associations depending on the linguistic environment in which it is embedded. Stylistic devices such as irony and sarcasm exploit this phenomenon by creating a mismatch between the literal meaning of a word and its intended interpretation, thereby producing a desired emotional or cognitive effect.

Contextual synonymy constitutes a crucial element of language, empowering speakers to articulate their thoughts and ideas with greater precision and nuance. The employment of contextual synonyms aids in preventing repetition, enhancing stylistic quality, and optimising communicative effectiveness. Nevertheless, the effective use of contextual synonyms hinges on an understanding of their relative nature and their dependence on context. Misuse can result in misinterpretation and distorted meaning (Basok, 2006; Sinha & Michalcea, 2009).

Lexical synonymy, characterised by the semantic interchangeability of words, is a cornerstone of any language's lexicon. Its manifestation varies across languages and linguistic levels. Synonyms play a pivotal role in stylistic variation, allowing for textual diversity, tonal shifts, and emotional modulation. Moreover, they contribute to clarity and coherence by preventing repetition (Cap & Dynel, 2017; Sinha & Michalcea, 2009). Lexical synonymy, while characterized by semantic similarity, is often marked by subtle differences in meaning and usage. This is evident in pairs like "freedom" and "liberty." The frequency of synonyms can fluctuate across different contexts and domains. Synonymy is a dynamic feature of language that reflects its ongoing evolution. Its study is essential for understanding both the structure and the cultural implications of language. Semantic analysis provides a valuable tool for investigating the nuances of meaning associated with synonyms, and such investigations can offer insights into cultural and cognitive processes.

Thus, synonymy forms a semantic network centred around a dominant word. This dominant word functions as a reference point for other words with similar meanings. Synonyms, while sharing a common semantic core, exhibit variations in their usage and connotations. These variations can be influenced by contextual factors or may be inherent to the words themselves.

Cultural factors significantly influence the use of synonyms in both spoken and written language, particularly evident in lexical synonymy. Such cultural influences can manifest in various ways. For instance, certain cultures may have specific words with narrow meanings that are employed more frequently than their synonyms. These words often have roots in the culture's religion, traditions, or history. Additionally, cultural differences can impact the extent to which synonyms are used. In some cultures, there may be more traditional approaches to language use, favouring a single word with a more established and recognized meaning over its synonyms.

Synonymy is primarily a phenomenon associated with literary texts. Consequently, the phenomenon of synonymy is fully revealed in the literature of various cultures. In Ukrainian literature, one can observe the extensive use of synonyms. This can be attributed to the tradition of the Ukrainian language, which places great importance on a rich lexicon. Ukrainian writers employ synonyms to enhance the precision and depth of understanding. Conversely, in English literature, synonyms are used less frequently, but this does not diminish their significance. The English language possesses a smaller lexicon compared to Ukrainian, thus authors utilise synonyms to introduce variety into their style or to draw the reader's attention to particular details.

Conclusions and directions for further research. A comparison of synonymy usage in Ukrainian and English reveals the following (Table 1)

Table 1

Contrasting Patterns of Synonym Use in Ukrainian and English Literature

Criterion	Ukrainian Literature	English Literature
Cultural and Historical Factors	Rich cultural and historical influences shape synonym usage. Ukrainian poets therefore often employ numerous synonyms to convey poetic imagery.	Cultural and historical factors also play a significant role. Thus, British literature frequently incorporates Latinate terms.
Style and Manner of Writing	Ukrainian literature tends towards a rich lexicon and stylistic devices, influencing synonym use.	English literature, too, exhibits a wide range of styles and lexical choices. American literature, for instance, often includes dialects and slang.
Phonetics and Grammar	Ukrainian has distinct phonetic and grammatical systems affecting synonym selection. Ukrainian, for example, heavily utilizes prefixes and suffixes.	English grammar and phonetics also influence synonym choice. For instance, different verb tenses are used to express time and aspect.
Context	Synonym choice in Ukrainian literature varies based on context, such as academic or poetic works.	English authors similarly adapt their synonym usage to different contexts, such as academic articles or fiction.
Semantic Nuances	Ukrainian synonyms often carry distinct semantic nuances, as seen in words like "divchyna" (girl), "divchynka" (young girl), and "panna" (young lady).	English synonyms also exhibit subtle semantic differences, such as "teenager," "adolescent," and "youth."

A comparative analysis reveals that the use of synonyms in Ukrainian and English literature exhibits distinct patterns. Ukrainian authors frequently utilize synonyms to heighten emotional resonance, while English authors often employ them for stylistic variety and to avoid repetition.

Conclusion. Synonymy represents a semantic-synonymic field of words that are identical or similar in meaning, centered around a dominant word. This dominant word is typically the most frequently used, stylistically neutral, less expressive, and syntactically less fixed. The primary types of synonymy include lexical, stylistic, and contextual. Lexical synonymy pertains to the mutual relationships between words that share a common meaning, indicating that certain words can be used interchangeably in various contexts. Contextual synonymy, on the other hand, refers to the relationships between words that may be used as synonyms within a specific context but not in others. In literary discourse, contextual synonyms are more prevalent and are employed to create vivid imagery and convey the author's worldview and individual style.

Further research aims to study the peculiarities mentioned above utilising the English prose and its Ukrainian equivalent through the gender aspect.

Література:

1. Cap P., Dynel M. *Implicitness: From lexis to discourse*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017. 312 p.
2. Sinha R., Mihalea R. Combining lexical resources for contextual synonym expansion. *International Conference RANLP 2009*. Borovets, Bulgaria, 2009. P. 404–410 (in English). URL: <http://www.aclweb.org/anthology/R09-1073> (retrieved from 30. 08.2023)
3. Басок В. А. Контекстуальна синонімія: семантико-стилістичний та прагматичний аспекти (на матеріалі іменників сучасної німецької мови) : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.
4. Білоусова А. В., Дячук Н. В. Поняття та особливості контекстуальної та лексичної синонімії. *The Philological UniverseS* : зб. наук. робіт. Житомир, 2023. С. 24–26.
5. Казимір, І. Контекстуальні синоніми як засоби оцінки в газетному інтернет-дискурсі. *Львівський філологічний часопис*, (10). 2022. P. 44-49. <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2375>
6. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2000. 305 с.
7. Приходько Г. Оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження. *Нова філологія*. 2014. No 66. С. 180–184.
8. Семак Л. Семантико-стилістичний аспект контекстуальної синоніміки сучасної української жіночої прози. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28, т. 3. С. 77–82.
9. Чаюк Т.А. Оцінка як засіб лінгвокультурологічної маркованості англомовного дискурсу ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2020. Випуск 1(89). С. 135-149.
10. Яблонська-Юсик І.В. Контекстуальна синонімія віддіслівних іменників сучасної французької преси. *Науковий вісник ДДПУ імені І.Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2016. No 6. С. 212–215.

References:

1. Basok V. A. Kontekstualna sinonimii: semantyko-stylistychnyi ta prahmatychnyi aspekty (na materialy imennykiv suchasnoi nimetskoj movy) : avtoref. dys.... kand. filol. nauk : 10.02.04. Kyiv, 2006. 20 s.
2. Bilousova A. V., Diachuk N. V. Poniattia ta osoblyvosti kontekstualnoi ta leksychnoi sinonimii. The Philological UniverseS : zb. nauk. robit. Zhytomyr, 2023. C. 24-26.
3. Cap P., Dynel M. Implicitness: From lexis to discourse. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 2017. 312 r.
4. Chaiuk T.A. Otsinka yak zasib linhvokulturolohichnoi markovanosti anhlovnoho dyskursu ZMI. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. 2020. Vypusk 1(89). s. 135-149.
5. Iablonska-Yusyk I.V. Kontekstualna sinonimiiia viddiieslivnykh imennykiv suchasnoi frantsuzkoj presy. Naukovyi visnyk DDPU imeni I.Franka. Seriiia «Filolohichni nauky». Movoznavstvo, 2016. No 6. S. 212–215.
6. Kazymir, I. Kontekstualni synonymy yak zasoby otsinky v hazetnomu internet-dyskursi. Lvivskyi filolohichni chasopys, (10). 2022. P. 44-49. <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2375>
7. Kosmeda T.A. Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannia i rozvytok katehorii otsinky. Lviv: LNU im. Franka, 2000. 305 s.
8. Prykhodko H. Otsinka yak obiekt linhvistyky: kohnityvno-komunikatyvnyi aspekt doslidzhennia. Nova filolohiia. 2014. No 66. S. 180-184.
9. Semak L. Semantyko-stylistychnyi aspekt kontekstualnoi sinonimiky suchasnoi ukrainskoj zhinochoi prozy. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 2020. Vyp. 28, t. 3. S. 77–82.
10. Sinha R., Mihalcea R. Combining lexical resources for contextual synonym expansion. International Conference RANLP 2009. Borovets, Bulgaria, 2009. P. 404–410 (in English). URL: <http://www.aclweb.org/anthology/R09-1073>(retrieved from 30. 08.2023)

Отримано: 19 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2024 р.

Прийнято до друку: 10 грудня 2024 р.

e-mail: yuliia.maslova@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5568-8282>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-27-32

Маслова Ю. П. Експлікація військової термінології в газетному українськомовному дискурсі воєнного періоду. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 27–32.

УДК: 808:659.3 (477)

Маслова Юлія Петрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія»

ЕКСПЛІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ В ГАЗЕТНОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Статтю присвячено аналізу військової термінології в газетному дискурсі України воєнного періоду. Досліджено, як воєнний контекст впливає на вибір та використання спеціалізованої лексики в газетних текстах, проаналізовано її функції, стилістику й еволюцію впродовж воєнних дій. Аналіз здійснено на основі вибірки статей із друкованих видань, що дало змогу виявити основні тенденції в уживанні та розвитку військової термінології. Особливу увагу приділено тому, як зміни в термінології експлікують суспільні трансформації та ставлення до війни, адже військова термінна лексика надзвичайно швидко оновлює сучасний мовний фонд України. Результати дослідження вказують на стратегічне значення військової термінології у формуванні суспільної думки та мобілізації підтримки громадянської позиції в умовах кризи. У статті також наголошено на етичних аспектах використання військової термінології в медіа. Діється про те, як мова впливає на перцепцію війни, адже військовий дискурс збагатився інноваційними технологічними засобами ведення збройних протистоянь, що сприяє новим номінаціям цих понять і предметів, подальшій уніфікації і систематизації лексем. Узагальнено, що завдяки глибокому дослідженню та розумінню мовних процесів у медіа, можливо не тільки краще інформувати громадськість, але й впливати на розвиток соціальних наративів в умовах кризи. Військова терміносистема становить значну частину лексичних інновацій, які вже задокументовані в газетному українськомовному дискурсі. Експлікація в пресі мовних одиниць, що виражають основні поняття військової справи, їхнє широке вживання на шпальтах газетних видань стало характерною рисою мови публіцистики воєнного періоду.

Ключові слова: військова термінологія, газетний дискурс, воєнний період, газетні тексти.

Yulia Maslova,
PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Ostroh Academy

EXPLICATION OF MILITARY TERMINOLOGY IN THE UKRAINIAN NEWSPAPER DISCOURSE OF THE WARTIME PERIOD

The article is focused on the analysis of military terminology in the newspaper discourse of Ukraine during the wartime period. The author examines how the military context influences the choice and use of specialized vocabulary in newspaper texts, analyzes its functions, stylistics and evolution during the war.

The analysis is based on a sample of articles from printed media, which made it possible to identify the main trends in the use and development of military terminology. Particular attention is paid to how changes in terminology explicate social transformations and attitudes towards war, as military terminology is rapidly updating the modern language fund of Ukraine. The results of the study indicate the strategic importance of military terminology in shaping public opinion and mobilizing support for civic position in times of crisis. The article also emphasizes the ethical aspects of using military terminology in the media. It is about how language affects the perception of war, as military discourse has been enriched with innovative technological means of armed confrontation, which contributes to new nominations of these concepts and objects, further unification and systematization of lexemes. In general, it is possible not only to better inform the public but also to influence the development of social narratives in times of crisis through in-depth research and understanding of language processes in the media. The military terminology constitutes a significant part of the lexical innovations that have already been documented in the Ukrainian-language newspaper discourse. The explication of language units expressing the basic concepts of military affairs in the press and their widespread use in newspapers has become a characteristic feature of the language of wartime journalism.

Keywords: military terminology, newspaper discourse, wartime, newspaper texts.

Актуальність дослідження. Термінологію в науці асоціюють із термінологією, уживаючи поняття «термінологія» і «термінна лексика» як взаємозамінні одиниці (Поліщук, 2019: 17). Експлікація саме військової термінології в газетному дискурсі в період воєнних конфліктів репрезентує динамічний процес, адже війни зумовлюють введення нових спеціалізованих лексем у медійний простір. Актуальність вивчення термінології військової справи обумовлена швидким і безперервним поповненням термінологічної лексики новими мовними одиницями, що дає вченим важливий із погляду загальної лексикології матеріал (Байло, 2013: 62). Засоби масової інформації, особливо друковані видання, виконують вагомий роль в інтерпретації цих термінів широкій аудиторії. Часто це охоплює введення визначень чи пояснень нових або незнайомих мовних одиниць (військових термінів), що забезпечує читачам розуміння новинного контексту. На жаль, активні воєнні дії на території нашої держави спричинили появу нових слів, словосполучень із новими семантичними відтінками, які репрезентують жахливі реалії життя українського народу в період повномасштабного вторгнення російської федерації. У газетних текстах не лише задокументовано, але й експліковано ці мовні зміни. Тому аналіз військової термінології в газетному дискурсі під час воєнних дій ілюструє значення мови як інструменту ведення війни та її вплив на суспільну свідомість. Використання специфічної термінології в газетному дискурсі не лише сприяє точній трансляції інформації, але й формує стратегічні наративи, які можуть впливати на моральний дух нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активні лексико-семантичні процеси на матеріалі мови масмедіа вивчали О. Мітчук, Л. Масенко, А. Нелюба, Н. Поліщук, О. Стишов, О. Тараненко, А. Таран, Л. Шевченко. Мову українських газетних

видань у різних аспектах досліджували С. Єрмоленко, В. Ільченко, А. Загнітко, Б. Коваленко, А. Коваль, Г. Колесник, М. Пилинський, О. Пономарів та ін. Українські дослідниці В. і Д. Іващенко аналізують використання військової термінології у медійному та законодавчому дискурсах в умовах збройної агресії росії проти України, висвітлюють проблематику правового регулювання військової термінології в українському законодавстві та її кореляцію з міжнародним правом, а також розглядають вплив медіа на розвиток військової термінології (Ivashchenko, 2023). А. Прокопенко й І. Чуприна зосереджують увагу на перекладацьких стратегіях української військової термінології на основі англійського медійного дискурсу. Вони досліджують, як військова термінологія розвивається, зокрема через уведення неологізмів, які експлікують нові військові реалії та концепції (Prokopenko, 2020). Я. Яремко та інші дослідники аналізують, як розвиток військової терміносистеми впливає на формування національної ідентичності у сприйнятті українців і як це відобразиться в лексикографічних порівняннях між російською та українською мовами (Yaremko et al., 2022). У поданих дослідженнях автори осмислюють роль мови та термінології у формуванні суспільної свідомості та національної ідентичності, особливо в контексті воєнних конфліктів і збройних агресій.

Мета статті – дослідити комунікативно-прагматичний потенціал військової термінологіки в газетному українськомовному дискурсі воєнного періоду, адже відомо, що в мовленні медіа вагоме місце посідає прагматична функція мови, яку інтерпретуємо як функцію персуазивного впливу від комуніканта на реципієнта.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних способів мовного вираження спеціальних знань є терміни, які створюються для того, щоб стати засобами спілкування в процесі професійно-наукової діяльності та оптимізувати розвиток людського пізнання (Байло, 2013: 62). З початком війни зросло використання військової термінології в газетному дискурсі, що охоплює як уведення специфічних термінів, як-от «артилерія» та «протиповітряна оборона», так і докладний опис зброї. Така термінологія, спочатку зарезервована для військових фахівців, з часом активізується в лексиконі громадян, сприяє глибшому розумінню військових стратегій і тактик. Адаптація і еволюція лексики відображає розвиток воєнних дій, нових технологій і стратегій, що зі свого боку впливає на оновлення військового лексикону та віддзеркалює глобальні та місцеві зміни в способі ведення війни, тому екстралінгвальні чинники стають визначальними. З-поміж головних аспектів, що впливають на поповнення словникового складу сучасної української мови, варто назвати інтернетизацію суспільства, соціальну мобільність, мілітаризацію, активні воєнні дії, військові технології та інновації, соціокультурні зміни, медіа. Активне використання військової лексики – це характерна особливість мови сучасних газетних видань, адже вона є вагомим складником у політичній, економічній аналітиці, новинному дискурсі. Саме повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило активізацію в газетному лексиконі військового вокабуляру. Лексика, яку використовують журналісти для опису суспільно-політичного життя України та світу, охоплює терміни, що описують різні види **воєн, революцій, форм збройних повстань, зіткнень** та інших подібних подій. Сталі вирази й слова набувають нових сенсів і значень. Наприклад, лексема **війна** в мові публіцистики має такий ареал інтерпретацій: **гібридна, інформаційна, дипломатична, енергетична**; пор.: «*Гібридна війна: все тільки починається...*» (Дзеркало тижня. – 25 березня 2016); «*Свобода слова: гібридна війна і ми...*» (Дзеркало тижня. – 12 вересня 2019); «*Інформаційна війна з Росією*» ...» (День. – 14 квітня 2023); «*Інформаційна війна: хочеш перемогти – наступай!*» (Урядовий кур'єр. – 21 лютого 2018); «*Дипломатична війна*» (День. – 27 березня 2023); «*Григорій Перепелиця: Дипломатична війна може перерости в справжню*» (Український інтерес. – 26 березня 2018); «*Путін програв енергетичну війну*» (Дзеркало тижня. – 21 січня 2023). Аналіз цих заголовків із друкованих видань демонструє активне використання військової лексики, що підкреслює полісемію терміна «війна» в різних контекстах (гібридна, інформаційна, дипломатична, енергетична), репрезентуючи його адаптивність в описі різнотипних конфліктів. У поданих заголовках використано емоційно заряджені висловлювання та заклики до активності, щоб посилити персуазивний вплив на реципієнта, а також гіпотетичні конструкції задля аналізу потенційних наслідків війни. Апеляція до відомих особистостей додає авторитетності висловлюванням, залучаючи читача в докладний аналіз та рефлексію над поданими темами.

Особливу увагу привертає заголовок «*Російська мова – це війна*» (Незборима нація. – 2024) своєю лаконічністю, але водночас насиченою глибоким змістом і емоційним впливом. У ньому застосовано метафоричне порівняння, де словосполучка «російська мова» перебуває в одному ряді зі словом «війна», що має кілька рівнів інтерпретації: **метафоричне значення** (у контексті сучасних міжнародних відносин, особливо з огляду на війну в Україні, такий заголовок може символізувати ідею мови як інструменту культурного або політичного домінування. У цьому розумінні російська мова – це засіб впливу, контролю та ідеологічної агресії); **політичний контекст** (демонстрація спроби російської влади використовувати мову як знаряддя політичної боротьби та збереження впливу в регіоні, зокрема через мовну політику); **соціокультурний резонанс** (соціальні та культурні наслідки мовного протистояння, де мова – це маркер ідентичності й сепарації); **емоційний вплив** (використання лексеми **війна** в заголовку експлікує сильний персуазивний вплив, здатний викликати зворотну реакцію в читачів, стимулювати їх до рефлексії та обговорення). Тому не випадково в заголовку «*Російська мова – це війна*» використано метафору, що уможливило осмислити мову як знаряддя конфлікту та впливу, експлікуючи її роль у політичних, культурних та ідеологічних протистояннях. Таке висловлювання стимулює читачку аудиторію до роздумів про використання мови як своєрідної форми домінування та її вплив на міжнародні та соціокультурні відносини, що робить його ефективним інструментом для залучення уваги й персуазії.

Щодо лексики військових дій, то такі слова й фраземи, як **атака, бій, поле бою, блокада, відступ, диверсія, контратака, маневр, наступ, облога, оборона, спецоперація, трофей, фронт, передова, засідка, блицкриг** тощо в мові сучасної преси використовують часто. Проаналізуємо заголовки газетних текстів: «*росія почала нову хвилю наступу на Харківщині*» (Судово-юридична газета. – 10 травня 2024); «*Після битви на полі бою буде битва за мізки*» (День. – 21 квітня 2024); «*Неприхована диверсія Росії*» (Урядовий кур'єр. – 15 квітня 2014); «*(Де?)блокада Маріуполя: біль і надія*» (День. – 19 квітня 2022); «*Bellingcat: План путіна щодо блицкригу провалився, а запасного немає*» (День. – 14 березня 2022); «*Оборона Харківщини: в РНБО розповіли про ситуацію на кордоні*» (Судово-юридична газета. – 13 травня 2024); «*Засідка тривала тиждень: Буданов розповів подробиці...*» (День. – 20 квітня 2024); «*Спецоперація в головах...*» (День. – 25 квітня 2022); «*Україна тримає фронт*» (33-й канал. – 13 травня 2024); «*Військових на передовій повинні підтримувати...*» (Урядовий

кур'єр. – 10 квітня 2021). У поданих заголовках експліковано різноманітність військових і політичних тем в українських газетних виданнях, репрезентовано використання військової лексики щодо безпекової ситуації в Україні, зокрема: **увага на військових діях і стратегіях** (у заголовках, таких як *«росія почала нову хвилю наступу на Харківщині»* та *«Оборона Харківщини: в РНБО розповіли про ситуацію на кордоні»*), зосереджено увагу на конкретних військових операціях і тактичних маневрах, указано на активні зони війни); **використання метафор і символічних виразів** (у заголовках *«Після битви на полі бою буде битва за мізки»* та *«Спецоперація в головах...»*) використано метафори для опису інформаційної війни та боротьби за громадську думку); **експлікація наслідків і впливу війни** (заголовок *«(Де?)блокада Маріуполя: біль і надія»*) указує на людський вимір військових дій, підкреслюючи емоційний і соціальний вплив облоги та її наслідки для місцевого населення); **поразки та зміни в стратегіях** (у заголовку *«Bellingscat: План путіна щодо бліцкригу провалився, а запасного немає»*) відображено аналіз і критику воєнної стратегії Росії, що дає розуміння змін у тактиці та її неефективності); **деталі й інсайдерська інформація** (заголовок *«Засідка тривала тиждень: Буданов розповів подробиці...»*) охоплює детальний опис військової операції з перших вуст, що підсилює інформативність статті); **мотивація та підтримка** (заголовок *«Військових на передовій повинні підтримувати...»*) наголошує на потребі морально та матеріально підтримувати військових, акцентує на залученні громадськості). Військові терміни мають значне інформаційне навантаження, оскільки часто містять стилістичні описи складних військових дій і тактик.

На сторінках сучасних газетних видань журналісти досить активно використовують лексику на позначення типів зброї, техніки, боеприпасів, новітніх видів авіаційної, ядерної та космічної зброї: **балістична ракета, бомба, граната, дрон, міна, ракетний комплекс, крилата ракета, система ЗРК Patriot, танк** тощо: *«Дрони для ЗСУ»* (Свобода. – 14 травня 2024); *«У селі на Харківщині російська бомба знищила цілу вулицю»* (Фермер Придніпров'я. – 06 травня 2024); *«Ядерна та термоядерна бомби: у чому різниця та яка потужніше»* (Gazeta.ua. – 06 березня 2024); *«Російські балістичні ракети можуть долетіти до Одеси...»* (Судово-юридична газета. – 25 березня 2024); *«Системи ЗРК Patriot відбивають балістичні ракети»* (Україна молода. – 06 січня 2024); *«І танки наші... вкрали»* (Урядовий кур'єр. – 11 квітня 2015). У цих заголовках відображено різноманітні аспекти військових дій та оборонної тактики, наголошено на вагомості різних видів зброї в сучасних бойових реаліях: від дронів, які передають Збройним силам України, і демонстрації їхнього стратегічного значення до жахливого знищення вулиці російською бомбою, що підкреслює руйнівну силу традиційної зброї. Також порушено питання про можливість сучасних ракетних технологій, зокрема здатність російських балістичних ракет досягати віддалених цілей та ефективність систем зенітно-ракетного комплексу *Patriot* у знищенні таких ракет.

Водночас автори розглядають тему ядерної загрози, аналізуючи відмінності та потенційні наслідки використання ядерної та термоядерної бомб. Заголовок про вкрадені танки експлікує проблеми з обороноздатністю та внутрішні виклики країни, такі як корупція та втрата військового майна. Журналісти використовують конкретну термінологію, яка підкреслює серйозність і масштабність військових дій. Такі лексеми, як *долетіти, відбивають, знищила, потужніше*, мають сильний візуальний та емоційний вплив, підсилюють вагомість повідомленої інформації. Газетні заголовки з використанням військових термінів часто викликають у читача відчуття небезпеки чи патріотизму.

У мові сучасної преси воєнного періоду спостерігаємо й активізацію авіаційної термінології: **автопілот, пілот, пілот-винищувач, літак, вертоліт** та ін. у прямому й переносному значеннях, наприклад: *«Час вимкнути інформаційний "автопілот"»* (День. – 21 березня 2022); *«Зброєю для вбивства пілота Кузьміна був пістолет Макарова»* (Радіо Свобода. – 31 березня 2024); *«Пілот-винищувач Андрій Ткаченко загинув в небі...»* (Україна молода. – 10 березня 2024); *«ВАКС стягнув у дохід держави два літаки російської компанії»* (Судово-юридична газета. – 15 травня 2024); *«Литва передала Україні навчально-бойовий літак»* (Судово-юридична газета. – 20 квітня 2024); *«В Криму росіяни збили власний літак»* (Українська газета «Час». – 28 березня 2024); *«У районі Азовського моря було збито російський літак А-50»* (Судово-юридична газета. – 23 лютого 2024); *«Окупанти збили власний ударний вертоліт Ка-52 на південному напрямку»* (День. – 28 липня 2023); *«Українські військові збили російський вертоліт Ка-52 за \$16 млн»* (Судово-юридична газета. – 13 травня 2024). У цих прикладах використано авіаційну та військову термінологію, що підсилює точність і зрозумілість звітів про події. Журналісти використовують терміни «інформаційний автопілот», «пілот-винищувач», «навчально-бойовий літак» і назви літаків та вертольотів Ка-52, А-50, щоб конкретизувати обговорювані ситуації. Заголовки також містять пасивні конструкції (*був пістолет, було збито, збили власний літак*), що типово для новинних повідомлень, оскільки вони дають змогу ослувити дію, прямо не вказуючи на її виконавця, особливо в контексті військових дій. Використання цифр та вартісних оцінок (за **\$16 млн**) додатково залучає увагу читачів, підкреслюючи значущість подій. Заголовок *«Час вимкнути інформаційний "автопілот"»* є прикладом ефективного використання метафори в газетній комунікації, адже залучає увагу, викликає візуальне уявлення та емоційний відгук. Слово **автопілот** в авіації стосується системи, яка керує літаком автоматично, без безпосереднього втручання пілота. У цьому контексті використання терміна «інформаційний автопілот» передає ідею автоматичного, не критичного сприйняття інформації, що підкреслює відсутність активного аналізу та рефлексії з боку читачів. Влучно зауважує О. Жулавська, що «для сучасної мовознавчої науки характерне розуміння метафори не лише як мовного стилістичного засобу, а як способу концептуалізації світу людиною. Людський досвід виступає основою для творення метафоричних концептів» (Жулавська, 2010: 31). Відтак, жажлива реальність воєнного життя сприяє метафоричній концептуалізації осмислення й ословлення буття.

На належність до військово-морської тематики вказують актуалізовані терміни **абордаж, авіаносець, гарпун, есмінець, корвет, крейсер, танкер** та ін., напр.: *«Віталій Портников: Крим на абордажі. Справжні цілі Путіна та його друзів»* (Крим. Реалії. – 06 січня 2021); *«Єдиний російський авіаносець може ніколи вже не вийти в море...»* (Gazeta.ua. – 05 січня 2024); *«Віталій Портников: «Авіаносець, що потоне». Кримська помилка Путіна»* (Крим. Реалії. – 01 травня 2024); *«Президент України Володимир Зеленський звернувся до парламенту та народу Португалії з проханням передати Україні танки "Леопард", бронетранспортери та протикорабельні ракети "Гарпун" для захисту від російської агресії»* (День. – 21 квітня 2022); *«Масо стільки ракет Harpoon, що можемо потопити весь Чорноморський флот РФ»* (Українська газета «Час». – 29 травня 2022); *«Ракетний есмінець титлу «Арлі Берк» USS Porter вирушив до Чорного моря для здійснення операцій з морської безпеки у регіоні»* (День. – 28 січня 2024); *«Російські окупанти на навчаннях потопили український*

*корвет "Тернопіль", який викрали у 2014 році під час окупації Криму» (Gazeta.ua. – 21 липня 2023); «Сьогодні спустили на воду новий український протичовновий корвет "Гетьман Іван Мазепа". Його збудували для України у Туреччині» (Gazeta.ua. – 02 жовтня 2022); «Знищення крейсера «Москва»: оприлюднено перші фото» (Україна молода. – 18 квітня 2022); «Знищення російського танкера: у ВМС дали подробиці» (Gazeta.ua. – 12 березня 2024); «Авіація ЗСУ уразила російський танкер» (День. – 12 березня 2024). Ці фрагменти з газетних текстів відображають активне використання військово-морської термінології, акцентуючи увагу на стратегічних аспектах війни. Такі терміни, як «авіаносець», «протикорабельні ракети», «ракетний есмінець» та «протичовновий корвет», підсилюють тематичну специфіку висловлювань щодо морської безпеки, бойових дій та озброєнь. Метафоричний вираз **на бордаж** використано, щоб підсилити емоційний заряд, створити експресивний відтінок. У газетному дискурсі журналісти активно використовують мовні звороти, аби досягнути персуазивного впливу на аудиторію. Прикметно, що в умовах війни навіть термінолексика набуває додаткових (емоційних, експресивних, оцінних, культурних, ідеологічних) конотацій, що робить її інструментом впливу. Автори газетних текстів, які описують воєнні події, використовують терміни не лише, щоб передати інформацію, але й висловити власне ставлення. Такі інтерпретації можуть бути різноманітними залежно від ідеологічних переконань, культурного контексту та особистого досвіду й цінностей автора. Оцінні конотації формують сприйняття війни в читача, впливаючи на його емоційний стан і ставлення до описуваних подій. Емоційно-експресивні конотації термінолексики постають як результат авторських інтерпретацій вербалізованих воєнних реалій і мають особливу комунікативно-прагматичну спрямованість своєї семантики.*

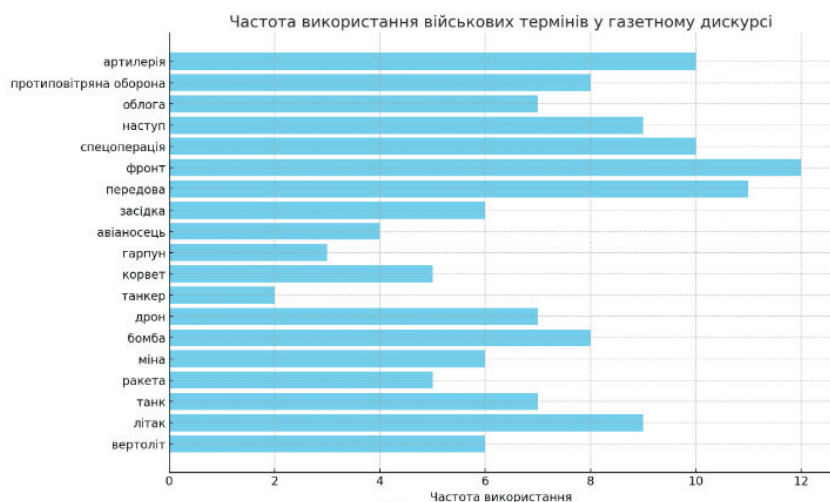

Рис. 1. Частота використання військових термінів у газетному дискурсі

У рис. 1, створеному на основі релевантних військових термінів у пресі та частоти їхнього використання, проілюстровано, які з них автори використовують найчастіше, репрезентуючи візуальне уявлення про вагомість кожного терміна в газетному дискурсі воєнного періоду. Частота використання термінолексем дає розуміння, на яких аспектах військових дій зосереджують увагу представники громадськості та журналісти, що надто вагомо для формування суспільної думки та національної ідентичності під час воєнного періоду. Кількість військових термінолексем на шпальтах українськомовних газетних видань поступово зростає внаслідок актуалізації позначуваних предметів, понять і явищ. Актуалізацію розуміємо як динамічний процес міграції лексичних одиниць від периферії до ядра лексичної системи, збільшення частоти їхнього використання, що зумовлено екстра- та інтралінгвальними чинниками. Семантика досліджуваних мовних одиниць корелює зі специфікою воєнного буття та влучно вербалізує буденне життя українського народу в умовах кризи.

Використання військової термінології в газетних текстах, що охоплює авіаційну, морську та загальновійськову лексику, ефективно репрезентує суспільно-політичні перипетії у воєнний період. Актуалізована термінна лексика викликає емоційне збудження в читачів, надає мові газет динамічності, експресивності, полемічності й гостроти. Варто зауважити, що варто використовувати точну військову термінологію, щоб уникнути непорозумінь. Неточне використання термінів може призвести до хибного уявлення про військові дії, їхню складність і наслідки. Засоби масової інформації відповідають за вплив, який їхні слова можуть мати на читацьку аудиторію, особливо в контексті розпалювання страху, агресії або ненависті. Варто зауважити, що надмірне використання військової термінології може дегуманізувати людей, зменшити емпатію та сприйняття втрат як трагедії, коли автори газетних видань описують людські жертви лише як статистику. Часто військова лексика містить метафори або евфемізми, які можуть замаскувати жорстокість дій (наприклад, уживання вислову «точкові удари» замість «бомбардування»), що може призвести до сприйняття військових дій як менш руйнівних, ніж вони є насправді. Газетному дискурсу надають емоційної виразності термінолексеми, які транслюють метафоричний зміст висловлювання (*автопілот, бордаж* та ін.), що підкреслює образність висловлювання журналістів і збагачує газетний текст яскравими емоційними та сенсотворчими відтінками.

Безумовно, що метафора в газетному тексті – ефективний риторичний засіб для привернення уваги читачів, джерело експресії, репрезентант авторської творчої індивідуальності. Активне вживання військової термінолексики в прямому й переносному значенні зумовлює емоційне оновлення українськомовного газетного дискурсу. Журналісти використовують стилістично знижену лексику, щоб найвиразніше донести інформацію до читача та створити експресивний ефект. Військо-вий вокабуляр досить швидко оновлюється інноваційними засобами ведення війни, що сприяє появі нових найменувань для осмислення, омовлення й систематизації цих понять, репрезентуючи жахливу реальність воєнного буття.

Висновки. Військова термінологіка в українськомовних газетах воєнного періоду зазнала значних трансформацій, експлікуючи жорстокість війни через мову. З початком військових дій журналісти почали активно впроваджувати військові терміни та жаргонізми, раніше відомі лише вузькому колу фахівців, що сприяє підвищенню доступності інформації для широкої аудиторії. У період воєнних дій постала гостра потреба уніфікувати мову, щоб забезпечити чіткість комунікації, а саме газети мають вагомe значення в стандартизації військової термінологіки, що дає змогу уникати непорозумінь і спотворень у висвітленні подій. У функційному аспекті військова термінологіка виконує номінативну, інформативну, атрактивну, стилістичну й маніпулятивну функції. Однак основна її функція – це номінативно-дефінітивна, тобто називання предмету, поняття або явища, тому можна простежити, що в газетному дискурсі в процесі терміноутворення переважають саме іменники.

Оскільки військовий напрям – це невід’ємний елемент формування безпекової сфери держави, він також є одним з основних постачальників інноваційної лексики до словникового складу української мови. Військовий досвід та нові технології вимагають адаптації та впровадження нових термінів, а газети слугують майданчиком для цієї адаптації, інтегруючи нові слова та визначення у свій щоденний лексикон. Однак використання військової термінологіки як виражального засобу може як мобілізувати, так і деморалізувати суспільну свідомість, стимулювати національний дух або сприяти поширенню паніки та страху. У цьому контексті редакційна політика газетних видань набуває надзвичайної ваги у виборі словникового запасу та термінів, що сприятиме кращому розумінню складності та динаміки воєнних дій, підвищуватиме військову освіченість суспільства. Етичні аспекти використання такої лексики забезпечують баланс між інформуванням громадськості й уникненням непотрібної тривоги чи агресії. Сучасні журналісти стикаються з викликами постійного оновлення словникового запасу, перевірки достовірності інформації та забезпечення збалансованого висвітлення подій, що вимагає високого рівня професіоналізму. Військова термінологіка не лише експлікує поточний стан війни, але й активно впливає на суспільну свідомість і національну ідентичність, сприяє формуванню стратегічних нарративів і мобілізації громадян для підтримки країни в умовах кризи.

Література:

1. Антонов А. В., Бзот В. Б., Жилин Є. І. Сутність нового формату воєнного конфлікту, його воєнно-теоретичні засади, характерні риси і ознаки. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 43–47.
2. Байло Ю. В. Особливості поняття «військовий термін» (семантичний аспект). *Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені М. Гоголя. Філологічні науки*. Ніжин, 2013. № 3. С. 62–65.
3. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 358 с.
4. Жулавська О. О. Метафорична персоніфікація концепту тероризму сучасному англomовному газетному дискурсі. *Нова філологія : збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2010. № 37. С. 30–35.
5. Маслова Ю. П. Вербалізація концептів війна, мир, жінка, чоловік у газетному дискурсі України у воєнний період. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17 (85). С. 71–77.
6. Посмітна В. В. Когнітивні та прагматичні особливості мовного впливу у військовому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2012. 200 с.
7. Продан Ю. П. Поняття «термін-фразема» у лінгвістиці. *Термінологічний вісник : зб. наук. пр.* Київ : Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. 2 (1). С. 116–121.
8. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 597 с.
9. Поліщук Н. О. Термінологіка як джерело оновлення газетного тексту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 2019. 256 с.
10. Яценко Н. О. Основні етапи становлення української військової термінології. *Українська мова*. 2007. № 3. С. 74–79.
11. Ivashchenko D., Ivashchenko V. Ukrainian military terminology in the conditions of armed aggression: legislative and media discourses. *Terminology: Science & Research / Terminologie: Science et Recherche*. 2023. № 26. P. 45–67.
12. Prokopenko V., Chuprina I. Translation strategies of the ukrainian military terminology on the basis of english media discourse. *Philological Treatises*. 2020. № 10 (4). P. 62–67. [https://doi.org/10.21272/https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10\(4\)-8](https://doi.org/10.21272/https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10(4)-8).
13. Yaremko Ya., Kharkavtsiv I., Duchymynska H., Aizenbart M., Aizenbart L. Problem of National Identity in Ukrainian Military Terminology. *Studies in Media and Communication*. 2022. Vol. 10 (3). P. 210–216.

References:

1. Antonov, A., Bzot, V. & Zhylin, Ye. (2014). Sutnist' novoho formatu voyennoho konfliktu, yoho voyenno-teoretychni zasady, kharakterni rysy i oznaky [The essence of the new format of military conflict, its military theoretical foundations, characteristics and signs]. *Biblioteknyi visnyk [Library Bulletin]*, 4, 43–47 [in Ukrainian].
2. Baylo, Yu. (2013). Osoblyvosti ponyattya «viys'kovyy termin» (semantychnyy aspekt) [Features of the concept of "military term" (semantic aspect)]. *Naukovi zapysky Nizhyn's'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni M. Hoholya. Filolohichni nauky [Scientific Notes of Nizhyn Gogol State Pedagogical University. Philological sciences]*, 3, 62–65 [in Ukrainian].
3. Dudok, R. (2009). Problema znachennya ta smyslu termina v humanitarnykh naukakh [The problem of the meaning and sense of the term in the humanities]. *L'viv: Vydavnychyy tsentr LNU imeni Ivana Franka* [in Ukrainian].
4. Ivashchenko, D. & Ivashchenko, V. (2023). Ukrainian military terminology in the conditions of armed aggression: legislative and media discourses. *Terminology: Science & Research / Terminologie: Science et Recherche*, 26, 45–67 [in English].
5. Maslova, Yu. (2023). Verbalizatsiya kontseptiv viyna, myr, zhinka, cholovik u hazetnomu dyskursi Ukrayiny u voyennyi period [Verbalization of the concepts of war, peace, woman, and man in the newspaper discourse of Ukraine in the wartime period]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»: seriya «Filolohiya» [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»: series «Philology»]*. Ostruh: Vyd-vo NaUOA, 17 (85), 71–77 [in Ukrainian].
6. Polishchuk, N. (2019). Terminoleksyka yak dzherelo onovlennya hazetnoho tekstu [Terminology as a source of newspaper text renovation]. PhD dissertation. Lviv [in Ukrainian].
7. Posmitna, V. (2012). Kognityvni ta prahmatychni osoblyvosti movnoho vplyvu u viys'kovomu dyskursi [Cognitive and pragmatic features of linguistic influence in military discourse]. PhD dissertation. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Prodanyu, Yu. (2013). Ponyattya «termin-frazema» u lnhvistytsi [The concept of "term-phrase" in linguistics]. *Terminolohichnyy visnyk [Terminological Bulletin]*. Kyiv: Instytut ukrayins'koyi movy NANU, 2 (1), 116–121 [in Ukrainian].
9. Prokopenko, V. & Chuprina, I. (2020). Translation strategies of the ukrainian military terminology on the basis of english media discourse. *Philological Treatises*, 10 (4), 62–67. [https://doi.org/10.21272/https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10\(4\)-8](https://doi.org/10.21272/https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10(4)-8) [in English].

10. Styshov, O. (2003). *Dynamichni protsesy v leksyko-semantychniy systemi ta v slovotvori ukrayins'koyi movy kintsya XX st. (na materialy movy zasobiv masovoyi informatsiyi)* [Dynamic processes in the lexical-semantic system and in the word-formation of the Ukrainian language of the late XX century (based on the language of mass media)]. Doctoral dissertation. Kyiv [in Ukrainian].
11. Yaremko, Ya., Kharkavtsiv, I., Duchymynska, H., Aizenbart, M. & Aizenbart L. (2022). Problem of National Identity in Ukrainian Military Terminology. *Studies in Media and Communication*, 10 (3), 210–216 [in English].
12. Yatsenko, N. (2007). Osnovni etapy stanovlennya ukrayins'koyi viys'kovoyi terminolohiyi [The main stages of formation of Ukrainian military terminology]. *Ukrayins'ka mova [Ukrainian language]*, 3, 74–79 [in Ukrainian].
13. Zhulavs'ka, O. O. (2010). Metaforychna personifikatsiya kontseptu teroryzmu suchasnomu anhlovnomu hazetnomu dyskursi [Metaphorical personification of the concept of terrorism in contemporary English newspaper discourse]. *Nova filolohiya [New philology]*, 37, 30–35 [in Ukrainian].

Отримано: 15 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 21 листопада 2024 р

e-mail: olesya.tatarovska@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9175-2774>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-33-36

Татаровська О. В. Просте заперечення: тема ідентичності у постколоніальному суспільстві. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 33–36.

УДК: 811.112.2'367.7:82-9

Татаровська Олеся Василівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОСТЕ ЗАПЕРЕЧЕННЯ: ТЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОТСКОЛОНІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Статтю зосереджено на ролі і значенні простого заперечення в постколоніальних романах, досліджуючи, як воно функціонує в ширшому контексті постколоніальної теорії та літератури. Метою статті є також теоретико-методологічна й практично-телеологічна складова прагматичного виміру заперечення в англійському постколоніальному художньому прозовому тексті через розкриття формальної, стилістичної, дискурсивної й функційної специфіки заперечення, як прагматичної універсалії, увиразненої лексико-семантичними (лексична структура тексту), структурно-синтаксичними (синтаксична структура тексту), контекстуальними (дискурсивними) засобами мови, актуалізованими в тексті художнього нарративу відповідно до ієрархії мовних рівнів постколоніального типу тексту у модусі його лексикоцентричності, синтактикоцентричності, текстоцентричності і тлумаченні його як холистичного цілого.

Ключові слова: прагматична універсалія, заперечення, постколоніальний дискурс, художній нарратив.

Olesya Tatarovska,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

A SIMPLE NEGATION: THE TOPIC OF IDENTITY IN A POST-COLONIAL SOCIETY

This article focuses on the role and meaning of simple negation in postcolonial novels, examining how it functions within the broader context of postcolonial theory and literature. The aim of the article is also to analyse the theoretical-methodological and practical-teleological component of the pragma-discourse dimension of negation in the English-language post-colonial literary prose text through the disclosure of the formal, stylistic, discourse and functional specificity of negation as a pragmatic universal expressed by lexical-semantic (lexical structure of the text), structural-syntactic (syntactic structure of the text), contextual (discourse) means of language actualised in the text of the artistic narrative, according to the hierarchy of language levels of the post-colonial type of text in the mode of its lexicocentricity, syntacticocentricity, textocentricity and its interpretation as a holistic whole.

Keywords: pragmatic universal, negation, postcolonial discourse, artistic narrative.

Актуальність теми. Вивчення поняття протиставлення та його вираження у заперечних лексемах та висловлюваннях привертає пильну увагу лінгвістів, філософів, логіків та філософів мови. Попри простий логічний зв'язок ($\neg p$ є істинним тоді і тільки тоді, коли p не є правдивим) та закони інференції, форма та функції заперечення є складними феноменами наукових студій (Ноп, 2001). Заперечення – це насамперед лінгвістичне явище семантичного протиставлення, яке використовують для відмови, відхилення або заперечення визначеного висловлення; випадок опозиції, визначений у термінах відсутності або наявності властивості за замовчуванням для даного суб'єкта (Silvennoinen, 1963). З погляду лексичної семантики, заперечення визначають через використання слів, висловів або конструкцій, що вказують на відсутність, невиконання або негативне ставлення до ідеї, дії або стану. У англійській мові заперечення може бути виражене за допомогою морфологічних форм, що змінюють значення слова чи вислову (*un-, dis-, -less*), з використанням дієслівних форм (*is not, was not, will not*), модальних (*can not, may not, should not*) і повнозначних (*absent, fail, forget, exclude*) дієслів та прислівників (*hardly, barely, seldom, rarely*). На думку Т. Гівона, заперечення – це переважно пресупозиція, а не ствердження, а заперечні речення передбачають, за своєю природою, «заперечення віри слухача» та є вбудованими у «загальний заперечний мовленнєвий акт» (Givón, 1979). Характеристика іншим дослідником заперечення як мовленнєвого акту походить з античних ідей щодо виокремлення заперечних мовленнєвих актів на тлі відповідних ствердних речень (Longacre, 1983).

Універсальність заперечення виявляється у його здатності виконувати низку важливих функцій у комунікативному акті, зокрема: (1) *відмову від згоди або ствердження*: заперечення надає змогу комунікантам висловлювати незгоду або відмову, що є важливою частиною комунікації; (2) *опис відсутності або неіснування*: заперечення використовують для повідомлення про відсутність чогось або неіснування явищ чи об'єктів; (3) *моделювання реальності*: допомагає моделювати реальність, створювати альтернативні сценарії або умовні ситуації (Križ, 2015). З оперттям на художній дискурс заперечення як частина смислу підлягає складному конструюванню та сприйняттю, що зумовлено зв'язками заперечення як логічного мисленнєвого інструмента вираження незгоди із семантикою, синтаксисом та визначеним контекстом у зв'язку з постколоніальним художнім дискурсом (Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perspectives on Academic Discourse, 2009).

Прагматична роль заперечення у дискурсі художнього тексту полягає у виконанні ним низки розмаїтих прагматичних функцій, які сприяють розвитку сюжету, характеристичній персонажів та створенню атмосфери твору (Exploring the Language of Drama From Text to Context, 1998). Серед таких функцій виокремлюємо *створення конфлікту твору* (підсилення конфлікту в художньому тексті, вказівка на опозицію між персонажами або між різними ідеями, створення напруженості та інтриги для читача); *розвиток персонажів* (розкриття особистісних рис персонажів як позитивних, так й негативних, зображення ставлення персонажа через використання або уникнення заперечень у комунікації) (Language, Discourse and

Literature, 1995); *створення визначеного тону* (змалювання автором-наратором песимізму, сарказму або іронії); *відтворення суспільного контексту* (відображення соціальних та історичних контекстів твору через ставлення персонажів до морально-етичних цінностей, норм або соціальних уявлень); *підсилення теми або ідеї твору* (підсилення значення деяких художніх ситуацій або подій, надаючи їм вагомості).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика система засобів вираження заперечення в мові багатша, ніж система способів вираження логічного заперечення. Н. Хомський припускає, що правильна інтерпретація окремих речень є недостатньою на рівні глибинної структури, а вимагає виявлення у поверхневій структурі, яка є визначальною щодо інтерпретації змісту речення (Chomskyi, 1986). Маркер заперечення, що перебуває у глибинній структурі, пов'язаний із дієслівно-допоміжним комплексом, а відтак і з усім реченням (Meier, Aristar-Dry, Destruel, 2009). Такий підхід до аналізу синтаксичних структур наголошує на важливості взаємодії між глибинною та поверхневою структурами задля точного розуміння значення речення, а відтак і усього художнього тексту. Глибинна структура, що виражає смисл та містить основні елементи речення, такі як підмет, присудок та додаток, не є достатньою для повного розуміння, оскільки не бере до уваги складних трансформацій, які відбуваються на рівні поверхневої структури (McEnergy, Hardie, 2012). Маркер заперечення в глибинній структурі зазвичай пов'язаний із допоміжними дієсловами, такими як *do*, *have*, *will* в англійській мові. Наприклад, у реченні *He does not understand*, маркер заперечення *not* пов'язаний із допоміжним дієсловом *does*, що впливає на значення всього речення. Французький лінгвіст О. Дюкро використовує поняття *сфера дії заперечення* на рівні поверхневих структур та вважає, що оповідач притаманне дескриптивне заперечення (Ducrot, 2001). Так, дослідник доводить, що чинники створення заперечення утворюють два види: *контекстний* та *семантичний*. Вчена-психолінгвіст Н. Бакрі наголошує, що заперечення формує складну різнорівневу систему та є предметом двох типів визначень: (1) як елемент семантики або синтаксису; (2) як логічний оператор (Bacri, 1995). Думка дослідниці про те, що сферу дії заперечення визначають як поняття, полем функціонування якого є уявлення (Bacri, 1995), спонукає до висновку про релевантність дослідження заперечення у дискурсі художнього тексту.

Заперечення як елемент смислу художнього тексту функціонує у дискурсі постколоніального роману, де воно не тільки посилює образну естетику протистояння та боротьбу проти колоніального домінування, але й слугує інструментом для висловлення персонажами травматичного досвіду, пошуку ідентичності та створення нових наративів (Odin, Hediger, 2022). Прагматична роль заперечення у цьому контексті виявляється через художнє змалювання сили і супротиву, деконструкцію колоніальних наративів, розвиток персонажів та емоційний вплив на читача (Roitman, 2023). Так, *експлікація сили і супротиву* є втіленою у дискурсі персонажів, які відмовляються підкорятися або приймати нав'язані їм умови та використовують заперечення як засіб висловлення своєї незгоди. Прагматика заперечення щодо *деконструкції та переосмислення колоніальних наративів* полягає у запереченні офіційної історії або колоніальних стереотипів через створення нових наративів, які відображають справжній досвід та погляди колонізованого народу (Grabarczyk, 2019). У постколоніальному дискурсі автор-наратор використовує заперечення з метою розкриття *внутрішніх конфліктів та розвитку персонажів*. Відмова від прийняття колоніальних цінностей або ролей вказує на еволюцію персонажа як особистості та його боротьбу за самовизначення. Прагматика заперечення в постколоніальному романі також створює *емоційний вплив* на читача через підсилення почуття несправедливості, гніву або смутку, що супроводжують колоніальний досвід (Semiotics and Dailectics. Ideology and the Text, 1981).

Отже, розуміння заперечення в дискурсі персонажів з метою виявлення його прагматичної скерованості вимагає комплексного підходу, що охоплює аналіз глибинних і поверхневих структур, тобто вивчення лексичної семантики та синтаксичних патернів, які впливають на точнішу інтерпретацію змісту речення, а відтак виявлення читачем імпліцитного смислу художнього тексту, що є важливим в контексті художньо-естетичного зображення колоніального й постколоніального досвіду та їх інтеграції (English Corpus Linguistics, 1991).

Лексико-семантичні патерни заперечення – це використання автором-наратором лексичних позначень заперечення у постколоніальному художньому дискурсі з метою створення стилістичного, когнітивного, комунікативного та структурного візерунку художньо-естетичної реальності з метою здійснення відповідного прагматичного впливу на читача. Так, Н. Бакрі вважає, що заперечення виникає у поверхневій структурі та стосується (1) іменних фраз, (2) прислівників, (3) допоміжних елементів (Bacri, 1991). Розвиток лексико-семантичних патернів є проблемами граматикизації *not* та *do*. У цьому зв'язку є значущою праця Т. Ушиди, однак вивчення заперечних прислівників не стоїть у центрі її наукових зацікавлень. Загалом граматикизація є основним питанням у зв'язку зі студіями англійського заперечення та працями із вивчення заперечення у корпусі та дискурсі (Ushida, 1993).

Лексико-семантичні патерни заперечення – це також й групи лексично-означених заперечень, що містять відповідні семантичні типи заперечень, серед яких, скажімо, просте заперечення – *no*, *not*, *nothing*, *nobody*, *none*, *no one*, *never*, *nor*.

Постколоніальна література часто пов'язана з темами ідентичності, влади та опору. Одним із найважливіших інструментів, яким користуються постколоніальні письменники, є концепція заперечення. Просте заперечення, зокрема, слугує потужним наративним засобом для оскарження колоніальних наративів, утвердження корінної ідентичності та критики існуючих неокolonіальних практик. Просте заперечення стосується прямого заперечення або відхилення твердження, ідеї чи умови. У контексті постколоніальної літератури це часто вербалізується як відмова прийняти колоніальні ідеології, історії та ідентичності, нав'язані колонізаторами. Ця форма заперечення є не просто лінгвістичним чи риторичним прийомом, а глибоким актом опору та відновлення. Просте заперечення служить формою опору колоніальним і неокolonіальним структурам влади. Відкидаючи нав'язані ідентичності та наративи, постколоніальні персонажі стверджують свою свободу дій та автономію. Через заперечення постколоніальні автори відвойовують історію, культуру та ідентичність корінних народів, які були придушені або спотворені колоніальним дискурсом. Просте заперечення дозволяє критикувати як колоніальне, так і постколоніальне суспільства. Воно підкреслює суперечності та несправедливість, притаманні цим системам, спонукаючи читачів ставити під сумнів і оскаржувати їх. Просте заперечення в постколоніальних романах є багатогранною та сильною оповідною стратегією. Це дає можливість письменникам протистояти колоніальним наративам, повертати корінну ідентичність і критикувати існуючі форми гноблення. Досліджуючи використання заперечення в постколоніальній літературі, ми отримуємо глибше розуміння складності та нюансів постколоніального опору та формування ідентичності.

Інструменти аналізу. Особливості колоніальних текстів визначили подальшу *методику дослідження*, що охоплює (I) тематичну організацію представленого матеріалу на основі джерельної бази, (II) визначення частотності; аналіз найчастотніших лексем у контексті художнього тексту, (III) виокремлення контекстів функціонування заперечення. Представлену методику розкрито поетапно.

Мета. З метою оптимізації проведення дослідження та організації корпусу, було виокремлено теми, які характеризують фактологічний матеріал. Домінантною темою (підтемами) художнього постколоніального дискурсу у зв'язку із вивченням заперечення є (Mir, 2019):

Тема ідентичності у постколоніальному суспільстві:

- *формування ідентичності*: постколоніальні романи є заглибленими у складний процес формування ідентичності в постколоніальному суспільстві, зображаючи, як персонажі сприймають поєднання культури, традиції та сучасності.
- *супротив та боротьба*: зображення нарративу опору проти колоніального пригнічення та боротьба маргіналізованих спільнот, які стверджують свою культурну, соціальну та політичну ідентичність (Prince, 1995).
- *культурна гібридність*: фокус на культурну гібридність та змішування корінних традицій з зовнішніми впливами з акцентом на багатоманітні та різноманітні постколоніальні ідентичності.
- *спадщина колоніалізму*: постколоніальні романи критично зображають довготривалі наслідки впливу колоніалізму на суспільство, розглядаючи теми травми, переміщення та боротьбу за самовизначення (Rumelhart, 1983).

У постколоніальному художньому дискурсі зображення ідентичності через лексичну семантику є складним процесом, який відображає багатоманітність культурних, соціальних та історичних впливів на персонажа та спільноту після періоду колоніалізму (Brown, Yule, 1983).

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час аналізу фактологічного матеріалу було встановлено кількість лексичних позначень простого заперечення у постколоніальних романах, що охоплюють тему ідентичності в постколоніальному суспільстві *no* (5071), *not* (10553), *nothing* (1244), *nobody* (252), *none* (282), *no one* (449), *never* (1873), *nor* (693), найчастотнішими серед яких є *not*, *no*, *never*, *nothing*.

He had just a few pounds for the farm and could *not* part with that (Efuru, 1) – відмова розлучитися з грошима заради ферми виявляє економічну боротьбу та важливість власності на землю, які переплітаються з постколоніальними нарративами. Економічні обмеження, з якими зіштовхуються персонажі, віддзеркалюють ширшу системну нерівність, успадковану від колоніального правління, де доступ до ресурсів та економічних можливостей розподілений нерівномірно.

'I was lucky it happened in my face, if *not* he would have died' (Efuru, 13) – ця цитата розкриває тему забобонів, долі та систем вірувань, які є важливими для багатьох постколоніальних суспільств. Сподівання на удачу та забобони як чинники, що впливають на події, випливають зі змішування вірувань корінного населення з колоніальними впливами або розмивання традиційних практик через колоніалізм. Крім того, персонаж натякає на нестабільність життя та боротьбу за виживання в постколоніальному контексті, позначеному невизначеністю та лихом.

I told Adizua that he must do something about our custom; if *not*, our ancestors would be angry with us and cause ill to befall us (Efuru, 21) – це твердження підкреслює конфлікт між традицією та сучасністю, поширену тему постколоніальної літератури. Наполягання на дотриманні звичаїв і умиротворення предків відображає опір змінам і збереження культурної ідентичності в умовах зовнішнього впливу. Це також підкреслює віру у взаємозв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім, а також окреслює наслідки нехтування або відмови від традиційних практик.

Наведені приклади виявляють семантичний та прагматичний зв'язок лексеми *not* з темою ідентичності у постколоніальному романі.

To complain that your legs were fatigue or your head was gidigidi was no use; all you'd get in return was a ferocious: Bus to fana! Get on your feet! (The River of Smoke, 9.) – жорстка влада і контроль над тілом та діями присутні в соціальних структурах, що продиктовані колоніальними або постколоніальними режимами. Вимога "Bus to fana! Get on your feet!" вказує на вимогу покірності без будь-якого врахування фізичного стану персонажа або його особистого досвіду. Цитата зображає, як влада та контроль над тілом можуть бути використані для підтримки і утвердження соціальних та культурних норм як спадщини колоніального періоду чи його наслідків в постколоніальному світі.

Kalua, the driver of the ox-cart, was a giant of a man, but he made *no* move to help his passenger and was careful to keep his face hidden from him: he was of the leather-workers' caste and Hukam Singh, as a high-caste Rajput, believed that the sight of his face would bode ill for the day ahead (The Sea of Poppies, 3) – у наведеному прикладі спостерігаємо, що персонажі розділені соціальними бар'єрами і стереотипами, пов'язаними з кастовою системою та культурними традиціями. Відмова Калуа допомагати пасажирові, а також приховування свого обличчя, вказує на суворий поділ між кастами та страх перед недотриманням цих меж. Така ситуація відображає складнощі, з якими зіштовхуються персонажі в побудові своєї ідентичності в умовах, де культурні норми й соціальне становище значно впливають на їхні можливості та взаємодію.

I had *no* shells from the sea, which was minutes away. This beautifully carved shelf: you can touch it now. Why did I *not* let you eat with your bare hands when you wanted to? (At the Bottom of the River, 11) – автор-наратор використовує *no* та (*did*) *not* задля вираження відсутності чогось або відмови від певної дії. Так, відмова дозволити їсти з рук є метафорою або символом для позбавлення головного героя його культурної або особистісної ідентичності. Відмова від традиційних способів харчування вказує на втрату чи віддаленість від коренів, культурних традицій або способу життя.

No matter where they are in Nigeria, they start a local branch of the Umuofia Progressive Union (No Longer at Ease, 5) – зображення ідентичності відбувається через введення концепції *Umuofia Progressive Union*, яка підсилює важливість ідентичності і спільності серед нігерійських громадян, незалежно від їх місця перебування. Умуофія є місцем, пов'язаним з історією та традиціями Ігбо, відтак утворення філії Прогресивного Союзу Умуофія в будь-якому регіоні Нігерії вказує на те, що ця ідентичність зберігається та поширюється серед нігерійців, незважаючи на географічні та соціокультурні відстані. Отже, через згадку про *Umuofia Progressive Union* автор-наратор наголошує на важливості ідентичності та спільності в постколоніальному суспільстві Нігерії.

I did what I had to find a home, she told Amma, not my finest moment, I admit, still, no harm done, as my father will never know (Girl, Woman, Other, 12) – вислів *my father will never know* вказує на те, що дії головного героя залишаться невідомими його батькові. Це має значення для ідентичності персонажа, оскільки він відчуває певну свободу чи відсутність контролю через те, що батько не знає про його дії. У постколоніальному суспільстві відтворено бажання головного героя уникнути контролю або втручання з боку колоніальних або традиційних авторитетів. Використання *never* у цьому прагматичному контексті виявляє аспекти ідентичності, як-от: бажання свободи та відсутність контролю.

But oddly enough, we never talked about our friendship. We shared most of our lives with each other, and we were happy (The Last Friend, 23) – прагматичний зв'язок лексеми *never* з темою ідентичності полягає в його спрямованості на те, що відсутність розмови про дружбу може вплинути на сприйняття та розуміння ідентичності персонажів у постколоніальному контексті.

Writers have *never* been an easy lot. More than anyone – except perhaps soldiers or mercenaries—they thrive on conflict, viewing it as an integral part of any society. Ngugi is no exception (The River Between, 12) – у постколоніальному контексті письменник у художньому дискурсі створює прагматичний ефект та є виразником складних аспектів ідентичності, таких як боротьба за самовизначення, пошук місця у світі персонажем у зв'язку із соціальними та політичними конфліктами. Використання лексеми *never* для опису письменників як *непростих особистостей* вказує на те, що ці аспекти ідентичності є сталими або невіддільними від їхньої творчості та життя.

'You are just a woman for *nothing*. You can't see, you can't even hear smell' (Efuru, p. 28) – у постколоніальному романі, де ідентичність зображена як складний феномен, її втілено через упередження та стереотипи. Вислів *you are just a woman for nothing* розкриває знецінення ідентичності жінки. За допомогою цього вислову передано уявлення, що жінка не має значущості, нічого не варта, її можливості та здібності не враховують чи недооцінюють.

'Ajanuru, I was helpless. I could do *nothing*. I saw our gari soak and there was *nothing* I could do. I could not lift a bag' (Efuru, 53) – у цьому прикладі лексеми *nothing* використовують з метою підкреслення безпорадності та нездатності головного персонажа змінити або вплинути на ситуацію. Прагматичний зв'язок полягає у тому, що така безпорадність впливає на сприйняття та розуміння ідентичності персонажа читачем в постколоніальному контексті (Approaches to Cognition through Text and Discourse, 2004).

When I arrived, there was *nothing* to alarm me. The police formalities and customs inspection went as usual. (The Last Friend, 33) – оскільки у постколоніальних романах ідентичність є пов'язаною з питаннями безпеки, стабільності та впевненості в собі, то використання лексеми *nothing* для опису відсутності будь-яких аномалій або непередбачуваних подій вказує на те, що персонаж відчуває себе впевнено у своїй ідентичності в описаній ситуації.

Висновки. Загалом, зважаючи на те, що лексеми *no, not, never, nothing* є прагматичним покликанням на постколоніальні ідеї в художньому дискурсі, їхня наявність у наведених прикладах оприявлює ширші теми та проблеми, пов'язані з постколоніальними умовами, як-от: економічна боротьба, збереження культури та діалог між традицією та сучасністю. Відтак використання лексем *no, not* відтворює складні аспекти ідентичності: втрату, конфлікт та прагнення до збереження особистої або культурної самоідентифікації. У постколоніальних романах ідентичність пов'язана з питаннями влади та контролю. Використання лексем *never, nothing* вказує на те, що персонаж відчуває себе відірваним від власної ідентичності або не може вплинути на своє оточення. Здійснений аналіз фактологічного матеріалу виявляє складні аспекти ідентичності у постколоніальних умовах, де персонаж зазнає втрати контролю та самовизначення через зовнішні обставини чи вплив.

Література:

1. Approaches to Cognition through Text and Discourse. Ed. by Tuija Vitanen. Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 2004. 225 p.
2. Bacri N. Fonctionnement de la négation : étude psycholinguistique d'un problème d'énonciation. Paris : EHESS, 1995. 196 p.
3. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 149 p.
4. Chomsky N. Knowledge of Language. New York: Praeger, 1986. 307 p.
5. Ducrot O. Dire et ne pas dire, Paris, Hermann. 3ème Édition, Corrigée et Augmentée, 1991. 283 p.
6. English Corpus Linguistics. Ed. by Karin Aijmer and Bengt Altenberg. New York and London: Routledge, 1991. 351 p.
7. Givón T. On Understanding Grammar. New York: Academic Press, 1979. 379 p.
8. Horn L. A Natural History of Negation. Chicago: University of Chicago Press, 2001. 324 p.
9. Longacre R. The Grammar of Discourse. New York and London: Plenum Press, 1983. 438 p.
10. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics. Method, Theory, Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 312 p.
11. Meier R., Aristar-Dry H., Destruel E. Text (Ed.). Time and Context. Selected Papers of Carlota S. Smith. Berlin: Springer, 2009. 423 p.
12. Mir S. Colonialism, Postcolonialism, Globalization, and Arab Culture. *Arab Studies Quarterly*. Vol 41 (1), 2019. P. 33-58
13. Prince G. Narratology // The Cambridge History of Literary Criticism. Vol. VIII: From Formalism to Poststructuralism / ed. by R. Selden. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 110-130.
14. Rumelhart D. Schemata and the Cognitive System // Handbook of Social Cognition / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 161-188.
15. Semiotics and Dialectics. Ideology and the Text. Ed. by Peter V. Zima. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1981. 583 p.
16. Silvennoinen O. Contrastive Negation: Constructional Variation within and across Languages. *Neuophilologische Mitteilungen*. Vol. 120 (1), 2019. P. 207-12.
17. Ushida T. Except linkages in Present day English in Comparison with Including. London: Longman, 1993. 114 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Achebe Ch. No Longer at Ease. Nigeria: William Heinemann, 1960. 123 p.
2. Evaristo B. Girl, Woman, Other. United Kingdom, 2019. 464 p.
3. Ghosh A. River of Smoke. India: Penguin Group, 2011. 557 p.
4. Ghosh A. Sea of Poppies. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2008. 399 p.
5. Jelloun T. B. The Last Friend. London: Penguin Books, 2007. 187 p.
6. Kincaid J. At the Bottom of the River. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1983. 96 p.
7. Nwapa F. Efuru. Nigeria: William Heinemann, 1966. 281 p.
8. Thiong'o N. W. The River Between. Kenya: Heinemann – African Writers Series, 1965. 116 p.

Отримано: 23 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 15 листопада 2024 р.

e-mail: toliu65@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-126X>

Scopus Author ID: 57195832235

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-37-42

Худолій А. О. Лінгвопрагматичні аспекти стратегій перекладу англомовних текстів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 37–42.

УДК: 811.111 (73)+82

Худолій Анатолій Олексійович,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології,
Національний університет «Острозька академія»

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЙ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Мета. В статті розглянуто лінгвопрагматичні аспекти стратегій перекладу англомовних текстів.

Матеріал та методи. Дане дослідження ґрунтується на аналізі типології стратегій перекладу англомовних текстів, розроблених і запропонованих українськими та закордонними дослідниками. Описовий метод і метод аналізу виявлених класифікацій стратегій перекладу сприяв розумінню використання існуючих у перекладознавстві стратегій перекладу англомовних текстів. Контент аналіз промов американських політиків в оригіналі та перекладі сприяв виявленню відповідностей та аналізу використаних стратегій перекладу на практиці з точки зору лінгвопрагматичного підходу.

Результати. Переклад англомовних текстів, на матеріалі промов американських президентів свідчить про прагматичну спрямованість діяльності перекладача, зокрема у виборі стратегій в ході здійснення перекладу оригінального тексту. Переклад англомовних текстів передбачає використання низки перекладацьких стратегій, таких як форенізація та доместикація. Не менш важливими є цілі автора та перекладача, тип аудиторії. Якісний переклад передбачає еквівалентність текстів. Найбільш поширеними перекладацькими стратегіями, які використовують при перекладі англомовних текстів є стратегії конкретизації та генералізації.

Висновки. Перекладачі використовують низку стратегій у ході перекладу англомовних текстів на українську. Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від цілі перекладача, аудиторії, задуму автора тощо.

Ключові слова: стратегії перекладу, доместикація, форенізація, еквівалентність, конкретизація, генералізація.

Anatoliy Khudoliy,
DSc. in Political Science, Professor,
Head of the Department of English Philology,
National University of Ostroh Academy

LINGUISTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATION STRATEGIES FOR ENGLISH TEXTS

Objective. The article deals with the linguistic and pragmatic aspects of translation strategies for English texts.

Materials and Methods. This study is based on the analysis of the typology of translation strategies for English-language texts developed and proposed by Ukrainian and foreign researchers. The descriptive method and the method of analysis of the identified classifications of translation strategies contributed to the understanding of the use of existing translation strategies for English-language texts in translation studies. The content analysis of the speeches of American politicians in the original and in translated versions helped to identify correspondences and analyze the translation strategies used in practice from the point of view of the linguistic and pragmatic approach.

Results. The translation of English-language texts based on the speeches of American presidents demonstrates the pragmatic orientation of the translator's activity, in particular in the choice of strategies in the process of translating the original text. The translation of English-language texts involves the use of a number of translation strategies, such as foreignization and domestication. The goals of the author and translator and the type of audience are equally important. Quality translation implies equivalence of texts. The most common translation strategies used in the translation of English-language texts are the strategies of specification and generalization.

Conclusions. Translators use a number of strategies while translating English texts into Ukrainian. The choice of a particular strategy depends on the translator's goal, the audience, the author's intention, etc.

Keywords: translation strategies, domestication, foreignization, equivalence, concretization, generalization.

Вступ. Переклад англомовних текстів вимагає неабияких знань і вмінь перекладача, правильного вибору інструментарію, ефективного застосування перекладацьких стратегій, глибоких знань мови, як англійської, так і української. Цілі перекладу можуть різнитися, в залежності від тих або інших чинників, як лінгвальних, так екстралінгвальних, серед яких: намагання повідомити важливу інформацію; вплинути на формування у читача бажаного емоційного ставлення до переданої інформації; спонукати до конкретних дій, викликати певну реакцію; переконати у своїй правоті тощо [Матузкова, Гринько, 2020: 23].

Постановка проблеми. Водночас, коли йдеться про переклад, не менш важливими є стратегії, обрані перекладачем для такої роботи. З практичної точки зору стратегії перебувають у полі зору як початківців, які лише розпочинають свою діяльність перекладача, роблять перші кроки у цьому напрямку, так і досвідчених перекладачів. Не менш важливим є аспект вивчення перекладацьких стратегій студентами, майбутніми перекладачами, які пишуть наукові роботи, пов'язані з перекладом автентичних текстів.

Актуальність дослідження. І хоча про стратегії написано низку статей і опубліковано чимало досліджень, проте розвиток лінгвістики, зростання інтересу до перекладознавства, розширення міжнародного співробітництва та запит на оновлення перекладознавчих підходів змушує дослідників детальніше висвітлювати питання стратегій у ході перекладу

з англійської на українську. Вище зазначені чинники свідчать про актуальність теми стратегій для широкого кола читачів.

Мета статті полягає у описі лінгвопрагматичних аспектів стратегій перекладу англійськомовних текстів. Для досягнення поставленої мети заплановано такі завдання:

- здійснити огляд визначень стратегій перекладу вітчизняними та закордонними науковцями;
- розглянути існуючі стратегії перекладу та їхні особливості;
- виявити об'єктивні фактори, пов'язані зі стратегіями перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень слід загадати методичний посібник О. П. Матузкової, О. С. Гринько Н. О. Горбатюк «Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі» (2020), у якому подано опис стратегій, здійснено аналіз усного та письмового перекладу [Матузкова, Гринько, 2020]. Т. І. Струк здійснила короткий огляд особливостей перекладацьких стратегій [Струк, 2019]. Чимало досліджень присвячено тим чи іншим прагматичним аспектам перекладу дискурсів, зокрема, юридичного – стаття О. О. Ходаковської про стратегії перекладу англійськомовного юридичного дискурсу [Ходаковська, 2020: 61-65]. О. В. Рябчук, К. А. Разумна та О. С. Сіваєва розглянули перекладацькі стратегії як засоби маніпуляції свідомістю, з акцентом на описі стратегій перекладу в кіно [Рябчук, 2021: 220-224]. Українські дослідниці, В. В. Громовенко, О. О. Одінцева, Л. В. Сологуб, деталізували сучасні стратегії перекладу англійськомовного юридичного дискурсу [Громовенко, 2022: 140-146].

Низка досліджень присвячена як теоретичним аспектам перекладу та вибору стратегій, так і практичним. Серед публікацій слід зазначити статтю Т. Ботвин, О. Пилипець, Я. Пригошкіної, у якій здійснено огляд стратегій перекладу художньої літератури [Ботвин, 2023:85-101]; дослідження С. В. Засєкіна, в якому науковець здійснив аналіз стратегій перекладу художнього тексту [Засєкін, 2011:254-260].

Т.І.Ткачук у своїй статті розглянула перекладацькі адаптивні стратегії як механізми адекватної передачі комунікативно-прагматичного значення [Ткачук, 2016]. О. В. Ребрій проаналізував підхід до вироблення стратегії перекладу із системної точки зору [Ребрій, 2009: 215-220]. Серед західних дослідників доречно зауважити праці М. Бейкер (2009; 2011; 2018; 2019), Л. Хармон (2019), А. Хассана (1997; 2014), Дж. Хауз (1997; 2008; 2015), Ю. Найди (2005), П. Ньюмарка (1988), Л. Венуті (1995) та інших.

Виклад основного матеріалу. Існує низка підходів до тлумачення поняття перекладацької стратегії. Слід зауважити, що стратегії перекладу – це досить звичне поняття у перекладознавстві, хоча відсутнє загальноприйняте визначення цього терміну.

Так, стратегію перекладу трактують як метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови мовою перекладу комунікативної інтенції відправника з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей мовця. Зокрема, Т.М. Ніколаєва зазначає, що під стратегіями в перекладі розуміють процедури, що використовують для вирішення перекладацьких завдань та вибір іншомовного тексту для подальшого перекладу [Ніколаєва, 2018:111].

На думку Т.П. Андрієнко переклад мислиться як спільне породження й перетворення смислів відповідно до когнітивно-комунікативних потреб представників різних лінгвокультурних спільнот. Дослідниця розглядає роль стратегії перекладу як когнітивного регулятиву перекладацького дискурсу, що реалізується через тактики та підпорядковані їм прийоми перекладу [Андрієнко, 2016]. Серед стратегій перекладу науковиця виокремлює стратегії очуження, одомашнення та універсальності, розбивши їх на окремі підвиди, зокрема: стратегії відтворення предметних реалій, відтворення когнітивних реалій, стратегії відтворення національно-специфічних концептів і сценаріїв, стратегії відтворення алюзій, відтворення змісту, художньої форми, прагматичної функції тропеїчних засобів, стратегії відтворення засобів мовної образності тощо [Андрієнко, 2016: 220-260].

Стратегію також тлумачать як загальну програму, настанову чи набір настанов, що обираються перекладачем для реалізації перекладу певного тексту з чітко визначеною метою у конкретній ситуації. Вважають, що кожна окрема стратегія складається з унікального набору параметрів, серед яких розрізняють характер еквівалентності, характер обробки тексту перекладу та поведінка перекладача, пов'язана з перекладом тексту [Матузкова, 2020:7-8]. Характер еквівалентності передбачає характер та ступінь співвідношення мови оригіналу та мови перекладу. У цій групі вирізняють такі параметри: функції, повноту перекладу, фактичний зміст, жанр, стиль, культурно-специфічні елементи, структуру та композицію, формальні особливості тексту, термінологію, невербальні елементи. Характер обробки тексту перекладу охоплює низку аспектів, зокрема: забезпечення зрозумілості перекладу, врахування умов замовника, відповідність тексту культурі мови перекладу, адаптація до жанрових та стилістичних норм культури реципієнта, характер лінгвістичної обробки тексту перекладу тощо.

Водночас, слід зауважити, що адресат, тобто одержувач тексту, є одним із ключових параметрів роботи перекладача. На реципієнта спрямована діяльність перекладача, він є споживачем перекладу, і, відповідно, читацька аудиторія зумовлює роботу перекладача.

Аналогічну думку висловлюють закордонні науковці. Зокрема, Юджин Найда вказує на три основні фактори, що обумовлюють переклад: суть повідомлення, ціль або цілі автора та перекладача, тип аудиторії. Взагалі, саме теорія динамічної еквівалентності, запропонована Ю. Найдою, знаменувала перехід від старих теорій формальних відповідників до революційного лінгвістичного підходу до перекладацької проблематики, орієнтованого на реакцію реципієнта перекладу. У світлі цього нового підходу адекватність перекладу може бути досягнута лише з урахуванням особливостей сприйняття читацькою аудиторією мови перекладу [Найда, 2005: 127, 139].

Німецький дослідник Х. Крінге поділяє перекладацькі стратегії на дві групи – макростратегію та мікростратегію [Kringes, 1986]. Під макростратегією дослідник розуміє способи вирішення декількох перекладацьких проблем, в той час як під мікростратегією – способи вирішення однієї проблеми. У межах макростратегії процес перекладу передбачає передперекладацький аналіз, власне процес перекладу та редагування готового перекладу [Kringes, 1986]. На початковому етапі перекладач обирає стратегію перекладу. Так, перевагу можуть надати текстуально точному (наближеному до буквального), перекладу або, навпаки, перекладу, що відходить від структури оригіналу. У цьому виборі вирішальну роль може зіграти жанр тексту, мета перекладу і соціальна норма перекладу, характерна для часового проміжку.

Бейкер (2011) обговорює різні підходи, які професійні перекладачі можуть застосовувати в процесі перекладу [Бейкер, 2011]. Бейкер (2011) та Хассан (2014) обговорюють стратегію перекладу шляхом культурної заміни, яка дозволяє перекладачеві використовувати слово цільової мови для заміни виразу, який є специфічним для даної культури. Таким чином, елемент мови перекладу мови перекладу може мати такий самий вплив на читача, як і оригінал. Моліна та Альбір (2002), говорячи про культурну заміну, зазначають, що існує привілей у застосуванні такої стратегії, який полягає в тому, що читач може знайти в цільовому тексті те, з чим він міг би себе ідентифікувати [Molina, Albir, 2002]. Застосовуючи таку стратегію, вибір перекладача повинен залежати від його вміння вибирати те, що є доречним, на додаток до наміру або мети перекладу.

Ньюмарк (1988) пропонує вісім рівнів перекладацьких стратегій, придатних як для мови оригіналу, так і для мови перекладу. Дослівний переклад: поза контекстом слова перекладаються поодиноці за їхніми найпоширенішими значеннями. Основна мета дослівного перекладу – або зрозуміти механіку мови оригіналу, або ефективно спілкуватися мовою перекладу. Буквальний переклад: граматичні структури мови оригіналу трансформуються до їхніх найближчих еквівалентів мовою перекладу, але лексичні слова перекладаються окремо, поза контекстом. Точний переклад: в межах обмежень граматичних структур мови перекладу ця техніка спрямована на відтворення точного контекстуального значення оригіналу. Ступінь граматичних і лексичних відхилень при передачі культурних слів. Семантичний переклад: ця стратегія відрізняється від точного перекладу. Вона зберігає естетичну цінність, красиве і природне звучання тексту вихідної мови, а значення, коли це доречно, ставиться під загрозу. З іншого боку, значення у вірному перекладі є безкомпромісним і догматичним. Адаптація: це найвільніший тип перекладу, який в основному використовується для п'єс (комедій) та поезії. Культура мови оригіналу перекладається на культуру мови перекладу, а текст переписується, при цьому теми, персонажі та сюжети зазвичай зберігаються. Вільний переклад: матеріал відтворюється без манери, а зміст відтворюється без форми оригіналу. Зазвичай це значно довший переказ оригіналу. Ідіоматичний переклад: Він точно відтворює зміст оригіналу, але має тенденцію спотворювати нюанси значення, надаючи перевагу розмовній мові та ідіомам, а не тим, що зустрічаються в оригіналі. Комунікативний переклад: має на меті передати точне контекстуальне значення оригіналу таким чином, щоб читачі вважали і зміст, і мову перекладу прийнятними та зрозумілими [Newmark, 1988:81-91].

Джуліан Хаус (1997) визначила терміни «прихований» і «прямий» переклад для цілей оцінки якості перекладу. На її думку, прихований переклад рекомендується лише у випадку культурно нейтральних текстів, тоді як відкритий слід застосовувати до текстів, які глибоко вкорінені в культурі оригіналу [House, 1997: 189-194].

Увагу привертає підхід американського дослідника перекладу Л. Венуті, який сформулював дві основних стратегії в перекладі: *foreignisation* та *domestication* [Venuti, 1995]. Ці терміни запозичені українськими науковцями та є досить поширеними в українському перекладознавстві. Так, І. Корунець та Л. Коломієць використовують терміни «форенізація» та «доместикація» [Корунець, 2012; Коломієць, 2006]. Зустрічаються й адаптовані до української мови терміни, на кшталт, «одомашнення» та «очуження». Так, український перекладознавець О.В. Ребрій зазначає, що стратегія одомашнення орієнтована на максимально адекватну передачу смислу, тобто є стратегією смислу, а стратегія очуження орієнтована на передачу особливостей форми, тобто є стратегією форми. Обираючи стратегію смислу, перекладач свідомо усуває всі перепони на шляху до розуміння тексту, через що поступається тими особливостями форми, які можуть ускладнити сприйняття твору іншомовним реципієнтом. Обираючи ж стратегію форми, перекладач, навпаки, часто змушувати жертвувати смисловою прозорістю задля максимальної точності відтворення нетривіальних особливостей побудови оригінального тексту, які можуть виступати маркерами індивідуально-авторського стилю, так і мовностилістичними ознаками стилю [Ребрій, 2012].

Прикладом форенізації може бути переклад поданого нижче уривку з промови Джо Байдена.

Our history has been a constant struggle between the American ideal that we are all created equal and the harsh, ugly reality that racism, nativism, fear, and demonization have long torn us apart [Joe Biden. Inaugural Address, Jan. 20, 2021].

Наша історія була постійною боротьбою між американським ідеалом про те, що всі ми створені рівними, і жорсткої потворною реальністю, коли нас розривали на частини расизм, нативізм, страх, демонізація [Інавгураційна промова Президента США Джоозефа Р. Байдена, 2021]. У реченні-оригіналі вжито слова – *racism, nativism*. Обидва слова вживають в українській мові. Вони настільки увійшли в узус, що стали звичними, їх так і використовують у незмінній формі – *расизм* і *нативізм*. Під *расизмом* розуміють сукупність поглядів та уявлень про фізичну та розумову нерівноцінність людських рас, з чого робиться висновок про вирішальний культурний і цивілізаційний вплив расових відмінностей. Під *нативізмом* розуміють теорію переваги громадян, що народилися в країні, над іммігрантами. Перекладач використав англійські слова – *расизм* і *нативізм*, оскільки ці терміни увійшли в узус і вживаються в українській мові у незмінній формі.

Вибір стратегії перекладу залежить і від багатьох об'єктивних факторів, до яких належать: 1) цільова аудиторія перекладу та стан цільової полісистеми; 2) кількість існуючих перекладів певного твору в цільовій літературі. Потреба у форенізуючому перекладі виникає особливо гостро, коли створюється критично велика кількість перекладів-одомашнень, які роблять відстань між читачем та оригіналом все більшою. Головна функція перекладу одомашнення – розбудова вже існуючої в цільовій культурі літературної традиції, тоді як функція перекладу очуження полягає у введенні до цільової літератури нових стилів, словесів, засобів та прийомів [Коломієць, 2004]. Результати процесу перекладу (якість перекладу) зумовлені ступенем смислової близькості перекладу оригіналу, жанрово-стилістичної приналежністю текстів оригіналу і перекладу, прагматичними чинниками, що впливають на вибір варіанту перекладу.

Прикладом доместикації може бути речення, взяте із інавгураційної промови Б. Обама 21 січня 2009 р.:

Time and again these men and women struggled and sacrificed and worked till their hands were raw so that we might live a better life [President Barack Obama's Inaugural Address. January 21, 2009].

Ці чоловіки і жінки невтомно боролися, приносили жертви і працювали до кривавих мозолів, щоб ми з вами жили краще [Інавгураційні промови президентів США, 2009:330]. В оригіналі вжито словосполучення *their hands were raw*, що дослівно перекладається їхні руки були в саднах, тобто вони працювали до того стану, коли їхні руки були здерті. Вже в українській версії перекладач використав сталий вираз – *працювати до кривавих мозолів*, який точніше, влучніше виражає думку про важку, виснажливу працю.

Доместикація в перекладі з англійської мови на українську виконує прагматичну функцію, яка полягає в тому, щоб вибрати найбільш вдалий варіант із існуючих у мові засобів. Застосування стратегії доместикації спостерігаємо у поданому нижче прикладі, взятому з інавгураційної промови президента США Б. Обами.

What the cynics fail to understand is that the ground has shifted beneath them, that the stale political arguments that have consumed us for so long no longer apply [President Barack Obama's Inaugural Address, 2009]. У даному прикладі, американський політик, з метою пояснення ситуації про вплив стереотипів на мислення американців, використав речення *the stale political arguments that have consumed us for so long no longer apply*, дослівне значення якого – *застарілі політичні аргументи, які нас так довго з'їдали, більше не діють*. Водночас слід зауважити, що мета перекладача полягає у пошуку не лише найбільш вдалого варіанту із можливих, але й наближення його до реалій культури, мислення соціуму, в якому він, цей варіант, побуває.

Ці циніки не розуміють одного: земля зрушилась під їхніми ногами, і заяложені політичні аргументи, що так довго тримали нас у своєму полоні, вже втратили свою актуальність [Інавгураційні промови президентів США, 2009:330]. Перекладач використав такий варіант перекладу – *заяложені політичні аргументи, що так довго тримали нас у своєму полоні, вже втратили свою актуальність*. Вдало підібрані сталі вирази, на кшталт, *заяложені аргументи, тримати у полоні, втратити актуальність*, є клішованими, звичними, їх часто використовують у мовленні та на письмі, вони – легко впізнавані, а відтак – близькі уараїномовним читачам і слухачам. Крім того, вони є стилістично забарвлені, а в основі цих словосполучень лежить метафора. Прагматичний підхід перекладача цілком обгрунтований і доречний.

Якісний переклад передбачає еквівалентність текстів. У сучасному перекладознавстві існує три основних підходи до визначення поняття «еквівалент». Так, деякі визначення перекладу фактично підмінюють еквівалентність тотожністю, стверджуючи, що переклад повинен повністю зберігати зміст оригіналу [Neuberg, 1985]. Другий підхід у вирішенні проблеми перекладацької еквівалентності полягає у спробі знайти в змісті оригіналу якусь інваріативну частину, збереження якої необхідно і достатньо для досягнення еквівалентності перекладу. Іншими словами, якщо переклад може виконати одну й ту ж саму функцію чи описує ту ж саму реальність, то він еквівалентний [Molina, Albir, 2002: 498-509]. Сутність третього підходу до визначення перекладацької еквівалентності полягає в тому, щоб не намагатися вирішувати, у чому повинна полягати спільність перекладу й оригіналу, а зіставити велике число реально виконаних перекладів з їхніми оригіналами і подивитися, на чому ґрунтується їхня еквівалентність [Yinhua, 2011]. Прикладом еквівалентності перекладу може слугувати поданий нижче приклад:

Many centuries ago, Saint Augustine, a saint of my church, wrote that a people was a multitude defined by the common objects of their love [Joe Biden. Inaugural Address, 2021].

Багато століть тому святий Августин, святий моєї релігії, писав, що народ – це множина, що визначається загальними об'єктами його любові [Інавгураційна промова Президента США Джоозефа Р. Байдена, 2021]. У авторському тексті вжито словосполучення *a saint of my church*, а в перекладі – *святий моєї релігії*. Джо Байден (з сорока шести президентів в історії США Джо Байден лише другий після Джона Кеннеді президент-католик), у своїй інавгураційній промові, цитуючи святого римо-католицької церкви, зауважив, що Августин є *святим його церкви* (дослівно), проте щоб уникнути двозначності, перекладач використав словосполучення *святий моєї релігії*, оскільки американський президент мав на увазі не конкретно свою церкву, яку він відвідує, а свою релігію, конфесію.

Водночас, конкретна стратегія перекладача значною мірою залежать від співвідношення мови оригіналу і мови перекладу і характеру перекладацької задачі [Ольховська, 2017]. Тобто, переклад може мати різну мету. У кожному конкретному випадку перекладач вирішує, яку мету необхідно досягти, і, відповідно до поставленої мети, визначає ступінь збереження або відмови від еквівалентності.

В.А. Кухаренко висловлює, на нашу думку, дуже важливу, «програмну» для вироблення перекладацької стратегії значених текстів, сентенцію. Дослідниця звертає увагу на те, що індивідуальність авторського стилю має два аспекти: якісний, який базується на особистісному та унікальному для кожного учасника характері мовленнєвої та мовної діяльності, і кількісний, що базується на найбільш жививаному використанні певних смислів (значень) та структур [Кухаренко, 1996:164-165]. Будь-який переклад, як правило, завжди починається з буквального підстановки, і основне завдання перекладача – шляхом трансформації або коригування буквального перекладу, (там, де це необхідно) навчитися приходити до оптимального варіанту, поступово долаючи вплив оригінального тексту.

Важливим аспектом перекладу англійського тексту є вид інформації, поданої у тексті, який може виконувати інформаційну функцію, емоційного впливу, маніпулятивну тощо. Зокрема для текстів американської публіцистики, з одного боку, характерним є надзвичайно низький ступінь співучасті автора в описаних подіях, фактах. Ця особливість інформаційних текстів визначається свідомою установкою на неупереджену манеру викладу матеріалу, на відмову від будь-яких оцінних суджень, а з іншого боку, публіцистичний текст без експліцитно висловлюваних авторських оцінок чітко виражає позицію автора повідомлення. Крім цього, журналісти використовують і мовні засоби імпліцитної оцінки тих чи інших подій, фактів у інформаційних повідомленнях. Наведені факти свідчать про функцію впливу, яку здійснюють інформаційні тексти на читачів [Худолій, 2006: 20]. Одним із прагматичних положень ефективного впливу є апеляція до релігійних почуттів читачів. Звичним явищем є використання конфесійної лексики, яка легко проходить фільтри свідомості та здійснює вплив на читачів, напр.: *at the altar of, mantra, hallelujahs, anathema, brethren*.

It was anathema to Frank's no-fuss esthetics (Newsweek, May 25, 1998, p.62). Під лексею *anathema* розуміється заборона, пересторога, прокляття. Термін *anathema* походить із християнства і широко використовується журналістами в публіцистичних текстах.

Найбільш поширеними перекладацькими стратегіями, які використовують при перекладі англійських текстів є стратегії конкретизації та генералізації.

Стратегія конкретизації виявляється у конкретній семантиці лексичних одиниць. Семантична конкретизація, заснована на заміні одиниць із загальним значенням у мові оригіналу на слова конкретної семантики, що демонструє нижче поданий приклад:

On this day, we come to proclaim an end to the petty grievances and false promises, the recriminations and worn-out dogmas that for far too long have strangled our politics. We remain a young nation. But in the words of Scripture, the time has come to set aside childish things. The time has come to reaffirm our enduring spirit; to choose our better history; to carry forward that precious gift, that noble idea passed on from generation to generation: the God-given promise that all are equal, all are free, and all deserve a chance to pursue their full measure of happiness [President Barack Obama's Inaugural Address, 2009].

Цього дня ми прийшли сюди, щоб оголосити про кінець дріб'язковим образам та фальшивим обіцянкам, взаємним звинуваченням та заялженим догмам, які аж надто довго чинили задушливий вплив на нашу політику. Ми залишаємося молодою нацією, але, як сказано у Святому Письмі, настав час позбутися дитячих звичок. Настав час підтвердити наш незламний дух, обрати собі краю історичну долю, зберегти і примножити той безцінний дар, ту шляхетну ідею, що передавалася від покоління до покоління, той Божий заповіт, що всі люди вільні і всі заслуговують на можливість здобувати повну міру свого щастя [Інавгураційні промови президентів США, 2009:329-330]. Подані приклади в оригіналі та перекладі свідчать про те, що стратегія конкретизації залишається актуальною. У авторському тексті використано речення *the time has come to set aside childish things*. Дослідно його можна перекласти так: *настав час відкинути дитячі речі*, однак такий переклад звучатиме дивно, тому перекладач використав звичну фразу про дитячі звички, а саме – *настав час позбутися дитячих звичок*, тобто подорослішати, і вже не поводитись як дитина. Відповідники, усталені фрази, словосполучення та речення, якими носії мови, в даному випадку, українці, послуговуються легше і швидше сприймаються читачами та слухачами, полегшують процес сприйняття інформації, прискорюють її обробку мозком і набагато швидше викликають відповідну реакцію. Подібна ситуація зі словосполученням – *to choose our better history*, яке можна було б перекласти *обирати нашу краю історію*, однак такий переклад викликав би у слухачів чи читачів подив, оскільки не узгоджувався б з контекстом і викликав би додаткові запитання. Тому, перекладач скористався стратегією конкретизації і використав словосполучення – *обрати собі краю історичну долю*. Такий варіант є влучнішим, конкретнішим, узгоджується з контекстом промови, зрозумілішим для аудиторії.

На відміну від стратегії конкретизації, стратегія генералізації спрямована на узагальнення змісту і уникнення деталей про учасників подій, їхню оцінку, час або місце:

That democracy and hope, truth and justice, did not die on our watch but thrived. That our America secured liberty at home and stood once again as a beacon to the world [Joe Biden. Inaugural Address, 2021].

Демократія і надія, правда і справедливість не зникли в наші дні; Америка забезпечила свободу на своїй території та в черговий раз стала орієнтиром для всього світу [Інавгураційна промова Президента США Джоозефа Р. Байдена, 2021]. У реченні із промови президента вжито словосполучення *did not die on our watch but thrived*, що дослідно означає – *щоб не померли на наших очах, а процвітали*. А перекладач здійснив узагальнення – *Демократія і надія, правда і справедливість не зникли в наші дні*. Аналогічно здійснено переклад другої частини уривку з промови президента, в якому зазначено дослідно: *stood once again as a beacon to the world* [Joe Biden. Inaugural Address. Jan. 20, 2021]. Речення в авторському тексті переклалося так: *...в черговий раз стала орієнтиром для всього світу* [Інавгураційна промова Президента США Джоозефа Р. Байдена, 2021]. Перекладач використав стратегію генералізації, знайшовши вдалий варіант, зрозумілий аудиторії та відповідний контексту, хоча дослідно – *...знову стала маяком свободи для всього світу*. Стратегія генералізації є досить ефективним засобом при порівнянні явищ, процесів тощо.

Аналогічним чином було здійснено переклад поданого нижче речення:

And so today, at this time and in this place, let us start afresh [Joe Biden. Inaugural Address, 2021]. В оригіналі вжито словосполучення – *let us start afresh*, який дослідно означає *почнімо все спочатку*. У перекладі подано такий варіант: *Отже, сьогодні, в цей час, в цьому місці, почнімо все з чистого аркуша* [Інавгураційна промова Президента США Джоозефа Р. Байдена, 2021].

Попри вище загадані стратегії, перекладачі також вдаються до тропеїзації, зокрема метафоризації. Так, описуючи політичну кар'єру віце-президента США Ела Гора, журналіст американського щотижневика "Newsweek" порівнює його з Джими Картером і Біллом Клінтоном, підкреслюючи, що вони також були вихідцями з провінції та починали свою кар'єру губернаторами. Змальовуючи події, автор статті "Al Gore's Best Hope" використовує метафоричний вираз *to have the mud of the province on one's new dress shoes* [Худолій, 2006: 23].

...Jimmy Carter and Bill Clinton who could claim to have the mud of the province on their new dress shoes (Newsweek, May 24, 1999, p.51). У авторському тексті американський журналіст уточнює їхній досвід реченням *на їхніх нових туфлях був провінційний бруд*.

Висновки. Отже, переклад є складним процесом передачі мови оригіналу засобами іншої мови і він потребує вибору відповідної стратегії. На сьогодні існує кілька класифікацій стратегій перекладу, а саме: стратегія очуження та одомашнення; конкретизації та генералізації; стратегія врахування виду інформації; еквівалентності текстів тощо. Вибір конкретної стратегії перекладу англомовного тексту передбачає попередній аналіз тексту оригіналу, врахування всіх труднощів. Також слід зазначити, що для адекватного перекладу слід враховувати функціонально-стильову належність текстів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні тактик перекладу з акцентом на лексико-семантичні, граматичні та синтаксичні особливості перекладу англомовних текстів.

Література:

1. Андриєнко Т.П. (2016). *Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську та російську)*: Монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. 340 с.
2. Ботвин Т., Пилипець О., Григошкіна Я. (2023). Лінгвістичні стратегії в перекладі художньої літератури: теоретичний аспект. *Вісник науки та освіти № 7(13)*: С. 85-101. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-85-101](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-85-101)
3. Гізер, К., & Ніконова, В. (2021). Критичний дискурс-аналіз в перекладі мас-медійних текстів. *Грааль науки*, (4), 345-357. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.05.2021.063>
4. Громовенко, В.В., Одінцева, О.О., & Сологуб, Л.В. (2022). Сучасні стратегії перекладу англомовного юридичного дискурсу. *Академічні студії*. Серія «Гуманітарні науки», (1), 140-146. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.21>

5. Засєкін С. В. (2011). Аналіз стратегій перекладу художнього тексту. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. Том 24 (63). № 4. Часть 2. С.254-260.
6. Інавгураційна промова Президента США Джозефа Р. Байдена (20 січня 2021 року). Білий Дім. Вашингтон (округ Колумбія). U.S. Embassy in Ukraine. Режим доступу до джерела: <https://ua.usembassy.gov/uk/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/>
7. Інавгураційні промови президентів США (2009). Харків: Фоліо. С. 329-330. / уклад. Е. Прутник, В. Тейлор. Харків: Фоліо, 2009. 336 с.
8. Коломієць Л.В. (2006). Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця XIX початку XX століття.: автореф. дис....док. філолог. наук: 10.02.16. Київ. 41 с.
9. Коломієць Л.В. (2004). *Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії)*: Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 522 с.
10. Корунець І. (2012). Доместикація як засіб збагачення національних мов і літератур. *Український журнал іноземної літератури Vsesvit*. №5/6. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/984/41/>
11. Кухаренко В.А. (1996). О возможности сохранения индивидуального стиля автора оригинала в переводе. *Перевод и коммуникация*. М.: ИЯЗ РАН. С. 160-169.
12. Матузкова О.П., Гринько О.С., Горбатюк Н.О. (2020). *Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі*: метод. посіб.: Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова. Одеса: ОНУ. 67 с.
13. Ніколаєва Т.М. (2018). Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 29 (68). С. 110-115. Режим доступу до джерела: https://www.philol.vernadskijournals.in.ua/eng/journals/2018/1_2018/23.pdf
14. Ольховська Н.С. (28 жовтня 2017 р.). Специфіка тексту та стратегії перекладу. Режим доступу до джерела: <https://nimfilm.dpu.mozello.com/vseukrainska-internet-konferencija/perekladoznavstvo/params/post/1338438/>
15. Пастрик Т.В. (2006). Концептуальна модель продуктивного білінгвізму перекладача. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка*. Т.8. Вип. 2. С. 141-148.
16. Ребрій О.В. (2012). *Сучасні концепції творчості у перекладі*: монографія. Х.: Харківський університет імені В.Н. Каразіна. 376 с.
17. Ребрій О.В. (2009). Системний підхід до вироблення стратегії перекладу. *Вісник ХНУК*. Серія «Перекладознавство». № 848. С. 215-220.
18. Рябчук О.В., Разумна К.А., Сіваєва О.С. (2021). Перекладацькі стратегії як засоби маніпуляції свідомістю. *Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін.* – Ужгород: Видавничий дім "Гельветика". Вип. 18. С. 220-224.
19. Струк І. В. (2019). Векторність перекладацьких стратегій. Венеціанський університет Ка' Фоскарі. *Issues of modern philology in the context of the interaction of languages and cultures*. Venice (Italy): Baltia Publishing. С. 161-165
20. Ткачук Т.І. (2016). Перекладацькі адаптивні стратегії у сучасній транслятології як механізми адекватної передачі комунікативно-прагматичного значення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Філологія. №24, том 2. С. 135-137.
21. Ходаковська О.О. (2020). Стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 13. Том 3. С. 61-65.
22. Худолій А.О. (2006). Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця XX – початку XXI століття. Монографія. Острого: Вид-во Острозька академія. 368 с.
23. Biden Joe. (January 20, 2021). Inaugural Address. Source The White House. URL: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2021-inaugural-address>
24. Baker, M. (2011). *In other words: A coursebook on translation*. London and New York: Routledge URL: <https://doi.org/10.4324/9780203832929>
25. Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation*. London and New York: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315619187>
26. Baker, M. (2019). *Translation and conflict: A narrative account*. London and New York: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429438240>
27. Baker, M. (Ed.). (2009). *Translation studies*. London and New York: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203872062>
28. Baker, M., & Saldanha, G. (Eds.). (2009). *Routledge encyclopedia of translation Studies*. London and New York: Routledge.
29. Harmon Lucyna. (2019). Translation Strategies, Techniques, and Equivalences in Critical Approach. *Explorations: A Journal of Language and Literature*. 7. pp. 7-16.
30. Hassan, B. A. (2014). *Between English and Arabic: A practical course in translation*. Unabridged Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
31. House, Juliane (1997). *Translation Quality Assessment*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
32. House, J. (2008). Beyond intervention: Universals in translation? *Trans kom.*, 1 (1), 6-19.
33. House, J. (2015). *Translation quality assessment: Past and present*. London: URL: <https://doi.org/10.4324/9781315752839>
34. President Barack Obama's Inaugural Address (January 21, 2009). By Macon Phillips. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-Barack-obamas-inaugural-address>
35. Krings, H.P. (1986). Translation problems and translation strategies of advanced German learners of French. *Interlingual and intercultural communication*: J. House, & S. Blum-Kulka (Eds.). Tübingen: Gunter Narr. pp. 263-75.
36. Krings H.P. (1986). *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*. Tübingen: Narr. XI, 570 p.
37. Molina L., Albir A.H. (2002). Translation techniques revisited: a dynamic and functionalist approach. *Meta (Translators' Journal)*. XLVII. 4. P. 498-509. URL: <https://doi.org/10.7202/008033ar>
38. Nida E. (2005). Principles of Correspondence. *The Translation Studies Reader*. London and New York: Routledge. P. 126-140.
39. Neuberg A. (1985). *Text and Translation*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie. 168 с.
40. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
41. Owji, Z. (2013). Translation strategies: A review and comparison of theories. *Translation Journal*, 17 (1), 1-13.
42. Venuti L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London; N.Y.: Routledge. 353 p.
43. Yinhuа X. (2011). Equivalence in Translation: Features and Necessity. *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol. 1. No. 10. P. 169-171.

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 18 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2024 р.

Прийнято до друку: 5 грудня 2024 р.

e-mail: maslov.yevhenii@lil.kpi.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-5013-6084>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-43-47

Маслов Є. О., Корнева З. М. Явище лексичного запозичення в контексті невизначеності понять “borrowing” й “loanword”. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 43–47.

УДК: 81'1

Маслов Євгеній Олександрович,
магістрант 2-го року навчання факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
Корнева Зоя Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

ЯВИЩЕ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТЬ “BORROWING” Й “LOANWORD”

Стаття присвячена дослідженню проблематики аналізу явища лексичного запозичення в контексті невизначеності понять “borrowing” та “loanword”. Дослідження проведено з метою надання поглибленої та ґрунтовної характеристики явища запозичення (в обох його аспектах) та привертання уваги до даної проблеми в українському мовознавчому дискурсі. Матеріалом для дослідження проблематики слугували як роботи вітчизняних мовознавців (серед яких Г. Гудима, Ж. Колоїз, А. Д. Олійник, М. О. Павленко, О. О. Селіванова, С. Камінська, В. І. Карабан, Д. П. Борис, Т. О. Ільченко), так і зарубіжних (Е. Хауген).

У статті представлені узагальнені та систематизовані актуальні погляди на явище лексичного запозичення (як одиниці так і процесу), а також приведена аргументація щодо доцільності використання наявних в них дефініцій та уявлень про феномен запозичення. У роботі також були запропоновані альтернативні поняття на позначення його аспектів. Зокрема, були визначені відмінності причин та джерел запозичення, одиниці та процесу запозичення задля надання аргументації та пояснення нашим поглядам на явище з метою зробити внесок в трактування понять “borrowing” та “loanword” в контексті їхньої невизначеності в українському мовознавчому дискурсі.

У процесі ознайомлення з літературними джерелами було зафіксоване регулярне одностороннє висвітлення питання запозичення (одиниця–процес) в наданні дефініції. Проте, ведучи подальший опис характеристик явища, автори неодмінно зачіпали і другий аспект явища, хоча його визначення попередньо не надавалося. Зазначену вище проблему ми зафіксували в переважній більшості робіт, що стосуються явища лексичного запозичення.

Ключові слова: загальне мовознавство, переклад, запозичення, процес запозичення, одиниця запозичення, borrowing, loanword.

Yevhenii Maslov,
2nd year Master Student of the Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Zoia Kornieva,
Doctor of Pedagogic Sciences, Full Professor,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

ON THE ISSUE OF THE BORROWING-LOANWORD PHENOMENON DEFINITION IN MODERN UKRAINIAN LINGUISTICS

The article deals with the problem of the borrowing-loanword phenomenon analysis regarding the absence of corresponding terms denoting two separate aspects of the phenomenon in modern Ukrainian linguistics. The study was conducted in order to present a comprehensive characteristics of both of the phenomenon's aspects, as well as stress the above mentioned terminological issue existing within Ukrainian linguistic discourse. In order to research the topic of the borrowing-loanword phenomenon, a number of Ukrainian (Hudyma, Koloiz, Oliinyk, Pavlenko, Selivanova, Kaminska, Karaban, Boris, Ilchenko) and foreign (Haugen) researchers' works have been thoroughly examined.

This article contains relevant, organised data regarding the borrowing-loanword phenomenon. In addition, relevancy and appropriateness of the definitions provided in the examined works of the mentioned above linguists is being discussed in this paper. Additionally, alternative

terms denoting two separate aspects of the borrowing-loanword phenomenon are provided. Lastly, the difference between the cause and origin, a unit and process have been discussed in order to provide reasoning necessary to comprehensively deliver our point of view, as well as contribute to the understanding of the borrowing-loanword phenomenon regarding its blurred status in Ukrainian linguistic discourse.

Further study of the reference material has shown a continuous one-sided coverage of the borrowing-loanword phenomenon when giving its definition. However, not having mentioned the definition of another aspect they would still cover its characteristics. The issue discussed in the last paragraph has been found in most of the reference materials covering the borrowing-loanword phenomenon that were examined.

Keywords: general linguistics, translation, borrowing, the borrowing process, the unit of borrowing, loanword.

Постановка проблеми. У зв'язку з постійним розвитком уявлень людської цивілізації про устрій навколишнього світу, словниковий запас англійської (як *lingua franca*) та української (як мови-реципієнта запозичень) мов також зазнає змін та трансформації, зокрема – вводяться нові поняття та терміни на позначення щойно відкритих, або таких, що надійшли в культуру мови-реципієнта нещодавно, явищ (Гудима, 2021). Традиційно, нововведені лексичні одиниці визначають як неологізми (*неолексеми*) (Колоїз, 2002) що, залежно від джерела та способу надходження, можуть бути також віднесені до запозичень. Утім, в англійській мовознавчій практиці паралельно співіснують два поняття – “*borrowing*” та “*loanword*” (Haugen, 1950), в той час як в українській циркулює лише одне – запозичення (Олійник, 2002; Павленко, 2010; Селіванова, 2006; Камінська, & Момот, 2020). З огляду на це, доцільно вважати необхідним висвітлення даної невизначеності з метою ознайомлення української мовознавчої спільноти з проблемним, на наш погляд, співіснуванням двох аналогічних англійських термінів, що попри свою схожість описують два різних аспекти явища запозичення.

Актуальність теми. Актуальність даної теми полягає в необхідності надання чіткої, однозначної та узагальненої характеристики явища лексичного запозичення в контексті невизначеності понять “*borrowing*” та “*loanword*”. Зокрема, існує й необхідність надання вичерпного пояснення відмінностей цих понять, а також українськомовних відповідників, що доцільно було б вживати задля їх позначення. Актуальним дане питання залишається й сьогодні, адже попри значну кількість проведених досліджень на цю тему, це завдання досі не було виконано повною мірою. У зв'язку з цим, ми маємо на меті вирішення зазначених вище проблем та подальшої актуалізації й висвітлення визначеної проблеми задля досягнення наукового консенсусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські мовознавці неодноразово висвітлювали дану тему в своїх роботах, з різних позицій та застосовуючи різні підходи до аналізу і розгляду явища запозичення. Зокрема, ми можемо виділити роботи Г. Гудими, Ю. Слодницької, А. Олійника, С. Камінської, Т. Льченко, Е. Хаугена – всі зазначені роботи присвячені дослідженню певного аспекту явища запозичення. Висвітлення тематики явища лексичних запозичень в цих роботах має переважно загальний характер. Поняття “*borrowing*” та “*loanword*” використовуються достатньо вільно та регулярно фігурують в наукових працях та статтях як взаємозамінні терміни (Павленко, 2010; Камінська, & Момот, 2020). Попри визнання (*шляхом вживання*) існування двох різних термінів належного тлумачення або пояснення мотивації вживання одного з понять не надається. Така неоднозначність та невизначеність призводить, в свою чергу, до повторення академіками аналогічних помилок. З-поміж них можна виділити відсутність конкретики при розгляді явища запозичення, що призводить до укорінення та нормалізації односторонніх поглядів на явище запозичення в науковій мовознавчій спільноті. Також, при написанні статті було проведено ознайомлення з роботами, присвяченими суміжним темам, що значним чином посприяли розширенню тематики роботи. Поміж них: В. Карабан, О. Селіванова, Ж. Колоїз, Д. Борис. На завершення, ми можемо впевнено констатувати факт недостатнього висвітлення проблеми попри її важливість для мовознавчої спільноти та значну кількість вже наявних досліджень явища запозичення, що могли б її вирішити.

Мета статті. Мета статті полягає у висвітленні загальної характеристики явища лексичного запозичення та окреслити визначальні особливості понять “*borrowing*” та “*loanword*” в контексті недостатнього вивчення проблеми, що внесли б необхідні корективи в уявлення, представлені в українському мовознавчому дискурсі стосовно запозиченої лексики. Зокрема, нашими завданнями є обґрунтувати доречність приведених нами трактувань явища (*в обох його аспектах*), а також запропонувати альтернативні, конкретизуючі дефініції, що слугуватимуть належними відповідниками понять “*borrowing*” та “*loanword*”.

Виклад основного матеріалу. Попри безперечний статус запозичення як конвенційного методу збагачення лексичного складу мови (Гудима, 2021), погляди мовознавчої спільноти при наданні визначення такому явищу помітно різняться в глибині суджень та розгляду аспектів явища, що включає запропонована ними дефініція. Відповідно, ми можемо виділити такі визначення явища запозичення:

- 1) *елемент чужої мови* (слово, морфема, синтаксична конструкція), перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів, а також сам результат переходу елемента однієї мови в іншу (Павленко, 2010);
- 2) *слова*, які були взяті в одній мові й внесені до словникового запасу іншої зі змінами, або без (Камінська, & Момот, 2020);
- 3) *звернення* до лексичного фонду інших мов для вираження нових понять, подальшої диференціації вже наявних понять та позначення невідомих досі предметів і явищ (Олійник, 2002);
- 4) *процес* введення до певної мови морфем, слів або висловів іншої мови; *слово чи сполука*, уведена до певної мови з іншої мови (Селіванова, 2006).

У наведених дефініціях чітко прослідковується непевність в тому, чи є запозичення виключно *одиноцею* або *процесом*. Навіть попри те, що ми можемо зробити однозначний емпіричний висновок щодо «*подвійного*» прояву запозичення (*одиниця-процес*), спостерігаючи його взаємодію в мовному середовищі, в переважній більшості приведених дефініцій, а саме *першій та другій*, не зазначається другий прояв явища – *процес* (Павленко, 2010; Камінська, & Момот, 2020). У визначенні номер *три*, натомість ігнорується запозичення як *одиниця*, і тільки у дефініції номер *чотири* висвітлено обидва прояви (Селіванова, 2006). Саме останню дефініцію ми можемо вважати найбільш повноцінною серед представлених. Непевність також і полягає в подальшому розгляді мовознавців (Павленко, 2010; Камінська, & Момот, 2020) власне процесу запозичення, надаючи дефініцію та характеристику лише запозиченим лексичним одиницям. Це може свідчити про нестачу

комплексного розуміння явища певними мовознавцями та сприяти розповсюдженню викривлених уявлень про запозичення в подальшому.

Найкраще розкривається наведена вище проблематика у трактовці понять “*borrowing*” та “*loanword*”, що були визначені об’єктами нашого дослідження саме завдяки їх значному внеску в дискурс явища запозичення. Відповідно, згідно словниковим визначенням, *borrowing* – *a word or idea taken from another language, person, or source and used in one’s language or work* (Oxford University Press, 2010); *loanword* – *a word adopted from a foreign language with little to no modification* (Oxford University Press, 2010). Цінним зауваженням є факт згадки відсутності, або обмеженої присутності, модифікацій у визначенні терміну *loanword*, адже сусіднім за розташуванням в словнику, а також за семантикою є термін *loan translation* (*an expression adopted by one language from another in a more or less literally translated form. Also called CALQUE*) (Oxford University Press, 2010). Варто також звернути увагу на те, що модифікація не є тотожною поняттю трансформація (Haugen, 1950). Калькування, в свою чергу, хоч і належить до перекладацьких трансформацій, не передбачає проведення комплексних трансформацій лексичної одиниці (Шаранова, & Маслов, 2022). Натомість, відбудеться модифікація звукового та буквенного складу запозиченої лексеми в процесі асиміляції (Павленко, 2010). Про подібні особливості у визначенні “*borrowing*” не йдеться (Oxford University Press, 2010), тому ми не можемо заперечувати можливість трансформацій та модифікацій такого запозичення. Проте, ці визначення також не надають точної відповіді на питання про відповідність понять “*borrowing*” та “*loanword*” аспекту процесу та одиниці запозичення відповідно.

Головний внесок у розуміння відмінності цих двох термінів могла б зробити теорія лінгвістичних запозичень Ейнара Хаугена. У ній аргументується позиція щодо розуміння “*borrowing*” як процесу (*проте не стану*), а “*loanword*” як одиниці (Haugen, 1950). Це, в свою чергу, аргументується тим, що сама морфологія слова *borrowing* (*a same його герундіальна форма*) свідчить про позначення даним терміном саме процесу. На додачу, піднімається у межах цієї дискусії також і питання про доцільність закріпленої за даною лексею (*проте не самим поняттям*) метафори «позики», адже позика надається згідно угоди між двома сторонами (Haugen, 1950). Відповідно, в мовному середовищі угоди про запозичення лексичної одиниці однієї мови іншою не укладаються. Натомість, все відбувається органічно та майже несвідомо (*непомітно до певного часу*) (Камінська, & Момот, 2020). Загалом, пояснення відповідності терміна *borrowing* аспекту процесу запозичення є достатньо вичерпним і послідовним, оскільки морфологія терміну *loanword* не свідчить про процес, або тривалу дію. Натомість, вона безпосередньо свідчить про відповідність терміну аспекту одиниці запозичення, завдяки його словотвору шляхом складання двох основ – *loan* + *word*, дослівно можна перекласти як «запозичене слово». Якщо продовжити міркування в цьому напрямку, ми можемо визначити, що *borrowing* можна дослівно перекласти як «запозичення». Приведене нами аргументоване розмежування цих понять може остаточно вирішити головну проблему при аналізі явища запозичення – несистематичність та неконкретність підходу до його дослідження внаслідок нестачі окремої термінології на позначення обох його аспектів.

Проте, наявні труднощі також і в фіксації запозичення (*як одиниці так і процесу*) іншомовної неолексеми. Їх намагалися пояснити «відсутністю тлумачення новизни як універсальної філософської категорії» (Борис, 2015). Відколи процес запозичення є динамічним у своєму прояві (*як розвиток самого процесу так і функціонування одиниці в мові*) має існувати відправна точка для визначення (розпізнавання), фіксації та констатації факту того, що відбувся процес запозичення (Борис, 2015). Загалом, він має багато ступенів, що включають як розвиток так і трансформації в процесі асиміляції. Їх можна умовно розділити на 4 етапи: *виникнення, становлення, зрілість, перетворення* (Борис, 2015). Фактично, аналіз процесу запозичення ускладнений неможливістю передбачити початок процесу запозичення, а отже його фіксація ускладнюється внаслідок відсутності інформації з приводу того якої саме іншомовної лексичної одиниці відбувається запозичення на даний момент. У зв’язку з цим, доцільно стверджувати, що аналіз процесу запозичення стає можливий принаймні на етапі становлення-зрілість, адже тільки вони представляють фактичний матеріал, який можливо проаналізувати. Такий матеріал ми можемо здобути саме завдяки отриманню результату процесу запозичення – *запозичення-одиниці*. Її, звісно, не можна назвати остаточною результатом, адже процес запозичення триває і в межах асиміляції іншомовної одиниці. Відповідно, *запозичення-одиниця* тут і слугуватиме відправною точкою, що уможливить аналіз неолексеми, а також проаналізувати *запозичення-процес*. Щоправда, вже в «ретроспективі».

У подальшому, як показує практика поповнення лексичного складу мови іншомовними одиницями, фіксація нововведеної, запозиченої лексики в словниках не створить таких істотних труднощів, як у випадку з процесом. Усе завдяки тому, що *одиницю* ми можемо відносно простими способами (*наприклад, завдяки дослідженню морфології слова, його походження та приблизного періоду фіксації в словниках та інших лексикографічних джерелах*) розпізнати та охарактеризувати за низкою притаманних запозиченню ознак: притаманні певним іноземним мовам *суфікси, корені та закінчення*, нехарактерні мові-реципієнту *звукові та буквені форми слова (фактично чужорідне, непритаманне звучання або написання слова, що експліцитно вказує мову свого походження)* (Павленко, 2010). Звісно, у зв’язку з поширеністю мовних контактів та домінуючими позиціями певних держав в специфічних галузях, можливо виділити відповідні сфери впливу окремої мови на формування термінологічних систем цих сфер діяльності. Відповідно, керуючись цим принципом ми матимемо змогу висунути припущення з приводу походження лексичної одиниці опираючись не тільки на інтралінгвальну (внутрішньомовну) інформацію та знання про одиницю, але й на екстралінгвальну. Завдяки цьому підходу ми зможемо синтезувати комплексне припущення, що також матиме доказову базу, аргументи якої присутні не тільки в суто лінгвістичному вимірі, але й цілком прагматичному, прикладному.

Вартим уваги зауваженням щодо одиниць запозичення є те, що остаточно пройшовши процес асиміляції, й після певних перекладацьких трансформацій (*адже не кожне запозичення зберігає оригінальну звукову або буквену форму в процесі асиміляції*) (Камінська, & Момот, 2020), запозичення може призвести до утворення так званих «міжмовних омонімів», (псевдо) інтернаціоналізмів (Карабан, 2004). Згадка про даний феномен не є випадковою, адже проблема їхнього трактування та перекладу є суміжною до проблематики запозичень, оскільки інтернаціоналізми також належать до запозиченої лексики (Карабан, 2004). Важливість усвідомлення масштабу впливу явища інтернаціоналізмів на ідентифікацію, фіксацію та використання запозичень в мові-реципієнті є надзвичайно недооціненою і дана тема залишається недостатньо розкритою в сучасному мовознавстві. Як мінімум, явище запозичення має тематичні точки перетину та феноменологічний зв’язок з

такими явищами та процесами: *неологізація, неолексеми, (псевдо)інтернаціоналізми, окаціоналізми*. Відповідно, трактування понять запозичення також матиме вплив і на розгляд наведених вище, суміжних до нашої тем, оскільки трактування певного поняття включає і надання характеристики та класифікації явища.

Зокрема, особливо важливим для нас елементом характеристики явища є причини та джерела запозичень. Виділяють дві основні *причини* запозичень – *внутрішні* та *зовнішні* (Ільченко, 2021). Існує й альтернативний (*проте подібний за змістом*) розподіл на *екстралінгвістичні* та *лінгвістичні* причини. Перевагу ми надамо саме останній, з метою запобігання конфлікту з класифікацією *джерел* запозичень. Попри поверхневу подібність вони не є такими. Відповідно, до *екстралінгвістичних* причин належать позамовні чинники: соціальні, культурні, економічні, геополітичні причини, тенденції світової лінгвістики, і т.п. Лінгвістичними причинами є *мовні* або *внутрішньомовні* чинники: тенденції вітчизняного мовознавства, поява нових реалій в культурі/мовному середовищі, прагнення або необхідність пошуку скороченого варіанту поняття, прагнення досягти експресивності завдяки вживанню іншомовного відповідника, вживання такого відповідника як стилістичного засобу, відсутність актуальних стандартів щодо асиміляції іншомовних слів. Тобто – всі внутрішні, соціо-культурні та наукові процеси, що впливають на розвиток мови і апропріацію іншомовної лексики (Ільченко, 2021). Як було вже зазначено, запозичення різняться також і за джерелом походження (Камінська, & Момот, 2020). *Внутрішні* здійснюються завдяки залученню вже наявних в мові ресурсів, а *зовнішні* залучають додаткові, власне зовнішні ресурси.

Важливість наведеної вище класифікації джерел та причин запозичення в даному контексті полягає в тому, що вони допомагають достатньо чітко усвідомити відмінність між процесом (*borrowing*) та одиницею (*loanword*) завдяки їх виключній відмінності – *процес* має причини, в той час як *одиниця* має джерела. Пояснити це можна тим, що за своєю природою *процес динамічний*, його можна досліджувати через спостереження його розвитку, включно зі становленням та занепадом. Саме його словникове визначення свідчить про те, що розвиток або зміна станів явища є *процесом* (Oxford University Press, 2010). Процес не відбувається самостійно, в ізоляції від тих чинників, або сторін, що відповідальні за його розвиток та існування як таке. Процес приводить в дію рушійна сила, діячі, фактори, причини, він є наслідком їх взаємодії. Втім, у випадку відсутності змін чи низької активності процесу ми можемо охарактеризувати його як статичний, хоча й існування статичних процесів в мовному середовищі є неоднозначним питанням. *Одиниця статична* за своєю природою, адже нею маніпулюють, вона бере участь в процесі. Вона не є дією або послідовністю дій. *Одиниця* це мовний факт. Проте, її розвиток також можна аналізувати (*як на певних етапах так і взагалі*), як і у випадку з процесом. Тим більш, *одиниця* також не може існувати в ізоляції, оскільки *одиниці*, що взаємодіють між собою, утворюють *систему*. У нашому випадку, *системою (як осередком існування одиниць)* є мова. Саме в системі мови лексичні *одиниці (запозичення)* задіяні в динамічному процесі (*запозичення*). І насамкінець, наведені вище міркування є ще одним доказом подвійного прояву аспектів запозичення, а також факту того, що їх існування, взаємодія та вплив є можливими виключно в синергії, при одночасній взаємодії двох ключових складових явища запозичення.

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, ми можемо ще раз усвідомити важливість та необхідність розрізнення двох фундаментальних аспектів запозичення – *одиниць* та *процесу*. Саме вони сприяють формуванню комплексного уявлення про об'єкт нашого дослідження та, загалом, слугують ввідними положеннями в дискурс, що оточує явище запозичення. Варто також наголосити, що стосунки *одиниця-процес* не є дихотомічними у зв'язку з одночасною множинністю проявів явища запозичення. Зауважимо, що *запозичення-одиниця* надходить в лексичний склад мови-реципієнта завдяки *запозичення-процесу*. Вони не існують ізольовано, в окремих площинах мовного середовища. Навпаки, їх прояв відбувається в синергії. Це, в свою чергу, також обумовлено й фактом їх приналежності до аспектів одного явища. Відповідно, в українському науковому мовленні доречно використання двох конкретизуючих термінів «*запозичення-одиниця*» та «*запозичення-процес*» задля розмежування та конкретизації аспекту явища запозичення, що висвітлюється в межах певної дискусії. В такий спосіб ми можемо уникнути неоднозначності тверджень та приведеної в таких роботах аргументації з приводу проявів явища запозичення. Надаючи детальну характеристику *процесу* запозичення, ми можемо виділити такі етапи його розвитку: *виникнення, становлення, зрілість, перетворення*. Також, виділяють *внутрішні* та *зовнішні* джерела *одиниць* запозичення. У випадку *процесу* запозичення, виділяють *екстралінгвістичні* та *лінгвістичні* причини. Диференціація на *джерела* й *причини* є достатньо важливою в контексті невизначеності понять “*borrowing*” та “*loanword*”, оскільки розуміння фундаментальних відмінностей *джерел* та *причин* запозичень сприяє усвідомленню відмінностей *процесу* і *одиниць* як динамічного та (переважно) статичного явищ. Ця знахідка також підкріплює аргументацію на користь синергетичних відносин *запозичення-одиниць* та *запозичення-процесу*, оскільки зазначені вище явища також функціонують у постійній взаємодії, об'єднуючись в систему. Насамкінець, ми можемо зробити висновок про те, що трактування понять *неологізація, неолексеми, (псевдо)інтернаціоналізми, окаціоналізми* безпосередньо залежить від надання правильної (*повноцінної*) дефініції явища запозичення в зв'язку з суміжністю та неоднократним перетином даних тематик в межах дискурсу неології. Об'єднує їх також і *невизначеність категорії новизни* в лінгвістичному дискурсі, що певною мірою ставить під питання можливість фіксації процесу запозичення до його завершення, адже його результат загалом представлений *одиницею* запозичення. Фіксація ж *одиниць* можлива лише після початку її циркуляції в мовному середовищі мови-реципієнта. Перспективи розвідок у даному напрямку полягають в подальшій розробці аргументації доцільності використання запропонованих в статті відповідників, а також пошуку й зміцнення її слабких сторін. Доцільно вважати, що в майбутніх роботах на цю тему мають бути досліджені нові напрямки і підходи до її аналізу, а також поглиблений мовознавчий дискурс явища лексичного запозичення в обох його аспектах. Насамкінець, їх спрямування має бути організованим таким чином, щоб їх зміст охоплював ширший перелік суміжних тем та проблем задля привнесення іновативних ідей та пошуку досі невирішеної проблематики, що стосується явища лексичного запозичення, уявлень про нього та його функціонування в мовному середовищі мови-реципієнта.

Література:

1. Борис Д. П. Проблема неоднозначності поняття “неологізм” крізь призму лінгвофілософської теорії. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. 2015. № 3. С. 54–61.
2. Гудима Г., Слодинська Ю. Англомовні запозичення в сучасній українській мові. *Молодий вчений*. 2021. № 6 (94). С. 26–29. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-6> (дата звернення: 31.10.2024).

3. Ільченко Т. Особливості вживання іншомовних запозичень в сучасній англійській мові та способи їх перекладу. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 58–61. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-12> (дата звернення: 31.10.2024).
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. 4-те вид. Вінниця : Нова Кн., 2004. 576 с.
5. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології. *Вісник Запорізького державного університету*. 2002. № 3.
6. Олійник А. Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології : автореф. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Київ, 2002. 18 с.
7. Павленко М. О. Асиміляція лексичних запозичень в англійській мові. *Молоді фахівці – майбутнє науки*. 2010. № 1. С. 82–86.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 714 с.
9. Шаранова Ю. В., Маслов Є. О. Перекладацькі трансформації в англо-українських перекладах у сфері інженерії. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 3, № 27. С. 150–154.
10. Haugen E. The analysis of linguistic borrowing. *Language*. 1950. Vol. 26, no. 2. P. 210. URL: <https://doi.org/10.2307/410058> (date of access: 31.10.2024).
11. Kaminska S., Momot A. Ways of appearance of borrowings in modern english. their assimilation and application. *Naukovi zapiski nacional'nogo universitetu «ostroz'ka akademiâ». seriâ «filologiâ»*. 2020. Vol. 1, no. 9(77). P. 220–223. URL: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9\(77\)-220-223](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9(77)-220-223) (date of access: 31.10.2024).
12. Oxford dictionary of english. Oxford University Press, 2010. URL: <https://doi.org/10.1093/acref/9780199571123.001.0001> (date of access: 31.10.2024).

References:

1. Borys, D. P. (2015). Problema neodnoznachnosti ponyattya "neologizm" kriz' pryizmu linhvofilosofskoyi teorii [The issue of ambiguity of the "neologism" notion from the standpoint of linguistic philosophy theory]. *Naukovyy visnyk DDPU imeni I. Franka [Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University journal]*, (3), 54–61.
2. Haugen, E. (1950). The analysis of linguistic borrowing. *Language*, 26(2), 210. <https://doi.org/10.2307/410058>
3. Hudyma, H., & Slodynytska, J. (2021). Anhlovni zapozychennya v suchasniy ukrayins'kiy movi [English loanwords in modern Ukrainian language]. *Molodyy vcheny [Young scientist]*, (6 (94)), 26–29. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-6>
4. Ilchenko, T. (2021). Osoblyvosti vzhivannya inshomovnykh zapozychen' v suchasniy anhliys'kiy movi ta sposoby yikh perekladu [Peculiarities of loanwords' functioning in modern English and their translation]. *Molodyy vcheny [Young scientist]*, (12 (100)), 58–61.
5. Kaminska, S., & Momot, A. (2020). Ways of appearance of borrowings in modern english. their assimilation and application. *Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademiâ». Seriâ «Filologiâ» [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»: series «Philology»]*, 1(9(77)), 220–223. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9\(77\)-220-223](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9(77)-220-223)
6. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliys'koyi naukovoyi i tekhnichnoyi literatury* [Modern technical and scientific literature translation]. Nova Kn. [New Book]
7. Koloiz, Z. V. (2002). Do pytannya pro dyferentsiatsiyu osnovnykh ponyat' neolohiyi [On differentiation of the neology key notions]. *Visnyk Zaporiz'koho derzhavnogo universytetu [Zaporizhzhia state university journal]*, (3).
8. Oliinyk, A. D. (2002). *Rol' zapozychen'-anhliys'kykh u rozvytku suchasnoyi ukrayins'koyi mikroekonomichnoyi terminolohiyi* [Contribution of English loanwords to the development of modern Ukrainian microeconomic terminology] [avtoref. dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filolohichnykh nauk].
9. *Oxford dictionary of english*. (2010). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acref/9780199571123.001.0001>
10. Pavlenko, M. O. (2010). Asymilyatsiya leksychnykh zapozychen' v anhliys'kiy movi [Lexical loanwords' assimilation in the English language]. *Molodi fakhivtsi – maibutnie nauky [Young specialists are the future of science]*, (1), 82–86.
11. Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna linhvistyka: Terminolohichna entsyklopediya* [Modern linguistics: encyclopedia of terminology]. Dovkillia-K. [Environment-K]
12. Sharanova, J. V., & Maslov, Y. O. (2022). Perekladats'ki transformatsiyi v anhlo-ukrayins'kykh perekkladakh u sferi inzheneriyi [Translation transformations in English-Ukrainian translations of the texts of the engineering field]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi [Transcarpathian philology studies]*, 3(27), 150–154.

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 18 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 25 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 4 грудня 2024 р.

e-mail: iryna.kushnir@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5812-2543>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-48-51

Кушнір І. Б. Міт золотого віку у романі «Земля на небі» Ш. Ф. Рамюза. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 48–51.

УДК: 821.133.1(494) Рамюз

Кушнір Ірина Богданівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет ім. І. Франка

МІТ ЗОЛОТОГО ВІКУ У РОМАНІ «ЗЕМЛЯ НА НЕБІ» Ш. Ф. РАМЮЗА

Стаття присвячена вивченню особливостей відображення міту золотого віку на прикладі роману «Земля на небі», що є показовим для висвітлення цієї проблеми у баченні швейцарського франкомовного письменника поч. ХХ ст. Ш. Ф. Рамюза. Виокремлені складові цього міту такі як концепт «вічного селянина» і «малі батьківщини», що є головними поняттями естетики автора. На думку письменника, найкраще місце для людини – це земля, де народився, тому туди символічно і повертаються його персонажі після смерті. Акцентовано, що це одночасно реальний і символізований топос, що містить аксіологічний та дидактичний змісти. Це село у гірському кантоні – втілення раю на землі: цей топос схарактеризований такими символічними складовими: дім, ландшафт гори та озера Леман, спокій, праця, самозаглибленість, любов. Мета Ш. Ф. Рамюза – змусити читача усвідомити значення малі батьківщини у власному житті. Роман розглянутий у контексті творчості автора, де важливим елементом конструювання самоідентичності швейцарця є протиставлення «Свій» – «Інший» (розуміємо як руйнівний «Чужий»). Стверджуємо, що у романі «Земля на небі» чітко прослідкована функція міту золотого віку: довести, що місце людини на її малій батьківщині (швейцарський кантон Во), що є її шуканим раєм. Так само працює ідея «сродної праці» за Г. Сковородою: персонажі цього роману реалізують себе через улюблене заняття, що приносить користь співвітчизникам та малій батьківщині. Через розкриття долі та професії кожного з персонажів, Ш. Ф. Рамюз показує потрібність людини у такому символічному просторі: від майстра домовин до пастуха.

Ключові слова: міт золотого віку, роман, мала батьківщина, символ, топос, ландшафт.

Iryna Kushnir,
PhD in Philology, associate professor,
I. Franko Lviv National University

THE MYTH OF THE GOLDEN AGE IN THE NOVEL «LAND ON THE HEAVENS» BY CH. F. RAMUZ

The peculiarities of the reflection of the myth of the golden age on the example of the novel "Land on the Heavens", which is indicative to highlight this problem in the vision by the Swiss French-speaking writer from the beginning of 20th century Ch. F. Ramuz, have been studied. The components of this myth such as the concept of "eternal peasant" and "small homeland" which are the main concepts of the author's aesthetics have been mentioned. According to the writer, the best place on Earth for a person is the land where he/she was born, that's why his characters symbolically return after death to go on living in their small Swiss village. It has been emphasized that this village is both a real and a symbolized topos containing axiological and didactic values. It has been considered as the embodiment of paradise on Earth containing the following symbolic components: home, the landscape of the mountain and lake Lemman, peace, working, self-absorption, love. Ch. F. Ramuz's goal is to make the reader realize the importance of a small homeland (Swiss canton Vaud) in his life. The novel has been studied in the context of the author's work, where an important element of the construction of self-identity of a Swiss French speaking character is the opposition "Own" and "Other" (being the destructive "Alien"). The function of the myth of the golden age as a clearly traced one in the novel "Land on the Heavens" has been analyzed to prove that a person's place is on his homeland, which is his searched paradise. The idea of "appropriate work" according to H. Skovoroda has been revealed: the characters of this novel can realize themselves through their favorite occupation, which benefits their compatriots and their small homeland. By revealing the destiny and the profession of each of the characters, Ch. F. Ramuz shows the significance of each person on his/her own place on the motherland as symbolic space of paradise: from the coffin maker to the shepherd.

Keywords: golden age myth, novel, small motherland, symbol, topos, landscape.

Постановка проблеми. У творчості Ш. Ф. Рамюза, швейцарського франкомовного письменника, виділяємо ряд важливих концептів, через які автор показує своє розуміння сенсу життя і місця людини на землі. Серед них і особливе бачення малі батьківщини, місця, де людина народилася і зберігає з ним зв'язок до смерті (і навіть опісля). Щоб говорити про її значущість, автор оселяє персонажів роману «Земля на небі» знову ж на тому самому місці після їхньої смерті. Символізм топосу є очевидним, це більш детально проаналізуємо у цій розвідці. Світогляд персонажів, сформований таким топосом,

дає змогу краще розкрити потрібність людини, що виконує своє призначення, та так званий відкритий регіоналізм романів Ш. Ф. Рамюза: закритість задля збереження прадавніх цінностей: праця, любов до батьківщини, що руйнуються у XX ст. космополітизмом міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження творчості Ш. Ф. Рамюза в Україні започатковане у наших статтях та монографії (Кушнір, 2018), проте там не акцентовано на міті золотого віку, а більш докладно вивчено опозицію “Свій”–“Інший” (“Чужий”) на прикладі романів про ініціативні подорожі у пошуку себе, оскільки такий аспект є не менш цікавим. Звідси окремою статтею запропонований аналіз роману “Земля на небі”, що досліджується нами вперше. На відміну від україномовних досліджень, яких немає (за винятком нашого – І. К.), до дослідження творчості Ш. Ф. Рамюза, класика швейцарського реалістичного роману XX ст., значно частіше звертаються франкомовні дослідники Б. Бажон, А. Калапріс, Т. Клерк та ін.; розділ монографії П. Вернуа присвячений цьому авторові у контексті розвитку франкомовного рустичного (сільського) роману (Verpois, 1962); відзначимо також регулярне видання збірників, присвячених дослідженню творчості цього письменника, де А. Роша у його статті пропонує дослідження історії написання роману “Земля на небі” (Rochat, 2003).

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки роман “Земля на небі” є показовим для повного і всебічного аналізу головних концептів естетики Ш. Ф. Рамюза, важливим для нас є розглянути як саме реалізується авторська інтенція говорити про важливість малої батьківщини для людини. Звідси наша **мета** – дослідити специфіку творення авторського міту золотого віку на реально-символічному топосі швейцарського села у франкомовному кантоні на фоні реального ландшафту гори і озера, що символічно закривають простір. Для цього нашими завданнями є вивчити символічне трактування раю на землі, символічність професій персонажів, символічне навантаження ландшафту Гори та Озера, зробити висновок про концепт малої батьківщини у баченні Ш. Ф. Рамюза. Насправді автор не вихваляє винятково красу свого краю (це швейцарський франкомовний кантон Во), його бажання – нагадати сучасникам про патріархальні цінності: праця, батьківщина, любов (Кушнір, 2018: 170). **Актуальність** дослідження бачимо у наступному: вперше залучено до дослідження саме роман “Земля на небі” для розширення розуміння головних концептів естетики Ш. Ф. Рамюза.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо з аналізу реального топосу, яким стає село у швейцарських горах. Немає конкретної назви, проте вона і непотрібна, бо топос села функціонує як філософське узагальнення. Це приклад вкоріненості людської екзистенції на своїй землі у баченні Ш. Ф. Рамюза: реальний дім стає трансцендентним ідеальним – місцем раю на землі. На початку роману мертві персонажі села повертаються у їхні домівки: “<...> Alors ils se sont avancés dans la direction du village, et chacun l’avait devant soi, car le village aussi avait été refait, avec son église refaite et ses maisons refaites à la parfaite ressemblance de ce qu’elles avaient été, mais toutes neuves, toutes claires, en pierre et en bois, sous des toits d’ardoise; chacun ayant sa maison de nouveau, chacun qui la cherchait des yeux parmi les autres; puis chacun retrouva la sienne, et ils entrèrent dans leurs maisons” (Ramuz, 1941: 3).

Роман має мозаїчну структуру, де історія кожного персонажа – у окремому розділі. Письменник дає персонажам другий шанс жити, щоб виправити помилки минулого. До Катрін повертається її улюблена внучка Жанна, що покинула стареньку помирати; Адель спокотувала вбивство позашлюбної дитини-безбаченка і зараз має своє дитя з собою. Констатуємо, що вони змінюються на краще і, відповідно, змінюють їхню долю. Отож, персонажі заслуговують на рай, що є їхньою малою батьківщиною, хоча раніше у земних клопотах вони цього не усвідомлювали: “Il y avait déjà tant de beauté dans cette terre d’autrefois – que celle d’à présent n’avait pas pu ne pas lui ressembler; – elle fut tout d’abord apparue non changée pour quelqu’un qui serait venu, qui aurait grimpé le chemin (à part la qualité de l’air et la beauté de la lumière); quelqu’un qui serait monté le chemin raide, puis brusquement la pente cesse; et on ne voyait rien: tout à coup on voit tout” (Ramuz, 1941: 15). Відповідно, персонажі змінюються, а батьківщина – шуканий рай – залишається як і раніше собою, бо ж є раєм від початку.

Земне життя до смерті персонажів Ш. Ф. Рамюз бачить як вічну боротьбу за виживання: “L’homme ennemi des animaux, les animaux ennemis des animaux, la plante ennemie de la plante. Et partout la destruction d’une chose par sa voisine, de sorte qu’on devait tout le temps réparer, tout le temps se défendre, et on passait son temps à s’empêcher soi-même d’être détruit...<...> Oh ! c’est vrai, continuait Sarmont, rappelez-vous” (Ramuz, 1941: 9–10).

Цікавий акцент на символічному значенні зими як смерті, якої більше нема у раю: “Il y avait l’hiver autrefois; il y avait l’hiver où on était malade, l’hiver lui-même étant une saison malade; – maintenant il n’y avait plus d’hiver” (Ramuz, 1941: 16).

Змінюється функція праці: вона стає насолодою, а не важким обов’язком: “Ils ne travaillaient plus, comme autrefois, par nécessité et forcés, et seulement pour ne pas mourir; ils travaillaient maintenant pour le plaisir, ils travaillaient pour mieux se dire” (Ramuz, 1941: 16). Персонажі після смерті повертаються до своїх звичних професій: “Ils avaient repris leurs anciens métiers et ils faisaient chacun le sien, mais ce n’était plus par nécessité” (Ramuz, 1941: 16). П’єр Шмен, столяр і майстер домовин, не має потреби більше їх виготовляти, він реалізує себе як мистець: малює картину ідеального світу (ілюстративне відображення їхнього життя – золотий вік у швейцарському гірському селі): “Il peignait sur le panneau de devant d’une grande armoire des gens heureux. Le tableau de Chemin représentait notre bonheur. Le tableau nous représentait comme nous étions à présent, c’est-à-dire que tout était beau dans son tableau” (Ramuz, 1941: 25).

Тереза продовжує випасати кіз на гірському пасовищі. Фемі продовжує доглядати свій сад, який продали через несплату боргів. Закохані Огюстен і Огюстїна знову мають шанс бути разом, хоча їх розлучили батьки у минулому: “Maintenant on ne peut pas ne pas être réunis et on ne peut pas ne pas être ensemble, quand on est faits pour être ensemble” (Ramuz, 1941: 36). Сліпий селянин Бе починає бачити світ навколо нього, і це має важливе символічне навантаження за Ш. Ф. Рамюзом: як людині навчитися бачити красу світу, у якому живеш і яка затуманена повсякденними клопотами матеріального життя людини: “Et Bé voyait venir parmi le monde, ce petit monde, parmi les autres morceaux du monde ce tout petit morceau du monde, pendant qu’il allait tout seul, et c’est à peine si de temps en temps par habitude il tendait encore la main, tâtant l’air, à peine si de temps en temps son pied avant de se poser interrogeait encore le sol” (Ramuz, 1941: 29). Селянин Шерміньон, у минулому житті каліка без ноги після війни, вчиться ходити: “On lui avait, dans l’autre vie, coupé la jambe. Il venait; il vous faisait voir qu’il avait de nouveau ses deux jambes. Et puis encore qu’elle n’est pas fausse, et il riait; quand même ils étaient arrivés à la perfection dans ce genre de jambes fausses, souvenez-vous, après leur grande guerre, et ils m’en avaient mis une de cette espèce; mais à présent, c’est de la viande, de la bonne viande, de la toute vraie” (Ramuz, 1941: 31).

Шукати золото більше непотрібно, бо воно не є цінністю, це усвідомив Моріс, золотошукач у минулому, що став братовбивцею: “Moi, disait-il, je cherchais l’or à la baguette, parce que je croyais que c’est l’or qui donne le bonheur. C’est l’histoire de quand on allait chercher l’or, dans l’autre vie, à cause qu’on ne savait bâtir que sur les biens passagers. <...> Mauvais pays, pays maudit, pays mis justement par le bon Dieu plus haut que l’autre et pas à portée, mais on était tenté par le Démon” (Ramuz, 1941: 33).

У новому “старому” світі Матіас-продавець продає (чи точніше віддає) хустку за пісню Марії. Гроші і матеріальні цінності не вартують нічого. Люсі отримує дзеркальце, бо воно зробить її щасливою. Так Матіас пізнав радість робити добро безкоштовно. Так само Пітом-покрівельник працює на даху за посмішку: “Hé ! là-bas, vous autres, moi non plus je ne demande pas d’argent, mais, lui, vous le payez du moins en sourires, est-ce qu’il n’y en aura pas un pour moi ?” (Ramuz, 1941: 56).

Пітом, покрівельник і виготовлювач самогону, тепер переганяє у самогонному апараті воду: “Purifier: il voyait bien que l’écume ne passait pas, et l’amertume ne passait pas, ni cette peau plissée qui se forme à la surface du baquet; rien ne passait que l’âme et que l’âme de l’âme; alors le procédé consistait à séparer d’abord, par la fermentation, ce qui est bon de ce qui est mauvais, puis à ne garder que ce qui est bon” (Ramuz, 1941: 48). Персонаж підсумовує осягнену ним істину: слід очищати не тільки воду, а й себе самого: “On avait raison dans le temps, disait-il, mais on n’avait qu’à moitié raison. On voyait seulement l’image, on ne voyait pas le sens qu’elle avait. <...> On purifiait les choses, mais on ne se purifiait pas soi-même” (Ramuz, 1941: 48). Висновок автора устами персонажа: щоб заслужити рай – свою батьківщину – слід змінитися самому (“Mais à présent, notre tour est venu. Nous aussi, on a été mis en morceaux; nous aussi, on a fermenté; nous aussi, notre matière a dû se défaire pour se refaire. Il n’y a plus que l’essence qui reste, d’où ce qui gâtait le goût a été ôté” (Ramuz, 1941: 49)).

Людина з другим шансом на виправлення і незмінний ландшафт (ідеальний топос): гора, льодовики, зрошувальні канали, небо, озеро Леман: “Et le bisse était toujours là, avec son eau toujours la même; tout était comme autrefois sous les pins; les pins, eux non plus, n’avaient pas changé, avec leurs troncs rouges nus jusqu’à une grande hauteur et ne montrant qu’à leur fin bout un petit plumet de branchage. Les beaux glaciers étaient toujours sur les sommets; en arrière du bois, au delà des croupes herbeuses, des forêts de plus haut, des pâturages et des rochers, ils continuaient de briller pour nous; ils étaient toujours dans le ciel avec leur belle couleur: tour à tour roses, jaunes, bleus, tout en or ou tout en argent, entre les branches, selon les heures” (Ramuz, 1941: 37). Замилування пейзажами рідної країни, що є шуканим раєм для людини, – у розділі 9 цього роману: “C’est un beau et bon pays : on y trouve tout ce qui fait besoin pour vivre. Dans les bas, il y a la vigne ; plus haut, il y a les arbres fruitiers; des forêts de pins viennent ensuite; et, au-dessus de ces forêts, c’est-à-dire à l’étage où se tient le village, il y a l’herbe, il y a le seigle, il y a le froment, il y a le blé noir. Toute cette grande vallée vous était offerte aux yeux du village et c’était la terre nouvelle, mais c’est l’ancienne en même temps. Toujours la même belle rivière blanche comme du lait coulait dans le fond; il y avait cette belle rivière blanche. Suspendu au-dessous de vous, on voyait le bon oiseau tracer de plus en plus étroitement ses cercles, puis il se laissait tomber comme une pierre” (Ramuz, 1941: 37).

Письменник підводить читача до висновку, про те, що рай є реальним, ми всі у ньому живемо не усвідомлюючи цього, лише слід змінитися людині, віднайти у собі “вічного селянина”, тобто, того, хто зберіг патріархальні цінності та любов до батьківщини. “Oh ! non, à présent rien ne changeait plus, rien n’allait plus jamais changer. Ils ont retrouvé ici toutes les choses qu’ils avaient aimées; les choses qu’ils avaient aimées n’allait plus jamais les quitter” (Ramuz, 1941: 37).

Ш. Ф. Рамюз ставить у романі філософське питання: чи зуміють селяни задовольнитися тим, що мають зараз і що не зуміли оцінити раніше? Для пізнання раю слід спершу пройти пекло реальності: “Ils avaient pu, un temps encore, comparer leur nouvelle vie à l’ancienne, et puis, voilà, leurs souvenirs s’étaient usés. Ils étaient venus avec leurs histoires, ils se les étaient racontées, ils en avaient pris l’habitude: elles étaient peu à peu tombées d’eux comme le fruit tombe de l’arbre, et puis l’arbre n’a plus de fruits” (Ramuz, 1941: 60). Так само автор торкається питання: чи заслуговує людина на рай: “Tout était trop beau, à présent. Ce n’était plus comme dans l’ancienne vie. Autrefois, dans cette ancienne vie, on avait un cœur qui était comme le ciel, c’est-à-dire le plus souvent gris, tandis qu’à présent chaque jour le soleil entraît par les vitres, faisant fidèlement briller autour de Chemin les objets taillés dans le beau mélèze rose ou dans du cœur de sapin qui sent bon. Autrefois, on n’était presque jamais content de soi, un jour tous les dix jours tout au plus, une fois toutes les deux semaines. Les dimanches du cœur étaient rares, en ce temps-là: c’est peut-être pourquoi ils étaient si précieux. Chemin tapotait contre l’établi sa pipe restée à moitié pleine. La plupart du temps, on n’avait goût à rien, on n’avait même pas goût à son tabac, parce qu’on n’avait pas goût à soi-même. L’oiseau inutilement poussait pour vous son petit cri qu’on aime, l’arbre tourné vers vous agitait inutilement sa branche, comme une main” (Ramuz, 1941: 64). Щоб осягнути щастя жити у раю, автор вносить біблійну ідею втрати раю персонажами (зникають Тереза і мисливець Бонвен): “C’est drôle, il y a de nouveau de l’impureté” (Ramuz, 1941: 64). І знову рай буде втрачений: “Une voix se fit entendre encore, celle de Bonvin : « C’est ma faute ! » parce que tout le temps il va dire : « C’est ma faute ! » et Bonvin de nouveau : « C’est moi ! c’est moi ! » mais on aurait compris sans lui. Ceux d’en bas, ceux de dessous ! Ceux d’en dessous de nous, les punis ! Ceux auxquels on ne pensait plus ! Ceux qui sont dans les tourments à toujours, quand nous, on était dans le bonheur à toujours, mais, à présent, ils venaient de partout. Ils se tiraient dehors par grappes les uns les autres, ils tombaient à deux et à trois ; ils roulaient à deux ou à trois sur la pente. Dans le grand éclairage, vous comme tout à côté de vous, semblant encore plus proches qu’ils n’étaient en réalité” (Ramuz, 1941: 90).

Так відбувається осягнення сутності раю через втрату: рай і пекло у самій людині: “Et, dans cette partie d’en haut, c’est nous autres, c’est notre bonheur; c’est où on est heureux, c’est où on connaît son bonheur, avec des figures contentes, avec la paix autour de soi sous les grands rochers gris, sous de la neige rose ou blanche; nous autres avec notre bonheur dans cette partie d’en haut, et puis...<...>” (Ramuz, 1941: 94). Спокій, краса природи, самотність для самоусвідомлення увиразнюють топос швейцарського гірського села, бо там мала батьківщина, бо там рай. Автор визначає головні духовні ціннісні орієнтири у житті людини: любов, турбота про ближнього, “сродна праця”, радість від добрих вчинків на благо інших. Пізнати себе на думку Ш. Ф. Рамюза можна тільки у своєму просторі, не руйнуючи, а зберігаючи рай. “Autrefois, le plaisir était de détruire ; à présent le plaisir est de voir que rien ne peut plus être détruit” (Ramuz, 1941: 51). Чи не втрачать люди розуміння щастя без щоденних випробувань ? Ш. Ф. Рамюз залишає читача з роздумами про сенс раю без пекла у відкритому фіналі роману. “Et il y a eu enfin pour eux tout le ciel quand il y a eu toute la terre de nouveau; il y a eu pour eux toute la joie quand la souffrance est revenue prendre place à côté d’elle” (Ramuz, 1941: 91).

Для кращого розуміння сенсу роману “Земля на Небі” звернемося до досліджень авторства А. Роша, що наводить у своїй статті важливі факти щодо інтенції письменника: “Qu’ils retrouvent le bonheur, en retrouvant le spectacle de la souffrance. <...> Alors ils ressuscitent vraiment parce qu’ils ont conscience de leur résurrection” (Rochat, 2003: 102). Втрата веде до усвідомлення, страждання – до поцінування раю. “Щоб зрозуміти себе і своє місце на рідній землі, йому (Ш. Ф. Рамюзу – пояснення наше) слід було сягнути глибинної суті свого Я” (переклад з фр. наш – І. К.) (Vernois, 1962 : 413).

Висновки і перспективи майбутніх досліджень. Підсумовуючи вивчені особливості відображення міфу золотого віку на прикладі роману “Земля на небі”, що є показовим для Ш. Ф. Рамюза, нами виокремлені такі складові цього міфу: концепти “вічного селянина”, що зберігає патріархальні цінності, і малої батьківщини (кантон Во). Звідси найкраще місце на землі для людини – це земля, де народився, туди символічно і повертаються персонажі після смерті. Акцентовано, що це одночасно реальний і символізований топос, що містить аксіологічний та дидактичний змісти. Цей топос – село у гірському кантоні – втілення раю на землі, має такі символічні складові: дім, ландшафт гори (чи озера), спокій, самозаглибленість, любов. Мета Ш. Ф. Рамюза – змусити читача усвідомити цінність малої батьківщини. Роман розглянутий у контексті творчості автора, де важливим елементом конструювання швейцарської самоідентичності є протиставлення “Свій” – “Інший” (“Чужий”). Як висновок, у романі “Земля на небі” чітко прослідкована функція міфу золотого віку: довести, що місце людини на її малій батьківщині, що є її раєм ще у реальному житті. Так само працює ідея “сродної праці” за Г. Сковородою: людина реалізує себе через улюблене заняття, що приносить користь батьківщині. У перспективі маємо на меті вивчити міт золотого віку на прикладі малої прози Ш. Ф. Рамюза, так само як її стилістичні особливості як поезії в прозі.

Література:

1. Кушнір І. Концептуальне та конструктивне значення символу землі у франкомовній прозі кінця XIX – початку XX століть: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 228 с.
2. Ramuz C. F. Œuvres complètes. Terre du Ciel, Lausanne: H. L. Mermod, 1941. Vol. 10. 122 p. URL: Ramuz Charles Ferdinand – Terre du Ciel – Bibliothèque numérique romande Terre du Ciel (дата звернення 3.11.2024).
3. Rochat A. Histoire de la redaction du *Terre du Ciel*. *La Revue des Lettres modernes: C. F. Ramuz – 7*. Paris-Caen: Lettres Modernes Minard, 2003. P. 99–119.
4. Vernois P. Le Roman rustique de Georges Sand à Ramuz. Ses tendances et son évolution (1860 – 1925). Paris: Nizet, 1962. 528 p.

References:

1. Kushnir, I. (2018). Kontseptualne ta konstruktyvne znachennia symbolu zemli u frankomovnij prozi kintsia XIX – pochatku XX stolit' [Conceptual and constructive meaning of the symbol of the land in French speaking prose of the late 19th and early 20th centuries]. Lviv: I. Franko Lviv National University. [in Ukrainian].
2. Ramuz, C. F. (1941) Œuvres complètes. Terre du Ciel. Lausanne: H. L. Mermod. Vol. 10. Retrieved from: Ramuz Charles Ferdinand – Terre du Ciel – Bibliothèque numérique romande. [in French].
3. Rochat, A. (2003) Histoire de la redaction du *Terre du Ciel*. *La Revue des Lettres modernes: C. F. Ramuz – 7*. Paris-Caen: Lettres Modernes Minard. [in French].
4. Vernois, P. (1962) Le Roman rustique de Georges Sand à Ramuz. Ses tendances et son évolution (1860 – 1925). Paris: Nizet. [in French].

Отримано: 15 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 27 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 8 грудня 2024 р.

e-mail: tetianalukyants@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6956-8161>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-52-57

Лук'янець Т. Г. Моделювання позитивного іміджу спортсмена в українських ЗМІ як засобу поширення ціннісних орієнтирів спортивної культури. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 52–57.

УДК: 811.111'42:791.43

Лук'янець Тетяна Геннадіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет фізичного виховання і спорту України

МОДЕЛЮВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СПОРТСМЕНА В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ЯК ЗАСОБУ ПОШИРЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СПОРТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті описано особливості вербалізації іміджу спортсмена, який є прийнятним і бажаним для українського соціуму, у спортивних аналітичних статтях з метою встановлення кореляції цього образу із загальнолюдськими цінностями, які актуалізує спортивна спільнота через засоби масової інформації. Реконструкція концептуального образу позитивної ідентичності особистості у сфері спорту з семантичної перспективи через аналіз відповідної вербалізації позитивних характеристик успішних спортсменів українською мовою слугує засобом створення прототипової концептуальної схеми цієї галузі: СПОРТ – ЦЕ АКТИВ-НІСТЬ, – акцентуючи увагу на значущості не лише рухової діяльності у професійних заняттях спортом, але і активній соціальній позиції атлета. Причому, фізичні якості виявляються фундаментальними і слугують підґрунтям для актуалізації соціальних.

До того ж, виокремлення характерних моральних рис та соціальних якостей атлетів, експлікованих у спортивних аналітичних статтях, дозволяє припустити, що вони є базовими моральними установками людства протягом багатьох століть (від часів Аристотеля і до сучасності). Важливо також додати, що серед усіх соціально детермінованих цінностей найактуальнішими для світу спорту виявляються такі етичні норми як справедливість, чесність, рівність, повага. Однак, у спортивних аналітичних статтях вони представлені імпліцитно, що зумовлено загальним сприйняттям позитивного образу спортсмена як априорі відповідального, тобто того, хто завжди з повагою дотримується правил змагань.

Подальше дослідження запропонованої теми має сприяти виявленню механізмів залучення представників різних соціальних груп до світу спорту як засобів актуалізації їхніх ціннісних орієнтирів.

Ключові слова: імідж спортсмена, позитивна ідентичність особистості, спортивні аналітичні статті.

Tetiana Lukianets,
PhD, Associate Professor, Head of Ukrainian and Foreign Languages Department,
National University of Ukraine on Physical Education and Sport

MODELING POSITIVE IMAGE OF AN ATHLETE IN UKRAINIAN MEDIA AS A MEANS OF SPREADING SPORTS CULTURE VALUES

The article describes peculiarities of verbalization of athlete's image in sports analytical articles. Particularly, it reveals the image, which is acceptable and desirable for Ukrainian society in order to establish correlation of this image with universal moral values, promoted by sports community through mass media. Reconstruction of the conceptual image of a positive personality identity in sports field is made in a semantic perspective through the analysis of verbalization of positive characteristics of successful athletes in the Ukrainian language. It serves as a means of creating a prototype conceptual scheme of this field, i.e. SPORT IS ACTIVITY, focusing on the importance of not only motor activity in professional sports, but also athlete's active social position. Moreover, physical qualities turn to be fundamental and serve as a basis for implementation of social ones.

Moreover, revealing typical moral traits and social qualities of athletes, explicated in sports analytical articles, suggests that they are the basic moral values of mankind for many centuries (from the time of Aristotle to the present day). It is also important to add that among all socially determined values, such ethical norms as justice, honesty, equality, and respect are the most relevant for the sports world. However, in sports analytical articles, they are presented implicitly, which is due to general perception of an athlete as a priori responsible, that is, someone who always respects the rules of competition.

Further research of suggested issue should contribute to identification of ways to how involve various social groups in sports as a means of expressing their values.

Keywords: athlete's image, positive personal identity, sports analytical articles.

Постановка проблеми. У парадигмі сучасних наукових пошуків оптимального механізму залучення різних верств населення до регулярної фізичної діяльності, фокус уваги зміщуються на комплексне дослідження фізичного виховання як поступального і багатостороннього процесу отримання знань про здоров'я та розвитку фізичних умінь і навичок. Безсумнівним видається факт взаємодіючої фізичної культури у широкому понятті та її складових елементів: навчання і фізичного виховання особистості, – на перетині модусів їх формування та функціонування (Kempf-Leonard, 2004) у сучасному суспільно-історичному контексті.

Переосмислення взаємодії фізичного виховання і фізичної культури, як процесу і результату набуття сукупності матеріальних і духовних цінностей у межах мультикультурного простору, виявляє цілий спектр актуальних можливостей отримання досвіду адаптації й гармонізації суспільно-прийнятних цінностей, зокрема у галузі фізичної культури і спорту. Залучення спортивного досвіду до повсякденних практик представниками різних соціальних груп сприяє розвитку їхньої самосвідомості через ціннісні орієнтири насамперед спортивної культури. Таким чином, відбувається їхнє усвідомлення себе як суб'єктів життєтворчості, своїх дій і станів, почуттів і волі (Berardo, 2012) на противагу і/або серед інших суб'єктів та в світі загалом. Останнє виявляється пріоритетом у процесі соціальної інтеграції різних верств населення, адже гарантує адаптивність сучасного покоління до змінних умов їхньої суспільної взаємодії на основі усталених цінностей.

Метою цієї наукової розвідки є співставлення складників актуалізованого концептуального образу позитивної ідентичності особистості у сфері спорту із актуальними людськими цінностями сьогодення.

Варто зазначити, що соціально-психологічні дослідження аксіології фізичного виховання вказують на його концептуальну, часто імпліцитну природу, коли оцінка сфери спорту і здоров'я є прихованою для свідомості суб'єкта цього тлумачення і сприймається як узагальнений суспільний досвід (Воробйова, 2004). Тому доречним виявляється застосування лінгвістичних методів деконструкції прихованих смислів. Так, побудова концептуального образу позитивної ідентичності особистості у сфері спорту з семантичної перспективи дозволяє здійснити аналіз відповідної вербалізації позитивних характеристик успішних спортсменів українською мовою, а подальше застосування семантико-когнітивного аналізу до вивчення ціннісних орієнтирів у сфері спорту виявляє кореляцію семантики з концептуальною сферою людини (Талмі, 2000), тобто співвідношення семантичних і когнітивних процесів у визначенні характерних моральних рис особистості.

Матеріал і методи дослідження. Процедура аналізу передбачає наступні кроки, а саме: виділення тематичних уривків з українських аналітичних статей, присвячених темам спорту; семантичний аналіз лексем – складових вихідного та цільового доменів відповідних тематичних уривків; визначення концептів, які представляють вихідну та цільову області (детальніше див. теорію концептуальної метафори (Lakoff, 2003); створення концептуальної схеми, яка є основою для концептуального образу позитивної ідентичності особистості у сфері спорту, побудова прототипової концептуальної схеми (Croft, 2004) для ряду суміжних образів, об'єднаних одним концептуальним референтом, шляхом узагальнення їхніх ознак.

Матеріалом дослідження слугують уривки україномовних аналітичних статей, опублікованих популярним ЗМІ на їхніх онлайн платформах, зокрема ми послуговувалися такими ресурсами, як *sport.ua*, *football.ua*, *ua-football.com*, *terrikon.com*, а також виданнями «Суспільне», «New Voice», «Ліга», «Укрінформ», «Українська правда».

Слід зазначити, що *спортивну аналітичну статтю* розглядаємо як такий публіцистичний текст, який перебуває на перетині інформаційного та художньо-публіцистичного піджанрів журналістики (Потапенко, 2004). Вона може бути опублікована в друкованому або інтернет-виданні, у яких в основному професійний спортсмен або досвідчений журналіст спортивного профілю з одного боку детально аналізує, визначає причинно-наслідкові зв'язки певної спортивної події або феномену, а з іншого – презентує своє бачення описаної ситуації. На відміну від інформаційних статей, які є об'єктивними щодо хронології викладу подій і нейтральними за стилем мовлення, аналітичні статті фокусуються на актуальних суспільно значущих явищах у сфері спорту, відтак можуть містити емоційно-оцінні компоненти: різні погляди, пояснення причин і можливих наслідків, узагальнення, висновки тощо.

Дослідження жанрової специфіки спортивних аналітичних статей доводить, що подача матеріалу у них відповідає інтересам і відображає культурні цінності цільової аудиторії. Проте вона також слугує поставленій автором цілі – віднаходження відповіді на актуальне питання, тож стаття зазвичай містить, окрім різнобічного висвітлення поглядів і цитування експертів, ще й авторські висновки (Potapenko S., Andriiushyna, 2020). Авторська позиція здебільшого емоційно забарвлена. Наше завдання полягає в тому, щоб виявити лінгвальні засоби вербалізації ціннісних орієнтирів спортивної культури та узагальнити їх у цілісний концептуальний образ позитивної ідентичності особистості у сфері спорту.

Виклад основного матеріалу. У ході нашого дослідження семантико-когнітивний аналіз (Dennis, 2010; Талмі, 2000) уривків українських аналітичних статей дозволяє зробити припущення, що створення концептуальних образів позитивної ідентичності особистості у сфері спорту ґрунтується на узагальненні двох основних груп цінностей: тих, які належать до домену здоров'я, та соціально направлених цінностей. По-перше, це позитивні фізичні характеристики, пов'язані з покращеним фізичним станом людини, її привабливою зовнішністю та іншими візуальними ознаками міцного здоров'я, що найчастіше виявляються в описах всесвітньо відомих чемпіонів. По-друге, варто зазначити групу соціально детермінованих світоглядних характеристик та стремлень особистості, як-от: чесна гра і повага до оточуючих, прагнення бути соціально значимим і корисним, бажання до успішної міжособистісної взаємодії на національному і міжнародному рівнях. Розглянемо їх детальніше.

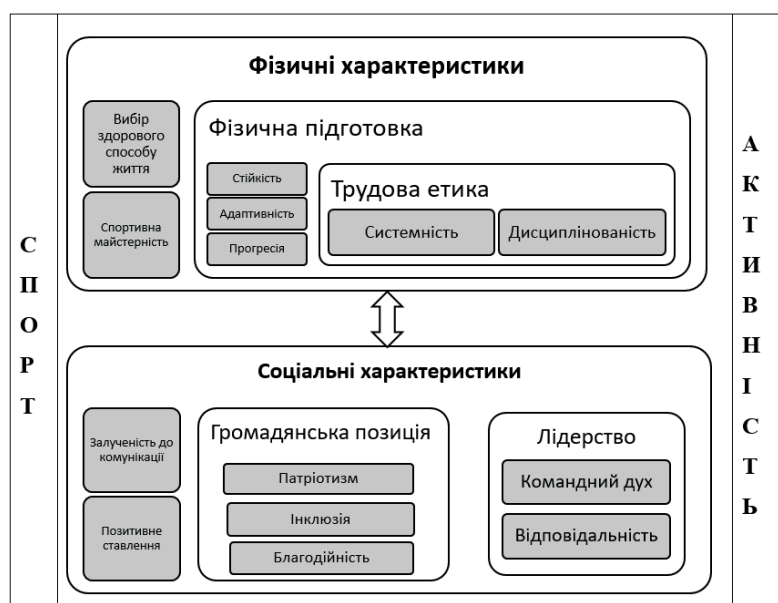

Рис. 1. Концептуальна схема позитивної ідентичності особистості у сфері спорту, вербалізована в україномовних спортивних аналітичних статтях

Що стосується спортивної сфери, фізичні характеристики позитивної особистості (див. Рис. 1.) концептуалізуються через 2 базові категорії: вибір здорового способу життя та спортивну майстерність. При чому, обидві мають позитивну конотацію як головний чесноти спортсмена, що сприяють їхньому професійному успіху та є запорукою довготривалої кар'єри. Вербальні маркери цього концептуального блоку починають здорове харчування ("збалансоване харчування", різноманітність; здоров'я", "безцінне джерело вітамінів"), баланс між роботою та особистим життям ("прагнення кар'єрного зростання", "потрібне переозавантаження", "варто знайти баланс") та профілактику травматизму ("профілактичні заходи", "загальної, спеціальної та вольової підготовки"). Варто зазначити, що спортивна майстерність часто маркована надлюдськими гіперболізованими якостями атлетів, як-от: "зліт до небес", "блискучий виступ", "неймовірна витривалість", – які однак взаємно не виключають опису здорового способу життя цих виконавців, хоча у житті насправді обидві категорії часто можуть суперечити одна одній.

Серед основних фізичних характеристик позитивної особистості у сфері спорту, які представлені в аналізованих уривках, умовно виокремлюємо 2 групи ознак. По-перше, це власне фізична підготовка спортсменів, яка включає такі акцентовані якості, як стійкість, адаптивність та прогресію. Вони не лише доповнюють одна одну, але і виявляють взаємозалежність, адже саме у такому зв'язку гарантують досягнення вищих результатів. Зокрема, стійкість означає здатність витримувати тривалі фізичні навантаження, що є основою для подальшої адаптації, а пристосування до зростаючих навантажень у свою чергу забезпечує їхнє поступове збільшення, стимулюючи подальше зростання, а отже й успіх. Така прогресія отримує схвальний відгук і серед суперників, як наприклад, Джанмарко Тамбері високо відзначив українських стрибунів у висоту на подіумі чемпіонату Європи-2024: *"Українські стрибуни у висоту — дуже сильні. Ярослава [Магучіх], Бондаренко та Проценко, молоді хлопці сьогодні — вони кинули мені пристойний виклик". Дуже тішуся за срібного призера [Лавського], ми з ним стрибали вперше, але він видається дуже сильним та приязним. Мені подобається, як він стрибає, його техніка. Впевнений, він стане ще краще і ми побачимося [на Олімпіаді-2024] в Парижі.* [suspiilne.media/sport/, 12.06.2024].

По-друге, трудова етика також корелює з фізичними характеристиками спортсменів. Системність і дисциплінованість передбачають постійні, методичне дотримання режиму тренувальних програм, що забезпечує стійкий прогрес і високі досягнення. Однак вони виокремлені у різні концепти, адже системність зосереджена на структурі та організації процесу тренування спортсмена, тоді як дисциплінованість стосується особистої відповідальності та самоконтролю.

Детальний аналіз фізичних характеристик у концептуальній схемі позитивної ідентичності особистості у сфері спорту дає підставу стверджувати про амбівалентну природу образу успішного спортсмена, експлікованого в спортивних аналітичних статтях. Здоровий спосіб життя і спортивна майстерність хоч і не є прямими бінарними опозиціями, однак імпліцитно передбачають зовсім різний вибір моделей поведінки задля досягнення бажаного результату. До того ж, загальнолюдські фізичні якості стійкості, адаптивності та прогресії, які є складниками цього концепту, доповнені системністю та дисциплінованістю, набувають ознак гіперболізації, коли підносять спортсмена до рівня надлюдини, адже створюють прямий причинно-наслідковий зв'язок з досягненням успіху.

Соціальні характеристики позитивної особистості (див. Рис. 1.) є рівнозначним компонентом розробленої концептуальної схеми й окреслюють ступінь залученості спортсменів у життя соціуму на всіх його рівнях. Традиційно виступаючи не лише яскравими представниками певного виду спорту чи команди, але і рольовими моделями для цільової аудиторії читачів спортивних аналітичних статей, опис атлетів набуває додаткових емоційно-оцінних характеристик, які є прийнятними, а більше того бажаними для широкого кола спортивних фанатів. Така схвальна конотація є суб'єктивно авторською позицією щодо описаних діячів сфери культури у межах аналітичних статей та активізується через семантичні аксіологічно забарвлені концептуальні конструкції залученості до комунікації та позитивного ставлення. Лексичні одиниці на кшталт "розмаїття", "спілка", "завдячуємо", "вітаємо", "успішний діалог", "захоплення", "натхнення" та їхні деривати слугують для експлікації невід'ємних для спортсменів цінностей перемоги та вдячності за досягнутий успіх.

У свою чергу окреслені концептуальні категорії тягнуть за собою ще два дотичні семантичні блоки: громадянська позиція та лідерство.

Оскільки залучення громади загалом та ветеранів війни зокрема до спортивних тренувань і змагань через відомих амбасадорів спорту характеризується в аналітичних статтях як потужний каталізатор для просування благодійності та сприяння інклюзивності, ці дві характеристики атлетів складають основу концепту громадянської позиції. Спільний ентузіазм щодо фізичної активності людей з різним рівнем здібностей чи/та з різних верств населення об'єднує їх, незважаючи на відмінності та вподобання. Для прикладу розглянемо слова засновниці StratCom Ukraine Аліни Фролової: *"Коли ми побачили ці Ігри, зрозуміли, що нам теж треба [брати в них участь]. Після 2014 року це була дуже актуальна річ, тому що цей захід — про те, щоб ветерани, які мали травматичний досвід війни, могли адаптуватися й реабілітуватися. Саме спорт втягує їх у "нормальне" життя, дає відчуття команди, відчуття того, що вони знову потрібні суспільству й мають значення.* [suspiilne.media/sport/, 13.06.2024].

Варто особливу увагу привернути до патріотизму як окремого концепту і складнику соціального образу позитивної ідентичності особистості у сфері спорту, який виводить на передній план в спортивних аналітичних статтях і є часто вербалізованим навіть у заголовках інтерв'ю, як-от: *"Оксана Баюл-Фаріна, фігуристка, перша олімпійська чемпіонка незалежної України. Коли треба було обирати, на чьому ти боїшся, — я обрала. Слава Україні!"* [ukrinform.ua/rubric-sports, 24.08.2023].

Хоча очевидно, що поняття міжкультурної комунікативної компетентності прямо не вказано серед соціальних характеристик позитивної особистості в спортивних аналітичних статтях, все ж очевидно, що без неї неможливі будь-які соціально прийнятні досягнення на спортивній арені.

Ми додатково виділяємо семантичний блок лідерства із взаємопов'язаними концептуальними категоріями командної роботи та відповідальності як невід'ємну частину позитивної ідентичності особистості у сфері спорту. У командних видах спорту капітана традиційно зображують як координаційну точку згуртованості в команді, адже він додає натхнення, крім наставництва для своїх товаришів по команді. До того ж, словесні підказки в інтерв'ю спортсменів "ми", "нас", "разом" символізують командну єдність гравців, особливо коли вони доповнюють аналітичні статті прямим цитуванням у формі мотиваційних наполегливих промов капітана чи особистої думки щодо гри. Однак, спортивний успіх часто уособлюється

в образі лідера, якого позиціонують відповідальним за всю команду. Візьмемо для прикладу коментар хокейного матчу на сайті sport.ua, де досягнення капітана пов'язують із багаторазовими перемогами хокейного клубу: "*Лідер Сокола очікувано розгромив головного аутсайдера Берсерків з рахунком 11:0. Для кийвської команди це рекордна у сезони перемога за кількістю закинутих шайб.*" [sport.ua, 15.01.2024]. Таким чином, у концептуальному образі позитивної ідентичності особистості спортсмена виявлюється бінарні опозиції: підтримка VS супервізія; братерство VS субординація, – які хоч прямо й не суперечать одна одній, однак роблять фігуру лідера багатогранною і значимою, часто піднімаючи його на п'єдестал як супер героя.

Загалом, порівняльний аналіз концептуальних образів позитивної ідентичності особистості, виявлених в українських спортивних аналітичних статтях, свідчить про частковий збіг їх фізичних і соціальних характеристик. Спостерігаємо накладання концептів у межах домену фізичних якостей, зокрема, фізичної підготовки і трудової етики та їхніх складників: стійкості, адаптації та системності й дисциплінованості; а також соціальних якостей залученості до комунікації, інклюзії та командного духу. Перші демонструють рухову природу особистості спортсмена, а останні – значимість ефективних комунікативних навичок для успішного кар'єрного розвитку.

Варто зазначити, що експліковані концепти в аналізованих уривках аналітичних статей виявляють бажаний і суспільно актуальний образ активної особистості з чіткою громадянською позицією, якій притаманні універсальні людські чесноти, покликані сприяти особистому і/чи професійному успіху та загальному соціальному благу. Ці якості прямо корелюють із узагальненим образом українського воїна в ЗМІ, який позиціонується сильним і мужнім у фізичному плані та надійним і лояльним батьківщині – в соціальному.

Окреслені особливості концептуальних сфер, що репрезентують позитивну ідентичність особистості в спорті, слугують підґрунтям для створення прототипової концептуальної схеми (Croft, 2004; Kress, 2002), коли ряд образів об'єднують одним концептуальним референтом за допомогою узагальнення їхніх ознак. Таким чином, позитивна ідентичність особистості представлена в спортивній сфері концептуальною схемою СПОРТ – ЦЕ АКТИВНІСТЬ, акцентуючи увагу на значенні рухової діяльності у професійних заняттях спортом та активній соціальній позиції атлета. Розглядаємо її як єдність когнітивно-афективного та соціокультурного компонентів сприйняття, інтерпретації та продукування образів навколишньої дійсності представниками спортивної спільноти.

Представлене вище узагальнення іміджу спортсмена, прийнятного та бажаного для українського соціуму, корелює із загальнолюдськими цінностями сучасних демократичних суспільств. Зокрема, з огляду на систему цінностей сьогодення, узагальнену у таблиці 1 (див. Табл. 1), можна припустити, що експліковані в аналітичних статтях фізичні та соціальні характеристики позитивної ідентичності особистості атлета є співставними із базовими моральними установками людства.

Таблиця 1

Система суспільно значимих людських цінностей у межах різних наукових парадигм та теорій

Дослідник / Цінності	Аристотель (відповідно до етичної теорії)	А. Маслоу (відповідно до теорії ієрархії потреб)	Х. Ортега-і-Гассет (на основі його бачення світу спорту)	Л. Кольберг (на основі теорії стадій морального розвитку)	Дж. Хайдт (відповідно до теорії моральних засад людської поведінки)
Фізичні характеристики та/або цінності	Мужність (цінності: стійкість і хоробрість)	Фізіологічні потреби	Досконалість та майстерність	Дотримання правил, уникнення покарання, (Стадія 1: Орієнтація на покарання та послух)	Свобода/Угнетення (цінності: свобода, права індивіда, уникнення угнетення)
		Цінності безпеки і захисту	Естетичний досвід руху і розвитку	Власна вигода, обмін послугами (Стадія 2: Орієнтація на інструментальну ціль)	Захист/Шкода (цінності: захист слабких, допомога, уникнення шкоди іншим)
Соціальні характеристики та/або цінності	Дружелюбність і привітність	Любов і приналежність	Грайливість та радість	Відповідність соціальним очікуванням, важливість взаємних відносин (Стадія 3: Орієнтація на схвалення інших)	Лояльність/Зрада (цінності: вірність, патріотизм, групова солідарність, уникнення зради)
	Щедрість (цінності: великодушність і щедрість)		Спільнота та соціальні зв'язки	Повага до законів, важливість обов'язку (Стадія 4: Орієнтація на підтримку порядку)	Авторитет/Підрив (цінності: повага до традицій, законів, лідерів, уникнення підриву авторитету)
	Поміркованість (цінності: самоконтролю)	Цінність самоповаги	Виклик та подолання меж	Повага до базових прав та свобод (Стадія 5: Орієнтація на соціальний контракт і права особистості)	
	Правдивість (цінності: чесність, правдивість, справедливість)	Цінність самореалізації	Етика та чесна гра	Дотримання принципів справедливості, гідності (Стадія 6: Орієнтація на універсальні етичні принципи)	Справедливість/Шахрайство (цінності: чесність, рівність, уникнення шахрайства.)
	Мудрість, розуміння, розсудливість	Цінність самотрансценденції	Особистий розвиток та самопізнання		Святість/Деградація (цінності: чистота, святість, уникнення деградації)

Причому, фізичні якості виявляються фундаментальними і слугують підґрунтям для актуалізації соціальних. Так характеристики фізичної підготовки (стійкість, адаптивність, прогресія) є співвідносними Аристотелевій мужності (Херстхаус, 2007), а також дотичними до цінностей досконалості та майстерності (за Х. Ортега-і-Гассет) (Шинкарук, 2002), у той час як концепт трудової етики з його дериватами системності й дисциплінованості вносить на передній план соціальні цінності поваги до законів, порядку, традицій, авторитету (у поняттях Л. Кольберга (McLeod, 2013) та Дж. Хайдта (Haidt, 2012)). До того ж, цінності вищого гатунку – самопізнання, саморозвитку, самореалізації – знову ж балансують між фізичними та соціальними площинами діяльності спортсменів: їхньою спортивною майстерністю та залученістю до комунікації.

Важливо також додати, що серед усіх соціально детермінованих цінностей найактуальнішими для світу спорту виявляються такі етичні норми як справедливість, чесність, рівність, повага. Однак, у спортивних аналітичних статтях вони представлені імпліцитно, що зумовлено загальним сприйняттям позитивного образу спортсмена як апіорі відповідального, тобто того, хто завжди з повагою дотримується правил змагань.

Загалом, природньо, що вся система цінностей, притаманна сучасному суспільству (див. Табл. 1), лише частково знайшла своє відображення у концептуальній схемі позитивної ідентичності особистості спортсмена й експлікувала лише самі яскраві характеристики атлета. Це пов'язано із жанровими особливостями текстів публіцистичного стилю загалом та специфікою аналітичних статей зокрема, фокус уваги яких направлений на актуальні суспільно значущі вища у сфері спорту. Відтак вони переважно містять лише побіжний виклад хронології подій, а в основному презентують авторське бачення описаної ситуації з обов'язковим емоційно-оцінним компонентом: декілька поглядів, пояснення причин і можливих наслідків, узагальнення, висновки тощо. До того ж, сьогодняшня складна соціально-політична ситуація в Україні та поза її межами на тлі військової агресії ворога та постійної загрози втрати державних територій вимагає і від атлетів, як яскравих представників спортивної еліти, чіткої соціальної позиції: по-перше, демонстрації патріотизму на світовій спортивній арені, по-друге, просування ідей взаємодопомоги і згуртованості за допомогою інклюзії та благодійності. Ці концепти корелюють із соціальними цінностями дружелюбності (за Аристотелем), любові і приналежності (за А. Маслоу) (Maslow, 1968), вірності, патріотизму, групової солідарності (за Дж. Хайдтом).

Відтак, може скластися враження, що цінності вищого гатунку (мудрість, самопізнання, самотрансценденції) відходять на задній план у сфері фізичної культури і спорту. Принаймні, вони не є вербалізованими у текстах спортивних аналітичних статей. Проте, варто пам'ятати, що жанрова специфіка новинного дискурсу, до якого також належать й аналізовані статті, не передбачає глибокого аналізу мотивів поведінки атлетів, а радше виявляє причинно-наслідкові зв'язки спортивних подій. Тому, вищеперелічені цінності залишаються поза фокусом уваги.

Систематизовані у таблиці цінності мають універсальний і глобальний характер. Широка географічна та історична вибірка теорій дослідників із різних наукових шкіл доводить, що вони були сформовані для філософського трактування загальної життєвої парадигми всього людства. У нашому контексті такий підхід є особливо важливим, адже визнання та повага до культурного різноманіття є також однією із ключових цінностей, яку потрібно усвідомити у ході залучення до світу спорту.

Висновки. Таким чином, багатовекторний аналіз ціннісних орієнтирів спортивної культури, проведений у межах цієї наукової розвідки, передбачав, по-перше, побудову концептуальної схеми позитивної ідентичності особистості у сфері спорту, яка є вербалізованою в українськомовних спортивних аналітичних статтях. Розробка цього когнітивно-лінгвального конструкту дозволила у свою чергу виявити прототипову концептуальну схему СПОРТ – ЦЕ АКТИВНІСТЬ, як єдність когнітивно-афективного та соціокультурного компонентів сприйняття образу успішного спортсмена. Такі науково обґрунтовані процедури слугували засобом виокремлення групи актуальних цінностей, притаманних сфері спорту в українському суспільстві сьогодні. По-друге, співставлення суспільно значимих людських цінностей, які були виокремлені у межах різних наукових парадигм та теорій від часів Аристотеля й до теперішнього часу, із тими, що є релевантними спортивній сфері України та акцентованими як суспільно значимі в українському спортивному медіа дискурсі, дозволив виявити важливість залучення у світ спорту як запоруки успішної соціалізації та професійної реалізації.

Подальше дослідження ціннісних орієнтирів сфери спорту через її яскравих представників має на меті виявлення механізмів залучення представників різних соціальних груп до світу спорту через популяризацію позитивних моральних та соціальних устоїв, які є притаманними спортсменам. Використання їхнього позитивного образу як рольової моделі для багатьох може слугувати мотивацією спробувати себе у спорті і/або фізичній діяльності.

Література:

1. Воробійова О. П. Когнітивна поетика : здобутки і перспективи / О. П. Воробійова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Вип. 635. 2004. С. 18–22.
2. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): монографія. Київ: Видавничий центр КНЛУ. 2004. 359 с.
3. Херстхаус Розалінда. «Нормативна етика чесноти», в етичній теорії, за ред. Расс Шафер-Ландау. Оксфорд: Видавництво Блеквелла, 2007. С. 70–109.
4. Шинкарук В. І. Ортега-і-Гассет, Хосе // Філософський енциклопедичний словник / (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис. 2002. 742 с.
5. Berardo, K. & D. Deardorff. Building Cultural Competence: Innovative Models and Activities. Stylus, Sterling, VA. 2012. 400 p.
6. Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press. 2004. 256 p.
7. Deardorff, D. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization, *Journal of Studies in International Education*, 10(3). 2006. P. 241–366.
8. Dennis, J. P. and Wal J. S. Vander. The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity, *Cognitive Therapy and Research*, 34/3. 2010. P. 241–253.
9. Haidt J. The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion / Jonathan Haidt – New York: Pantheon books. 2012. 322 p.
10. Kempf-Leonard. The Encyclopedia of Social Measurement. 2004.
11. Kress G. R. Multimodal Discourse: the Modes and Media of Contemporary Communication / Gunther Kress, Theo van Leeuwen. L.: Ed. Arnold. 2002. 152 p.

12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. 2003. 242 p.
13. Maslow, A. H. *Toward a psychology of being*. New York, NY: D. Van Nostrand Company. 1968. 240 p.
14. McLeod, S. A. Kohlberg's Stages of Moral Development. *Simply Psychology*. 2013. [Electronic resource] <https://www.simplypsychology.org/kohlberg.html>
15. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics* / Leonard Talmy. Cambridge, Mass.: The MIT Press; London: A Bradford Book, Vol. 1: *Concept Structuring Systems*. 2000. 565 p.
16. Whitehead, M. Physical literacy: Philosophical considerations in relation to developing a sense of self, universality, and propositional knowledge. *Sport, Ethics, and Philosophy*. 1(3). 2007. P. 281–298.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Віталій Волочай, Сергій Олексюк. "Кинули мені виклик". Джанмарко Тамбері відзначив українських стрибунів у висоту на подіумі чемпіонату Європи-2024 // Суспільне: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/sport/766469-pobacimosa-v-parizi-dzanmarko-tamberi-vidznaciv-ukrainskih-stribuniv-u-visotu-na-podiumi-chempionatu-evropi-2024/> (Дата звернення: 12.06.2024).
2. Катерина Макаревіська. "Привели по 20 побратимів". Засновниця StratCom Ukraine Аліна Фролова — про ефект Ігор нескорених та зростання проєкту // Суспільне: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/sport/762483-priveli-po-20-pobratimiv-zasnovnica-stratcom-ukraine-alina-frolova-pro-efekt-igor-neskorenih-ta-zrostanna-proektu/> (Дата звернення: 13.06.2024)
3. Оксана Баюл-Фаріна, фігуристка, перша олімпійська чемпіонка незалежної України. Коли треба було обирати, на чиему ти боїш, – я обрала. Слава Україні!" // Укрінформ: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/3752223-oksana-baulfarina-figuristka-persa-olimpijska-chempionka-nezaleznoi-ukraini.html> (Дата звернення: 24.08.2023).
4. Рекордна перемога. Сокіл накидав 11 шайб та зміцнив лідерство // Sport.ua: веб-сайт. URL: <https://sport.ua/uk/news/662171-rekordna-peremoga-sokil-nakidav-11-shayb-ta-zmitsniv-liderstvo> (Дата звернення: 15.01.2024).

References::

1. Vorobyova O. P. Kohnityvna poetyka : zdobutky i perspektyvy / O. P. Vorobyova // *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina*. Vyp. 635. 2004. S. 18–22.
2. Potapenko S. I. *Movna osobystist' u prostori mediynoho dyskursu (dosvid linhvokohnityvnoho analizu): monohrafiya*. Kyiv: Vydavnychyy tsentr KNLU. 2004. 359 s.
3. Kherstkhau Rozalinda. «Normatyvna etyka chesnoty», v etychniy teorii, za red. Rass Shafer-Landau. Oksford: Vydavnytstvo Blekvella, 2007. S. 70–109.
4. Shynkaruk V. I. *Orteha-i-Hasset, Khose // Filsofs'kyu entsyklopedychnyy slovnyk / (hol. redkol.) ta in. Kyiv : Instytut filosofiyi imeni Hryhoriya Skovorody NAN Ukrayiny : Abrys. 2002. 742 s.*
5. Berardo, K. & D. Deardorff. *Building Cultural Competence: Innovative Models and Activities*. Stylus, Sterling, VA. 2012. 400 p.
6. Croft W. *Cognitive Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press. 2004. 256 p.
7. Deardorff, D. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization, *Journal of Studies in International Education*, 10(3). 2006. P. 241–366.
8. Dennis, J. P. and Wal J. S. Vander. The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity, *Cognitive Therapy and Research*, 34/3. 2010. P. 241–253.
9. Haidt J. *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion* / Jonathan Haidt – New York: Pantheon books. 2012. 322 p.
10. Kempf-Leonard. *The Encyclopedia of Social Measurement*. 2004.
11. Kress G. R. *Multimodal Discourse: the Modes and Media of Contemporary Communication* / Gunther Kress, Theo van Leeuwen. L.: Ed. Arnold. 2002. 152 p.
12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. 2003. 242 p.
13. Maslow, A. H. *Toward a psychology of being*. New York, NY: D. Van Nostrand Company. 1968. 240 p.
14. McLeod, S. A. Kohlberg's Stages of Moral Development. *Simply Psychology*. 2013. [Electronic resource] <https://www.simplypsychology.org/kohlberg.html>
15. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics* / Leonard Talmy. Cambridge, Mass.: The MIT Press; London: A Bradford Book, Vol. 1: *Concept Structuring Systems*. 2000. 565 p.
16. Whitehead, M. Physical literacy: Philosophical considerations in relation to developing a sense of self, universality, and propositional knowledge. *Sport, Ethics, and Philosophy*. 1(3). 2007. P. 281–298.

Illustrative Sources

1. Vitaliy Volochay, Serhiy Oleksyuk. "Kynuly meni vyklyk". Dzanmarko Tamberi vidznachyv ukrayins'kykh strybuniv u vysotu na podiumi chempionatu Yevropy-2024 // Suspil'ne: veb-sayt. URL: <https://suspilne.media/sport/766469-pobacimosa-v-parizi-dzanmarko-tamberi-vidznaciv-ukrainskih-stribuniv-u-visotu-na-podiumi-chempionatu-evropi-2024/> (Data zvernennya: 12.06.2024).
2. Kateryna Makarevs'ka. "Prively po 20 pobratymiv". Zasnovnytsya StratCom Ukraine Alina Frolova — pro efekt Ihor neskorenykh ta zrostannya proyektu // Suspil'ne: veb-sayt. URL: <https://suspilne.media/sport/762483-priveli-po-20-pobratimiv-zasnovnica-stratcom-ukraine-alina-frolova-pro-efekt-igor-neskorenih-ta-zrostanna-proektu/> (Data zvernennya: 13.06.2024)
3. Oksana Bayul-Farina, fihurystka, persha olimpiys'ka chempionka nezalezhnoyi Ukrayiny. Koly treba bulo obyryaty, na chyyemu ty botsi, – ya obrala. Slava Ukrayini!" // Ukrinform: veb-sayt. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/3752223-oksana-baulfarina-figuristka-persa-olimpijska-chempionka-nezaleznoi-ukraini.html> (Data zvernennya: 24.08.2023).
4. Rekordna peremoha. Sokil nakydav 11 shayb ta zmitsnyv liderstvo // Sport.ua: veb-sayt. URL: <https://sport.ua/uk/news/662171-rekordna-peremoga-sokil-nakidav-11-shayb-ta-zmitsnyv-liderstvo> (Data zvernennya: 15.01.2024).

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 21 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 22 листопада 2024 р.

e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1912-9029>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-58-61

Барановська Л. В. До питання дослідження лексем-запозичень у польській мові та їх методичної цінності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 58–61.

УДК: 811.162.1'373.45:001.891.5

Барановська Лідія Віталіївна,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСЕМ-ЗАПОЗИЧЕНЬ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ МЕТОДИЧНОЇ ЦІННОСТІ

Тенденція до інтернаціоналізації пов'язана з міжмовними контактами і процесами глобалізації, що підтверджується сучасними європейськими мовами. Зв'язки між різними мовами демонструють запозичення, які становлять значну частину лексичного ресурсу польської мови та допомагають мови не лише зіставляти, а й освоювати. Стаття присвячена одному з ключових аспектів цієї проблеми – виокремленню й опису з лінгводидактичною метою лексем зі спільною семантикою, запозичених польською мовою з англійської або інших європейських мов, які в українській мові відрізняються як графічно, так і фонетично. У дослідженні, здійсненому за допомогою зіставного методу, виявлено 45 польських лексем, запозичених за посередництвом англійської мови, прокоментовано етимологію цих лексичних запозичень, аргументовано доцільність їх використання у глоттодідактиці.

Серед лексичних запозичень безпосередньо з англійської мови, або для котрих англійська стала мовою-посередницею, зустрічаються як усні, так і письмові запозичення різних типів адаптації (повна, граматична). Частина лексем була запозичена польською мовою в оригінальній фонетичній і графічній формі, але більша частина запозиченої лексики піддалась значним модифікаціям і демонструє значні відмінності. 60% лексичних одиниць виявились латинізмами, 31% – питомими англійськими лексемами. Відмінність українських еквівалентів пояснюється стійкістю лексичних одиниць праслов'янського фонду та наявністю відмінних джерел запозичень.

У дослідженні підкреслюється лінгводидактичне значення іншомовних лексем та значення їх використання у процесі викладання польської мови як другої іноземної в ЗВО.

Ключові слова: українська мова, польська мова, лексичні запозичення, зіставне мовознавство, контрастивна лінгвістика.

Lidiia Baranovska,
Vasyl' Stus Donetsk National University

ON THE QUESTION OF THE STUDY OF LEXEME BORROWINGS IN THE POLISH LANGUAGE AND THEIR METHODOLOGICAL VALUE

The tendency towards internationalization is associated with inter-language contacts and processes of globalization, which is confirmed by modern European languages. Connections between different languages demonstrate borrowings, which make up a significant part of the lexical resource of the Polish language and help languages not only to compare, but also to master. One of the key aspects of this problem, like isolation and description of lexemes with common semantics, borrowed in Polish from English or other European languages, which differ both graphically and phonetically in the Ukrainian language have been analyzed in the article. It has been carried out using a comparable method, 45 Polish lexemes borrowed through the English language were identified, the etymology of these lexical borrowings was commented, the feasibility of their use in glottodidactics was reasoned.

Among lexical borrowings directly from the English language, or for which English has become an intermediary language, there are both oral and written borrowings of various types of adaptation (full, grammatical). Some of the lexemes were borrowed in Polish in original phonetic and graphic form, but most of the borrowed vocabulary has undergone significant modifications and shows significant differences. 60% of lexical units turned out to be Latinisms, 31% – specific English lexemes. The difference in Ukrainian equivalents is explained by the stability of lexical units of the pre-Slavic fund, and the presence of excellent sources of borrowings. The linguodidactic significance of foreign language lexemes and the importance of their use in the process of teaching the Polish language as a second foreign language in higher education has been delineated.

Keywords: Ukrainian language, Polish language, lexical borrowings, comparative linguistics, contrastive linguistics.

Мова – це інструмент спілкування та взаєморозуміння. Ми вивчаємо іноземні мови, щоб ефективно спілкуватися з їх носіями. Наслідком контактування та взаємодії мов є проникнення елементів однієї мови до іншої. Проблематика іншомовних запозичень у польській мові є однією з найбільш актуальних у польській лексикології та зіставному мовознавстві, нею займалися польські науковці: М. Банько, К. Вашакова, Й. Мацькевич, А. Марковський та ін. Підвищений інтерес до вивчення польської мови робить проблематику лексичних контактів між мовами гідною ретельного вивчення. Знання почерпнуті

з англійської мови варто використовувати як лінгводидактичний матеріал у процесі викладання польської мови як другої іноземної (для опанування лексичного рівня польської мови здобувачами філологічного та нефілологічного профілю).

Мета статті – дослідження іншомовних лексем-запозичень у польській мові та їх українських еквівалентів з лінгводидактичною метою. Успішна реалізація мети передбачає вирішення таких завдань: 1) виокремити запозичення відповідним семантично, графічно та фонетично, запозичені польською мовою безпосередньо з англійської, або за посередництвом інших європейських мов, зафіксовані в паперових й електронних словниках польської мов, корпусі польської мови, інтернет-джерелах; 2) дослідити їх етимологію за допомогою словників та Інтернет-джерел; 3) зіставити лексеми-запозичення з їх українськими еквівалентами; 4) аргументувати доцільність їх використання у процесі викладання польської мови як іноземної.

Розвиток науки та техніки й зростання міжнародних контактів, спричинили необхідність номінації наукових, технічних, суспільних понять та обумовили появу запозичень. «Запозичення – це елементи чужої мови (слова, морфеми, синтаксичні конструкції тощо), перенесені з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів і міжособистісної, міжнародної комунікації» (Загнітко 2012, 1: 304). Як бачимо, терміном «запозичення» іменовані елементи чужої мови, який було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої.

Перші запозичені англійські слова проникли до польської мови близько ста років тому – на початку ХХ століття. Більшість з них були пов'язані зі світом спорту, наприклад, *mecz / match, kort / court, hokej / hockey, tenis / tennis*. Позиції англійської мови ще більше утвердилися після Другої світової війни. Англійська мова швидко стала основною мовою торгівлі, науки, політики, мистецтва та бізнесу, чому, безсумнівно, сприяла попкультура.

В українську мову англійські слова в основному проникали через мови-посередниці – російську, польську, німецьку, наприклад: *бізнес, старт, фініш, баскетбол, парламент, офіс, мітинг, бізнес та ін.*

Наприкінці ХХ ст. українська мова у порівнянні з польською вирізнялась більшою кількістю англійських за походженням лексем, наприклад: *футбол / piłka nożna, волейбол / siatkówka, трактор / ciągnik, пони / kucyk, парк / ogród*.

З кінця ХХ – початку ХХІ ст. українська та польська мови активно насичуються англіцизмами, наприклад: *менеджер / menadżer, radar / radar, шоу / show, трилер / thriller, бестселер / bestseller*. Поступово зростаюча кількість англіцизмів створила в українській та польській мовах серйозну проблему. Англійські дублети, особливо у мові преси, телебачення, а також у мовленні молоді, нерідко витісняють питомі слова, наприклад, уживання замість українських питомих слів англіцизмів: *тінейджер (замість підліток), дисконт (знижка), постер (оголошення), паркінг (автостоянка)* та ін. У польській мові, яка завжди відзначалася міцними традиціями, активно відбувається процес заміни питомих слів англіцизмами, особливо у мовленні молоді, наприклад: *slajd (przeźrocze), juicy (fajny), diler (kupiec)*. Саме ця насиченість польської мови англіцизмами буде відзначена у цьому дослідженні.

У процесі дослідження іншомовних запозичень у польській мові на основі словників (5,7,9), були виявлені 45 спільних для англійської та польської мов, які в українській мові відрізняються як графічно, так і фонетично:

1. *Akceptacja* – англ. acceptance від лат. assertio 'прийняття' – укр. прийняття;
 2. *Ambasada* – англ. embassy за посередництвом фр. ambassade 'посольство' від іт. ambasciata – укр. посольство;
 3. *Arogancja* – англ. arrogance від лат. arrogancia 'зарозумілість, пихатість, самовпевненість у поєднанні зі зневагою до інших, звеличення себе' – укр. зарозумілість;
 4. *Artykuł* – англ. article від лат. articulus 'член, параграф' – укр. стаття;
 5. *Artysta* – англ. artist від лат. artista 'учень, майстер вільних мистецтв' – укр. виконавець творів мистецтва, митець.
- У польській мові натомість найчастіше це художник, рідше віртуоз, фахівець.
6. *Charytatywność* – англ. charity від нім. Charitativ від лат. caritas 'милосердя' – укр. благодійність, добродійність;
 7. *Decyzja* – англ. decision від лат. decisio 'рішення' – укр. рішення;
 8. *Drink* – англ. drink 'напій, пити' – укр. випивка;
 9. *Dubbing* – англ. dubbing – укр. дубляж, озвучення;
 10. *Edukacja* – англ. education від лат. educatio 'виховання, виховання' – укр. освіта;
 11. *Edycja* – англ. edition від лат. editio – укр. видання;
 12. *Flesz* – англ. flash – укр. спалах;
 13. *Folder* – англ. folder 'зошит, брошура' – укр. тека, папка;
 14. *Frekwencja* – англ. frequency від лат. frequentia 'частота' – укр. відвідування, присутність;
 15. *Horror* – англ. horror від лат. 'тремтіння, дрижання, жах' – укр. жах;
 16. *Inspiracja* – англ. inspiration від лат. inspiratio 'натхнення' – укр. натхнення;
 17. *Inteligencja* – англ. intelligence від лат. intelligentia 'розуміння, уважність' – укр. розум, інтелект;
 18. *Intencja* – англ. intention від лат. intentio – укр. намір;
 19. *Irytacja* – англ. irritation від лат. irgātatiō – укр. роздратування;
 20. *Jogging* – англ. jogging – укр. біг підтюпцем;
 21. *Kompletnie* – англ. completely від лат. completus 'наповнений' – укр. повністю;
 22. *Konsekwencja* – англ. consequence від лат. consequentia 'послідовність, ланцюг' – укр. наслідок;
 23. *Kontynuacja* – англ. continuation (of) від лат. continuatio – укр. продовження;
 24. *Konwersacja* – англ. conversation від лат. conversatio 'спілкування' – укр. розмова;
 25. *Kwiz* – англ. quiz – укр. вікторина;
 26. *Magazyn* – англ. magazine від фр. magasin 'склад, магазин, сховище' від араб. machzan, machāzin (мн.) 'склад, магазин' – укр. часопис;
 27. *Masakra* – англ. massacre фр. massacre 'забій, знищення' – укр. різня;
 28. *Ofensywa* – англ. offensive від лат. offensa 'б'ю' – укр. наступ;
 29. *Precyzja* – англ. precision від лат. praecisio 'відрізати, перервати' – укр. точність;

30. *Predyspozycja* – англ. predisposition від фр. *prédisposition* – укр. схильність;
31. *Prohibicja* – англ. prohibition від лат. *prohibition* 'запобігання, заборона' – укр. заборона;
32. *Ranking* – англ. ranking – укр. рейтинг;
33. *Recykling* – англ. recycling від лат. *re-* 'знову' + *ang. cycling* дослівно 'їзда на велосипеді; багаторазове, циклічне, обертання колеса навколо осі' – укр. переробка;
34. *Relacja* – англ. relation, від лат. *relatus* 'розгляд, ставлення' – укр. відношення, ставлення;
35. *Resort* – англ. resort: 1. 'курорт, комплекс для відпочинку та релаксації; допомога, підтримка' – укр. курорт. 2. Міністерство, інстанція, сфера діяльності, компетенція – укр. департамент, міністерство;
36. *Rezygnacja* – англ. resignation від лат. *resignatio* 'відмова' – укр. відставка;
37. *Singiel* – англ. single 'єдиний' – укр. неодружений;
38. *Slamsy* – англ. slums (мн.) – укр. нетрі;
39. *Sofa* – англ. sofa від тур. *sof(f)a* 'кам'яна лавка'; ар. *šuffa* 'різновид вузької кам'яної лавки, полиця, виступ' – укр. диван;
40. *Sugestia* – англ. suggestion, інтернац. від лат. *suggestio* 'порада, нагадування' – укр. пропозиція;
41. *Sukces* – англ. success від лат. *successus* 'процвітання' – укр. успіх;
42. *Tablet* – англ. tablet від лат. *tabula* 'дошка' – укр. планшет;
43. *Wakacje* – англ. vacations 'канікули' від лат. *vacatio* 'звільнення (від зобов'язань)' – укр. відпустка;
44. *Weekend* – англ. weekend – укр. вихідні;
45. *Wehikul* – англ. vehicle від лат. *vehiculum* – укр. транспортний засіб.

Під час дослідження були виявлені лексеми наявні також в українській мові, але зустрічаються не так часто, як у польській, значення яких в українській може бути зрозумілим завдяки знанням іноземних мов: *adopcja / adoption / adopcija*, *dyspozycja / disposition / диспозиція*, *generacja / generation / генерація*, *karambol / carambol / карамболь*, *komplikacja / complication / комплікація*, *kondycja / condition / кондиція*, *konsument / consumer / консумент*, *kwestia / question / kwestія*, *obserwacja / observe / обсервація*, *obsesja / obsession / обсесія*, *parcelacja / parceling / парцеляція*, *pasja / passion / пасія*, *preferencja / preference / ппреференція*, *promocja / promotion / промоція*, *refleksja / reflection / рефлексія*, *respekt / respect / респект*, *sugestia / suggestion / сугестія*, *surfować / to surf / серфінг*, *turkus / turquoise / туркус*.

Мови постійно розвиваються, так само як і процес запозичень з однієї мови до іншої. При потраплянні у мову, іншомовні запозичення зазнають менших чи більших змін. Якщо запозичення відбувається через мову-посередницю, спостерігається фонетичне, морфемне, граматичне освоєння запозиченої лексики (Кононенко, 2012: 162). У дослідженні деякі семантично відповідні лексеми були запозичені польською мовою в оригінальній фонетичній і графічній формі (*drink*, *dubbing*, *horror*, *jogging*, *ranking*, *resort*, *tablet*, *weekend*). Більша частина запозиченої лексики піддалась значним модифікаціям й демонструє фонетичні та графічні розбіжності (*artykuł*, *flesz*, *kwiz*, *ofensywa*, *sukces*, *wakacje*, *wehikul*). Відмінність українських еквівалентів зумовлена високою стійкістю лексичних одиниць праслов'янського фонду, та наявністю відмінних джерел лексичних запозичень.

В опрацьованих словниках було виявлено 45 лексичних одиниць, з яких 27 потрапили у польську з латинської мови, що становить 60% лексем, які розглядаються у статті, для яких англійська мова слугувала мовою-посередницею. Натомість 14 ЛО були запозичені безпосередньо з англійської мови (31% їх загальної кількості).

Серед англійських запозичень у польській мові, які були виявлені під час нашого дослідження, практично половина лексики це абстрактні поняття та явища, наприклад: *akceptacja*, *charakterystyka*, *decyzja*, *edukacja*, *edycja*, *generacja*, *inspiracja*, *inteligencja*, *intencja*, *irytacja*, *kontynuacja*, *konwersacja*, *precyzja*, *predyspozycja*, *prohibicja*, *rezygnacja*, *sugestia*, *sukces*, *wakacje*, *weekend*. Серед розглянутих лексем, запозичених польською мовою з англійської або інших європейських мов, зустрічаються як усні, так і письмові запозичення різних типів адаптації (повна, граматична адаптація).

Запозичення збагачують мову новими конструкціями, значеннями та звуками, мають практичну користь у глоттодідактиці. Іншомовні запозичення є чудовим матеріалом для розвитку комунікативної компетенції, розуміння прочитаного, аудіювання, а також письма та усного мовлення, для т.зв. мовної здогадки, а також інтеркомпрехенції, при використанні уже засвоєних елементів іноземних мов. Усвідомлення існування слів, відомих здобувачам з англійської мови, можливість їх застосування у мовній практиці, полегшує розуміння іноземної мови, пришвидшує засвоєння нової лексики, дозволяє відчувати себе більш впевнено серед нового лексичного матеріалу, посилює відчуття успіху, мотивує до подальшого навчання опанування польської мови.

Зіставне мовознавство має велике лінгводидактичне значення. Явище інтернаціоналізації та запозичення іншомовної лексики, помітне в усіх сучасних слов'янських мовах, варто використовувати при вивченні польської мови. Перспектива роботи полягає у студіюванні тих іншомовних запозичень, які з'явилися протягом останніх років, шляхи потрапляння запозичень, які подекуди важко визначити, оскільки переважна їх більшість має джерело у давніх мовах. Багато лексичних одиниць увійшло до слов'янських мов спочатку з латинської, грецької, а згодом і з інших європейських мов й добре закріпилися в них (Барановська, 2022), сьогодні натомість вплив англійської мови є беззаперечним. Завдяки вивченню англійської мови та все більшому обсягу її використання здатесь доречним використанням лексем запозичених з англійської мови у процесі вивчення польської мови як другої іноземної.

Література:

1. Барановська Л. В. Значення іншомовних запозичень у викладанні польської мови як іноземної // *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies* 44, 2022: 134–147.
2. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012.
3. Кононенко І.В. Українська і польська мови: контрастивне дослідження / *Kononenko I. Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 808 s.
4. Bartnicka B., Sinelnikoff R. Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców. Kielce: Takt, 1999. 396 s.
5. Kucala M. Mały słownik poprawnej polszczyzny. Kraków, 1995.
6. Markowski, A., Pawelec, R. Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych. (Red. haseł Kornaszewska A. et al). Warszawa: Wilga, 2003.

7. Słownik spolszczeń i zapożyczeń (Red. Mirosław Bańko, Lidia Drabik, Lidia Wiśniakowska). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
8. Waszakowa, Krystyna. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

References:

1. Baranovska L. V. Znachennia inshomovnykh zapozychen u vykladanni polskoi movy yak inozemnoi // Lnhvistychni studii / Linguistic Studies 44, 2022: 134–147.
2. Baranovska L. The importance of foreign language borrowing words in teaching polish language as a foreign language // Linguistic Studies 44, 2022: 134–147.
3. Zahnitko A. P. Slovnkyk suchasnoyi lnhvistyky: ponyattya i terminy: u 4 t. Donets'k: DonNU, 2012.
4. Zahnitko A. Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms: in 4 volumes. Donetsk: DNU, 2012.
5. Kononenko I.V. Ukrayins'ka i pol's'ka movy: kontrastyvne doslidzhennya. Varshava: Vydavnytstva Varshavs'koho Universytetu, 2012. 808 s.]
6. Kononenko I. Ukrainian and Polish. A contrastive study. Warsaw, 2012. 808 s.
7. Bartnicka B., Sinelnikoff R. Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców. Kielce: Takt, 1999. 396 s.
8. Kucala M. Mały słownik poprawnej polszczyzny. Kraków, 1995.
9. Markowski, A., Pawelec, R. Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych. (Red. hasel Kornaszewska A. et al). Warszawa: Wilga, 2003.
10. Słownik spolszczeń i zapożyczeń (Red. Mirosław Bańko, Lidia Drabik, Lidia Wiśniakowska). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
11. Waszakowa K. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

Отримано: 23 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 15 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 4 грудня 2024 р.

e-mail: oksana.hordii@nung.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8246-9731>

Web of Science Researcher ID: AFG-7182-2022

Scopus Author ID: 57365433200

e-mail: mykhailo.humeniuk-fil211@nung.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8353-2833>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-62-66

Гордій О. М., Гуменюк М. В. Прагматичний потенціал рекламної лексики в сучасних англомовному та українському медіапросторах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 62–66.

УДК: 811.112.2'373.7

Гордій Оксана Мирославівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Гуменюк Михайло Володимирович,
студент 4 курсу ОР «Бакалавр», кафедра філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРАХ

Стаття присвячена дослідженню лексичних засобів, що використовуються у сучасній англомовній та українській рекламі. У роботі визначено характерні ознаки й функції рекламного тексту, проаналізовано його комунікативні завдання та лексико-стилістичні прийоми для їх досягнення.

Англомовна реклама характеризується використанням коротких, чітких дієслівних конструкцій, повтору для підсилення ефекту та поєднанням синонімії, антонімії й омонімії. Рекламодавці активно застосовують омоніми і гру слів, що робить слогани легко запам'ятовуваними та впізнаваними. Англомовні рекламні тексти також відрізняються широким використанням антонімічних конструкцій, що допомагає створити контраст між продуктом та його альтернативами.

Українська реклама, своєю чергою, демонструє складну багатошарову структуру, в якій поєднуються запозичення, національно-марковані слова та різноманітні лексико-стилістичні прийоми, як-от синонімія, антонімія та омонімія. Особливо помітним є вживання синонімів із позитивною конотацією для створення стилістичного ефекту ампліфікації. Омонімія в рекламі часто використовується для створення гумористичних чи іронічних ефектів.

Окрім цього, українська реклама широко використовує прийом повтору, який допомагає втримати увагу адресата. Яскравим прикладом є слоган мережі мобільного зв'язку «Київстар» («Втричі більше добра. Втричі більше турботи. І втричі більше любові»).

Таким чином, порівняльний аналіз англомовної та української реклами показує, що обидві мови використовують багатий арсенал лексичних засобів для досягнення комунікативної мети. В англомовних текстах помітне прагнення до стислості й лаконічності, тоді як українська реклама демонструє багатогранність, активно використовуючи сленг, запозичення та авторські неологізми, що робить її звучною та адаптивною до мінливих потреб суспільства.

Ключові слова: реклама, лексичні засоби, омонімія, авторські неологізми, антонімія.

Oksana Hordii,
PhD in Philology, Associate Professor, Department of Philology, Interpreting and Translation,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Mykhailo Humeniuk,
4th year BA student, Department of Philology, Interpreting and Translation,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE PRAGMATIC POTENTIAL OF ADVERTISING VOCABULARY IN MODERN ENGLISH AND UKRAINIAN MEDIA SPACES

The article is devoted to the study of lexical means used in modern English and Ukrainian advertising. The paper identifies the characteristic features and functions of an advertising text, analyzes its communicative tasks and lexical and stylistic techniques for achieving them.

English-language advertising is characterized by the use of short, clear verb constructions, repetition to enhance the effect and a combination of synonymy, antonymy and homonymy. Advertisers actively use homonyms and wordplay to make slogans easy to remember and recognize. English-language advertising texts are also characterized by the widespread use of antonymic constructions, which helps to create a contrast between the product and its alternatives.

Ukrainian advertising, on the other hand, demonstrates a complex multilayered structure that combines borrowings, nationally labeled words, and various lexical and stylistic devices such as synonymy, antonymy, and homonymy. The use of synonyms with positive connotations to create a stylistic effect of amplification is particularly noticeable. Homonymy in advertising is often used to create humorous or ironic effects.

In addition, Ukrainian advertising widely uses the technique of repetition, which helps to keep the addressee's attention.

Thus, the comparative analysis of English and Ukrainian advertising shows that both languages use a rich arsenal of lexical means to achieve the communicative goal. In English-language texts, there is a tendency for brevity and conciseness, while Ukrainian advertising demonstrates versatility, actively using slang, borrowings and author's neologisms, which makes it flexible and adaptive to the changing needs of society.

Keywords: advertising, lexical items, homonymy, authorial neologisms, antonymy.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Реклама – один із найпоширеніших інформаційних продуктів сьогодення, що став стрижневим компонентом преси, радіо, телебачення, інтернету та медіапростору загалом. За своєю природою реклама багатогранна і поєднує вербальне вираження інформації з персуазивним впливом автора на аудиторію та прагненням отримати певну (найчастіше фінансову) вигоду. Рекламу розглядають як міжгалузевий феномен, що перебуває на межі кількох наук, зокрема лінгвістики, психології та економіки. Незважаючи на те, що поняття реклами насамперед асоціюють із комерцією, воно охоплює й соціальну (неприбуткова популяризація загальнолюдських цінностей і суспільно корисних цілей, відома як *public service announcement*, зокрема пропаганда здорового способу життя, боротьби з наркотиками, охорони довкілля, сталого розвитку тощо), політичну (*campaign advertising* – передвиборна агітація) та інші сфери. З огляду на широке розмаїття рекламної галузі, спектр її лексики є практично необмеженим, і залежно від комунікативних цілей автора реклама може містити книжну, розмовно-просторічну, фамільярну лексику, поезиї тощо.

Лексико-стилістичні особливості реклами детально аналізують у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні мовознавці (Бугайова, 2019; Карпенко, 2019; Baumgart, 1992; Fan, 2013 та ін.). Серед основних функцій сучасної реклами дослідники називають апелятивну, описову, наративну, експресивну та художню (естетичну) функції, що зумовлюють використання різноманітних стилістичних прийомів: каламбурів, метафор, неологізмів, алітерації, асонансу, рими тощо (Vasiloiu, 2009: 295).

Хоча не слід недооцінювати роль зображення для передачі рекламного повідомлення, реклама не може обійтися без мовних засобів. Мова спонукає до дії, до рішення про покупку та його втілення у життя – це завдання, яке зображення не в змозі виконати самостійно (Baumgart, 29).

Використання мовних ресурсів в цілях реклами сьогодні відрізняється від того, що було типовим ще кілька років тому. Реклама постійно розвивається, еволюціонує й адаптується до потреб споживачів, використовуючи найбільш зрозумілі для аудиторії способи комунікації та лексику, що з огляду на панівні в Україні та в світі процеси економічної, політичної, культурної глобалізації, інтернаціональний статус англійської мови зумовлює **актуальність** дослідження порівняльних характеристик англійської та української рекламної лексики.

Метою нашої студії є ґрунтовне вивчення функцій лексичних одиниць, їх текстотвірного потенціалу й особливостей застосування, адже увагу читача зазвичай привертає щось несподіване, незвичне. Це можуть бути як відхилення від мовної норми, так і інші способи. Велику роль відіграють неоднозначності, які пропонують реципієнту подумки «розтлумачити» слоган, інтерпретувати його для власних потреб. Семантична неоднозначність рекламного слогана, його амбівалентність, багатозначність повинна «навіювати» споживачу певну довільність вибору.

Глобалізація підходів до створення телевізійної реклами сприяє міжнародному обміну досвідом, уніфікації рекламних методів і, природно, впливає на вибір лексичних одиниць, запозичення іншомовних і словотвір.

Виклад основного матеріалу. Серед найчастіше вживаних лексичних прийомів англійської реклами сучасні лінгвісти називають: 1) омофони; 2) односкладові дієслова, які сприяють чіткості та лаконічності реклами, полегшуючи її сприйняття аудиторією (*get, make, like, try, feel, taste, buy, want* etc.). Варто зазначити, що дієслово *buy* використовують у рекламі помітно рідше, ніж *get*, оскільки перше має небажану конотацію «витрачати гроші»; 3) прикметники та їх ступені порівняння як ефективний засіб переконання адресата придбати продукт або послугу; 4) питальні слова, адже притаманна питальним структурам діалогічність стимулює здійснення аудиторією підсвідомого вибору на користь рекламованого об'єкта; 5) особові займенники, особливо «*you*» та «*we*». Їх використання надає висловлюванню дружнього тону, створює атмосферу довіри й тісного взаємозв'язку між рекламодавцем і потенційним споживачем; 6) запозичену лексику як засіб ефективного привертання уваги аудиторії, що наголошує на екзотичності продукту, його ексклюзивних якостях; 7) вигук – слова, стрижневою частиною яких є експресивність/вираження емоцій (наприклад, «*Wow!*») й спонукання до прийняття рішення, виконання дії тощо; 8) неологізми – новостворені терміни, авторські слова чи фрази, які за допомогою своєї незвичності та / або навмисного порушення мовних норм акцентують увагу глядача на об'єкті реклами, а їх семантика підкреслює новизну продукту; 9) лексеми, утворені афіксальним способом, часто за допомогою додавання префіксів *super-, ultra-, auto-* тощо (наприклад, *superstar*). Оскільки такі слова є яскравим проявом експресивної лексики, їх використання стало поширеним способом акцентувати увагу та сформулювати враження виняткової якості продукту; 10) акроніми – стислість полегшує запам'ятовування, а отже, сприяє поширенню інформації та популяризації продукту – головній меті реклами (Fan, 2013: 341–343).

Аналіз англійського сегменту сучасної реклами дозволив нам чітко простежити названу вище тенденцію до вживання коротких односкладових дієслів. Рекламодавці дотримуються загальноприйнятого правила: стислий текст набагато легше запам'ятати, а отже, лаконічність сприятиме популяризуванню продукції. Прикладом може слугувати слоган американського інтернет-сервісу Amazon: «*Work hard. Have fun. Make history*» («*Працюй наполегливо. Веселися. Твори історію*») (LinkedIn, 2023). Подібне явище фіксуємо й у гаслах багатьох інших компаній, зокрема Skittles («*Taste the rainbow*»), Nike («*Just do it*»), Apple («*Think different*»), Toyota («*Let's go places*»), Walmart («*Save money. Live better*»), Canon («*See impossible*»), eBay («*Buy it. Sell it. Love it*») (plaky.com, 2024).

Антонімія – ще один потужний інструмент для побудови рекламного тексту. Американський виробник мотоциклів Harley Davidson використовує в рекламі гасло «*American by birth. Rebel by choice*» («*Американець від народження. Бунтар за вибором*») (activecampaign.com, 2024), де іменники «*birth*» і «*choice*» є контекстуальними антонімами. Вжите протиставлення підкреслює одну з основних цінностей цільової аудиторії компанії – ідею свободи та бунтарства байкерів.

Використання омофонів та омонімів дає рекламодавцям змогу викликати в аудиторії бажані асоціації, вживаючи слова, близькі або тотожні графічно й фонетично, проте різні за значенням. Наприклад, американська машинобудівна компанія John Deere використовує слоган, що містить омофон до іменника «*deer*» (*олень*), співзвучний з прізвиськом засновника корпорації: «*Nothing runs like a Deere*» (plaky.com, 2024).

Рекламодавці часто вдаються до повторів, щоб наголосити на певній якості свого продукту й полегшити запам'ятовування тексту аудиторією. Гаслом японського виробника електроніки Panasonic є фраза «*A better life, a better world*» (activecampaign.com, 2024). Прикметник у вищому ступені порівняння «*better*» (*кращий*) має чіткий позитивний відтінок, тож його вжито

двічі з метою підсвідомого формування прихильного ставлення адресата до об'єкта реклами. Крім того, використані у слогані іменники «*life*» (*життя*) і «*world*» (*світ*) створюють ефект глобальної актуальності.

Іноді рекламодавці досягають бажаного результату за допомогою навмисного порушення орфографічних чи граматичних правил. Яскравим прикладом може слугувати американська мережа ресторанів швидкого харчування Chick-fil-A. Її назва утворена шляхом використання гри слів, метою якої було досягнення комічно-сатиричного співзвуччя зі словосполученням-омофоном «*chick filet*» («*куряче філе*»). Подібним способом сформовано й гасло компанії: «*Eat mor chikin*» (plaky.com, 2024). Відразу два слова у цьому короткому слогані ужито з грубим порушенням орфографічних норм: «*mor*» замість «*more*» та «*chikin*» замість «*chicken*». Дефекти у написанні є одним із найбільш дієвих методів привернення уваги, адже виконують роль візуального подразника прагнення людей до ідеалу та безпомилковості, стаючи своєрідним маркетинговим ходом зі значним мовно-психологічним потенціалом для впливу на аудиторію.

У рекламних матеріалах часто зустрічається й креативне обігрування фразеологічних одиниць. Наприклад, міжнародна мережа ресторанів швидкого харчування мексиканської кухні Taco Bell використовує гасло «*Think outside the bun*» (fairygodboss.com, 2023), яке є жартівливо зміненою версією ідіому «*Think outside the box*» («*Думай нестандартно*»); дослівно: «*Думай за межами коробки*»). Замінивши іменник «*box*» (*коробка*) на «*bun*» (*булка*), рекламодавці досягли подвійного експресивного ефекту: ідіома сама собою надає слогану стилістичного забарвлення, а її креативна прив'язка до виду діяльності компанії робить висловлювання ще оригінальнішим, привертаючи увагу клієнтів.

Українська реклама різноманіттям лексичних засобів впливу на аудиторію не поступається англомовній. Водночас, економічна глобалізація та культурна самобутність України зумовлюють виникнення спільних і відмінних рис української й англійської рекламної лексики, а отже, постає необхідність їх дослідження з метою визначення впливу/ефективності реклами та шляхів вдосконалення рекламних текстів.

Рекламна лексика – це організована багатопланова система зі взаємопов'язаними елементами. Важливе місце в рекламних текстах посідає лексика, що апелює до першочергових потреб людини, зокрема відчуття безпеки, сімейного затишку тощо: *батьки, батько, брат, дитина, мама, родина, син, сім'я*. У соціальній рекламі найчастіше вживають лексему «*дитина*»: «*Піклуйся про здоров'я, зроби щеплення собі та дітям!*»; «*Кожній дитині потрібна родина*»; «*Подбай про освіту власних дітей!*» (Бугайова, 2019: 7). Найменш уживаними лексичними одиницями є вузькогалузеві терміни, адже вони ускладнюють сприйняття та розуміння рекламного тексту для широкого загалу (Бігунов, 2020: 273).

Лексика української реклами неоднорідна й багатогранна. Вона містить як власне українські слова, так і велику кількість запозичень та інтернаціоналізмів, а також поєднує використання низки лексичних явищ: синонімії, антонімії, омонімії, полісемії.

Однією з особливостей української рекламної лексики є використання національно маркованих лексем, що виявляється як у гаслах, так і в назвах самих брендів: «*Хортиця*», «*Миргородська*», «*Моришинська*», «*Козацька рада*», «*Квас Тарас*», «*Чумак*», «*Чернігівське*», «*Львівське*» тощо (Садовнікова, Коломієць, 2013: 82).

Характерною рисою українськомовної реклами є активне використання прикметників для опису позитивних якостей продукту. Яскравими прикладами можуть слугувати такі уривки з рекламних відео: «*Улюблений, справжній і такий рідний*» (квас «Тарас»); «*Смачна, зручна, сучасна*» (каша «Селянська») (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024).

Сучасна реклама поєднує різноманітні групи лексики. Розмовні слова орієнтовані на середньостатистичну мовно-культурну компетентність адресата. Вони спрощують текст для сприйняття та розуміння, характеризують побутові явища, надають висловлюванню невимушеності. Просторічні лексеми, які часто перебувають за межами літературної норми, завдяки своїй експресивності слугують для поживлення тексту: *добряк, базіка, гульвіса, морока, панькатися, комизитися, приндитися, забр'юханій, підтоптаний, лупатий* (Юшук, 2004: 213).

Молодіжний сленг – не менш поширене явище в рекламі, орієнтованій на відповідну вікову категорію споживачів. Він часто утворюється із запозичень, межує з арготизмами й має чітке експресію. Наприклад, у рекламі напоїв Pepsi використано сленгізми «*на драйві*» (енергійно, бадьоро; від англ. «drive»), «*зацінити*» та «*колаба*» (від англ. «collaboration» – «співпраця»); «*Вривайся у святя на драйві*»; «*Заціни екзотичну Pepsi-колабу – ананас та персик*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024).

Авторські неологізми сприяють запам'ятовуванню реклами за допомогою своєї незвичності та яскравої виразності серед іншої лексики. Наприклад, торгова марка Kresko виробника солодоців «ABK» використовує неологізм «*кресково*», який утворений безпосередньо з її назви та римується з «казково»: «*Кресково. Злаково. Казково*». Українська мережа американської корпорації McDonald's вживає в рекламі метафору «*опаді пропозицій*» та створила низку прислівників-неологізмів на основі головних видів своєї продукції, а саме «*морозивно*», «*бургерно*», «*нагечно*» (від англійського іменника «*pudding*» – смажений шматочок панірованої курятини): «*Цього сезону в Україні буде морозивно, бургерно, місями нагечно і завжди смачно, бо ми приготували опаді пропозицій*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024). Інколи рекламодавці надають цілком нового значення вже існуючим словам. Наприклад, у рекламі лікувального препарату від кашлю «Лазолван» використано дієслово «*прокашляти*» у значенні «*прогавити*» із відсилкою до основної функції продукту: «*Не прокашляй особливі моменти*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024).

Отже, залежно від цільової аудиторії рекламодавці змінюють свій підхід до вибору лексики. Гіперболізоване вживання сленгу, запозичень і авторських неологізмів надає рекламному тексту емоційності, свіжості, екзотики та новизни, однак пропорційно до використання згаданих вище лексичних засобів віддаляє його від усталених норм літературної мови. Незважаючи на це, спеціально підібрана для вікової категорії користувачів рекламна стратегія оператора мобільного зв'язку Vodafone виявилася настільки ефективною, що зумовила розгортання декількарічної маркетингової кампанії та появу низки авторських неологізмів: «*Ізі-ізі, Joice виконує капризи. Інтернет завжди нон-стоп. Із Joice все ОК*»; «*Починаємо інтернет-качку. Денсити нон-стоп – це м'юзик-качка. Залити купу селфі – це селфі-качка. Катати в ігри – це геймер-качка. Залитати у відоси – це відеокачка*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024). Відповідно до молодіжного стилю реклами, вона містить такі інтернет-сленгізми, як «*залити*» (завантажити зі свого пристрою в соціальну мережу), «*катати*» (грати в комп'ютерну гру), «*залитати*» (проводити тривалий період часу в екрані пристрою). У рекламних відео

використано деякі запозичення з англійської мови, які вже певною мірою прижилися в українській, зокрема «*non-stop*», аббревіатуру «*OK*» тощо; інші ж є новими варваризмами (декотрі з яких усе ж мають мінімальний рівень граматичної адаптації до норм української мови): «*izi*» у значенні «легко, спокійно»; «*денси́ти*» замість «танцювати»; «*м'юзик*» (музика, музичний); «*геймер*» (гравець). Варто зазначити, що авторські запозичення рекламодавців («*денси́ти, м'юзик*»), на відміну від деяких більш популярних («*OK, non-stop, селфі*»), мають широко вживані українські відповідники, що ставить під сумнів доцільність їх інтеграції в мовну систему на рівні, вищому за окупаціоналізм, з огляду на консенсус серед мовознавчої спільноти щодо необхідності збереження унікальності та самобутності української лексики.

До лексичних засобів структурування української реклами належать і явища синонімії, антонімії, омонімії. Рекламодавці використовують семантичні синоніми з позитивною конотацією, щоб створити стилістичний ефект ампліфікації. Зокрема, у рекламі морозива «Каштан» можна спостерігати вживання близьких за значенням дієслів: «*Ждай, бажай, скуштуй „Каштан“*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024). Омонімія в українській рекламі слугує засобом досягнення жартівливого, іронічного ефекту на основі словесної гри. У рекламі лікувального препарату «Аброл» з цією метою двічі вжито слово «*ані*», що надає їй різносторонньої експресивності, адже водночас виконує функцію підсилення заперечення та є омовором родового відмінка імені «Аня»: «*В Ані ані паніки, ані здивування: знає з „Аболом“ просте лікування*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024).

Антоніми – вагомий стилістичний засіб, застосування якого в рекламі дозволяє досягти комунікативних цілей шляхом порівняння полярних явищ і створення вигідного контрасту між власною продукцією та її альтернативами («*Забудь про біль у спині! Обирай комфорт і здоровий сон*»). Рекламним текстам властиві як загальнозвживані антоніми («*Низька ціна – висока якість*»), так і контекстуальні («*Не перетворюй ліс на смітник. Подбай про довкілля*»). У соціальній рекламі переважає різнокоренева антонімія, виражена іменниками («*Продаж і придбання тютюнових виробів до повноліття заборонено*»), прикметниками («*Мінімальні затрати – максимальна користь*»), дієсловами або частками в ролі предиката («*П'яним можна сісти за стіл, за кермо – ні!*»), рідше – займенниками («*Ніхто не повинен бути у скруті. Кожен має право на допомогу*») (Бугайова, 2019: 8).

Надзвичайно поширеним лексико-стилістичним прийомом української реклами є повтор, який ніби «зв'язує» увагу глядача чи слухача: «*Доторкніться до живої історії, що стала частиною нашого життя. „Львівське 1715“ – традиційний смак першого українського пива, що зберігся незмінним протягом трьох сторіч. „Львівське 1715“ – перше українське пиво*»; «*Кажуть, що в українців серце втричі більше, адже в ньому втричі більше добра. Втричі більше турботи. І втричі більше любові. Щоб наші великі серця були втричі ближче, „Київстар“ потроє хвилини та гігабайти*» (ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube, 2024).

Висновки. Порівняльний аналіз особливостей реклами англійської й української телебачення показав, що сучасна реклама – це водночас інформаційний продукт і вид комунікаційної діяльності, який застосовує різноманітні лексичні засоби, обмежені тільки їхньою здатністю сприяти досягненню мети рекламодавця й основними нормами медіа. Реклама є результатом свідомого й ретельно продуманого творчого процесу, завдання якого – максимальний вплив на адресата.

Англійська реклама володіє широким арсеналом лексичних засобів і застосовує різноманітні методи словотвору. Вона поєднує низку лексичних прийомів і особливостей, до яких належить активне використання повтору, односкладових дієслів, скорочених розмовних варіантів написання, навмисного порушення орфографічних норм. Англійській рекламі притаманне вживання омонімів, паронімів, синонімів, антонімів, іншомовних слів. Її характерними ознаками є чіткість, лаконічність і експресивність, що робить рекламні гасла влучними й привабливими для аудиторії.

Лексика української реклами неоднорідна й багатогранна. Вона містить як власне українські слова, так і велику кількість запозичень та інтернаціоналізмів, а також поєднує використання низки лексичних явищ: синонімії, антонімії, омонімії, полісемії. Це свідчить про гнучкість української рекламної лексики, її здатність еволюціонувати й адаптуватися до швидкозмінних потреб суспільства, щоб забезпечити якомога ефективніше виконання функцій реклами. До особливостей використаної у проаналізованих рекламних відео лексики належать часте вживання молодіжного сленгу, запозичень, авторських неологізмів, розмовно-просторічної лексики, діалектизмів, активне використання повтору та прикметників із позитивною конотацією. Отримані результати свідчать про переважання в українській рекламі експресивно й стилістично забарвленої лексики з яскраво вираженими емоційно-оцінними елементами.

Результати дослідження особливостей рекламної лексики можуть мати практичне застосування у процесі створення рекламних текстів, оскільки лексика є надзвичайно потужним багатоцільовим інструментом із широким функціоналом для ефективного досягнення комунікативної мети адресанта. Розуміння і правильне застосування лексичних особливостей надає мовленню стилістичної гнучкості, що підтверджує необхідність подальшого ґрунтовного дослідження рекламної лексики для її максимально результативного функціонування в обох мовах та відкриває перспективи для майбутніх лінгвістичних розвідок.

Література:

- Бігунов Д. О. Особливості рекламного тексту. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Т. 1, № 14. С. 271–275.
- Бугайова О. І. Соціальна реклама: лексика, грамати́ка, стилістика : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Луцьк, 2019. 20 с.
- Карпенко Г. М. Експресивна лексика сучасного англійського слогана в рекламі. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Т. 1, № 11. С. 106–110.
- Садовнікова О. П., Коломієць Н. Національно маркована лексика в рекламному зверненні: лексико-семантичний аспект. *Журналістська освіта на Сумщині: набуток і проблеми* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. Суми, 2013. С. 80–83.
- Ющук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. 640 с.
- Activecampaign.com. Famous company slogans and taglines. URL: <https://www.activecampaign.com/blog/company-slogans> (дата звернення: 12.10.2024).
- Baumgart M. Die Sprache der Anzeigenwerbung: Eine linguistische Analyse aktueller Werbeslogans. Heidelberg: Physica-Verl., 1992. 324 S.
- Fairygodboss.com. Famous slogans in advertising history & how to create your own. URL: <https://fairygodboss.com/career-topics/famous-slogans> (дата звернення: 12.10.2024).

9. Fan Y. The lexical features of English advertisement. *International Conference on the Modern Development of Humanities and Social Science*. Atlantis Press, 2013. P. 341–343.
10. LinkedIn. Memorable advertising slogans. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/50-memorable-advertising-slogans-patricia-berry/> (дата звернення: 12.10.2024).
11. Plaky.com. The 110 best company slogans and taglines of all time. URL: <https://plaky.com/blog/company-slogans/> (дата звернення: 12.10.2024).
12. ValSo. Реклама і анонси: канал YouTube. URL: <http://www.youtube.com/@valsoua> (дата звернення: 12.10.2024).
13. Vasiloaia M. Linguistic features of the language of advertising. *Economy Transdisciplinarity Cognition*. 2009. № 1. P. 294–298.

References:

1. Bihunov D. O. (2020). Osoblyvosti reklamnoho tekstu [Features of advertising text]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Vol. 1, № 14. Pp. 271–275 [in Ukrainian].
2. Buhayova O. I. (2019). Sotsial'na reklama: leksyka, hramatyka, stylistyka : avtoref. dys. ... kand. fil. nauk : 10.02.01 [Social advertising: vocabulary, grammar, stylistics: PhD thesis: 10.02.01]. Luts'k. 20 p. [in Ukrainian].
3. Карпенко Г. М. (2019). Ekspresyivna leksyka suchasnoho anhliys'koho slohona v reklamі [Expressive vocabulary of a modern English slogan in advertising]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Vol. 1, № 11. Pp. 106–110 [in Ukrainian].
4. Sadovnikova O. P., Kolomyiets' N. (2013). Natsional'no markovana leksyka v reklamnomu zvernenni: leksyko-semantychnyy aspekt [Nationally labeled vocabulary in an advertising message: lexical and semantic aspect]. *Zhurnalisty'ka osvita na Sumshchyni: nabutky y problemy : materialy IX Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Sumy. Pp. 80–83 [in Ukrainian].
5. Yushchuk I. P. (2004). Ukrayins'ka mova [Ukrainian language]. Kyiv : Lybid'. 640 p. [in Ukrainian].
6. Activecampaign.com. Famous company slogans and taglines. <https://www.activecampaign.com/blog/company-slogans> (accessed October 12, 2024).
7. Baumgart M. (1992). Die Sprache der Anzeigenwerbung: Eine linguistische Analyse aktueller Werbeslogans [The language of advertising: A linguistic analysis of current advertising slogans]. Heidelberg. 324 S. [in German].
8. Fairygodboss.com. Famous slogans in advertising history & how to create your own. <https://fairygodboss.com/career-topics/famous-slogans> (accessed October 12, 2024).
9. Fan Y. The lexical features of English advertisement. *International Conference on the Modern Development of Humanities and Social Science*. Atlantis Press, 2013. P. 341–343.
10. LinkedIn. Memorable advertising slogans. <https://www.linkedin.com/pulse/50-memorable-advertising-slogans-patricia-berry/> (accessed October 12, 2024).
11. Plaky.com. The 110 best company slogans and taglines of all time. <https://plaky.com/blog/company-slogans/> (accessed October 12, 2024).
12. ValSo. Reklama i anonsy: kanal YouTube [ValSo. Advertising and announcements: YouTube channel]. <http://www.youtube.com/@valsoua> (accessed October 12, 2024) [in Ukrainian].
13. Vasiloaia M. (2009). Linguistic features of the language of advertising. *Economy Transdisciplinarity Cognition*. № 1. P. 294–298.

Отримано: 8 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2024 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2024 р.

e-mail: coalition@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7812-0035>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-67-70

Колесник А. В. Розвиток та значимість натуралізму в українській літературі кінця XIX – початку XX століть. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 67–70.

УДК: 821.161.2

Колесник Алла Валеріївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
університет міста Базель (Швейцарія)

РОЗВИТОК ТА ЗНАЧИМІСТЬ НАТУРАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

У запропонованій статті розглядається розвиток натуралізму в українській літературі перехідного періоду межі XIX – XX століть та його значимість в контексті розвитку тогочасного суспільства.

Для формування кінцевого висновку – згадуються філософські джерела, які дали поштовх натуралізму – позитивізм, який став джерелом справжнього знання, вважаючи основою розвитку емпіричне наукове дослідження та досвід, позбавлені гуманітарних інтерпретацій; раціоналізм, що проголошував першість розуму і логічного ходу міркування в пошуках правди; детермінація явищ расою, середовищем і моментом; натурфілософія, яка визнавала природній відбір та виживання найбільш здатних як основу еволюції людини.

Здійснюється оглядовий аналіз художніх творів, в яких наявні ознаки натуралізму. Називаються такі митці слова, як Іван Франко, у творчості якого представлені різноманітні взірці натуралізму, які охоплюють важливу суспільну проблему – злидні селян; Стефан Ковалів, який описав у своїх творах страшний випадок нехтування людською безпекою і в цілому життям; Дмитро Маркович, який показав у своєму оповіданні в'язня, що віддав свої останні гроші іншій заарештованій жінці, чим врятував її і дитину; Антон Шабленко, що зобразив у своєму оповіданні весь жах фабричного побуту, а його зміст розпалював ненависть робітників до хазяїв підприємств.

У результаті проведеного дослідження натуралізму у творчості українських письменників ми робимо висновок, що натуралізм використовувався як засіб розкриття складної соціальної дійсності з безліччю непоборних для людини проблем, що завершується або загибеллю героя, або важким віднайденням ним виходу із ситуації, та водночас – для ретельної фіксації подій з їх науковим вивченням і фактографічним, майже документальним, відтворенням. Тому натуралізм можна вважати джерелом наукової інформації для істориків, соціологів, етнографів та інших науковців.

Ключові слова: натуралізм, українська література, значимість для науки, соціальна дійсність.

Alla Kolesnyk,
Candidate of Philological Sciences, PhD, Associate Professor,
Basel University (Switzerland)

NATURALISM AND THE PURPOSE OF APPEAL TO IT IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE LATE XIX – BEGINNING XX CENTURIES

In the proposed article it is examined the development of naturalism in Ukrainian literature of the transitional period in the turn of the 19th and 20th centuries and its significance in the context of the society development of that time.

To form the final conclusion, philosophical sources are mentioned that pushed the development of naturalism – positivism, which considered empirical scientific research and experience, devoid from humanitarian interpretations, to be the source of knowledge; rationalism, which proclaimed in the first place – intelligence and logical reasoning in the search of truth; the determination of naturalism phenomena by race, environment and moment; natural philosophy, which recognized natural selection and the survival of the most capable as the basis of human evolution.

An overview analysis of literature works with signs of naturalism is carried out. Such artists of the word are named in the article as Ivan Franko, in whose works various examples of naturalism are presented, covering an important social problem – the poverty of peasants; Stefan Kovaliv, who described in his works terrible cases of neglect of human safety and life in general; Dmitry Markovich, who showed in a story a prisoner who gave his last money to another arrested woman, thus saving her and her child; Anton Shablenko, who depicted in a story all the horror of factory life, the content of which kindled the hatred of workers towards the owners of enterprises.

As a result of the conducted analysis of naturalism in the works of Ukrainian writers, we conclude that naturalism was used as a means of revealing a complex social reality with many insurmountable problems for a person, which ended either with the death of the hero, or with his finding a way out of the situation. Naturalism was also used for a thorough recording of events with their scientific study and factual reproduction. Therefore, naturalism can be considered a source of scientific information for historians, sociologists, ethnographers and other scientists.

Keywords: naturalism, Ukrainian literature, significance for science, social reality.

Постановка проблеми. Літературний стиль натуралізм виник в останній чверті XIX століття і змінив погляди суспільства на літературу, адже у ньому, на відміну від романтизму, який панував у тогочасній літературі, на першому місці було зображення соціального статусу людини та опис проблем, які виникали у людей у зв'язку з нестачею грошей та в цілому засобів до існування, а не романтичний опис ідеального суспільства. Натуралісти приділяли посилену увагу бідним мешканцям міст та невеликих містечок, їхньому очевидному безгрошю і “соціальної допомоги”, якої на той час не знали взагалі, а також – причинам очевидних фактів і явищ, які вони бачили в навколишньому середовищі, серед яких головною виявлялася соціальна дійсність, яку неможливо було змінити.

Актуальність теми. Зі встановленням радянської влади література набула ознак соціалістичного реалізму, що визначав пріоритетними функції ідеології та пропаганди мистецтва. Ті українські письменники, які все ще дотримувалися принципів натуралізму, відтворюючи подекуди зовсім нелегке буття українців – невдовзі стали жертвами більшовицького режиму

і були страчені на Соловках. Тому нині існує необхідність дослідити натуралізм і діяльність письменників, які до нього належали, для з'ясування значення натуралізму в українській культурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання натуралізму в українській літературі розглядалося неодноразово з різними висновками про наявність або відсутність у ній цього літературного напрямку. Водночас науковці одностайні у визнанні Івана Франка єдиним представником цього напрямку в українській літературі. Аналіз творів Франка здійснили такі науковці, як Р. Голод (Голод, 2012), Н. Венгринович (Венгринович, 2017), М. Кебало (Кебало, 2016), Н. Косило (Косило, 2004), Н. Кобзей (Кобзей, 2010), М. Ткачук (Ткачук, 2003) та інші – з компаративістським аналізом і порівнянням національних виявів українського натуралізму з розвитком натуралізму в інших країнах.

Мета статті – здійснити оглядовий аналіз творів українських письменників для визначення послідовників натуралізму і з'ясувати значення натуралізму у тогочасній літературі та суспільстві.

Виклад основного матеріалу. На розвиток натуралізму вплинули такі філософські вчення, як позитивізм та раціоналізм. Так, позитивізм, заснований Огюстом Контом, визначав єдиним джерелом справжнього знання – емпіричне наукове дослідження, тобто основою пошуків істини вважав досвід, а справжнім знанням – результат конкретних наук, позбавлений гуманітарних інтерпретацій (Позитивізм, 2024).

Раціоналізм також справив великий вплив на творчість натуралістів, проголосивши першість розуму і логічного ходу міркування в пошуках правди. Цей погляд у філософії, на відміну від позитивізму, протиставляється емпіризму. Раціоналізму дотримувалися такі видатні вчені, як Б. Спіноза, Р. Декарт, Г. Лейбніц та І. Кант (Раціоналізм, 2024).

На натуралізм вплинули також філософські погляди, які спираліся на детермінацію явищ расою, середовищем і моментом І. Тена, що спостерігаємо, наприклад, у творах Івана Франка та натурфілософія Г. Спенсера який у 1852 році написав статтю “Гіпотеза розвитку”, де запропонував ідею еволюції та визнав природний відбір, тобто виживання найбільш здатних, як один з чинників еволюції людини (Спенсер, 2024). Отож, ми бачимо значний вплив філософської думки на творчість натуралістів і на те, яким чином ці письменники відтворювали дійсність. Окрім того, українські натуралісти зазнали впливу творчості засновника цього стилю – французького письменника і громадського діяча Еміля Золя, який відзначав, що для натуралістів дійсними є факти, а дійсність є непохитною основою. Але щоб показати механізм фактів, потрібно викликати і спрямовувати явища, а для цього митцям необхідна творча фантазія (Голод, 2012: 51).

У поняття “раса” натуралісти вкладали індивідуальні риси кожної людини, які відрізняли її від інших і які вона отримала з народження – особливості зовнішності, характер. Первинні особисті риси людської істоти підпадали під вплив зовнішнього соціального середовища, яке визначало певну подію в людському житті. Таким чином це середовище змінювало та доповнювало первинні людські риси. Проте на людську расу і соціальне середовище впливає ще й історичний момент. Ці три чинники взаємопов'язані і від них залежала доля людини.

Певний час натуралізм проходив адаптацію у літературах різних народів, проте проіснував недовго, змінившись іншими літературними тенденціями, такими, як символізм, футуризм та модернізм.

За радянських часів у жодному підручнику з літератури навіть згадок про цей стиль в українській літературі не було. Дослідження натуралізму почалися після набуття Україною незалежності. Сучасні науковці підтримують думку, що засновником натуралізму в українській літературі і чи не єдиним представником цього напрямку був Франко, який свідомо дотримувався його вимог і творчо доопрацьовував їх, враховуючи особливості українського суспільства. Проте, проведені автором дослідження літературних творів інших тогочасних письменників (Колесник, 2024), ми переконуємось у наявності натуралізму й у творах інших українських митців слова.

У творчості видатного українського письменника Івана Франка представлені різні напрями літературної роботи. Дійсно, в останній чверті XIX ст. письменник звернувся у власних літературних пошуках до стилю натуралізм, за допомогою якого відобразив найскладніші ситуації в житті пересічної людини, селянина або міщанина. Так, знаходимо натуралізм вже у ранніх оповіданнях і поезіях Франка – “На дні”, “Місія”, “Тюремні сонети”, які визнаються аналогами французького варіанта натуралізму, тобто такими, що відповідають основним позиціям цього літературного напрямку, сформованим Е. Золя, а також і в ранніх прозових творах – таких, як “Voia constrictor”, “Навернений грішник”, “Між добрими людьми”, “Ріпник”, в яких розкривається вражаюче важка і непоборна соціальна дійсність. Письменник, перш за все, намагався привернути увагу до того, що відбувалося, щоб змінити суспільство, вплинути на безвихідність ситуацій у житті звичайної людини.

Складну соціальну ситуацію, обтяжену залежністю простої людини від грошей та підприємців, які не хочуть платити за роботу, ми спостерігаємо у творчості Стефана Коваліва. Пересічний селянин, зображений автором, намагається отримати від володаря видобувальної копальні те, що йому належить за працю, але опиняється обдуреним й обкраденим і змушений йти ні з чим. Ковалів описав страшні випадки нехтування людською безпекою і в цілому життям. Наприклад, в оповіданні “Ройтів шиб”, де зображується доля селянина, який працював із видобутку нафти, а потім загинув у ямі, яка утворилася на місці старої копальні і яку не засипав колишній власник. Яма з роками лише збільшувалася і в ній гинуло багато людей, які йшли повз і не знали, що тут знаходиться провалля (Ковалів, 1958).

Отож, натуралізм у творах українських письменників виявився не лише модним художнім напрямом літератури, але й мав певне значення в контексті розвитку тогочасного суспільства та розкриття його вад. Головним призначенням натуралізму ми вважаємо використання його як засобу розкриття складної соціальної дійсності з безліччю непоборних для людини проблем.

Ще одним призначенням натуралізму, що говорить про його важливість у суспільстві, вважаємо ретельну, майже документальну, фіксацію подій з їх науковим вивченням і фактографічним відтворенням, що ми спостерігаємо у творчості практично кожного письменника-натураліста – І. Франка, С. Коваліва, Д. Марковича, А. Шабленка та інших. Детальність опису подій створювала підстави вважати літературу джерелом знань про суспільство, надаючи їй таким чином функцій історичної науки. І дійсно, завдяки творам Франка і Коваліва ми дізнаємося те, чого немає в підручниках – як людина терпіла знущання і шукала виходу зі складних ситуацій. Звичайно, при цьому ми не повинні забувати, що література була, є і буде лише художнім віддзеркаленням того, що відбувається, але ж наведені у літературі випадки виглядають занадто реальними.

У творах українських письменників-натуралістів ми знаходимо багато епізодів, що розкривають найдрібніші рухи людської душі, наприклад, у разі раптової хвороби людини або нещасного випадку. Це важкі ситуації в житті будь-якої людини, а передати детально їхній зміст виявилися спроможними переважно натуралісти, розкриваючи найдрібніші рухи людської душі. Паралельно з цим знаходимо і зображення взаємодії лікарів із постраждалою людиною, наприклад, в оповіданнях Модеста Левицького, де спостерігаємо безвихідність ситуацій, у яких людина виявляється неспроможною подолати складні обставини і виявляється їх жертвою, та допомогу лікаря, який рятує постраждалу людину не лише фізично, а й загоє душевні рани.

Увага письменників-натуралістів зосереджувалася і на показі ще однієї глобальної соціальної проблеми того та й нинішнього часу – суспільного стану й труднощів життя людини з психічними розладами. Адже психічно хворі люди перебували у суспільстві разом з іншими, а згодом виявлялися наслідки спільного життя, що зображено, наприклад, в оповіданні Костянтина Сроковського “Дві цегли” (Сроковський, 1989). У цьому творі ми бачимо вбивство вочевидь психічно хворою людиною, яка не розуміє того, що відбувається навкруги, свого швагера (свояка). Причини вбивства не названі, а після цього – герой поводить себе так, ніби нічого і не сталося або його це зовсім не стосується, що ми можемо оцінювати як психічний розлад людини.

Події першої світової війни також стають об’єктом уваги натуралістів. Вони детально відображають військові вчинки командувачів в армії, подекуди безглузді, адже в кінці XIX століття російська армія була більше схожа на в’язницю, а служба в ній пересічної людини відбувалася протягом п’ятнадцяти років і сприймалася як покарання на все життя. Наприклад, в оповідання Михайла Яцківа знаходимо детальну картину діяльності керівника казарми, який довго знущався зі своїх солдатів, навмисно надаючи накази, які вони не могли виконати. А солдати змушені були терпіти самодурство свого керівника та шукати іншого виходу – наприклад, застрелити всіх навкруги, а потім й самому вчинити самогубство. Так зображує стан у казармі та колізії солдатської служби М. Яцків (Яцків, 1989: 419).

Діяльність партійних організацій, які фізично знищували своїх ворогів або невідповідним їхнім поглядам людей, відтворено в оповіданні Олексія Плюща “Страшна помилка”, де один партійний діяч вбив іншого через його невідповідність партійним вимогам більшовиків. При цьому вбивця не замислювався над тим, що у вбитого є родина або хтось інший, про кого він мав піклуватися.

В цілому наслідки цієї війни відчула вся українська культура. Безліч українських громадян постраждали в результаті військових дій: більшість мешканців західних регіонів були примусово вивезені до концентраційних таборів, де вони виживали, помираючи від хвороб і голоду. Про долю цього прошарку населення, про страшне життя і долю їхніх дітей натуралістично розповідається в оповіданнях Катрі Гриневичевої (Гриневичева, 1989).

Окрім власне натуралізму у творчості українських письменників, ми виявили й певну кількість тих митців слова, які інтенсивно використовували натуралістичні засоби у своїх творах, але натуралістами себе не називали. На це були різні причини – небажання письменника обмежувати свою творчу діяльність, плінність часу і постійні зміни початку XX століття, зацікавленість письменників у нових літературних течіях, а також страх письменників перед владою, адже більшість авторів художніх творів першої половини XX століття завершили своє життя трагічно, у соловецьких таборах, де вони були страчені як вороги народу.

Висновки. В українській літературі натуралізм однозначно був, хоч і не тривалий період, і з відносно невеликою кількістю письменників, які були його послідовниками. Значення натуралізму в українській літературі узагальнено вбачаємо в розкритті важкої долі українців. Письменники зображували різні події за змістом і використовували різні засоби для цього, але в цілому, натуралізм став тим шаблоном, який змінив розуміння і призначення літератури, де в чім наблизивши її до історичного документа завдяки фактографізму і майже документальній, науковій точності, та водночас – віддаливши письменника від необхідності вигадувати ідеалізовані сцени, які були притаманні романтизму, але зовсім відсутні в реальності.

Отже, значимість натуралізму в українській літературі та його призначення полягає в тому, що він через художні описи виявив особисті психологічні риси людської істоти, недоліки або вади соціального суспільства в певному історичному моменті, а завдяки зазначеним вище особливостям натуралістичних описів – став джерелом певної наукової інформації для істориків, соціологів, етнографів, психологів та інших науковців.

Подальші дослідження натуралізму дадуть можливість визначити загальне ставлення до нього українських письменників.

Література:

1. Венгринович Н. Р. Зооморфна образність у натуралістичній прозі Івана Франка та Френка Норріса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2017. Одеса. № 27. Том 1. С. 112–115; Venhrynovych N. R. Zoomorfna obraznist' u naturalistychniy prozi Ivana Franka ta Frenka Norrisa. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya*, 2017. Odessa. № 27. Tom 1. P. 112–115; Vengrinovich N. R. Zoomorphic imagery in the naturalistic prose of Ivan Franko and Frank Norris. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 2017. Odessa. No. 27. Vol. 1. P. 112–115.
2. Голод Р. Натуралізм. *Дивослово*. Київ, 2012. № 4. С. 50–56; Holod R. Naturalizm. *Dyvoslovo*. Kyiv, 2012. № 4. P. 50–56.; Golod R. Naturalism. *Miracle Word*. Kyiv, 2012. № 4. P. 50–56.
3. Гриневичева К. З книг вигнаного народу. *Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі)*. Київ: Наук. думка, 1989. С. 461–464; Hrynevychева K. Z knyh vyhnannoho narodu. *Ukrayins'ka novelistyka kintsya XIX – pochatku XX stolittya: Opovidannya. Novely. Fhrammentarni formy (eskizy, etyudy, narysy, obrazky, poeziyi v prozi)*. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. S. 461–464; Grinevicheva K. From the books of the exiled people. *Ukrainian short stories of the late 19th – early 20th centuries: Stories. Novellas. Fragmentary forms (sketches, etudes, essays, images, poetry in prose)*. Kyiv: Naukova dumka, 1989. P. 461–464.
4. Кебало М. Художній світ творів німецького та українського натуралізму. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство*. 2016. № 44. С. 128–137; Kebalo M. Khudozhniy svit tvoriv nimets'koho ta ukrayins'koho naturalizmu. *Naukovi zapysky TNPU. Seriya: Literaturoznavstvo*. 2016. № 44. S. 128–137; Kebalo M. The artistic world of works of German and Ukrainian naturalism. *Scientific notes of TNPU. Series: Literary criticism*. 2016. No. 44. P. 128–137.
5. Кобзей Н. Поетика натуралізму у творах Івана Франка та Володимира Винниченка на кримінальну тематику: порівняльно-типологічний аспект. *Українське літературознавство*. 2010. Вип. 72. С. 33–42; Kobzey N. Poetyka naturalizmu u tvorakh Ivana Franka ta Volodymyra Vynnychenka na kryminal'nu tematyku: porivnyal'no-typolohichnyy aspekt. *Ukrayins'ke literaturoznavstvo*. 2010. Vyp. 72.

S. 33–42; Kobzey N. Poetics of Naturalism in the Works of Ivan Franko and Vladimir Vynnychenko on Criminal Themes: A Comparative-Typological Aspect. *Ukrainian Literary Studies*. 2010. Issue Seventy-second. P. 33–42

6. Ковалів С. М. Твори / упоряд. та приміт. В. М. Лесин, С. І. Дігтяр. К.: Державне вид-во художньої літератури, 1958. 722 с.; Kovaliv S. M. *Tvory / uporiad. ta primyt. V. M. Lesyn, S. I. Dihtiar. K.: Derzhavne vyd-vo khudozhnoi literatury, 1958. 722 s.*; Kovaliv S. M. *Works / compiled and annotated by V. M. Lesin, S. I. Degtyar. K.: State Publishing House of Literary Prose, 1958. 722 p.*

7. Колесник А. Натуралізм і натуралістична тенденція у малій прозі українських письменників як засіб висвітлення людських випробувань. *Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej I Badan Literackich im. Franciszka Karpińskiego (IKRiBL)*, 2024. 144 с.; Kolesnyk A. *Naturalizm i naturalistyczna tendentsiya u maliy prozi ukrayins'kykh pys'mennykiv yak zasib vysvitlennya lyuds'kykh vyprobuvan'.* Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej I Badan Literackich im. Franciszka Karpińskiego (IKRiBL), 2024. 144 p.; Kolesnyk A. *Naturalism and Naturalistic Method in Short Prose Works of Ukrainian writers as Means of Depicting Human Processes.* Scientific publishing house IKRiBL, 2024. 144 p.

8. Косило Н. В. Типологічні особливості українського та англійського натуралізму в порівняльному аспекті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2004, с. 135–138; Kosylo N. V. *Typolohichni osoblyvosti ukrayins'koho ta anhliys'koho naturalizmu v porivnyal'nomu aspekti. Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka.* Zhytomyr, 2004, s. 135–138; Kosylo N. V. *Typological features of Ukrainian and English naturalism in a comparative aspect. BULLETIN of Ivan Franko Zhytomyr State University.* Zhytomyr, 2004, pp. 135–138

9. Позитивізм. Wikipedia: веб-сайт. Url: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Позитивізм#:~:text=Позитивізм%20\(лат.дослідження%20а%20не%20філософське%20пізнання](https://uk.wikipedia.org/wiki/Позитивізм#:~:text=Позитивізм%20(лат.дослідження%20а%20не%20філософське%20пізнання) (дата звернення 25.09.2024); Pozytyvizm. Wikipedia: veb-sayt (data zvernennya 25.09.2024); Positivism. Wikipedia: website (access date 25.09.2024).

10. Раціоналізм. Wikipedia: веб-сайт. Url: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Раціоналізм#:~:text=ratio%20—%20розум%20—%20філософський%20погляд,в%20основу%20пошуків%20істини%20досвід> (дата звернення 25.09.2024); Ratsionalizm. Wikipedia: veb-sayt (data zvernennya 25.09.2024); Rationalism. Wikipedia: website (access date 09.25.2024).

11. Спенсер Герберт. Wikipedia: веб-сайт. Url: https://ru.wikipedia.org/wiki/Спенсер,_Герберт (дата звернення 20.09.2024); Herbert Spenser. Wikipedia: veb-sayt (data zvernennya 20.09.2024); Herbert Spencer. Wikipedia: website (access date 20.09.2024).

12. Сроковський К. Дві цегли. *Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі)*. Київ: Наук. думка, 1989. С. 492-494; Srokovs'kyu K. *Dvi tshly. Ukrayins'ka novelistyka kintsya XIX – pochatku XIX stolittya: Opovidannya. Novely. Frahmentarni formy (eskizy, etyudy, narysy, obrazky, poeziyi v prozi)*. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. S. 492-494; Srokovsky K. *Two Bricks. Ukrainian Short Stories of the late 19th – early 20th centuries: Stories. Novels. Fragmentary forms (sketches, etudes, essays, images, poetry in prose)*. Kyiv: Naukova Dumka, 1989. P. 492-494.

13. Ткачук М. П. Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції). *Монографічне дослідження. Тернопіль, 2003. 384 с.*; Tkachuk M. P. *Zhanrova struktura prozy Ivana Franka (boryslavskiy tsykl ta romany z zhyttia intelihentsii).* Monohrafichne doslidzhennia. Ternopil, 2003. 384 s.; Tkachuk M. P. *Genre structure of Ivan Franko's prose (Boryslav cycle and novels from the life of the intelligentsia).* Monographic study. Ternopil, 2003. 384 p.

14. Яцків М. В казармі. *Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі)*. Київ: Наук. думка, 1989. С. 415–419; Yatskiv M. V *kazarmi. Ukrayins'ka novelistyka kintsya XIX – pochatku XX stolittya: Opovidannya. Novely. Frahmentarni formy (eskizy, etyudy, narysy, obrazky, poeziyi v prozi)*. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. S. 415–419; Yatskiv M. *In the barracks. Ukrainian short stories of the late 19th – early 20th centuries: Stories. Novellas. Fragmentary forms (sketches, etudes, essays, images, poetry in prose)*. Kyiv: Naukova dumka, 1989. P. 415–419.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Отримано: 21 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 27 листопада 2024 р.

e-mail: maria.didenko.05@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4104-5614>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-71-75

Didenko M. O. Integrating mediation into the maritime English curriculum. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 71–75.

УДК: 378.147

Maria Didenko,
Senior Lecturer,
State University of Infrastructure and Technologies

INTEGRATING MEDIATION INTO THE MARITIME ENGLISH CURRICULUM

The article explores the integration of mediation strategies into the Maritime English curriculum, emphasizing their importance in enhancing communication within the international and multilingual context of the maritime industry. With the critical need for clear communication in ensuring the safety and efficiency of navigation, the article begins by defining mediation and its relevance in language learning, as outlined in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). It discusses the historical evolution of mediation in education, highlighting its role in conflict resolution and effective communication. The article categorizes mediation into three main components: mediating texts, mediating concepts, and mediating communication.

Furthermore, it identifies key strategies for teaching mediation, such as linking new concepts to prior knowledge, adapting language, and breaking down complex information. Practical applications in the Maritime English context include using real-life documents, role-playing, and task-based learning to develop learners' mediation skills. The Action-Oriented Approach is emphasized as a framework to foster active participation in communicative tasks.

Ultimately, the implementation of mediation strategies in Maritime English education is presented as essential for equipping future maritime professionals with the skills necessary to navigate complex communication challenges, thereby promoting a safer and more collaborative maritime work environment. As the maritime industry continues to evolve, effective mediation remains critical to operational success and the well-being of all crew members.

Keywords: mediation, mediation strategy, mediating a text, mediating concepts, mediating communication, CEFR.

Діденко Марія Олександрівна,
старший викладач,
Державний університет інфраструктури та технологій

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАЦІЇ В НАВЧАЛЬНУ ПРОГРАМУ ВИВЧЕННЯ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджується інтеграція стратегій медіації в навчальний план вивчення морської англійської мови, підкреслюючи їх важливість для покращення комунікації в міжнародному та багатомовному контексті морської індустрії. В умовах критичної необхідності чіткої комунікації для забезпечення безпеки та ефективності навігації, стаття починається з визначення медіації та її значення в навчанні мови, як це зазначено в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR). Стаття також обговорює історичну еволюцію медіації в освіті, підкреслюючи її роль у вирішенні конфліктів та ефективній комунікації. Вона класифікує медіацію на три основні компоненти: медіацію текстів, медіацію понять та медіацію комунікації.

Крім того, дослідження визначає основні стратегії викладання медіації, такі як пов'язування нових понять з попередніми знаннями, адаптування мови та подрібнювання складної інформації. Практичне застосування в контексті морської англійської мови передбачає використання реальних документів, рольові ігри та навчання на основі завдань для розвитку медіаційних умінь здобувачів освіти. Також підкреслюється діяльнісно-орієнтований підхід як підґрунтя для сприяння активній участі в комунікативних завданнях.

Зрештою, реалізація стратегій медіації в навчанні морської англійської мови є необхідним складником підготовки майбутніх морських фахівців з уміньми, потрібними для подолання складних комунікаційних викликів, і таким чином сприяє безпечнішому та злагодженішому морському робочому середовищу. З розвитком морської індустрії ефективна медіація залишається критично важливою для операційного успіху та благополуччя всіх членів екіпажу.

Ключові слова: медіація, стратегія медіації, медіація тексту, медіація поняття, медіація комунікації.

Taking into account the international and multilingual context of the maritime industry, implementing mediation strategies in teaching Maritime English will foster effective communication between seafarers. It is critical due to the need for clear and precise communication to ensure safety and efficiency of navigation.

The article aims to analyse the term “mediation”, its importance in study process and suggest ways of integrating mediation techniques in Maritime English Curriculum.

Mediation generally refers to the process of facilitating communication, understanding, or agreement between two or more parties. In a broader sense, it involves helping others to understand or interpret information, ideas, or language by acting as an intermediary or a bridge, especially in situations where there are differences in perspectives, language, or knowledge. In teaching languages, the Common European Framework of Reference for Languages defines mediation as a process where “the language user is not concerned to express his/her own meanings, but simply to act as an intermediary between interlocutors who are unable to understand each other directly – normally (but not exclusively) speakers of different languages.” (2001) Unlike other communicative abilities such as reception, production, and interaction, which were accompanied by extensive illustrative descriptors (or can-do statements), no similar sets of descriptors for mediation were included in the original CEFR. Consequently, the concept of mediation was not fully developed to its potential.

Research on implementation of mediation in education began gaining traction in the 20th century as schools increasingly recognized the need for constructive conflict resolution to foster healthier learning environments. The formal introduction of mediation programs in schools dates back to the 1970s and 1980s, influenced by the civil rights movement and the growing interest in alternative conflict resolution methods, including peer mediation programs. Early models of school mediation focused on training students to mediate conflicts among their peers. Studies from the 1980s showed that peer mediation programs were effective in reducing conflict and improving the overall school atmosphere. These programs originated in the U.S. and aimed to equip students with essential communication, negotiation, and problem-solving skills.

In the 1990s, research into school mediation grew as conflict resolution became a more established field of study. Researchers began to rigorously assess the impact of mediation programs on various aspects of the school environment, such as reducing violence and bullying and improving students' social skills. By the 21st century, research became even more sophisticated, focusing on the long-term benefits of mediation and its implementation across different educational contexts. Mediation programs gained global recognition, with countries in Europe, Australia, and Africa adopting peer mediation and conflict resolution initiatives. Organizations like UNESCO also championed mediation as part of peace education, particularly in regions affected by conflict.

Mediation skills are crucial in language learning because they help learners navigate and bridge gaps in understanding, whether due to linguistic, cultural, or contextual differences. These skills enable learners to interpret, rephrase, and convey information effectively between different languages or contexts, facilitating communication and fostering mutual understanding. By developing mediation skills, learners enhance their ability to collaborate, negotiate meaning, and resolve misunderstandings in diverse situations, making language learning more dynamic and applicable to real-world interactions. Additionally, these skills promote empathy, cultural awareness, and adaptability, which are essential for effective communication in a globalized world.

According to CEFR Companion Volume (2020), the concept of mediation focuses on three main categories:

- mediating a text
- mediating concepts
- mediating communication

“Mediating a text” involves conveying information to someone who cannot access the original text due to linguistic, cultural, or social barriers. The term “texts” encompasses both written materials (such as articles, emails, leaflets, and reports) and visual content (like videos, photos, and graphics). The central practice here is “passing on” the content of a text to someone else.

“Mediating concepts” primarily focuses on the educational aspects of mediation. The scales associated with this category pertain to areas in education that involve teachers managing interactions, collaborating to create meaning, and facilitating collaborative engagement, among other elements.

The “mediating communication” scales pertain to the process of helping participants understand each other, particularly in tense situations, disputes, or disagreements. The main practices involved include negotiating, creating shared spaces, and resolving conflicts.

“Mediation strategies are the techniques employed to clarify meaning and facilitate understanding. As a mediator, the user/learner may need to shuttle between people, between texts, between types of discourse and between languages, depending on the mediation context.” (Council of Europe, 2020: 117)

Educators distinguish the following mediation strategies according to the Common European Framework of Reference for Languages:

1. Strategies to explain new concepts:

Linking to previous knowledge

Explaining new information can be more effective by drawing comparisons to things the recipient is already familiar with and showing how the new ideas connect to their existing knowledge. By relating new concepts to something they already understand, it becomes easier for them to grasp the unfamiliar material. This method helps make the new information clearer and more relatable.

Sample Task. New Content:

Radar and AIS (Automatic Identification System)

“Radar is a navigation tool that uses radio waves to detect the position, speed, and course of other vessels or objects. AIS is an automated tracking system used on ships to identify vessels and provide information such as their name, position, speed, and cargo.”

Recall Prior Knowledge:

Before diving into the new content, think about navigational tools you have already learned, such as compasses, nautical charts, and GPS.

How do these tools help in ensuring safe navigation?

What safety communication systems have you learned about, such as VHF radio?

How is radar similar to or different from GPS in terms of functionality?

How does AIS complement the use of VHF radios in communication between vessels?

Adapting language

This refers to the use of synonyms, simplification, paraphrasing, and other language adjustments, such as changes in style or tone, to reshape the content of one text into a new text belonging to a different genre.

Sample task. Newcomer Manager of a crewing company has written a letter of confirmation of travel for the purpose of a crew change. He is lack of experience and he has written a letter in an informal style. Help him solve the problem and transform the letter into formal style.

Hi there,

TRAVEL CONFIRMATION FOR CREW CHANGE

I'm writing on behalf of TPA Crewing to confirm that Liosha Nechyporenko is a crew member traveling for a ship's crew change.

Liosha Nechyporenko, ME 675180 is on their way to join MV Acavus 5001633 in the port Rijeka, Croatia, to relieve a current crew member.

Crew changes are essential for keeping ships safe and ensuring that they continue transporting critical supplies and goods globally.

We appreciate your support in helping with their travel for this crew change. If you need any more information, feel free to reach out.

Best regards,

Max Fedorov

Breaking down complicated information

This refers to the method of dividing a process into a sequence of steps or organizing ideas and instructions into bullet points for clearer presentation.

Sample task. Read the abstract and identify the steps in the process of painting.

Before an area is painted, proper preparation is important. The area must be cleaned from rust and scales, swept with a deck broom and washed with a cleaning solution to remove all salt, dirt and oil. The paintwork must be rinsed with clean fresh water and all the cleaning solution removed. The base material can be cleaned (loose scales and rust removed) in the following ways:

- with hand tools;
- mechanical cleaning (with machines)
- chemical cleaning, especially degreasing
- thermal cleaning
- sandblasting / gritblasting
- waterjets (hydroblasting)

2. Strategies to simplify a text:

Amplifying a dense text

This involves the use of repetition, elaborating on the original input, and adding comments, details, reasoning, or examples to further clarify or expand upon the information.

Sample task. Read the following dense text: “Effective communication on board is essential to ensure safety and efficiency. Standardized procedures like SMCP are used to prevent misunderstandings, particularly between non-native English speakers.”

Amplify the text by breaking it down into simpler parts:

- Explain the importance of communication on ships.
- Define what SMCP is and give an example of how it's used.
- Provide reasons why standardized communication procedures are vital in a multicultural crew environment.

Streamlining a text

This refers to the process of condensing or omitting source information by removing unnecessary details or repetitive expressions.

Sample task. Read the following text: “The Master of the vessel has overall responsibility for the ship and all persons on board, including the crew, passengers, and any others who may be on board. He is also responsible for ensuring the ship complies with all relevant laws and regulations, both national and international, as well as any port-specific requirements. In case of any emergencies, the Master is the person who must make all final decisions regarding the safety of the ship, its crew, and passengers.”

Streamline the text:

Remove unnecessary details and focus on the key points. Be sure to maintain the essential information.

To effectively teach mediation in Maritime English, it is essential to design a curriculum that incorporates mediation tasks. These tasks should be practical and relevant to real-world maritime scenarios. For example, students can be assigned to summarize complex maritime regulations (annexes of MARPOL, chapters of SOLAS, etc.), interpret technical documents (interpreting checklists into precautions to be taken), or paraphrase safety manuals for crew members with varying levels of English proficiency. By engaging in these tasks, students develop the skills needed to facilitate clear and accurate communication on board.

To provide students with relevant and practical mediation experience it is essential to use real-life handouts such as ship logs, safety instructions, and communication logs. Teachers of our department also include videos, audio recordings, and shipboard communication examples where mediation is required that we collect thanks to our students during their shipboard training.

Role-playing and simulations are powerful tools for teaching mediation. By simulating maritime scenarios, students can practice mediating between parties with differing linguistic abilities. For instance, a role-play could involve a situation where a non-native English-speaking crew member needs assistance understanding a safety procedure. The student acting as the mediator would need

to explain the procedure clearly and ensure that the crew member fully comprehends the instructions. Such activities not only build mediation skills but also prepare students for real-life situations they will encounter in their maritime careers.

Sample tasks

Task 1. You are an officer of watch. You received navtex warning, but unfortunately it was a bad day and you spilled coffee on your printed message. You called the captain to the bridge. Familiarize him with the navigation situation and warning information.

Task 2. Work in pairs.

Student A. You are a ship's master. The shipowner demands the crew to work 16 hours per day without paying overtime, which breaches Maritime Labour Convention. Convey the attitude of the crew to the shipowner and negotiate better conditions of work. Then inform the crew about results of negotiations.

Student B. Agree with master's arguments because you are interested in a well-qualified crew. Explain the situations when additional working time is required.

Task-based learning is another effective approach which allows to integrate mediation strategies into Maritime English education. This method involves assigning students tasks that require them to mediate between different languages or levels of proficiency. For example, students might be asked to relay information from a technical manual written in English to a crew member who speaks a different language. The focus is on accuracy, clarity, and ensuring that the message is understood correctly. Task-based learning helps students develop practical mediation skills that are directly applicable to the maritime context.

Sample task.

Watch the video <https://www.youtube.com/watch?v=dtbLLBDfXY4> and tell your groupmates about:

- the main reason for chipping and painting
- PPE that should be used while painting work
- pneumatic tools used to chip rust
- ban to use electrical tools
- storage of paints
- usage of roller

Action-Oriented Approach is crucial for integrating mediation in education. It emphasizes learners as active participants in real-life tasks, where communication and problem-solving are integrated within a specific social context. Applying this approach to mediation highlights the interactive and purposeful nature of mediation tasks, enabling learners to develop practical communication skills that are directly relevant to real-world situations.

- Social dimension: As participants in a social setting, learners engage in interactions shaped by the particular environment they are in, which presents both limitations and possibilities. The way they communicate is influenced by the context and the range of available communication options ("meaning potential").

- Agent dimension: Learners utilize all their resources—cognitive, emotional, linguistic, and cultural—and continuously apply strategies to plan, reach their objectives, and reflect on their actions throughout the learning process.

This approach focuses on collaborative, goal-driven tasks where:

- Learners actively engage and strategically apply their skills and abilities.
- The learners work toward a defined objective, often resulting in the creation of a product or tangible outcome.
- The process requires co-construction of meaning through interactive mediation.
- The context establishes certain conditions and limitations.
- A specific "language policy" is outlined, guiding when and how to use different languages or switch between them during communication.

In mediation, language serves several important functions:

- It fosters a communicative and learning environment that supports plurilingualism and pluriculturalism.
- It aids in lowering emotional barriers and alleviating tensions.
- It establishes connections to new ideas and perspectives, promoting a deeper understanding of others.
- It facilitates the (co-)construction of new meanings.
- It enables the transfer of information by simplifying, elaborating, illustrating, or adapting content.
- It acts as a bridge between individuals and concepts.

In real-life scenarios, learners utilize all available resources and tools to express meaning, both within a single language and across multiple languages, to access and comprehend ideas, messages, and cultures. The core principles of an action-oriented approach include:

- Utilizing one or more languages to accomplish a task while exercising one's agency throughout the process.
- Understanding and interpreting meaning (reception).
- Collaborating with others (interaction).
- Producing artefacts or outcomes (production).
- Creatively leveraging authentic, locally relevant materials.
- Acknowledging the significance of strategies in completing tasks.
- Taking into account varying proficiency levels, such as recognizing the different expectations for a B2 learner versus a B1 learner.

To illustrate the importance of mediation in Maritime English, teachers can apply case studies of real maritime incidents where communication breakdowns occurred. Analyzing these incidents provides valuable lessons on how mediation could have altered the outcome and prevented misunderstandings.

Conclusion

The implementation of mediation strategies in teaching Maritime English is essential for preparing students to navigate the complex communication challenges of the maritime industry. By integrating mediation into the curriculum, providing intercultural communication training, utilizing authentic materials, and leveraging technological tools, educators can equip future maritime professionals with the skills needed to mediate effectively. These strategies not only enhance communication and safety at sea but also contribute to a more inclusive and collaborative maritime work environment. As the maritime industry continues to evolve, the role of mediation in Maritime English education will remain critical to ensuring operational success and the well-being of all crew members.

References:

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR) – Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) – www.coe.int. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/home> (date of access: 13.10.2024).
2. ECML/CELV > ECML-Programme > Programme 2020-2023 > Mediation in teaching and assessment > materials. ECML/CELV > Home. URL: <https://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2020-2023/Mediationinteachingandassessment/materials/tabid/5594/language/en-GB/Default.aspx> (date of access: 13.10.2024).
3. Farrell T., Alani H., Mikroyannidis A. Mediating learning with learning analytics technology: guidelines for practice. *Teaching in Higher Education*. 2022. P. 1–21. URL: <https://doi.org/10.1080/13562517.2022.2067745> (date of access: 13.10.2024).
4. Learning processes and their mediating role between teaching quality and student achievement: A systematic review / A. Alp Christ et al. *Studies in Educational Evaluation*. 2022. Vol. 75. P. 101209. URL: <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2022.101209> (date of access: 13.10.2024).
5. MEDIATION: What it is, how to teach it and how to assess it. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 20 p. URL: <https://www.cambridgeenglish.org/Images/664965-mediation-what-it-is-how-to-teach-it-and-how-to-assess-it.pdf> (date of access: 13.10.2024).
6. Pasichnyk O. Intercultural mediation – reassessment of student’s first language role in the process of foreign language learning. *Problems of Modern Textbook*. 2019. No. 22. P. 213–223. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-213-223> (date of access: 13.10.2024).
7. Zhou G. Testing a mediation model of teacher caring, grit, and student wellbeing in English as a foreign language students. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260827> (date of access: 13.10.2024).

Отримано: 23 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 18 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 28 листопада 2024 р.

e-mail: natalia.lutai@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4687-3096>

e-mail: besarabtp73@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/000-0002-3667-3886>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-76-79

Лутай Н. В., Бесараб Т. П. Спільне письмо: теоретичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 76–79.

УДК: 81'42

Лутай Наталія Вікторівна,
старша викладачка кафедри іноземних мов,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків
Бесараб Тетяна Петрівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка, старша викладачка кафедри іноземних мов,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків

СПІЛЬНЕ ПИСЬМО: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена теоретичним питанням спільного навчання, яке використовується на уроках, а також підходам, які застосовуються на уроках для розвитку та опанування мовних компетенцій студентів. Багато викладачів стверджують, що спільні види роботи є важливою складовою навчального процесу в університетах. Оскільки письмо вважається основним способом спілкування, особлива увага приділялася спільному або кооперативному письму, яке є важливою діяльністю для студентів, оскільки воно включає різні аспекти граматики, правильний вибір лексики, а також уміння генерувати та організовувати ідеї логічно та послідовно. Тому для студентів і випускників вкрай важливо вдосконалювати навички письма. Проте студенти вищих навчальних закладів часто стикаються як з об'єктивними, так і з суб'єктивними проблемами, навчаючись ефективно писати. З іншого боку, викладачі повинні вибрати, яку стратегію вибрати, щоб зробити свої заняття ефективнішими. З точки зору більшості фахівців, типові проблеми, які мають студенти під час роботи з академічним письмом, можна вирішити шляхом генерування ідей для доповідей, есе та текстів у групах. Подібна спільна письмова діяльність покращує навички письма учнів, заохочує їх до співпраці, щоб обмінюватися знаннями та досягати певних академічних успіхів.

Ключові слова: навички письма, виклики, стратегія спільного письма, вільне письмо, аргументативне есе, спільне письмо, індивідуальне письмо.

Lutai Natalia,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv
Besarb Tetiana,
PhD, Associate Professor,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

COLLABORATIVE WRITING: THEORETICAL ASPECT

The article is devoted to theoretical issues related to collaborative learning as well as approaches applied in classrooms in order to develop and master students' language competences. Many lecturers claim that cooperative types of work are essential components of learning process at universities. Since writing is considered to be a fundamental mode of communication, special attention was paid to collaborative or cooperative writing which is an important activity for students at the tertiary level, as it involves various aspects of grammar, proper choice of vocabulary, as well as ability to generate and organise ideas logically and coherently. Therefore, for students and graduates it is crucial to enhance their writing skills. However, university students often face both objective and subjective challenges when learning to write effectively. On the other hand, teachers have to opt what strategy to choose to make their classes more efficient. From the point of majority of teachers typical problems students face while dealing with academic writing can be solved by means of generating ideas for reports, essays and texts in groups. Such collaborative writing activities enhance learners' writing skills, encourage them, to be cooperative so as to exchange knowledge and achieve definite academic successes.

Keywords: writing skills, challenges, collaborative writing strategy, writing fluency, argumentative essay, collaborative writing, individual writing.

Постановка проблеми. З погляду багатьох фахівців, письмові завдання, наприклад, есе, наукові звіти, статті тощо являють собою досить трудомісткий і складний процес для студентів через відмінність підходів і вимог до академічного листа в школі, університеті або професійному середовищі, оскільки, у зв'язку з вимогами навчальних програм, розвиток навичок письмового мовлення передбачає постійне вдосконалення не тільки самого писемного мовлення, але й уміння мислити критично і будувати висновки, що дозволяє студентам пов'язувати теоретичні основи з особистим досвідом та демонструвати глибше розуміння за допомогою написання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених виступають за «цілісну, автентичну та різноманітну практику навчання письма» або за інтегрований підхід, так званий 'learning to learn', який значно відрізняється від традиційної моделі. Спільне навчання є ключовою складовою навчального процесу у вищих навчальних закладах протягом кількох років. Із запровадженням комунікативного підходу до викладання іноземної мови, парна та групова робота стали невід'ємною частиною розвитку мовних навичок, що сприяє активному навчанню завдяки взаємодії між студентами. (Thomas, 1994: 19-24; Barkley, 2005) Це сприяє переходу від педагогіки, яка орієнтована на викладача, до навчання, орієнтованого на студента, що дає значні переваги тим, хто вивчає мову. Багато вчених вважають, що засвоєння мови за своєю природою є соціальним процесом, та розвиток учнів багато в чому визначається взаємодією з іншими студентами та навчальним

середовищем.(Vygotsky, 1978; Foley, Thompson, 2003; Abercrombie, 1970) Крім того, для розвитку мовних компетенцій студентів спільні види робіт є важливою складовою процесу навчання, оскільки в університетах подібна практика часто використовується для виконання групових проєктів та обміну знаннями між студентами. (Bremner, 2010; Brown 2010)

Актуальність дослідження. З точки зору педагогічній практиці спільного чи колективного написання (CW) передбачає активну участь усіх учнів, включаючи так званий процес колективного управління (Chen, 2022), тому що у цьому випадку кожен із них відповідає за певний аспект проєкту, а також за ефективність та загальні результати. Крім того, студенти мають набагато більше можливостей для вивчення іноземної мови завдяки процесу спільного створення тексту в парах або групах з рівним ступенем залучення та вкладу, що дозволяє учням приділити увагу як дрібнішим деталям твору, так і спільній проблемі структурування тексту одночасно (Li and Kim, 2016: 25-42) Отже, такий вид спільної роботи сприяє обміну знаннями між студентами – вони можуть генерувати креативні ідеї, одержують задоволення від процесу спільного написання тексту і розширюють свій словниковий запас та точність висловлювання, багато чому вчать один у одного, що в результаті дає кращі кінцеві результати та сприяє їх академічним досягненням (Pham & Nguyen, 2020).

Мета. Викладачі зазначають, що оволодіння навичкою листа становить певну складність для учнів. Студенти, що вивчають англійську як іноземну мову, можуть мати досить хороші знання складовою у процесі навчання письма, але відчувати труднощі з їх застосуванням при виконанні письмових завдань. Крім того, вони часто приділяють менше часу на практиці письма порівняно з іншими мовними навичками і більше намагаються уникнути орфографічних та граматичних помилок. В результаті, студентські роботи містять досить велику кількість лексичних і структурних помилок. Також студенти можуть відчувати високий рівень стресу через брак часу, непередбачуваність тих творів, які їм необхідно написати та розкрити, а також через оцінку, яку вони отримують за роботу. Відповідно, слід приділяти особливу увагу «ефективності застосування стратегій спільної письмової роботи (Лутай, Бесараб, 2024: 213).

Однак, викладання листа є складним завданням і для багатьох педагогів, які мають майстерно виступати в ролі фасилітаторів, допомагаючи студентам не тільки освоювати письмові навички, але також долати труднощі, зумовлені мовними та культурними відмінностями між рідною та мовами, що вивчаються, а також особливостями самих студентів, викладачів та навчального середовища. Тому присутність викладача є необхідною складовою у процесі навчання письма. Щоб досягти поставленої освітньої мети, викладачам доводиться застосовувати різноманітні педагогічні методи та підходи (Shepperd, 2022).

Ефективні стратегії навчання можуть значно допомогти студентам на всіх етапах роботи над письмовими завданнями. Важливо відзначити, що вибір відповідної стратегії є вирішальним чинником у процесі навчання та освоєння навичок письма. Грамотно підібрана стратегія допомагає як викладачам, так і студентам досягати поставленої мети, а також мотивує студентів у процесі навчання (Holubnycha, Soroka, Besarab, 2022).

Слід зазначити, що не менш актуальним є зворотний письмовий зв'язок з викладачем у вигляді відкликання, що робить навчання студентів більш ефективним, за умови, що завдання розроблені з чіткою вказівкою критеріїв оцінювання та подальшим виставленням оцінок. Дискусії щодо визначення чітких стандартів та структурованого підходу до оцінювання, кращих стратегій щодо розвитку академічного письма у вищій освіті вже досить довго ведуться провідними методистами. З огляду на те, що сучасна грамотність вимагає критичного осмислення нових письмових завдань, студенти повинні вміти вдосконалювати стратегії мислення, розвивати здатність переосмислювати написане під час виконання письмових завдань протягом курсу навчання. Як один із ключових факторів тут слід назвати рефлексію, яка дозволяє учням пов'язувати теоретичні знання з особистим досвідом і продемонструвати більш глибоке знання в процесі написання тієї чи іншої роботи. (Watanabe, Swain, 2002:121–142)

Для навчання навичкам листа викладачі зазвичай вибирають один із двох популярних підходів: орієнтований на продукт або на процес. Перший підхід є традиційним і заїждженим: студенти складають текст за зразком есе, наданим як приклад викладачем. (Stell,2021:1-4) Однак багато фахівців вважають цей підхід «нудним, повторюваним і контрінтелектуальним» у зв'язку з тим, що він підходить для відпрацювання написання ділових листів, резюме, листівок і так далі.

У той час, як другий підхід більше фокусується на розвитку та відточуванні мовних навичок за допомогою таких видів діяльності, як генерація ідей для складання тексту, обговорення цих ідей у групі та безпосереднє написання та доопрацювання твору. Беручи участь у колективній роботі зі складання спільного есе (а це є соціальним починанням), учні намагаються знайти відповідні елементи для обміну своїм баченням текстового продукту, Група повинна дотримуватися певних соціальних та інтерактивних принципів, щоб досягти розуміння, наприклад: обговорити і сформулювати конкретні цілі на початковому етапі, розставити цілі у порядку зменшення пріоритетів, потім розробити та узгодити групову мету, виходячи з результатів обговорення.(Holubnycha L.etc,al, 2022) Як зазначають фахівці, важливо, щоб у цьому випадку у студентів був різний рівень володіння мовою та рівень знань. Багато видатних вчених, які вплинули на формування конструктивістської перспективи навчання, вважають, що активне обговорення тем у маленьких групах підвищує мотивацію студентів та сприяє більш глибокому розумінню предмета і, відповідно, розвитку навичок саморегуляції, а до того ж, охоплює різноманітні навчальні методи, які заохочують використання спільних інтелектуальних зусиль як у групі серед студентів, так і між студентами та викладачами. (Chen, 2022), Можна сказати, що спільний лист є діяльністю, в якій є осмислена взаємодія на всіх етапах письма, колективний процес та загальна відповідальність за прийняття рішень щодо створення тексту та створення єдиного текстового продукту.(Сторч,2019) Говорячи про саморегуляцію в навчанні або спільному регулюванні, варто зазначити, що, хоча, останнім часом вчені вивчають стратегії (SRL), не є новою концепцією в педагогіці і десятиліттями вважається передовою практикою, в даний час спостерігається нестача досліджень у галузі спільного листа. Щоб зрозуміти чинники, що впливають на моделі взаємодії під час процесу CW Циммерман, один з провідних дослідників SRL, описує його не як "розумові здібності або навички академічної успішності", а скоріше як "процес, що саморегулюється, за допомогою якого учні трансформують свої розумові здібності в академічні навички". Деякі вчені досліджували кілька соціокультурних факторів, таких як цілі, дії та емоції, щоб зрозуміти цей процес.

Деякі дослідники вивчили вплив співрегулювання на моделі взаємодії у конкретних соціальних контекстах, таких як роздуми та постановка цілей тощо у процесі створення текстів. Стратегії розвитку можуть мати цілу низку цілей у мовних класах, які, зазвичай, використовуються гнучко і творчо для:

- а) виконання мовних завдань;
- б) поліпшення мовної продуктивності чи використання;
- в) підвищення довгострокового рівня володіння мовою.

Стратегії RL включають метакогнітивні, когнітивні, поведінкові та мотиваційні аспекти, які можуть бути застосовані як в індивідуальній, так і груповій діяльності для підвищення ефективності виконання завдань (Borg, Deane, 2011; 19-31). У процесах удосконалення колективного листа стратегії RL використовуються студентами групи для роботи з різними регуляторними агентами (індивідуальними, груповими і соціальними). Також дослідження показали позитивний зв'язок між академічною успішністю студентів та використанням ними стратегій RL, особливо при постановці цілей, моніторингу та оцінці процесу письма (Peeters et al., 2023). У контексті створення колективного письма вивчення соціальних взаємодій між парами, орієнтованими на співпрацю, може дати більш глибоке уявлення про вплив стратегій RL на підтримку підвищеного рівня залучення та вкладу кожного учня.

Для ефективної реалізації стратегії спільного текста необхідно слідувати структурованій серії кроків. Початковий етап включає генерацію ідей, де студентів просять провести мозковий штурм якомога більшої кількості відповідних пропозицій із заданої теми. Цей процес сприяє розвитку креативності та співпраці серед студентів. Наступний етап – складання чернетки, під час якого студенти створюють попередню чернетку на основі ідей, які вони спільно згенерували. Студенти повинні вміти ранжувати цілі, починаючи з головної, потім другорядної і далі до нижчої, а також визначити загальну мету для групи, обговорюючи та конкретизуючи її під час процесу. Однією з умов успішного виконання завдання є різний рівень знань та володіння мовою учнями. Через цю різницю студенти кожної групи будуть змушені домовлятися про зміст, стиль і навіть мету листа. Ще одним плюсом є факт, що учасники взаємодіють як команда – вони обмінюються думками, почуттями, ідеями та взаємно впливають один на одного. Крім того, вони дистанціюються від тексту, щоб побачити створений ними спільний текст, вони пишуть безліч чорнових варіантів протягом виділеного для них часу. Відклавши текст на якийсь час, вони мають змогу виправити помилки в тексті. Крім того, деякі вчені вважають, що спільний лист – це область, де групова робота може принести значну вигоду. Воно дозволяє студентам одночасно працювати над різними частинами та обсягом одного і того ж есе та/або переглядати, вносити зміни та критикувати письмові роботи інших. (Kessler, Greek.et., al, 2012: 91-109) Фахівці пропонують чотири можливі варіанти, щоб залучити учнів до групового обговорення з використанням основних видів діяльності, наприклад:

- 1) студенти у парах чи групах спільно створюють готовий текст статті;
- 2) студенти у парах чи групах беруть участь у написанні однієї з частин статті;
- 3) один або кілька студентів редагують та рецензують статтю;
- 4) Кожен учасник активно взаємодіє з одним або кількома партнерами і складає чернетку статті на основі своїх власних думок або ідей.

Серед головних переваг цього орієнтованого на учнів підходу до навчання є відсутність інтенсивного суперництва між членами команди, оскільки вони можуть розвинути компетенції навчання письму один одному. Відповідно до соціокультурної теорії студенти можуть досягти більш високих досягнень у навчанні завдяки позитивній підтримці досвідчених одногрупників.

Виходячи з нашого особистого досвіду викладання, можна погодитися у сказаному вище. Як приклад можна навести одне з креативних завдань, яке допомагає нашим студентам розкрити їхні творчі здібності як сценаристів та акторів. Після warming-up і перегляду кількох рекламних роликів – 1984 Apple Macintosh / Coca-Cola: Holidays Are Coming (1995) / Iron-Bru: Snowman (2007) / Unicef: Three Wise Men (2012) 2014) – вони отримують завдання скласти найбільш незвичайні поєднання товарів та матеріалів (for instance, wooden pillow, ect.). Потім розділити їх на групи, складають текст реклами, готують озвучку, музичне оформлення і представляють свою роботу, шляхом аргументованого голосування обирають найкращу.

Вищевикладена перевага спільного листа пов'язана з теорією Сторча, згідно якої стратегія спільного листа може бути однією з основних рушійних сил у вивченні іноземної мови, що надає більш приємної динаміки навчання письма, коли допомога групи допомагає студентам стати всебічно розвиненими, вдумливими та вмілими в написанні текстів. (Storch, 2019: 40–59)

Висновок. Навчання колективного написання текстів має на увазі використання різних методів, які спонукають студентів використовувати його як письмове спілкування. Це досить ефективний спосіб для розвитку та вдосконалення не тільки навичок спільного листа, але групової /парної роботи, засіб вирішення труднощів щодо іноземної мови, що допомагає активно залучати студентів до письма. Цей метод здатний вирішити проблеми студентів під час написання текстів. Хоча в процесі обговорення тексту у студентів можуть виникати розбіжності, цей вид роботи благотворно впливає як на навички написання листа студентами, так і на їх схильність до командної роботи, отже, його доцільно використовувати на заняттях, оскільки він може служити ефективним підходом до навчання написання письма.

Література:

1. Abercrombie, M. L. J. Aims and techniques of group teaching. Surrey, England: Society for Research into Higher Education. 1970.
2. Barkley, F. Elizabeth, et. al. Collaborative learning technique. First Edition, San Francisco: Jossey-Bass Publisher, 2005.
3. Bremner, S. Collaborative writing: Bridging the gap between the textbook and the workplace. English for Specific Purposes, 29, 2010, pp. 121–132
4. Borg, E., and Deane M. Measuring outcomes of individualized writing instruction: A multi-layered approach to capturing changes in students' texts. Teaching in Higher Education 16, no. 3: 319–31, 2011.
5. Brown, H. D. Language assessment: principles and classroom practices. San Francisco: Addison Wesley Longman, Inc. 2010.
6. Chen, W. Revisiting proficiency pairing in collaborative writing from an equity theory perspective: Voices from high-proficiency EFL learners. SAGE Open, 12(2). 2022.
7. Foley, J., & Thompson, L. Learning language – A life long process. Oxford University Press. 2003.
8. Li M and Kim D. One wiki, two groups: Dynamic interactions across ESL collaborative writing tasks. Journal of Second Language Writing, 31(2016), pp. 25-42.
9. Kessler, Greek.et., al. Collaborative writing among second language learners in academic web-based projects. Language learning & technology, 16(1), 91-109. 2012.

10. Pham, V. P. H., & Nguyen, N. H. V. Blogging for collaborative learning in the writing classroom: A case study. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 10(3), 1–11. 2020
11. Peeters W., Viberg O., Spikol D. Self-regulation in foreign language students' collaborative discourse for academic writing: An explorative study on epistemic network analysis. In C. Damşa, A. Barany (Eds.), *Advances in quantitative ethnography. ICQE 2022, Communications in computer and information science*, vol. 1785, Springer, Cham, 2023
12. Shepperd, L. (2022). Including underrepresented language learners in SLA research: A case study and considerations for internet-based methods. *Research Methods in Applied Linguistics*, 1(3), 100031.
13. Stell A. Taking a closer look at episodes of languaging in a collaborative activity *ELT Research*, 35(2021), pp.1-4
14. Storch, N. (2019). Collaborative writing. *Language Teaching*, 52(1), 40–59.
15. Thomas, K. (1994): *Teaching Study Skills*, *Education + Training*, 36: 1: pp. 19-24
16. Vygotsky, L. (1978). *Interaction between learning and development* Harvard University Press.
17. Watanabe, Y., & Swain, M. (2007). Effects of proficiency differences and patterns of pair interaction on second language learning: Collaborative dialogue between adult ESL learners. *Language Teaching Research*, 11, 121–142.
18. Holubnycha L., Soroka N., Besarab T., Shchokina T. E-Learning at the Tertiary Level in and After Pandemic. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2022 <http://dx.doi.org/10.15388/actpaed.2022.48.3>
19. Holubnycha L., Soroka N., Besarab T., Development of Competency-Based Approach to Education. *Educational Challenges*, Vol. 27, Issue 2. 2022 https://educationalchallenges.org.ua/index.php/education_challenges/article/view/97/65
20. Лутай Н., Бесараб Т. Технологія в навчанні мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія», вип. (21/89)- с.212-216, 2024.

ЗМІСТ

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

<i>Дерба Світлана Миколаївна, Ніколаєва Наталія Сергіївна</i> ОПАНУВАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ	3
--	---

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

<i>Storchak Oleg</i> COGNITIVE SPECIFICS OF LINGUISTIC UNIT SEMANTIC MEANING DEMONSTRATION IN FOREIGN LANGUAGE STUDIES	7
--	---

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

<i>Васюра Єлизавета Андріївна, Корнєва Зоя Михайлівна</i> РЕФЕРЕНЦІЯ ЯК ПІДґРУНТЯ КОРЕФЕРЕНТНОСТІ	13
<i>Гудкова Наталія Миколаївна, Дворянчикова Світлана Євгенівна</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ ГОТЕЛІВ УКРАЇНИ)	18
<i>Diachuk Nataliia</i> CONTEXTUAL AND LEXICAL SYNONYMY: THEORETICAL BACKGROUND	23
<i>Маслова Юлія Петрівна</i> ЕКСПЛІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ В ГАЗЕТНОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ	27
<i>Татаровська Олеся Василівна</i> ПРОСТЕ ЗАПЕРЕЧЕННЯ: ТЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОТСКОЛОНІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	33
<i>Худолій Анатолій Олексійович</i> ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЙ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ	37

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Маслов Євгеній Олександрович, Корнєва Зоя Михайлівна</i> ЯВИЩЕ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТЬ “BORROWING” Й “LOANWORD”	43
---	----

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

<i>Кушнір Ірина Богданівна</i> МІТ ЗОЛОТОГО ВІКУ У РОМАНІ «ЗЕМЛЯ НА НЕБІ» Ш. Ф. РАМЮЗА	48
<i>Лук'янець Тетяна Геннадіївна</i> МОДЕЛЮВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СПОРТСМЕНА В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ЯК ЗАСОБУ ПОШИРЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СПОРТИВНОЇ КУЛЬТУРИ	52

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

<i>Барановська Лідія Віталіївна</i> ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСЕМ-ЗАПОЗИЧЕНЬ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ МЕТОДИЧНОЇ ЦІННОСТІ	58
<i>Гордій Оксана Мирославівна, Гуменюк Михайло Володимирович</i> ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРАХ	62
<i>Колесник Алла Валеріївна</i> РОЗВИТОК ТА ЗНАЧИМІСТЬ НАТУРАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	67

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

<i>Didenko Maria</i> INTEGRATING MEDIATION INTO THE MARITIME ENGLISH CURRICULUM	71
<i>Лутай Наталія Вікторівна, Бесараб Тетяна Петрівна</i> СПІЛЬНЕ ПИСЬМО: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	76

Наукове видання

**Наукові записки
Національного університету «Острозька академія»:
серія «Філологія»**

Науковий журнал (щоквартальник)

Випуск 23(91)

Головний редактор *А. М. Архангельська*
Відповідальний редактор *І. В. Ковальчук*
Укладачі: *І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк*
Відповідальний секретар *М. А. Попчук*
Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*
Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей
відповідають автори.*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 9,53. Наклад 100 прим. Зам. № 35–24.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.